MUSEUM.

LIST BOHOSLOVCŮ ČESKOMORAVSKÝCH.

Ročník XXII. (tiskem IV.)

Léta Páně 1888—89.

Dvé krásek spanilých duše mé ovládnulo stánek:
Zemská jedna, druhá s výšiny pošla nebes.
Církev a vlasť — ty v mojich milují sestersky se ňádrech;
Každá půl, každá má moje srdce celé.
SUŠIL.

Pořadatel:

Antonín Wagner.

V BRNĚ, 1889.

TISKEM BENEDIKTINSKÉ KNIHTISKÁRNY. — NÁKLADEM VLASTNÍM.

Obsah ročníku XXII.

Strana

Ant. Vápeník (Pr.): Obraz theologie základní a její důležitosť 1
*Theodor Podaný**) (Bud.): Z básní T. P. 18
Jan Křípal (Br.): O mravní síle národní 21
Josef Pavel (Kr. Hr.): Boh. Balbínovi 32
Theodor Podaný (Bud.): Můželi literatura býti bez víry a mravnosti? . . . 34
F. Leubner (Pr.): Tři legendy 43
Vavřinec Hromecký (Br.): Několik myšlenek o mravouce darwinismu . . . 48
H. Podlesák (Pr.): Alumnovy písně 53
K. K. (Bud.): Kněz a kniha 54
* * * Studium semitské v církvi kat. vůbec a u Čechů zvláště 65
Jarolím St. Pavlík (Ol.): Ukázky z básně „Pouť má světem“ 78
Cyrill Papírník (Br.): Kompaktata a přísaha krále Jiřího 93
Prok. Zaletěl (Pr.): Před křížem 104
Jan Jančík (Ol.): Diecesní synoda v Olomouci r. 1568 105
Frant. Skalík (Ol.): Na květnou neděli 118
Isidor Vondruška (Br.): Vývoj hudby kostelní až po naši reformu 119
Frant. Skalík (Ol.): Démant. 128
Frant. Bulla (Br.): O direktivní normě mravných skutkův 128
Jan Sládeček (Lit.): Katolická církev u národů romanských 136
Josef St. Dík (Bud.): Z veršů J. D 140
Frant. Perka (Br.): Kterak snaží se materialisté vysvětliti duševní život? . . 142
Alois Vítkovec (Br.): Sulamit od Jul. Zeyera, literární studie 148
Alojs Mezihorský (Br.): Život, Stella matutina 159
— a — (Br.): Listárna redakce 160
Jednatelské zprávy: Z Brna, Olomouce, Prahy, Budějovic, Králové Hradce, Litoměřic.

*) Jména psaná kurs. jsou pseud.

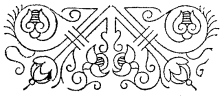

MUSEUM.

List bohoslovců českomoravských.

Ročník XXII. (tiskem IV.) Léta Páně 1888—89.

Obraz theologie základní a její důležitosť.[1])

Ant. Vápeník.

Že »bohosloví jest vtělenou nudou a holou, suchopárnou nezáživností, ve které člověk zakrněti musí na duchu — a snad i na tom těle ubohém,« — toť úsudek světa nynějšího o vědách theologických, se kterým se za našich dob bohužel příliš často setkáváme i mezi lidmi, kteří se nazývají vzdělanci.

Jak nespravedlivým jest však úsudek tento, jenž prýští se buď ze zlé vůle nebo z hrubé nevědomosti, o tom přesvědčil by se snadno každý z nich, kdo by jen trochu lépe ku věci přihlédl. A o nepravdě úsudku toho přesvědčí se bohoslovec v plné míře hned, jakmile stane na prahu studia theologického, jakmile se obeznámí s theologií základní, která jest bez odporu nejzajímavější z věd theologických. A čím více do vědy této vniká a se hrouží, tím víc a více znamená a cítí, co vlastně jest theologie, o které dnes ve světě tak málo slyšeti spravedlivého — a, co slyšeti, to zmírá takořka pod přívalem hany a snižování.

Žasne nad lhostejností, jež se rozhostila i u těch, kteří chtějí vážně přece souditi o věcech tak důležitých; žasne nad nevědomostí a tmou, jež rozprostírá se ve hlavách, které myslí, že povzneseny jsou nad všecko, o čem pojednává náboženství, — kdež jim vše malicherno, nezajímavo, nezáživno . . . . .

Otázky, které se týkají člověka a celého jeho života tak hluboce, jako: existence Boha, nesmrtelnosť duše, život po smrti — toť jsou přece otázky, nad něž, tuším, není pro člověka důležitějších; otázky, které každému jedenkráte jistě přijdou na mysl a na které si odpověděti musí. A na odpovědi té zbudován bude celý život jeho. — Jaký by to byl člověk, jenž by o nich nikdy nepřemýšlel, jenž by si na otázky ty neodpověděl, nebo snad odpověděl, ale bez dlouhého přemýšlení — záporně nemaje ani tolik lásky a úcty k sobě, aby si dříve dal trochu upřímné práce a se poučil, do jakých ubíhá to konců. A jak by nebyly zajímavy otázky, kterými se zabývá theologie základní? Vždyť jsou to pravdy, které zajímaly hlavy nejnadanější,

[1]) Otiskujíce článek tento míníme, že vítanou bude pomůckou všem, jimž jest latině obírati se theologií fundamentalní. (Pořad.)

které zajímaly všecky národy, hýbaly celým světem, jenž o nich přemýšlel, aby pravdy se dohledal. A dnes že by už nebyly zajímavy?

Výsledky bádání v tomto oboru sneseny jsou v theologii základní, kteráž věda jest základem veškerého studia theologického; základem, jejž položiti si má každý, kdo hodlá vstoupiti do velkolepé budovy věd bohoslovných.

* * *

Již tedy přikročme k věci samé! Co jest theologie základní a čím se zabývá? Studium theologie základní uvádí nás do světa, kde tolik náboženství přerozmanitých, tolik rozdílných filosofií, tolik názorů nejpodivnějších, — abychom hledali pravdy. Vstupujeme tam provázeni jsouce pouze jedním přítelem, zdravým to rozumem. Jaká to podivná směsice zmotaná a spletená objevuje se zrakům našim! A směsicí tou jest se nám probrati k pravdě. — To jest asi v obraze studium theologie základní.

Ze všech otázek první a základní, na níž všecko ostatní spočívá, jest otázka, existujeli Bůh — čili nic? Na tu přede vším jest odpověděti! Hle, vizme ty dva tábory nepřátelské, na něž otázka tato rozdělila svět! Jedni uznávají jsoucnosť boží, druzí nikoli. Jak my si na ni odpovíme? Tu přistupuje k nám rozum, věrný průvodce náš, a předkládá nám své úvahy. A my, když vážíme jeho důvody pádné a přesvědčující; když vidíme, že rozumu lidskému uznati jest existenci příčiny poslední, která nemá již příčiny jiné, sama jsouc příčinou všech věcí a zjevů ve světě; když z pořádku a účelnosti, jakou všude pozorujeme od kapky vody nepatrné až do těch ohromných těles nebeských souditi musíme na moudrou ruku, která vše stvořila a řídí; když hlas, který ozývá se v srdci našem, volá mocně po tom, jenž jest jeho původcem; když nahlédneme konečně do historie, která jasně hlásá, — a hlas její umlčeti se nedá — že v jsoucnosť Boží pevně a živě věřili všickni národové, jací kdy obývali zemi: pak cítíme váhu slov písma svatého: »Řekl *nesmyslný* v srdci svém: »Není Boha« (Žalm 13. 1); pak v pokoře skláníme hlavu před touto první pravdou vyznávajíce, že *Bůh jest* a odvracíme se od velikého a ve svých následcích hrozného omylu těch, kdož v existenci Boha nevěří.

Rozum dále poučuje nás, že Bůh ten jest Bůh *osobný,* který jest od světa zcela rozdílný; že to není Bůh pantheistů (ať jsou přívrženci systému kteréhokolvěk) že to není Bůh deistů, který svět sice stvořil, — avšak působiti více naň nemůže; nýbrž Bůh, jenž nejen na svět může působiti, ale skutečně též působí.

Přijímáme tedy theismus jako jediný správný systém filosofský, na němž stavíme další své vývody. Dí pak theismus:

1. Jest bytosť absolutní, věčná, nekonečná, — jeden Bůh osobný.
2. Vesmír i člověk jsou jeho dílem.

3. Člověk jest bytosť rozumem a svobodnou vůlí nadaná, která může poměr svůj k Bohu poznati, dle něho jednati a v Bohu, posledním cíli svém, blaženosti dojíti. —

Bůh tedy — a to osobný — existuje. Existujeli Bůh, pak jest nezbytně mezi ním a světem vzájemný poměr, — poměr, jaký má tvor ku svému stvořiteli a poslednímu cíli. Poměr ten jest pro člověka mravním, to jest člověk musí dle něho zaříditi celý svůj život vzhledem k Bohu, k sobě a k bližnímu.

Tak dospěli jsme k *náboženství*, — nebo tak se nazývá onen poměr mezi Bohem a lidmi.

Že pak náboženství není jen tak nahodilo, ale že jest nutno, poznáváme další úvahou: Nutno jest jednotlivci, který rozumem pravdy hledá a vůlí svou po dobrém se nese, neboť Bůh jest pravda věčná a dobro samo; nutno jest lidstvu celému, které jsouc organismem socialním k tomu jest vedeno, aby společně konalo bohopoctu. Že pak vývody tyto se opírají o pravdu, že nejsou prázdny a jalovy, o tom jasně mluví historie: nebo náboženství jest nepopíratelné, všeobecné faktum. Všude, kde jen synové lidští žili, vznášel se vonný dým úcty, díkův a proseb jejich k bytostem vyšším, v jichž rukou spočívá lidský život. I není jinak, nežli že ideu náboženství Bůh sám v srdce lidská vložil a vštípil a hned tenkrát, když přirozenosť lidskou probudil, probudil k životu i náboženství, které pak rostlo s vyvinující se přirozeností lidskou.

Náboženství tedy rozvíjelo se zároveň s vývinem lidstva samého — a bylo náboženstvím theistickým. Moderní lživěda učí sice jinak, avšak neproneslo se ještě u věci této slovo poslední a studium novější, keré konají na slovo vzatí učenci, dokazuje a bohdá dokáže nade vši pochybnosť, že původní náboženství bylo monotheistické a že se teprve později zvrhlo v polytheismus naturalistický. Theismus, který byl na počátku a který vypučeti měl v mohutný strom pravého náboženství a blahé přinášeti ovoce, zakrněl ve svém vývinu: Lidstvo ztrácelo s mysli pravé názory náboženské, až docela je ztrativši ocitlo se na cestě nepravé Boha pravého více neuznávajíc. Odvrátilo se od Boha, bralo se cestou svou ponecháno jsouc samo sobě. Ale kam spěchalo ubohé lidstvo? Kdož ví, kde by se bylo ocitlo, kdyby se milostivý Bůh nebyl nad ním slitoval; kdyby se ho nebyl ujal a jemu sebe a vůle své nezjevil.

To učinil Bůh svým *zjevením či revelací.* Takto přicházíme ku zjevení, o němž pojednati jest dle nejpřísnějších požadavků lidského rozumu. Zde počíná vlastní fundamentálka, nebo o čem až posaváde jsme mluvili, fundamentálka béře z rukou filosofie.

I.

Theorie revelace — toť první důležitá část základní theologie, jejímž úkolem jest dokázati jsoucnosť zjevení, to jest ukázati, že zjevení jest faktum historické.

Předně jest nám tu přesně stanoviti pojem věci, o které jednati chceme, a za druhé vyzkoumati, jestli věc ta možnou. Ale to ještě nikterak nestačí, abychom byli přesvědčeni, že věc ta — jsouc možna — také skutečně existuje; proto jest nám dále dokázati, že jest i nutna a že ji lze poznati. Tedy čtyř věcí nám tu třeba: *a)* pojmu věci, *b)* její možnosti, *c)* nutnosti a *d)* poznatelnosti. Podařili se nám takto nějakou věc dostatečně prozkoumati, jsme o ní docela, naprosto přesvědčeni tak, že všecky pochybnosti před takovým přesvědčením v dým se rozplývají.

a) Nejdříve tedy o pojmu zjevení. Co jest zjevení?

Zjevení jest zevnitřní činnosť Boží, jíž Bůh způsobem nadpřirozeným za účelem náboženským lidem sebe a vůli svou zjevuje. Zjevení hlavně jest dvojí: Zjevení totiž, které se děje sice způsobem nadpřirozeným, avšak zjevuje pravdy, které nepřesahují našeho rozumu (zjevení *formální*), a zjevení, které nejen se děje nadpřirozeným způsobem, ale i pravdy lidstvu přináší, které přesahují lidský rozum, ku kterým by naprosto nikdy člověk nedospěl (zjevení *materiální)*, jehož pravdy se nazývají tajemství (mysteria).

b) Vědouce, co je zjevení, zkoumáme dále, jeli zjevení možno. Možnosť jest trojí: logická, reální a morální. Logicky možna jest věc, když části pojmu jejího si navzájem neodporují, — když není odporu v pojmu samém. Reálně jest věc možna, když jsouc možna logicky též ve skutečnosť může vstoupiti. Morálně možna jest konečně věc, když se mravnímu charakteru dotčené bytosti nepříčí. Můželi se nějaká věc všemi těmito stupni možnosti vykázati, pak ovšem není již pražádné pochyby o její možnosti.

Nuže zkoumejme již možnosť zjevení! Jest snad nějaký odpor v pojmu zjevení? Není. Bůh jest dostatečnou příčinou, aby mohl působiti na svět (na člověka), a člověk může přijati a pochopiti účinek působnosti Boží jsa tvorem Božím a to obdařeným rozumem. Anebo jest tu něco, co by se příčilo důstojnosti Boží, důstojnosti člověka? Zajisté nikoli!

c) Nepochybujíce tedy o možnosti zjevení zkoumáme, jeli zjevení nutno, odůvodněno? Co rozumíme nutností? Nutno jest, bez čeho cíle nějakého nelze dosíci. Jest pak nutnosť trojí: metafysická, fysická a mravní. Metafysicky čili absolutně jest věc nutna, když bez ní účelu nějakého naprosto dosíci nelze, když už v idei věci samé leží; fysicky nutna jest tenkráte, když z přirozenosti věci samé vyplývá. Ani v prvním ani v druhém případě není výminky. Konečně třetí nutnosť, mravní, nastává, když lze sice naprosto dosíci cíle, o který běží, ale pro naskytající se překážky cíle toho přece ve skutečnosti by se nedosáhlo.

Nuž jaká jest nutnosť zjevení? O nutnosti metafysické ani fysické nemůže tu býti řeči, jest však zjevení přisouditi nutnosť morální. Člověk by mohl sice bez zjevení dospěti pravého pojmu

o Bohu, pravé cesty života a pravé blaženosti, — avšak pro překážky rozličné a obtíže cíle svého přece by nedospěl.

A jak dokazuje tento výrok theologie fundamentální? Uváží nejprve, co jest Bůh, co pravé theistické náboženství, a nastíní stav lidstva, jaký by býti měl (stav *idealní.*) Hle, v člověku probudí se vědomí, přirozenosť lidská a s ní probouzí se vědomí o Bohu, vědomí náboženské, které klíčí, roste a se zdokonaluje, až člověk Boha poznává a víru svou projevuje skutky vnitř i zevnitř; uvnitř plane láskou a vděčností k Bohu a na venek city své projevuje modlitbou a obětí. A jak jednotlivec cítí a jedná, tak smýšlí lidstvo celé; city takové svádí národy, lidstvo v jednu společnou rodinu Boží, církev; nebeské království s blažeností svou a štěstím rajským sídlí na zemi.

To však jest jen obraz, jak na světě by býti mělo. Lidé však pobloudili: místo theismu zavládl na světě zvrácený naturalistický polytheismus, místo Boha jednoho vystoupila bohů celá řada — a jakých to bohův! A jaká jejich bohoslužba! Hnusna, pusta; — šlape nevinnosť duše, ba i životy lidské v žertvu dává zápalnou. Mravnosť zmizela, nebo jest jenom fysická, povrchní — skoro napořád. Přerozličná náboženství národní rodí se sobě odporná — a zmatení konečně tak zavládá žalostné, že přírodu samu na trůn božský si lidstvo povyšuje. Zlo tak jest rozšířeno, že svědomí již mocně se ozývá, lidstvo ztrácí naději a upadá v malátnosť, zoufalosť a bázeň děsíc se smrti věčné. — Nelad, disharmonie největší . . .

A když zříme stav ten tak žalostný, zda nepřisvědčíme z plna srdce, že obrat ve stav lepší, v časy dávné lidského štěstí, o kterých jen zkázky temné se dochovaly, byl přežádoucí, velenutný? Po nápravě, po stavu lepším lidstvo samo práhlo a toužilo. Ale odkud vyjde spasná hvězda, když ani tradice náboženské ani moudrosť kněží a filosofů všech dohromady nebyly s to, aby věc napravily? Když tedy lidé pomoci si nemohli, kdo jiný jim měl pomoci nežli Bůh — svým zjevením, které by lidstvo zbloudilé poučilo o pravdách náboženských jak theoretických tak praktických, které by vysvětlilo příčinu zla na světě, učinilo zadosť za všecka provinění lidská a získalo milosti a založilo církev, ve které by všechna přání a všechny touhy lidstva v život byly uvedeny? Tolik očekávalo se od pravého zjevení, o kterém tedy vším právem díme, že bylo morálně nutno.

d) Konečně zbývá, abychom dokázali, že je zjevení poznatelno. A po čem poznáme pravé zjevení? Podle znaků či kriterií. Jsou pak kriteria vnitřní a zevnitřní. Kriteria vnitřní podává nám již sám obsah zjevení: Pokud obsah sám nechová nic, co by již napřed ukazovalo, že zjevení jest licho odporujíc věcem evidentním a pravdám všeobecně uznaným, rozhodují kriteria vnitřní záporná; ukazujíli, že obsah jest původu vyššího, jsou to kriteria vnitřní kladná. Druhá třída kriterií zevnitřních jsou znaky, které vzaty jsou z okolností zevnějších. Jsou opět dvojí: zázraky a proroctví.

Vizme, jaký stupeň jistoty podávají jednotlivá kriteria. Kriteria vnitřní záporná dí prostě, že věc, která se jimi vykazuje, může býti pravdivou; kriteria kladná již podávají jistotu mravní; kriteria pak zevnější — zázraky totiž a proroctví — podávají o věci jistotu absolutní, naprostou, nebo Bůh jenom pravdu může potvrzovati.

Ačkoli již o existenci zjevení nepochybujeme, přece ještě jedna věc zdá se nám býti nejistou a záhadnou. Čeho jsme se dosud domohli, jest správno a jisto, — platí však jenom pro současníky, kteří zázraky viděli, kteří zjevení přijímali bezprostředně; ale což potomstvo — po staletích, tisíciletích, kde to nabude jistoty? Otázka ta ovšem veliké jest důležitosti a odpověď na ni zní: Pravé zjevení přináší s sebou i církev,[1]) jež Bohem samým ustanovena jsouc za strážkyni bezpečnou, chová věrně a neporušeně všecku pravdu zjevenou až na naše dny a dochová ji až na konec světa tak, že věkové pozdní mohou zjevené pravdy přijímati z rukou církve s nemenší jistotou, nežli šťastní současníci je přijali z rukou Božích.

Zbývá zmíniti se ještě o jedné věci. Když jsme mluvili o theismu, poznali jsme také jeho nepřátely, bratry zvrhlé: pantheismus totiž, materialismus a deismus. My budovali jsme na základě theismu; na oněch lichých základech se však také budovalo, — že však se dospělo k výsledkům docela jiným, jest samozřejmo.

II.

Stojíme na stanovisku náboženství zjeveného, i jest nám zkoumati, které z náboženství zjevených jest ono jediné pravé zjevení. Můžeme postupovati cestou dvojí:

1. Cestou první zkoumáme přímo náboženství křesťanské, jeli náboženstvím pravým.

2. Cesta druhá jest opačna, ana záleží v tom, že pátráme po pravosti či nepravosti ostatních náboženství zjevených.

Rozumí se samo sebou, že zkoumáme co nejpřísněji — dle všech kriterií a požadavků, jimiž musí se vykazovati pravé zjevení božské. Majíce takto probrati zjevení křesťanské promluvíme o zjevení Božím:

A) v čase přípravy, před Kristem,
B) v čase působnosti Kristovy a
C) v čase po odchodu Kristově s tohoto světa.

A) Látka části této jest snadna, i možno nám tu jen stručnými slovy na jednotlivé momenty poukázati.

a) Prvním zábleskem zjevení a spásy budoucí jsou slova zaslíbení pronesená Hospodinem v ráji: »Nepřátelství položím . . .« (Genes. 3, 15.) První toto evanděliuin svítí jako spasná hvězda celým časem přípravy na budoucího Vykupitele.

---

[1]) „Církví“ nemíníme dosud žádné určité církve.

b) Přípravou na budoucí zjevení byly v dobách, kdy lidstvo ještě tvořilo jednu rodinu, krvavé oběti, které jsou tak stary, jako pokolení lidské samo. V tom sice byl omyl, že i lidé dáváni byli za oběť a že se považovaly oběti za skutečné zadostiučinění, avšak oběti krvavé samy v sobě nejsou omylem. Bůh sám zajisté lidstvo takto vedl a připravoval na budoucí spásu; člověk chápal a cítil, že sám ze sebe nemůže učiniti zadosť za hříchy své, nýbrž že mu třeba smírce, prostředníka. Přípravou byla i všeobecná potopa světa, kterou Bůh proto na svět dopustil, když se brodilo lidské pokolení v hříchu a nepravosti, aby vědomí náboženské v něm nevyhynulo docela. Přípravou bylo i zmatení jazyků, kterým Bůh potrestal lidstvo, když zpupnosť jeho a pýcha hříšná přesahovala všecky meze. Zmatením jazyků bylo lidstvo rozděleno a rozptýleno v různé národy — od Boha, jehož se spustilo, jsouc opuštěno, samo sobě ponecháno, aby se přesvědčilo, kam dospěje bez Boha. Že tyto dvě veliké události v historii lidstva předůležité jsou skutečnými fakty, o tom dnes již nepochybuje žádný kritik vážný a věda víc a více pravdivosť jejich stvrzuje a dokazuje.

c) Když pak lidé rozdělivše se v různé vyrostli národy, Bůh v moudrosti své vyvolil si národ jeden a tomu se zjevoval. Národu israëlskému skrze Mojžíše svěřil poklad zjevení svého, jejž zoveme revelací mosaickou. Že zjevení ono, jež v podstatě ovšem jest totéž jako zjevení patriarchů, býti musilo náboženstvím národním v pravém toho slova smyslu, jest na bíledni. Zjevení mosaické potvrzeno jest mnohými a mnohými důkazy. Především v něm nic není, co by se nesnášelo s pravdami evidentními, — vyhovuje tedy kriteriím vnitřním záporným; obsah a cena a důstojnosť jeho ukazují na vyšší původ, nebo náboženství židovské (mosaismus) vyniká nade všecka tehdejší náboženství vysoko. Jediný mosaismus choval v sobě základy pravého náboženství, kdežto žádné náboženství druhé (ani národů nejvzdělanějších) k takové výši se nepovzneslo, — činí tedy zadosť kriteriím vnitřním kladným. A konečně přistupují kriteria zevnější: zázraky totiž a proroctví.

d) Ohlédněme se však též po ostatních národech, jež jsme opustili po zmatení jazykův. Odchýlivše se jednou s cesty pravé zacházeli dál a dále, hloub a hlouběji bloudili v labyrintu nepravých názorů náboženských — a to tím žalostněji, čím byli jinak ve vědách a uměních pokročilejšími a vzdělanějšími. Vizme jen staré Číňany, Indy a Egypťany! A tak klesali, až konečně zkáza nejhorší tížila je tak, že vyznávali svou nedostatečnosť a bídu a nicotu. Ale i v této tmě všeobecné přece tu a tam tajila se jiskérka lepšího života a naděje.

B) Když pak římská říše nejvíce kvetla a již nadešla plnosť času a příprava všeobecná byla dokonána: narodil se Ten, po němž toužili všickni. A tím všeobecně očekávaným vykupitelem byl Ježíš Kristus, jenž přišed sám o sobě prohlásil, že jest zaslíbeným

Messiášem. Na něm vyplnila se do slova proroctví messiašská; obraz Messiáše, jenž vylíčen byl v době přípravy, stal se skutkem v jeho osobě. Pozorujemeli moudrosť Krista Pána, nenalezáme nikoho, jehož bychom s ním mohli srovnati. a vědouce, že přirozeným způsobem moudrosť jeho nelze vysvětliti, nutně skláníme se v ní před božstvím; pozorujemeli jeho mravní povahu, nic nevidíme než záři svatosti, která jej provází každým krokem, který učinil, a každým slovem, jež vyšlo z úst jeho; — vidíme svatosť, před kterou umlkali v hanbě sami jeho úhlavní nepřátelé. Probírámeli se učením, které hlásal, v obdivu vyznáváme, že vznešenosť jeho ukazuje na původ vyšší. Takový učitel nemohl býti jenom člověkem! To zřejmě také dokazují jeho zázraky, jež konal nejen na přírodě a na lidech živých, ale i mrtvých — ba i démonech; — zázraky, které jsou nepopíratelnými skutky historickými, jichž neupírali ani nepřátelé jeho největší. To dokazují i jeho proroctví, která vyřkl o sobě, o svých apoštolích, o Jerusalémě, o své církvi; která prorokoval sám ze sebe, ze své moci tak, že nebyl jen obyčejným prorokem, ale prorokem κατ' ἐξοχήν.

A Bůh sám bezprostředně stvrdil jeho poslání, když Jan jej křtil, když na hoře Tábor před učeníky se proměnil, když vypustil ducha na kříži, úkazy nevídanými, — zázraky. Korunou pak a pečetí všech důkazů jest z mrtvých vstání Ježíše Krista.

C) Božskosť učení Kristova stvrzuje se i potom, když slavným na nebe vstoupením svět opustil, a to novými zázraky. Jak jinak nazvati máme inspiraci svatých apoštolů Duchem sv., podivuhodné obrácení sv. Pavla, rychlé rozšíření se učení Kristova po celém světě za tolika překážek; čemu přičítati máme vytrvalosť sv. mučeníků, jak nazvati máme zachování církve svaté, proti níž povstali nejen nepřátelé zevnější, kteří ohněm a mečem ji vyhladiti usilovali, ale i daleko horší nepřátelé vnitřní: bludaři a rozkolníci? Popatřme konečně, jaké účinky mělo křesťanství na celý svět, v němž ihned počal prouditi život nový, který jako kvas pronikal všecky vrstvy společnosti lidské, kde jen zapustilo učení Kristovo své kořeny.

Rozhlédnemeli se tedy po prvopočátcích křesťanství, zříme řadu zázraků, které jsou neomylnou zárukou pravosti a božskosti jeho. Co pak se tkne vnitřních znaků záporných, které zaručují možnosť pravdy, dosud nevytkl nikdo ani z nepřátel křesťanství ani jediné věci, jež by odporovala rozumu. A co se tkne positivních znaků, které zaručují jistotu morální, náboženství křesťanské vyplňuje všecky touhy srdce zbožného, činí zadosť za hříchy lidské, — přináší milosti.

Zjevení křesťanské jest tedy pravým zjevením Božím — a z toho již vysvítá jeho naprostá dokonalosť extensivní i intensivní.

a) Zjevení křesťanské jest naprosto dokonalo extensivně, nebo vyhovuje všem požadavkům náboženským; bylo zjeveno způsobem nejdokonalejším, — samým Bohem a inspirovanými apoštoly, po

nichž všecko další zjevení jest nemožno, t. j. objem pravdy křesťanské jest uzavřen, — obsahuje pravdu celou.

b) Zjevení křesťanské jest naprosto dokonalo intensivně, neboť i Kristus jako Bůh i apoštolé jako inspirovaní hlasatelé jeho podali celou pravdu neporušenu, bludem nedotknutu. Důsledkem toho jest, že křesťanství vylučuje všecko další zdokonalování nebo zlepšování a rozšiřování co do své podstaty.

* * *

Osoba Kristova jest majákem spasným na širém moři života. Jako otázkou: existujeli Bůh, čili nic? zachraňuje se mnohý, aby neupadl v nevěru, tak zase otázkou: jestli Kristus Bohem, čili nic? přidrží se mnohý další cesty pravé, totiž křesťanství. — U osoby Kristovy stane a musí stanouti každý se svým rozumem. Ó kdyby každý jen před ním stanul upřímně, kdyby uvažoval a přemýšlel, kdyby slyšel a viděl: pak autorita Kristova byla by mu autoritou, před níž rozprchaly by se kvapem všecky nápady srdce zvráceného; pak by cítil, co řekl božský učitel slovy: »Já jsem cesta, pravda a život«. Politování hodni jsou lidé, kteří nabyvše jakéhosi vzdělání v tom neb onom oboru věd třeba dosti mělkého brojí a vystupují směle proti křesťanství a jeho pravdě.

Tu ovšem připadá mimoděk otázka, čím to, že tolik odpůrců má ve světě křesťanství? Čím to, že mnozí filosofi ignorují autoritu křesťanství a budují na jiných základech své učení a přicházejíce k názorům a vývodům docela jiným přece domnívají se, že, nemajíli dosud pravdy celé, aspoň po dobré a správné cestě se ubírají? O tom lze mnoho přemýšleti, mnoho příčin vážných a pravých uváděti. Ale kdož může úplně chápati moudré úmysly Boží? Ten, který rozvedl Saru a Agar, aby pokolení oné vedl ve světlo pravdy a života a pokolení a národy z této zbavil své pomoci tak, že bloudili dlouho a dlouho sami sobě jsouce ponecháni, — který však opět učinil, že se sešli synové obou matek v objetí bratrském pod křížem: Ten zajisté, byť i zdánlivě sebe více odporovaly si nyní věda a víra, přece jednou obě smíří; vždyť jsou rodné sestry, vždyť není možná, aby rozum lidský, — hledáli pravdy, nedospěl poznání, že pravdou tou i životem jest přece jenom Kristus.

III.

Dosud toho jsme se dobrali, že jediné pravé zjevení chová v sobě křesťanství. Ale zjevení přináší s sebou i zřízení společnosti náboženské, — církev. A že církev může býti jen jedna, toť věcí nade vši pochybnosť vyvýšenou.

Methoda naše u vyšetřování církve v tom spočívá: Zakladatelem církve jest Ten, jenž zjevení křesťanské přinesl, — sám Bůh, Ježíš Kristus, který vyvoleným apoštolům odevzdal veškero své učení a tedy také učení o církvi, o celém jejím zřízení. Veškero pak učení

jeho uloženo jest v písmě svatém a v tradici; ty jsou tedy prameny našeho zkoumání. Jest nám tedy pojem církve stavěti:

a) na svědectvích Ježíše Krista,

b) na svědectvích svatých apoštolův a

c) na svědectvích svatých otcův apoštolských.

d) Konečně ještě čtvrtý pramen se nám otvírá v účelu církve, ze kterého též nám o pojmu církve jest souditi. Církev má určitý totiž účel a dle něho musí býti uspořádána celá její bytnosť.

Především třeba znáti, co jest církev vůbec. Církví vůbec míníme autoritu náboženskou, na které spočívají veškery výkony náboženské. Z toho již plyne, že autorita ona musí býti spojena s trojím úřadem: majíc učiti o Bohu s úřadem učitelským, majíc ustanovovati způsob bohopocty s úřadem kněžským a majíc udržovati řád mezi věřícími s úřadem královským. Tato trojnásobná moc musí býti v církvi, máli činiti zadosť svému účelu: vésti lidi ke spáse, ku spojení s Bohem za pomoci milosti Boží. Jest tedy církev ústavem spásy, který založil Ježíš Kristus, a v němž jsou lidé pravdou zjevení a milostí Boží vedeni ku spáse.

I nastává otázka druhá: Založilli Kristus církev takovou skutečně? Odpověď na ni jest snadna. Z písma sv. lze jasnými výroky dokázati, že Kristus takovou církev, jak jsme zatím pojem její stanovili, skutečně založil: s úřadem učitelským, kněžským i královským uloživ v ní i poklad milostí nepřeberných. Ale kromě jasných slov Pána Ježíše svědčí o pravdě naší i slova i skutky svatých apoštolů, kteří dle slov Páně jednali, dle rozumu slov těch církev zařizovali a rozšiřovali; a tak dochovala se až na dny naše.

Z účelu církve plynou její tři vlastnosti, nebo celá podstata církve zřízena jest dle účelu, k němuž všecka směřuje. Církev musí se jako autorita jeviti, čili musí býti *a*) viditelna, *b*) ustavična a *c*) zřízena určitým způsobem.

a) Co znamená *viditelnosť* církve? Církev musí býti ústavem s viditelnou autoritou, se zevnější, viditelnou bohoslužbou, — viditelnou společností. Církev takovou Ježíš Kristus založil, církev takovou apoštolé rozšiřovali a takovou zůstala až na naše věky.[1])

b) Církev musí býti dále *ustavična*, musí trvati a působiti až do skonání světa. Křesťanství jest zajisté náboženstvím naprosto

---

[1]) Mimo církev viditelnou existuje ještě církev neviditelná, kterou totiž tvoří spolek všech, kteří oživeni jsouce věrou a milostí Boží spojeni jsou s neviditelnou hlavou církve, J. Kristem, v Duchu sv. Obě tyto církve mají se k sobě jako duch a tělo, nebo církev neviditelná vlévá v údy církve viditelné život milosti Boží. Obě pak co nejúžeji jsou spojeny a to tak, že církev viditelná jest základem církve neviditelné, t. j. stáváme se členy církve viditelné, abychom se stali členy církve neviditelné. Učení toto jest v theologii katolické důležitosti veliké; jím lišíme se od protestantismu, jenž učí právě opaku, že základem jest církev neviditelná. Členem církve viditelné je, kdo jest pokřtěn, a zůstává jím potud, pokud nebyl z ní vyloučen anebo sám nevystoupil. Údem církve neviditelné je každý v milosti Boží žijící člověk, ať jí došel cestou řádnou, skrze církev viditelnou, nebo cestou mimořádnou, mimo církev.

dokonalým, tedy všech lidí a všech časů a Pán Ježíš založil takovou církev, která by trvala až do skonání světa. — toť bylo jeho vůlí. I kdyby lidstvo dosáhlo třeba nejvyššího stupně vzdělání u věcech náboženských, nepominula by církev; snad by potom úřadu učitelského a královského nebylo v té míře potřebí jako nyní, přece však vždycky třeba by bylo úřadu kněžského, rozdavačů milostí, — tedy církve.

c) Konečně musí míti *zřízení či konstituci*, která záleží v nadřízení a podřízení jednotlivých údů, kterého vyžaduje účel církve, v níž všichni členové mají se podrobiti autoritě, nejvyšší hlavě církve, J. Kristu, s nímž tvoří jedno tělo. Zřízení to ovšem musí býti dle vůle Kristovy a dle účelu církve, t. j. musí býti *hierarchické*. Hierarchie pak jest trojí moc oněch osob, jimž svěřena jest samým Bohem a stále se sděluje. Moc taková dána byla apoštolům, hlavou pak jejich byl učiněn samým Kristem sv. Petr. Primátu svého byl si sv. Petr vědom v jednání svém a sv. apoštolé jej také jako hlavu církve viditelné uznávali. Primát Petrův byla hodnosť, která náleží k podstatě církve nevyhnutelně, která tedy nemohla se nikterak toliko snad vztahovati jen na osobu Petrovu, ale trvá v církvi dále — až do skonání světa. A jako moc tuto přijal sv. Petr od Pána a nikoli od apoštolů, tak i jeho nástupcům nikoli od biskupů, ale od samého Boha moci této se dostává. — Primát v církvi trvající v osobě biskupa římského jakož i moc biskupův a kněží jest faktum odpovídající tedy úplně účelu církve.

Církev ovšem musí býti úkolu svého schopna, musí býti ozbrojena, abychom tak řekli, k velikému svému úkolu. Ozbrojení toho se jí opravdu dostalo od božského jejího zakladatele. Církev obdařena jest dvěma dary, které jí zaručují dosažení vytčeného cíle: *a*) *indefectibilitou*, *b*) *infallibilitou*, z nichž první se vztahuje na veškeru církev, druhý jen na církev učící.

a) Indefectibilita — toť ochrana a zvláštní řízení Boží, kterým církev od pravdy, již původně obdržela, nikdy se neodchýlí, čili kterým po všecken čas trvání svého v podstatě své touž zůstává ve svém učení, ve své bohoslužbě, ve svém zřízení. Takové ochrany božské účel církve nevyhnutelně vymáhá, ochrany totiž nadpřirozené — sám jsa též nadpřirozený. Ochranu takovou božský zakladatel církvi své nejen slíbil, ale skutečně také udělil, o čemž sv. apoštolé v plné míře byli přesvědčeni a církev od přesvědčení toho nikdy neustoupila.

b) Infallibilita či neomylnosť pak jest ona ochrana a zvláštní řízení božské, kterým církev poklad víry uchovávajíc a věřícím předkládajíc — slovem věřící ku spáse vedouc — všeho pochybení jest prosta, chybiti nemůže. Ochrana taková plyne nutně z účelu církve a výroky a zaslíbení zakladatele jejího jsou v té příčině jasny, výroky sv. apoštolů nepochybny a svědectví církve od prvních dob a přesvědčení její nepopíratelno.

Z toho pak, co jsme až dosaváde o církvi a povaze její poznali, plyne i *nutnosť* její, která vyjádřena jest slovy: »Mimo církev není spásy.« Větě této namnoze se nerozumí, proto bývá kamenem úrazu. Třeba ji tedy vysvětliti. Smysl má dvojí: objektivní a subjektivní. Jest odpovědí na otázky: co člověka spasí — a kdo bude spasen. Ve smysle prvním jest církev jedinou řádnou cestou, po které mohou lidé spásy dojíti. Pravdu tuto musíme uznati, nebo bychom jinak musili říci, že Kristus není jediným Spasitelem, nebo že jeho zadostiučinění není dostatečno, což ovšem jest absurdní. Tím však není nikterak vyloučena cesta mimořádná, po které lidé dobré vůle nejsouce členy církve spásy mohou dojíti.

S nutností církve souvisí *snášelivosť*, která jest dvojí: dogmatická a náboženská. Snášelivosť dogmatickou jest ovšem docela zavrci, nebo neznamená nic jiného než indifferentismus. Snášelivosť náboženská jak privátní tak veřejná nastupuje, kde jinak nelze, ale nesmí se nikdy proměniti v náboženskou rovnosť.

Kromě všeho, co jsme dosud o církvi poznali, musí pravá církev Kristova míti jisté *známky*, kterými se rozeznává od každé jiné společnosti náboženské. Známky ony musí býti: viditelny, všem přístupny a z účelu a podstaty církve plynoucí. Takové známky jsou čtyry: z vnitřního účelu církve, ze spásy totiž, plyne především známka *svatosti*, nebo jenom svatostí lze býti spojenu s Bohem. Církev musí býti za druhé *jedna*, nebo svatosť a spása závisí jenom od jedněch prostředků spásy, a konečně musí býti *apoštolská*, to jest ony prostředky musí vycházeti od sv. apoštolů, jimž původně byly uděleny a svěřeny. Z účelu pak zevnějšího, jenž ukládá církvi, aby všechny lidi bez rozdílu přivedla ku spáse, plyne, že církev musí býti všeobecná, *katolická*.

Učinivše si takto pojem o pravé církvi vstupme ve skutečný život, jenž nám ukazuje obraz překvapující. Ne jednu církev nalezáme v něm, ale mnoho církví přerozmanitých, ze kterých každá o sobě tvrdí, že jest jedinou, pravou církví, církví Kristovou. A tak stanuli jsme před novým labyrintem, v němž jest nám církev pravou hledati První ze všech církví na oči se nám staví církev *římsko-katolická*. A hle, na této církvi shledáváme všecko to, čeho jsme po pravé církvi Kristově žádali.

Církev římsko-katolická jest ve smysle eminentním apoštolská, jedna, katolická i svatá.

I jest se nám také obrátiti k církvím ostatním, jichž jest celá řada; a všechny o sobě tvrdí, že jsou pravými církvemi Kristovými. Tu jest nám zkoumati, co na tomto tvrzení jejich pravdy. Množství církví těch lze rozděliti ve tři skupiny:

a) církve *orientalní*, které sice ve mnohých věcech se od sebe liší, v tom však se shodují, že zavrhujíce primát Petrův mají své biskupy. Sem patří Nestoriani, Eutichiani, církev anatolská, ruská a řecká.

b) Druhá skupina zahrnuje církve *protestantské,* které opět od sebe se liší velice ve věcech přemnohých, v tom však všecky jednoho jsou smýšlení, že církvi římsko-katolické a církvím východním stojí co nejvíce na odpor. Jsou to církve, jejichž základem je princip subjektivistický.

c) Do třetí skupiny konečně náleží *anglikanismus* zahrnující v sobě sekty povstalé odpadlictvím krále Jindřicha. Církve tyto založeny jsou na učení protestantském, zřízení však podržely biskupské. Sem hlavně dlužno počítati anglikány, ritualisty a puritány.

Nyní vydati jest se nám na zkoumání co nejbedlivější, zda se mohou církve ty vykázati známkami církve pravé. Seznáváme však brzy, že se vykázati jimi nemůže ani jediná z nich. Kde jest jejich apoštolskosť, ona posloupnosť od sv. apoštolů, — když počátek svůj mají v pozdějších dobách odpadnutím od víry pravé a založením nových společností autoritami lidskými, jež neměly žádného poslání, ale činily tak o své vlastní vůli, bez práva? Kdeže jest jejich jednota? Kde jsou sloučeni, tam je slučuje jediná autorita civilní, nic více. Uvnitř pak přirozeně plno nesrovnalostí. Ba v protestantismu a anglikanismu jednota je docela zničena a podkopána svobodou vyznání, svobodou víry. Rovněž nadarmo ohlížíme se po jejich obecnosti, nebo splývají s mocí státní a jenom státem se udržují, jsou to církve národní, politické. A ovšem z toho, že se nemohou nikterak vykázati pravou zákonnitostí, plyne zcela důsledně, že nemohou míti ani pravdy, že zbaveny jsou svatosti. Ovšem neplatí výrok tento naprosto, nebo chovají v sobě i církve akatolické pravdu a milosť, ale jen částečně a jenom potud, pokud si ji přinesly a zachovaly z církve mateřské. Ale mnohé z nich, — jakož zcela přirozeno — odtrhnuvše se jednou od pravdy klesají čím dále tím více. Tak na př. protestanté každým takořka dnem se měnící u věcech víry tak daleko dospěli, že docela zničili a zapřeli nadpřirozenosť křesťanství. —

Jsme u cíle; v církvi římsko-katolické zříme onu jedinou, pravou, samým Kristem založenou církev, ve které můžeme spásy dojíti.

Namítají se nám však ještě otázky: Jakým způsobem církev uvádí autoritu božskou ve skutek; co jest v ní principem formalním a materialním a konečně jaký jest úkol rozumu v theologii vůbec. Především jest ovšem dobře znáti pojmy, rozuměti, co jest princip formalní a co princip materialní. Oba terminy jsou majetkem filosofie scholastické.

I. Princip formalní jest to, co věc nějakou onou věcí činí, v čem její pravá a vlastní podstata záleží. Co jest tedy principem formalním náboženství křesťanského, co theologie katolické? Toť zajisté otázka vysoce důležita a odpověď na ni zní: Princip formalní jest to, čím se pravdivě a vlastně poznává, co se musí přijímati jako víra katolická. A to jest jediné živé slovo stolice apoštolské. Toho žádá rozum, toho žádá věc sama; tak tomu bylo za časů Pána Ježíše,

tak bylo za sv. apoštolů, tak bylo vždy v církvi a je posavád. Jiné učení o věci této jsou neprava, licha, neboť

a) takovou autoritou není písmo sv., jež jí býti ani nechce, nebo není v něm o účelu takovém ani zmínky. Ba ani autoritou takovou nemůže býti, protože není v něm všecko učení Kristovo obsaženo; protože je namnoze temno tak, že jest mu třeba vykladatele, — a byl čas, kdy písmo sv. vůbec neexistovalo, kdy byla tedy jiná autorita, totiž živé slovo církve.

b) Principem formalním není písmo sv. ani se soukromou inspirací Ducha sv., t. j. s vykladačem. Vizme jen, kam vede takový princip formalní, výklad domněle inspirovaných vykladačů! K nesmyslům sobě zcela odporným. Porážejí vzájemně takoví vykladači sami sebe a tím odhalují lež svého učení.

c) Tím méně ovšem stanoviti lze za princip formalní písmo sv. s rozumem jednotlivců nebo s vědou. Slabý zajisté rozum přemnohým nedopouští vůbec přístupu k písmu, knize tak obtížné a namnoze nejasné, a výklady autorit lidských, které, jak zkušenosť učí, tak křiklavě si odporují, nemají ovšem práva, aby se vnucovaly jiným. A kde by byla potom ona svoboda čtení a výkladu písma sv.?!

* * *

Autoritou tedy v té věci jedině povolanou a oprávněnou jest církev. Způsob pak, jakým se ve skutečnosti jeví onen princip formalní, jest trojí:

a) Svědectvím církve na oekumenických sněmech církevních, jimž předsedá papež římský jako nejvyšší hlava;

b) souhlasem církve rozptýlené, ať už se tak stane výslovně, nebo jenom mlčky;

c) konečně když nejvyšší hlava sama s katedry rozhoduje ve věcech víry a mravů.

II. *Princip materialní* sluje to, z čeho čerpá princip formalní. Takovým principem a pramenem jest nám na místě prvním *písmo svaté,* z něhož církev učení své čerpá. O tom zajisté není pochyby, že svatí apoštolé, inspirovaní to hlasatelé Boží, zjevení Boží složili v písmě sv. Tam uložili slovo Boží chráněni jsouce zvláštní pomocí Ducha sv. ode všeho omylu.

Ale již jiná zase nastává otázka a úloha: Třeba totiž věděti, které knihy jsou ony knihy písem sv. Slovo rozhodné v této příčině jest vážnosti a důležitosti, jak zřejmo, veliké. Věc tuto rozsouditi nemůže věda, ale jediná autorita božská svým organem, církví sv., která vydává svědectví nejen o existenci takových knih, ale též o jejich neporušenosti, smyslu a výkladu. — Druhým, stejně důležitým pramenem církve při určování víry jest *tradice čili ústní podání.* Jest pak tradice trojí: *a*) božská, která se týká zjevení božího, *b*) apoštolská, která pochází z doby po sv. apoštolech, a konečně *c*) tradice církevní z dob pozdějších. Nám jest jednati o tradici božské, která chová v sobě zjevení Boží tak, jako písmo svaté. Jsou ovšem některé

pravdy její též obsaženy v bibli tak, že jen výklad písma usnadňuje; obsahuje však v sobě i pravdy, jichž v písmě svatém vůbec není. Tradice jest nám proti protestantismu co nejrozhodněji hájiti.

Pán Ježíš pravdu slovem hlásal, v čemž ho svatí apoštolé následovali, — a jen někteří příležitostně zaznamenali též písmem pravdy zjevení. Jejich ústní učení, t. j. tradice, pozvolna zaznamenávali písemně spisovatelé církevní, tradice vtělovala se ve výroky sněmů církevních a nejvyšší hlavy.

Tají se však často pravdy v knihách písma sv. i v tradici jako jádro ve skořepině, i nastává úkol vědecké theologii, aby ono jádro pravdy odhalila a na světlo vynesla.

III. Konečně zbývá promluviti o rozumu: v jakém poměru jest k theologii a co jest jeho úkolem. To zajisté zcela a úplně závisí od poměru, jaký je mezi věrou a rozumem. Jest nám především znáti, co jest víra, abychom určiti mohli poměr její k rozumu. — Víra vůbec jest uznání nějaké pravdy pro autoritu toho, jenž nám ji podává; víra katolická pak jest uznání zjevení Božího pro autoritu Boha, který zjevení dává. Jest tedy víra něco nadpřirozeného. — Uvažuje pak rozum, že to, co Bůh, (jenž je nejvýš moudrý a svatý a pravda sama) zjevuje, ovšem pravdou je a býti musí, a vida kriteria, která mu zaručují, že to, co se mu jako víra podává, skutečně Bohem samým se mu podává: z rozkazu vůle sklání se před pravdou, poznává svou povinnosť věřiti — a svobodně se pro víru rozhoduje a věří. Jest tedy víra katolická svobodný souhlas rozumu s pravdou zjevenou pro autoritu zjevujícího Boha, čili, jak dí sněm Vatikanský: »haec fides virtus est supernaturalis, qua Dei inspirante et adjuvante gratia ab eo revelata vera esse credimus — non propter intrinsecam rerum veritatem naturali rationis lumine perspectam, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest«. Toť tedy víra katolická! Víra zajisté nemůže státi v odporu s rozumem, neboť oba dary tyto jsou od jednoho a téhož původce, od Boha. Naskytajíli se však přece spory nějaké, jsou to spory jen domnělé. A jaký jest úkol rozumu v theologii naší? Úkol veliký, stkvělý. Především jest jeho úkolem, aby položil základ víry: vědecký, pevný a nerozborný základ (praeambula fidei), kterým se právě zabývá naše theologie fundamentalní. Druhým úkolem rozumu jest, aby pravdy zjevení, které církev předkládá, hájil a vědecky dokazoval — a konečně aby všecky pravdy zjevení dle vnitřní souvislosti vědecky probádal a takto vědecky urovnané systemem podal a předložil.

* * *

Vyčerpali jsme látku, již obsahuje theologie základní. Ještě několik slov o její důležitosti pro bohoslovce. —

Pozorujme bohoslovce jako budoucího kněze: a) sama o sobě, b) před světem a ve světě.

a) Bohoslovec chce býti hlasatelem víry. Tu ovšem rozumí se samo sebou, že, chceli víru hlásati, sám o všem tom, co bude hlásati, přesvědčen býti musí. Co myslíme tímto přesvědčením? Nic jiného zajisté, nežli že jest mu plné a jisté míti vědomí, *proč* věří a proč dle víry své žije. — Bůh dal člověku dar vzácný, jemu jedinému ze všech tvorů zemských dal *rozum*, jenž hlásí se ke právu svému všude a vždycky: Rozum klade věřícímu otázku: proč věříš? Jest nám tedy především věděti, proč věříme. Toť podstatou víry každé, tedy i víry naší katolické. Ovšem jest ono *proč* u lidí rozličných rozlično: u někoho je hlubší, u jiného mělčí; avšak tolik se žádá po každém, aby věděl, že věří proto, poněvadž tak učí církev, a té že věří, protože skrze ni mluví Bůh, který neklame, klamati nemůže. To jest podstata víry katolické — a v tom i cena její. Že však bohoslovec, budoucí kněz, který si obral theologii svým povoláním, na stupni tomto stanouti nemůže, rozumí se samo sebou. Podstata jeho víry ovšem nemůže býti jinou, nežli právě vyřknutá, avšak rozdíl jest přece veliký. Kněz, theolog musí hlouběji, ano co možná nejhlouběji vniknouti v učení církve a v základ jeho.

Sporu mezi věrou a vědou nebo rozumem býti nemůže. Nuže, co se dá postihnouti rozumem lidským, k tomu se povznášeti; co se podařilo již vynikajícím myslitelům vyšetřiti a dokázati, to si osvojiti, k tomu též proniknouti, — toť je přece snad povinností bohoslovce každého. Duchu myslícímu staví se otázka za otázkou: proč věřím a proč mohu věřiti církvi? proč církev je jedině pravou, proč církev existuje, proč zjevení, oč se opírá? atd. A seberouli se všecky otázky tyto v jedno, obsahují látku, kterou se zabývá právě theologie základní. Když si všecko zodpovím, když jasně zřím celou tu řadu důvodů, které mě konečně přivádějí k církvi: pak mohu přijati s dobrým svědomím dogmatiku z rukou církve a celou další vědu theologickou. A proto směle můžeme říci, že ten, kdo nepochopil theologie základní, nepochopí ani ostatních věcí, které se na ní budují; že jim rozuměti úplně a řádně nebude, dokaváde k nim nepřijde přes most, jímž jest theologie základní. Může ovšem býti dobrým — snad i výborným knězem, ale nebude nikdy theologem.

b) Knězi jest učiti svěřence své; z toho plyne, že jim musí nejprve postaviti v srdcích základy pevné víry. A jak jim je položí ten, kdo by jich sám neměl? — A kněz má stále církve proti nepřátelům hájiti. Jest sice pravda, že ono učení božské, které Kristus církvi svěřil, že víra naše katolická založena jest a spočívá na základech, kterých žádná moc — ani brány pekelné nepřemohou. To řekl a slíbil Ten, jenž neklame, na jehož slovech se nezmění ani písmenky. Jeli si kdo slov těchto vědom, jest to především katolický theolog, katolický kněz; avšak ze slov těch neplyne, že by mohl kněz složiti ruce v klín, že by mu tato slova mohla býti příčinou lenosti, nebo zástěrou duševní nevědomosti. — Dobrotivý Bůh dal lidem důkaz lásky nesmírné svým zjevením, dalť se jim poznati tak, jak by ho sami

nikdy nebyli poznali, — tím však nezavrhl nikterak rozumu, svého daru. Musí tedy církev a bojovníci její užívati též zbraně této hájíce pravdy proti lži.

Již po celých 18 dlouhých věků bojuje církev onen boj, který nejen že jí nezničil, ale naopak ji utvrdil. Co nepřátel přerozličných povstalo za ty věky, na kolika stranách nejrůznějších hleděli podkopati mocný strom víry Kristovy, — avšak nadarmo. Bůh vždy vzbudil obránce štípení svému, muže osvícené a učené, kteří podjali se práce usilovné, neúmorné, — a Bůh jim žehnal, práci jejich odměňoval. Žasneme nad prací a zásluhami mužů těch velikých a věru styděti bychom se musili, kdybychom se nesnažili dle hřivny své následovati jejich příkladu, kdybychom byli líni seznámiti se s úspěchy píle jejich. — Ovšem nemůže býti každý z nás Augustinem, Tomášem Aquinským ve světě křesťanském, ale každý se přece musí snažiti, aby byl Augustinem, Tomášem Aq. ve své osadě, mezi svými nepřátely církve a syny jejími věrnými.

Doba jest vážna, statných bojovníků třeba! Slova krásná mluví nám vldp. Dr. Pospíšil v úvodě k »Filosofii dle zásad sv. Tomáše,« která tuto uvádím: »V nynější době zuřivého boje proti všemu, co jest křesťanského, potřebuje církev sluhův osvícených, pro její životní zájmy nadšených a obětovných. Kandidát kněžství může však jen tenkráte život svůj službě církve velkodušně zasvětiti, když pozná a se přesvědčí, že ona nebeská blahověsť, jejíž hlasatelem a bojovníkem se státi má, již se stanoviska přirozeného o takové vědecké důvody se opírá, že jen nerozum anebo zlovůle může je popírati a zamítati. Jen tenkráte, jeli rozum jeho křesťanskou pravdou úplně proniknut, může srdce jeho k této pravdě onou bohonadšenou láskou zahořeti, kteráž mu síly poskytuje, aby sebe se svými přirozenými náklonnostmi takořka zapřel a zapomněl — a každým dechem života svého jen blaha církve a spásy člověčenstva vyhledával. Jen pravda úplně poznaná činí člověka schopným i největší oběti pro ni přinášeti. Pravdy zjevení křesťanského však kandidát kněžství bez studia filosofie úplně nikdy nepozná. Mimo to má kněžstvo v nynějším světovém boji úkol, aby pravdu křesťanskou se všech stran ohroženou proti nepřátelským útokům hájilo. Máli však v tomto boji vítězství dojíti, jest nezbytno, aby se na totéž stanovisko postavilo, na němž nepřátelé stojí, a týchž zbraní užívalo, jimiž nepřátelé proti církvi útokem ženou. Jest známo, že nepřátelé církve nynější boj proti křesťanství za boj rozumu a vědy proti nerozumu a tmářství prohlašují. A proto jest kněžstvu vědecky dokazovati, že křesťanství rozumu a pravé vědě nejen se nepříčí, nýbrž opáčně že ono jediné všechna přirozená práva rozumu uznává a hájí. K tomu účelu však již nepostačuje výhradně jen k nauce zjevení se odvolávati a jen z ní důvody pravdy popírané čerpati. Nepřátelé křesťanství zamítajíce zjevení zamítají zároveň každý důkaz z pravdy zjevené vzatý. V nynější době jest nejsvětější povinností naší, abychom síly své také vědecké obraně nauky kře-

sťanské věnovali. Kandidáti kněžství, kterýmž jednou v boji za pravdu křesťanskou v prvých řadách státi bude, *musí se již v seminářích k tomuto boji připravovati a tužiti.*«

Pravdivá, otcovská slova tato nelze nám nežli uznati — a dle nich ze všech sil svých jednati: upřímně chopiti se díla, abychom se dokonale připravili na požehnaný život zdárných služebníků církve. První však věcí v této příčině a ze všech nejdůležitější, — protože všeho ostatního základem, — jest studium theologie základní, bez níž celé další studium bohoslovné nemělo by žádné ceny jsouc budovou na písku, stromem bez kořenů.[1])

Z básní Theodora Podaného.

Pod křížem.

Ta tvář Tvá krví zrosená —
jak krásna, krásna je v tom bolu svém!
Jak zdobí Tě to dřevo kříže,
jež Tebe tlačí níž a níže, —
a hlavu Tvou ten z trní diadém . . .

Ó věru, věru svatý Kriste,
jak takto kráčíš k smrti potupen,
kdy jevíš se nám lásky Bohem,
jsi v slávě Svojí větší mnohem,
než v nebi anděly jsa obklopen.

* * *

Když na Tě zřím tak, Kriste svatý,
jak pníš tu na tom kříži svém,
jak krví slepen vlas Tvůj zlatý,
jak bolesť škube sladkým rtem:
Tu zdá se mi, že voláš dolů:
»Ó synu, i v tak krutém bolu
jen láska k tobě v srdci mém!«

Vlasti.

I.

Ó vlasti má, má milko krásná,
jak Tobě vřele srdce plá!
Tys víla má, má hvězda spasná,
jež útěchy mi vždycky dá,

[1]) S některými změnami přečteno v pražské „Růži Sušilově.“

jež k obloze mne zvédá vzhůru,
když bol a trud mne tísní v kal,
jež z duše plaší černou chmuru
a zoufalosti stesk i žal, . .

jež učí mne výš zvédat hlavu
a mužně, statně světem jít,
nic nedbat hany, smíchu davu
a hrdě za svou lásku mřít.

Ó vlasti má, má milko krásná,
jak vřele Tobě srdce plá!
Tys víla má, Tys hvězda spasná,
jež těchy mi i v smrti dá . . .

Zas modrá obloha se tiše klene
a objímá mou krásnou zem,
jež v říze svojí bíle ojíněné
tu dřímá tichým, klidným snem.

Má rubáš na sobě — tak třpytně bílý
a na něm perel na tisíc,
k ní slunka záře s nebe níž se chýlí
a líbá její bílou líc.

Ta drahá, krásná moje domovina
i v smrti, hle jak krásna jest! . .
A jak zřím na ni, ruka má se spíná
a v srdci cítím ráje kvést . . .

II.

1) Jen jedno srdce v ňádru mám,
to láska k tobě chvátí;
a jednu duši v těle jen —
a tu ti rád chci dáti.

2) A jednu jenom myšlénku:
Tě k slávě povznést bědnou —
a jednu touhu ještě jen:
pro tebe zemřít jednou.

3) Už věru nejsem mocen ani,
už věru nemám ani slov,
bych všecko věrně vylíčil vám,
co cítím drahý pro domov.

4) Jen tlukot srdce, slza v zraku
a chvění sladké poví vám,
jak rád ten domov krásný, milý,
jak celou duší objímám.

Podzimní.

Je konec už! — — Kraj zbaven krásy
a stonem vichru k nám se hlásí
zas podjeseně smutný čas.
Zpěv ptáků dávno zmlk už v dáli, —
teď mha jen táhne nad úvaly —
a nikde šept ni zvuk ni hlas . . .

A pusto, pusto, kam zrak hlédne,
jen chvílí vran dav v kraj se zvedne
a ztrácí se v dál mlhavou.
Pak pusto zas, dál mlha padá
a pustý les a pustá lada; —
mně dumy táhnou nad hlavou.

Vzpomínky.

Už prchlo jaro, prchlo léto,
teď podzim táhne mlhavý. —
Mně prchly časy mládí, štěstí —
a vzpomínky jdou do hlavy.

A každá jako lístek suchý, —
jak dotkneš se jí, — šelestí
a zmítána jsouc vichrem žití
zní písní prchlém o štěstí . . .

Já slouchám jí a hlava klesá. —
Kam prchla kouzla zlatých dob?
Hle! v zemi tlí a suché listí
pokrývá jejich mladý hrob.

Chvilka nejtrpčí . . .

To chvilka bývá nejtrpčí,
když večer přijde tmavý, —
a srdce začne vzpomínat,
co vzal mu osud dravý.

Tu všecko táhne ňádry zas:
těch šťastných časů obraz každý, —
ty chvíle krásné, blažené —
a oželené navždy.

Ven!

Hle, jak dnes venku zpívá pták
a voní kvítí
a v oslepený krásou zrak
zář slunka svítí!
Leč já tu prací přetížen
si marně přeji vzletět ven,
vzduch svěží píti . . .

Však nelze! Marně pták mne zve
a prsa chvátí, —
já musím skrotit touhy své, —
snům výhosť dáti . . .
Jen zrak můj prací nezdolán
vždy chvílí hlédne v šírý lán —
a zpět se vrátí . . .

A pilně pracuji pak zas,
leč v tmu vše splývá —
a v srdci mém už plna krás
se píseň skrývá . . .
A sotva že zrak hlédne ven,
už z ňáder prchá jako sen
a zpívá, zpívá . .

Theodor Podaný.

O mravní síle národní.

V brněnské „Růži Sušilově“ přednesl Jan Křípal.

Často a často lze slyšeti, že ubývá oněch ideálů, jimiž jsouce vedeni tak veliké činy vykonali naši předkové, že utuchá mocný onen plamen nadšení, jímž staří naši »vlastenci« vzkřísili národ z mrtvých; často slyšeti lze stesky, že síla národní, ta zdravá, bujná síla, jež probudila národ z hrobového spánku, jež chabou jiskru životní rozdmychala v něm v mocný plamen a po celé století živila v tolikerém nebezpečenství, — že ta síla mizí, hyne, zaniká, že hrozí národu našemu ne tak nebezpečenství zevnitřní, jako nebezpečenství vnitřní: nemoc, rakovina ve vlastních útrobách.

Jest to asi přílišný pessimismus zoufati hned nad existencí celého národa. Vždyť jak dávno tomu, co jsme neměli ani jediné střední školy, — a nyní máme svoji universitu! Na jakých jevištích bylo Tylovi pěstovati dramatické umění české — a hle, nyní vypíná se nad Vltavou zlatý dům s hrdým nápisem: Národ sobě! Ještě do nedávna neznal svět ničeho českého — a nyní Dvořák a Smetana slynou pověstí světovou!

A přece prý národ náš churaví. — Možná, že vyskytly se jednotlivé, snad časté případy oné blaseovanosti, onoho cynismu, jemuž není pranic svatým; možná, že vyzněly ony hlasy z truchlého poznání, že nelze již věřiti každému tak zvanému »posvátnému nadšení,« poněvadž u nás nadšení jest již příliš otřelou frásí a ustoupí ihned, jakmile netečnosť vynese o nějaký groš více; — možná, — ale bylo by nerozumno zoufati hned nad celým národem.

Než na druhé straně hlasů těch nikterak nelze podceňovati.

Vždyť neslyšeti stesky tyto jen v národě našem, stesky podobné ozývají se i jinde, častěji než u nás — a to u národů takových, kde by jich nikdo nehledal — ba ani netušil.

Žurnalistika německá, ač opojena jsouc slávou doby přítomné dosud ovíjí si kol skrání vavřín od Sedanu, přece časem cítí tíhu osudného »mane, tekel,« jež napíše národu německému budoucnosť, nezměníli se socialní poměry jeho velmocné říše.

Cítí dobře prozíravé a střízlivé mysli, že zdravé síly národa kvapem ubíhá, že nezadrží jí ani vychloubavosť ani vavřín od Sedanu ani mužové železa a krve: — tuší, bojí se, že jedenkrát, až praskne železný kruh, jenž celý onen kolos svírá, že veta bude po národě. Cítí dobře, že to není slavená filosofie německá ani policajtská výbojná ústava, jež silnými činí národy, — a volají po nápravě.

Cítí i Francouzové, že nepostačí umělý enthusiasmus udržeti moc národní, že padělané nadšení nemůže nésti zdárného ovoce. Kdo chce viděti a kdo zúmyslně neodvrací zraků svých od skutečnosti, ten také pozorovati může a musí, že titéž zástupové, kteří v šíleném rozčilení a opojení volají: »Na Berlín!« — v době nejbližší ničí nejkrásnější památky svého národa, v době nejbližší dovedou útokem hnáti na Paříž, na srdce své vlasti. Čím jim jest slovo: Vlasť? — Ničím. Hříčkou, jsou kosmopolity! Loňské stávky dělnické dostatečně osvětlily to velebené vlastenectví francouzského lidu. Stávky tyto prohlásily čelné francouzské listy za dílo Němců, těch nenáviděných od Francouzů Němců. — Kommunář Lisbonne a jistý člen pařížské rady přijali z Německa peníze na rozdmýchání stávky, aby se tím překazila připravovaná světová výstava v Paříži. — —

A podobné zjevy, podobné stesky ozývají se všude. Všude se naříká, že mizí z národa zdravý duch, že národ spěje vstříc katastrofě. Kde toho příčina, jaká jest tato choroba?

Říkáme, že »poměry doby,« »méně příznivé poměry socialní.« Budiž! Jistou měrou, snad velkou měrou jsou tyto poměry příčinou blaseovanosti a cynismu národního, ale nikoliv příčinou hlavní! Byli národové — a byl to národ náš, jehož socialní, hmotné poměry byly tak, ach! tak příliš neutěšeny; kdy národ hmotně úplně byl na mizině, kdy jádro národa, zbytek národa nebyl hoden jména člověka, — kdy jako otrok přikován byl k hroudě, jež nebyla jeho. — Byly to smutné doby — a národ náš je přečkal, přemohl trudy a návaly nepříznivých dob; národ náš za těchto poměrů začal žíti život nový, slavný! My Čechové nyní nemůžeme mluviti o nepříznivých poměrech jsouce syny těch, kteří za okolností tisíckráte horších vykonali dílo národního vzkříšení.

Nikoliv tedy »poměry,« ale jiná jest příčina této choroby. Kde jaký kulturní národ zahynul, v dějinách napsáno má na hrobě jméno jedné a téže nemoci: *nedostatek mravní síly.*

Národ jest společnosť osob, rodin na jednom okršku zemském v jednotu sloučených, oživených a prodchnutých týmž duchem, jenž jeví se vědomím stejného původu, stejného jazyka, stejných osudů v minulosti slavných a v budoucnosti nadějných, stejných ideálů, stejných zájmů duševních i hmotných. Vědomí národa, že není nadarmo postaven na dějiště světové, vědomí jeho úkolu pobádá jej k činnosti, aby nabyl skutečně toho postavení, jež by mu zabezpečilo nejen trvalý byt, nýbrž i čestné místo mezi národy ostatními. Ku vědomí tomuto musí přistoupiti i opravdová vůle chtíti se při-

činiti ze všech sil dosíci tohoto cíle. A tato vůle národa, toto vědomí jest podkladem tak zvané mravní síly.

Jest mravní síla národní základem národní podstaty, nejvnitřnějším úkonem životním, jest úkazem, jenž provází národ, vědomli si jest svého života, svého cíle, svého poslání. Mravní silou národa jsou ony čisté, zdravé idealní zásady, jež příroda sama vštípila v srdce jednotlivcovo, jež spočívajíce na základech lásky k vlasti a spravedlnosti povznášejí národy malé na trůn panovnicky! Mravní silou jmenujeme ji proto, poněvadž základem jejím a cílem jedině a skutečně jest mravnosť.

Národ skládá se z jednotlivců. Máli tedy býti zdráv národ, musí býti zdrávi i jeho údové, musí býti zdrávi i jednotlivci. Snahy a tužby jednotlivcův jsou snahami a tužbami celého národa. A tu nikdo neupře, že jiné zásady, jiné idealy má člověk mravný, jenž neotevřel svého srdce smyslnosti, jenž není otrokem svých vášní, jenž ví, že nad hmotou vládne ještě vyšší duch, krásnější idealy, — než ten, jehož jediným cílem jest užiti co možná nejvíce, poněvadž »post mortem nulla voluptas.«

»Budeli každý z nás z křemene, jest celý národ z kvádrů!« Ale jak může býti z křemene člověk, jehož jediným cílem jest rozmařilosť, ukojení vášní, kterým se obětu i všechny ostatní zájmy, které potlačí všechny ušlechtilé city, jež se snad ještě v koutečku srdce ozývají! Karaktery žulové, karaktery, na nichž stojí národ, — vytvořuje něco jiného nežli »okázalé bití v tvář veškeré mravouce.«

Francouz Martin Aime se táže: »Odkud sobectví ve světě, odkud láska k panování, láska pomsty místo lásky k bližnímu? Odkud veškera ctižádosť, matka tolika zlého? Odkud tolik vražd, cizoložství, nevděku, pomluv a zchytralostí?« — A sám si odpovídá: »Příčiny jsou dvě: blud a z něho pochodící bída duševní. A jediným lékem jest *mravnosť a náboženství.* Vychování bez mravnosti snižuje člověka a činí z něho jenom intelligentní zvíře. Že člověk stává se velikým vědomostí, jest veliký blud; člověk jest velikým poznáním Boha a mravností!«

Jeli mravnosť oporou síly a existence národní, jest potřebí znáti podklad mravnosti samé. Neboť čím jasnější nám bude pojem mravnosti, čím lépe budeme znáti principy, na nichž mravnosť spočívá a jimiž se zdokonaluje, tím více bude možno národu na stupni svého bytu se udržeti. — A na druhé straně budemeli znáti nebezpečenství, jež mravnosti hrozí, tím snáze bude se národu tomuto úrazu, této propasti vyhnouti.

Mravnosť počíná přirozenou bázní Boží; jest pak bázeň Boží: nečiniti ničeho, co by na soudu Věčného bylo odsouzeno. Mravnosť počíná důvěrou v nadpřirozenou a nevystihlou moc; jest to cíl, jejž příroda v srdce každého člověka vštípila. Mravnosť nezbytně jest odvisla od náboženství, neboť bez víry v Boha, bez víry v nadpřirozenou moc, jež všecko řídí a vše proniká, nemá jednání lidské žádného ředidla,

žádné mravní pohnutky. Tvrdilli Quizot, že mravnosť jest samostatna, neodvisla od myšlének náboženských a že rozdíl mezi dobrem a zlem a povinnosť varovati se zlého a konati dobré jsou úkazy lidské přirozenosti tak dobře jako zákony logické, nevystihl pojmu mravnosti aniž měl na mysli, kdo všechny zákony vštípil v srdce lidská, — a snad by ani nechtěl viděti onu moderní mravnosť dle své zásady.

Náboženství má za úkol mravní cíl člověka probouzeti, zdokonalovati a ušlechťovati. Bez náboženství, buďsi prozatím jakékoliv, jest mravnosť lidstva nemožna, jako nemožný jest stát bez zákonů; pak platí pouze zákony osobního prospěchu, který nikterak se neváže na zásady mravní, jak učí smutná zkušenosť. Proto, jeli základem, silou společnosti mravnosť, jest základem, silou národa náboženství. Právem dí tedy Aristoteles: »Náboženství jest první a nejdůležitější, bez něhož žádná společnosť, žádný stát trvati nemůže.« A Plato totéž tvrdí slovy: »Základ společnosti lidské ničí, kdo ničí náboženství.« Xenofon praví, že nejnábožnější státové a národové byli nejmoudřejšími a nejdéle vytrvali. A Cicero dí: »Náboženství jest základem všech ctností. Pomineli zbožnosť a všeliká úcta k bohům, musí hned zmizeti z lidu věrnosť a důvěra, musí se všechny svazky společnosti lidské trhati a rozpadávati . . .«

A pokud staří národové, pokud Řekové a Římané pamětlivi byli těchto slov, byli národy slavnými, národy zdravými, byli národy občanů, kteří zaníceni jsouce láskou k idealu dovedli odolati bouřím sebe větším.

Byloli pak tak mocnou pákou národního bytu a národní síly náboženství pohanské, jež byť i u Řekův a Římanů jsouc zidealisováno poněkud se povznášelo nad ostatní náboženství pohanská, přece ve své podstatě bylo nedokonalým a v socialním životě ne všude dobrým, — čím více musí býti a skutečně jest takovou pákou náboženství křesťanské?

Náboženství Kristovo, toto náboženství lásky, koná divy v životě jednotlivců, koná divy v životě národův. Náboženství křesťanské zušlechtilo v člověku onen mravní cíl, povzneslo jej na nejvyšší stupeň dokonalosti; náboženství křesťanské pozdvihlo člověčenstvo z vazeb mrákot, uvedlo důstojnosť lidskou na pravý její stupeň, odklidilo a odklizuje otroctví, povzneslo ženu na roveň muži, zavedlo lásku, snášelivosť, úctu k zákonu.

Pravdiva jsou slova sv. Pavla: »Tu již není žid ani pohan, není otrok ani svobodný, není muž ani žena, ale všichni jedno jsme v Ježíši Kristu.« (Gal. 3, 28.) Není rozdílu kastovního, nýbrž všichni lidé jsou si rovni svazkem lásky vespolné.

Víra národa jest nejlepším buditelem i lásky k národu; a kdo víru po otcích zděděnou zapřel, ten zapřel nebo brzy zapře i národ.

Křesťanství hlásá nám věčné ideje, ukazuje nám cestu tam, kde věčná trůní Pravda, neskončená září Krása, neobsáhlé vládne

Dobro. A v tom Dobru, v té Kráse, v té Pravdě zahrnuta jest i božská idea lásky k vlasti. Tím právě vyniká křesťanství a hlavně náboženství katolické, že v něm není ani jediné věty, jež by se buď v theorii buď v praxi příčila přirozenosti lidské nebo společenskému řádu.

Křesťanství nikde národním snahám neodporuje, nýbrž je podporuje. Tak jasně staví nám před oči krásný ideal, hlásá nám, že jest ještě něco jiného na světě než materialistické heslo: »Ede, lude, bibe!«, heslo, jež nezná hlasu bližního, jež miluje jen sebe a jen pro sebe a pro vlastní zisk žije a tyje. Křesťanství učí milovati vlasť, dávati, co jest císařovo, císaři; dávati vlasti, čeho od nás žádá.

Před několika lety rozhorlil se dr. Ed. Grégr ve své brožuře pro slova, jež prý byla pronesena na sjezdu katolíků ve Vídni, kde prý jistý řečník s enthusiasmem zvolal: »Za císaře dáme život, za papeže dva!« Kde prý jest to vlastenectví katolíků, to velebené vlastenectví, když prý se takto zřejmě hlásá odboj proti císaři, kdyby si ho papež přál. Ovšem, *kdyby* si ho přál! — Nebudeme však nikterak slovy vyvraceti plytkosť těchto frásí, ale ukážeme na skutky, kam může sahati vlastenectví prodchnuté duchem křesťanským. Za válek napoleonských, když Rakousko bylo v největší tísni a země po zemi se mu rvala, vzepřel se statečný Ondřej Hofer se svými věrnými Tyroláky, obhájil Tyrolska pro korunu rakouskou — a pro vlasť, pro milované Rakousko, zemřel na popravišti. A Hofer a Tyroláci jakými jsou upřímnými katolíky, zná celý svět. Není tedy a nebyla ta zrada katolíků tak hrozna, jak se ráda maluje. A snad zná p. Grégr heslo, jež chrabré syny Černé Hory vodilo k tolika slavným vítězstvím? Snad ví, že za »kříž svatý a svobodu zlatou« dovedl Černohorec slavně vítěziť a slavně umíraťl!

Křesťanství, kam proniklo, uvádělo všude, ničeho neodnímajíc individualní vzdělanosti a povaze národní, vzdělanosť všeobecnou a za hlavní základ veškeré vzdělanosti prohlásilo mravnosť, ducha prostého pout vášní a hříchů. Křesťanství založeno jsouc na spravedlnosti a lásce, na povaze to všem lidem přístupné — ba vrozené, může býti a jest největším momentem, nejúčinnější silou v životě národním. »Suum cuique« jest heslem křesťanské mravouky; právo každého bližního, buď si kdo buď, jest křesťanovi svato.

Křesťanské náboženství nezná kastovnictví orientalního, nezná otroctví, jež u Řekův a Římanů tak hojně kvetlo. — Fanatismus mohamedánský hlásá zkázu jinověrců, židovská kabala nezná jiného národa než židovského, Číňan nedbá života, Hind opovrhuje životem, — křesťan miluje bližního jako sebe samého.

Zdaž tedy touto svojí vznešenou naukou neodporučuje se křesťanství nejlépe jako základ společnosti, jako strážkyni národů? Kde národ jeho ideami bratrství, lásky a spravedlnosti jest proniknut, kde národ opravdu slova Kristova slyší a plní, zda takový národ dospěv takto pravého stupně mravnosti může zoufati nad svým bytem? Zda

nemůže okem jasným pozírati vstříc slavné budoucnosti a uskutečnění svých snah, svých tužeb? Vždyť tuto každý občan: boháč i chuďas, žebrák i král proniknut jest vědomím povinnosti nejen k sobě, ale i ku svému bližnímu, ku svému národu. Vlastní prospěch ustupuje do pozadí, kdy prospěch a blaho národa toho vymáhá.

Tak soudili o náboženství, soudili o křesťanství lidé, kterým skutečně šlo o to, aby národ jejich byl národem zdravým, aby cíle svého dosáhl.

Kant mluvě o společnosti praví: »Můžeme přisvědčiti, že, kdyby evanděliuin nebylo zákonů mravnosti stanovilo, že by jich rozum lidský nebyl doposud v takové dokonalosti poznal, jak je nyní poznává.«

Göthe vyznává: »Ať si vědy přírodní sebe více rostou do šířky a hloubky a duch lidský ať sebe více mohutní, — nad vznešenosť a mravní vzdělanosť křesťanství, jakož se v evanděliu jeví a září, nikdy duch ten nevynikne. Všecky doby, v nichž víra a mravnosť panovala, byly stkvěly, povznášející a blahoplodny pro souvěk a potomstvo. Všechny však doby, kdy panovala nevěra a nemravnosť, zmizely pro potomstvo bez blaženého ovoce. — Nebo nevěra jest vlastnictvím slabochů, malých duchův, otrokářův!«

Palacký ve svých dějinách dí: »Duch křesťanský měl vždy tolik výtečnosti a mravní síly do sebe, že nedal zahynouti důstojnosti lidské.«

A Montesquieu píše: »Podivný to zjev: křesťanské náboženství, jež toliko blaženosť budoucího života za účel míti se zdá, buduje zároveň blaho života vezdejšího, neboť zplozuje vzájemnou lásku a spravedlnosť, mírumilovnosť a smířlivosť, dobročinnosť a obětavosť, upřímnosť a věrnosť, střídmosť a cudnosť; vlévá poddaným v srdce ochotnou poslušnosť a věrnosť ku představeným a představeným vlévá spravedlnosť, mírnosť, úctu a lásku k poddaným. Jen náboženství křesťanské odstrašiti může od zločinů, které každému lidskému trestu unikají.«

Slavený státník Washington praví: »Náboženství křesťanské jest nezbytnou podporou všeobecného blaha. Jeho vztahové k domácímu a politickému životu jsou nesčíslni. Není vlastimilem, kdo tento mohutný pilíř společnosti lidské podvrací.«

Filosof Moury napsal: »Co jest náboženství? Vznešená filosofie, která pořádek a jednotu přírody ukazuje a hádanku lidského srdce rozlušťuje. Náboženství jest nejmocnější páka, jež může lidstvo šťastným učiniti; neboť nám ukazuje chudé jako věřitele a soudce, nepřátely jako bratry, nejvyšší bytosť jak otce.«

Co o náboženství, o křesťanství, soudili jiní slavní mužové, filosofové i státníci, co soudil o něm Newton, Napoleon, Thiers, jest s dostatek známo.

* * *

Naše doba velice ráda dbá třpytných hesel, velice ráda se dovolává autority. Slovo věhlasné nebo vysoce postavené osoby mívá platnosť takořka naprostou. Než, bohužel, že musí to býti hezky lesklá fráse, že musí to býti víře nepodobné paradoxon. aby mu lidstvo věřilo; — že bývá to každý nesmysl, jen když se beze studu hlásá, na který lidstvo slepě přísahá.

Ale pravda, byť i plynula ze rtů mužů, jichž jméno v každé jiné době béře se nadarmo, pravda nade vše jasná zůstává nepovšimnuta, té »bije se v tvář.«

Teď jest modou slouti nevěrcem. »Kdo chce slouti osvíceným a vzdělaným, musí především důkladně uměti se posmívati církvi a náboženství, posměch si tropiti z kněží a institucí církevních, musí uměti nadávati všemu, co jen trochu zavání náboženstvím, nebo kde jen zmínka jest o Bohu. A když to všechno důkladně umí, — pak je »osvíceným vzdělancem.«

Náboženství — toť prý cetka, předsudek kněží a přemrštěnců, mravnosť a spravedlnosť — toť ošumělá hříčka. Teď panuje boj o existenci, boj o život: kdo s koho, ten toho.

Náboženství hledí se strčiti do kouta, do jesuitských románů. Člověk prý má býti vychován humanitou, aby byl člověkem; — ovšem člověkem dle smyslu těch, kteří ho vychovávají. Heslem denním jest slovo Gambettovo: »Náboženství — toť náš nepřítel!«

Hlasy ty nestály by za povšimnutí, kdyby je hlásaly obskurní plátky à la »Rovnosť,« »Světlo,« »Pravda« etc. etc., — ale hlásajíli se podobná hesla s katedry universitní, jsouli denním programem žurnálů světových, — pak pobízejí k úvaze jak zlu tomu odpomoci.

Četl jsem kdesi slova Bozděchova barona Görtze, že politika nezná mravovědy, a pod nimi připsaná slova: »Ale toť právě kletbou politiky.« Pravdivosť těchto slov dostatečně dokázána jest dějinami. »Jsouli dějiny učitelkou národů, neměl by jejich hlas tak často zůstávati nepovšimnut. Neboť věru, jako dva největší kulturní národové starověku, Řekové a Římané, byli mistry národův evropských ve všeliké vzdělanosti, tak by měl i zánik jejich býti výstražným znamením všem národům.«

Co lze sobě pomysliti stkvělejšího nad dobu Perikleovu v obci athénské? Věda řecká slavila triumfy. umění dospělo vzletu velkolepého, slávou a mocí politickou vévodily Athény Řecku celému — a přece touže dobou jeví se již v nich náznaky choroby mravní tak, že brzy se staly zápasištěm stran a piklův a rejdů násilníkův — a za krátkou dobu kořistí cizích podmanitelův.

A jaká to byla choroba, jež jako rakovina rozežrala skvělý stát Perikleův? Byla to dryáčnická sofistika, jež jménem vědy rozrušila svým přepychem a svou nemravností přísného a zbožného druhdy ducha Athéňanův.

»Není božstva ani božského zákona, není svědomí ani ctnosti, všecko jest toliko lidské domnění a lidský zákon. Ve světě i v životě

platí toliko právo silnějšího.« Tak učili Gorgias, Protagoras a přemnozí jiní. »Není duše nesmrtelné,« učil Demokrit, praotec všeho materialismu. Retorové a sofisté posmívali se bázni božské a soudcům po smrti. Řecko propadlo ve svých rozhodujících třídách atheismu, nevěře — a tím také povaha a mrav národa propadl chorobě nevyléčitelné, z níž vyhojiti národ svůj nedovedli ani jeho geniové: Sokrates, Plato, Aristoteles.

A jakoby na potvrzenou, že stejné semeno vydává všude stejné ovoce, zaneseny byly zárodky řeckého bezbožectví a nemravnosti do světovládného Říma — a i tam zničili mravní sílu Římanů druhdy přísně mravných, zničili národ druhdy tak veliký. Jen dokud z idejí náboženských, byť jen pohanských, také *mravní síla* se rodila, vzrůstal a mohutněl Řím duchem práva, spravedlnosti, lásky k vlasti, chrabrosti a obětavosti. Veta bylo po socialním a mravním řádu Římanů, když se vzdělaností řeckou vsáli do sebe jed materialismu, atheismu a skepticismu. Vlastenecký dříve Řím byl potom udržován ne mravní silou občanů, »nýbrž surovou mocí vojenskou.«[1])

Touto myšlénkou veden byl také německý básník Novalis, když svým krajanům psal slova: »Ideal mravní síly a dokonalosti nemá nebezpečnějšího soka nad ideal nejvyšší síly a nejráznějšího života, nejvyšší to stupeň moderního barbarství.«

Duch podobný, duch nevěry a socialní rozháranosti začíná vanouti i nyní, začíná se šířiti ve všech vrstvách společnosti, i v těch vrstvách, jež až dosud byly zdravým jádrem, mohutným sloupem každého národa.

A kdo tím vinen? S opovržením patří svět, tak zvaná intelligence, na socialisty a anarchisty; zákon trestá přísně podobné výstředníky, — ale zda tam vězí kořen zhoubné nemoci? Maně připadají tu na mysl slova zesnulého předloni poslance tyrolského, P. Jos. Greutera, jež r. 1884. v říšské radě promluvil: »Professora ponechávají na stolici jeho, ale toho, kdo učení jeho provádí prakticky, toho zavírají. Když se velké davy jistými bludy otravují, kdo potom má obhájiti autority státní, kdo chrániti má majetku? Z university šíří se náuky, jež, vniknouli do lidu, mohou býti nebezpečny nejen lidu, nýbrž i státu vůbec. — A šířitelé těchto nauk placeni jsou z mozolů poplatníkův.«

Veliký anatom Hyrtl v inaugurační své řeči — jakožto rektor university vídeňské — pronesl tato slova: »Dopusťte, aby útěchy prázdná náuka materialismu vpustila kořeny v srdce davů nevzdělaných, vyšlete hlasatele jeho k tisícům a tisícům těch, pro které společnosť lidská své liberálnosti jsouc si vědoma, ničeho jiného nemá než bídu, nouzi a tyfus z bludu pochodící — a pak uhlídáte, k jakým strašným následkům jste dali podnět. Ani drakonickými zákony kladného práva ani souverenitou vůle lidu neodoláte úplnému rozkladu všech poměrů lidských. Hned bezprostředně budou následovati: bezvládí, revoluce, zrada, politické vraždy, nepravosti a zločiny všeho druhu, rovnosť

---

[1]) Vl. Šťastný, v „Obzoru“ r. 1887.

jmění, společné užívání žen, krvosmilství — jako magna charta nově dobyté svobody člověčenstva.«

Zda měl Hyrtl pravdu či neměl, učí jasně dějiny, učí zuření socialních bouří, ať jest to již revoluce francouzská, či komuna pařížská, či rejdy a vraždy anarchistů ve Vídni, či nihilismus v Rusku, či tak časté a krvavé stávky dělnické.

Než dále dokládá Hyrtl mluvě o náboženství: »Každý bezděky zajisté cítí, že nemůže býti klamem a lží, na čem se zakládá vítězství vzdělanosti a tudíž i velmocná přednosť společnosti lidské před zvířeckou.«

A na jeho místě, nástupcem jeho na téže universitě jest žid, — dr. Zukerkandl, který své přednášky započal slovy, že člověk není dílem rukou Stvořitelových, že není Boha, stvoření člověkovo že jest bajkou.

Kdo byl větším učencem, zda křesťan, katolík Hyrtl, či žid, nevěrec Zukerkandl, — a komu více tleskala mládež, ta vychvalovaná, idealní mládež, zda poctivému Hyrtlovi, či židu, bezvěrci Zukerkandlovi?

Ne věda — ale fráse, nesmyslné, ale s odvahou proslovené paradoxon — toť heslem naší doby.

A kdo tím vinen? Literatura a novinářství! A v literatuře a žurnalistice vedou hlavní slovo — židé. Židé stali se bohužel hmotnými pány skoro všech národův evropských; kořalka jejich otrávila a oloupila všechny národy o květ a jádro, o základ společnosti. Židé snaží se připraviti všechny i o majetek duševní. V tom jsou židé všude svorni a byť se přetvařovali jakkoliv. Žid jde ruku v ruce se židem — a cílem jejich jest duševní i hmotné vyssání všech národův. Židovský tisk vládne v literatuře, židovský tisk udává tón v politice, židovský tisk zaplavil celý svět. A ta žurnalistika, ten tisk jest svobodomyslný, frivolný, bezvěrecký.

A frásemi z tábora židovského blýská se i literatura ostatní, blýská se literatura a žurnalistika naše. Jest vůbec naší chybou, že se rádi opičíme po cizině; že se nám cizí tulipán více líbí, než domácí fialka. Tuto chybu vyčítají nám již Šafařík a Palacký a varují nás ciziny — a my jim ochotně přisvědčíme. Varuje nás náš přední pěvec, když nám v »Jitřních písních« pěje:

»Nevěřme nikomu na světě širém,
nemáme jednoho přítele tam.
Starý boj za každým skrývá se mírem,
soucit a přízeň jsou šalebný klam. —
Nevěřme radě ni chvále ni haně,
nevěřme pocelu, stisknutí dlaně,
nevěřme ničemu, všechno je mam!«

My nadšeně zatleskáme, když slyšíme další jeho vroucí slova:

»Věřme jen sobě, své práci a píli,
věřme jen svatému nadšení v nás,

věřme jen vítězství slovanské síly,
která si podepře krajní tu hráz.
Věřme, že národ náš, veliká Sláva,
s korouhví lidskosti za štítem práva
dobude koruny velebných krás!«

Zatleskáme, — ale pachtíme se za cizinou, pachtíme se za židy dále. Národ náš chce, má a musí prý býti svobodomyslným, aby nezůstal v osvětě pozadu. A koho naše žurnalistika, tato učitelka národa, vidí vzorem ve svobodomyslnosti? Žel Bohu, že — židy, židovské noviny!

Brněnský »Hlas« napsal v jednom loňském svém červencovém čísle tato slova: „»Národní Listy« rozepsaly se v čísle 186. také o papežské encyklice, ovšem svým způsobem. Náhodou však přišlo nám do rukou asi o dva dny starší číslo židovského »Wiener Tagblattu« — a ejhle! článek »Nár. Listů« ukázal se býti toliko opisem »Tagblattu.« Tak přece mají pravdu někteří lidé v Praze, že ta liberálnosť česká není leč pomyjemi liberálnosti židovské?“ —

Literatura naše byla literaturou panenskou, ale to se nelíbilo, to zůstati nesmělo, — vždyť se tomu smáli — židé. Noviny naše dlouho nenadávaly náboženství, nespílaly kněžím, nepřinášely ve feuilletonech pikantních článků z klášterů, — to zůstati nesmělo; národ a osvěta musí pokračovati, musí se říditi duchem času, vždyť co by tomu řekli — židé?

Našim básníkům jest ošumělým ono heslo slavíka Ukrajiny:

»Bůh, svět, Slovanstvo, Polska, Ukrajina
zní mi ze strun pěti paterými zvuky« . . .

A přece jda za tímto heslem stal se Bohdan Záleski básníkem světovým. Naši slavení básníci nenapsali by za žádnou cenu, aby se nezdáli směšnými u židův, oněch věčně krásných slov: »Ó Panno svatá, ježto Čenstochovy chráníš!« — jimiž tolik proslavil se Mickiewicz. Vždyť co by tomu řekli — židé?

Ale naši básníci překládají nám tak uhlazeně jemné hymny:

»Vy, již tu kážete,
učené sovy,
že bližní zhloupne vždy
vašimi slovy, —
podlí vy lajdáci,
vy žravé baby,
duševní mrzáci,
mdlý rode chabý! . .«

Giuseppe Giusti (přel. Jar. Vrchlický).

Této poklony křesťanskému kněžstvu jsme ve svojí literatuře ještě neměli; — toho byla věčná škoda, tu musil nám přední náš básník honem přeložiti — a kniha jest chválena.

Naši básníci přímo vyznávají:

»A ptejte se pánů nebo sluh,
z měst slečinky neb dívky veské, —
a každý vám chvějně přišeptne,
že hřešit je, ach! tak hezké!

Neruda (Prosté motivy).

Proč by nehřešili, proč by se neposmívali náboženství a veškeré mravouce, vždyť se jí smějí — židé.

Naši svobodomyslní pánové, kterým tak velmi leží blaho národa na srdci, jsou s to, aby i *kořalku* brali ve svých novinách pod ochranu, aby zastávali se toho moru, jenž jest kletbou nevěry, jejž židé dali nešťastnému lidu za jeho víru. Co prý by si ten lid počal, kdyby neměl kořalky, mnohá rodina je prý jen jí živa. A co by si počali chudáci židé, zač by kupovali velkostatky? Židé proti kořalce nebrojí, židé jí hájí, musejí jí tedy hájiti i české, křesťanské, t. zv. národní noviny. Vždyť co by tomu řekli — židé?

Ale ti pánové, kteří si takto lehkomyslně pohrávají s osudem národa, ti pánové, kteří připravují ho o duševní blaho a kopou mu takto hrob jak duševní tak hmotný: ti pánové se neptají, co tomu řeknou židé, až národ bez víry, bez ideálů, bez mravnosti zahyne! Co potom řeknou židé, až vrátí se národu osmnácté století, až národ jako moderní otrok na svém druhdy statku robotovati bude židovi, který nešťastného gojima odkopne, plivne po něm, poněvadž více na něm vyssáti nemůže.

Naši tak zvaní osvícení mužové zasívají símě — a to, bohužel, padá v úrodnou, kyprou půdu všeobecné nespokojenosti; ale k ovoci semene toho hlásiti se nechtějí, ovocem pohrdají. Boj náboženský, boj o duševní majetek národů, který tak dlouho vrhali na pospas vášním lidu, nepostačí dnes jeho zuřivosti. Rozdrážděné vášně učiní útok na společnosť samu — a ti, kteří pochvalu tleskali při boření oněch pevných bašt, jež zbudovalo křesťanství, poněvadž pádem jich volná dráha otevřena byla jejich vlastní ctižádosti a bažení po bohatství a moci; ti, kteří lhostejně se dívali na jejich boření, poněvadž kdyby je byli chtěli udržeti, byli by se musili vzchopiti ze své frivolnosti, zmalátnělosti a nevěry, — všichni ti marně budou se dovolávati náboženství, autority svědomí, úcty k majetku a právům. Pak bude již příliš pozdě.

Olupujíce lid o víru slibovali mu lahodnými slovy všechno možné, zvali ho bratrem, objímali ho — ovšem jen na papíře. A pohleďme nyní blíže na emancipaci tohoto lidu z nenáviděných pout náboženství. »Ten člověk,[1]) který byl dříve povznesen nad hrudu zemskou odleskem svého nebeského původu, ten člověk, který čelo své unavením skloněné k nebi pozvédal, aby tam v naději života věčného hledal svou zmužilosť a potěchu, ten dělník, kterého

[1]) „Vlasť“ 86., Hrabě Mun o socialní otázce.

církev ve všelikém namáhání podpírala mateřskou svou rukou, ten dělník, který v nedělním odpočinku nalezal potěšení své a vědomí své svobody, ten řemeslník, jehož práva příslušná korporace hájila, jehož v stáří chránila, jehož budoucnosť zajišťovala, — ten jest nyní sám samojedin uprostřed zástupů druhů svých bez existence — nejsa jist svým zítřkem. Bohat této chvíle, jestli jeho rámě silno a díla hojnosť, žebrák za krátký čas, stihneli ho nemoc, přikvačíli neštěstí, nebo dotkneli se ho stáří mrazivým svým dechem.

Církev, která byla starostlivou jeho matkou, jest nyní pro něho bez moci. Vůdcové národů zavrhli její zákony domnívajíce se, že setřásají jho, — a dělník byv sveden jejich příkladem odmítnul její ochrannou ruku domnívaje se, že se osvobodil. Lidé mu pravili, že jest svoboden, — a on na okamžik zaslepen jsa pýchou pohrdnul oním jménem, které osvobodilo jeho duši a které mu slibovalo korunu věčnou! Nyní již má jiné jméno, jež na čelo vryl mu osud, jemuž propadl, — jest to proletář, který nemá ani svého krbu ani svého zítřku.«

Ký div, že potom ozve se a zatouží po oněch slibech, za něž dal svoje všecko, že hřmí jeho slova: »Vzali jste mi nebe a slíbili jste mi zemi! Nuže chci ji míti!« Ký div, že mohl zvolati řečník na kongressu socialistů r. 1882. v Londýně konaném: »Kouli měšťákovi, dýku knězi, bombu králi!« — A kde takové poměry vzkvetou, tam veta jest po všelikém řádě, veta po společnosti, veta po národě!

Zachovejte, vy pánové, kteří tak často házíte slovem vlasť, národ, nadšení, zachovejte lidu víru a ducha křesťanského, zachovejte mu mravnosť, a národ náš bude silen, bude státi nepřemožen v útocích nepřátel, jeho bude budoucnosť. Ale vyrvete mu víru, vyrvete mu mravnosť — a národ zapře vlasť, poněvadž potom nebude mu žádné slovo již svatým. Tak maně připadají tu na mysl prostá sice, ale pravdivá slova, jež náš Kosmák klade v ústa samouku Baurovi:

»Nikoliv! jsem neučený sice,
to však ví i prostá mysl má,
že, kdo víru otců tupiť zná,
dovede i vlasť svou bíti v líce!«

Boh. Balbínovi.

(K 200leté památce jeho úmrtí.[1])

Již zapadala hvězda slávy stkvoucí
a smutek tichý českou halil zem;
v stín mohyly se klonil národ mroucí
nemaje, kdož by družným ramenem

[1]) Předneseno v „Lit. jednotě bohosl. královéhradeckých.“

jej mdlého povznes', nadchnul ku životu.
Za svitu žárů, mečů ve bleskotu
syn vlasti kráčel chmurné do ciziny. —
Od otců svaté odvrátil se víry
a proto opuštěn v tom světě, sirý
lká v žalů noc, jí pláče svoje viny. —
A smutku šerem vlasť se zakryla
a dětí jejích pustých ve hvozdech
výš k nebi letí srdcelomný vzdech:
»Ó oroduj, Ty Paní spanilá,
by ve troskách, jak loď zbavená vesla,
v stín smrti drahá vlasť nám nepoklesla!«

— — — — — — — — — — — — —

Dvou věků stín již svoji peruť sklonil
nad hrobem Tvým, ó velký vlasti muži,
jenž's zemi českou, zkrvavělou růži,
v svém srdci nosil, pro ni slzy ronil;
nad její slávou zářil zrak Tvůj stkvělý.
Než stonem bolným Tvoje rty se chvěly
a z oka slza vytryskla Ti žalem,
kdy zřel's své vlasti pád. — Jak Jerusalém
poklesla lkajíc v stín a teskné dumy.
Kde slávy trón, tam zřel jsi pusté rumy —
i zakryl's tvář a pláčem Jeremie
jsi zasténal . . .

Však hle! již v chvatu
Tvá ruka v blankyt vlasti hvězdy vkládá
té dávné slávy. Bohatýrů řada
již vnuka povznáší, v zrak plápol sije,
a česká vlasť zas ve královském šatu
ve synu ponurém nadšení budí
a naděj' v lepší čas mu zkvétá v hrudi.
Památky vzácné z temna zapomnění
vynáší Tvoje dlaň, je v perly mění,
kterými krášlí truchlivý kraj český
a slávu dědů v srdcí píše desky.
»Již vzbuďte se všichni!« slova Tvoje zvoní
a zvuk ten sladkou naděj' ve hruď roní . . .
Kdy zloba nepřátel i mateřštiny
skvost drahý, posvátný nám chtěla rváti,
Ty's ukázal, jak krásný jest a plynný,
jak český zvuk kraj širý písní zlatí,
jak za dob slávy učený svět český
v něm pěstil vědu; kterak hromu blesky
ve války písni slavně hlaholíval,
svým k radosti, na postrach vrahům zníval.

Kéž věkům příštím září láska vroucí,
jež svítá Tvojí mužnou »Obranou«:
»Ó svatý Václave, kéž otců víry stkvoucí
a dávné slávy jasněj zaplanou
čarovné hvězdy! Zhynouti nám nedej,
štít ochranný nad námi v boji zvedej!«

Josef Pavel.

Můželi literatura býti bez víry a mravnosti?

Úvaha od Th. Podaného.

»Jazykem jedno živ jest národ: tohoto smrť — jeho záhuba!« Tak napsal kdysi náš Josef Jungmann a pravda tato neuznávala se snad nikdy více než za dob našich.—

Čím vytříbenější jest jazyk toho kterého národa, čím sladší a mohutnější jeho řeč, tím čestnější a slavnější místo národ sám zaujímá mezi národy ostatními A jazyk vzdělává se literaturou — a proto čím který národ má bohatější a slavnější literaturu, tím slavnější jest svou pověstí v historii světové. Praví Jungmann: »Dvě jsou známky vznešenosti národní: historie a literatura, — plody to života národního.« — A o literatuře dí: »Druhou známkou jest literatura; tato známka trvá, i když národ během všeho, co svět vynáší, dávno přestal. V literatuře národ sama sebe přetrvá — a duchovně nikdy nezahyne. Římané a Helléni, byť již dávno trávník pokrýval rozvaliny jejich hrdých paláců, žijí po věky ve svých Virgilech, Homérech a j., ani již dávno nehlaholí jazykové Koptův a Medů, kteří ničeho po sobě nezůstavili . . .«

Máli tedy literatura pro každý národ význam veliký, má tím větší význam a důležitosť pro národ náš. — »Čím se vzbudil národ náš? Literaturou! Čím Němci vybojovali Čechy v době úpadku? Literaturou! A čím se máme my nyní brániti? Opět literaturou! Kroky politické mohou nejednou se nezdařiti, mohou minouti se s cílem,« píše V. Hálek. A Rieger praví: »Česká kniha stala se naším mečem a štítem, naším palladiem ve stoletém zápase národním za právo naší obnovené existence a jest třeba ustavičně státi a bdíti na strážné věži interesů duchovních, aby tento žulový nevyvratný základ: osvěta a vzdělanosť plynoucí ze zdroje domácího, pěstované duchem a jazykem vlastním, nedoznal pohromy, nýbrž zajistil všemu našemu životu pro časy přítomné i budoucí bezpečné a čestné trvání!« — »V literatuře národní jsme sami svými pány neobmezenými,« napsal Fr. Schulz v Osvětě« z roku 1878., »avšak také odpovědnými před soudem současným i příštím! Co z ní uděláme, — to z ní bude! Ale — to bude také z nás!« —

Velika, významna to slova, jež měli by si napsati všichni naši spisovatelé v čelo svého programu! Od doby svého zrození jsme se nedodělali žádoucích úspěchů v politice, — dosti již — ale přece jen skrovně jsme pokročili v umění, naše »národohospodářské poměry jsou dnes ve stavu velmi bídném,« — toliko naše literatura dostoupila stupně vysokého, toliko v literatuře dodělali jme se úspěchů netušených.. Než bohužel! o naší literatuře tu platí slova, jež napsal V. Hugo kdysi ve svém znamenitém Prologu k vnitřním hlasům:

»Leč v tomto pokroku, jímž dni se vychloubají,
v tomto lesku století, jež plane vítězíc —
věc jedna, Ježíši, mě přece děsí v taji,
to jména Tvého hlas že slábne víc a víc!«

Do naší literatury v poslední době byly zaneseny věci, o nichž bychom nejraději pomlčeli, kdyby dnes nehýbaly srdcem a myslí každého vzdělaného a vlasť svou upřímně milujícího Čecha! Naše literatura stala se nástrojem v rukou některých nedospělých nebo blaseovaných pánů, kteří činí si z ní, z tohoto nejsvětějšího pokladu národního, rejdiště svých nezřízených choutek a vášní, kteří chtějí z literatury těžiti jako z dojné krávy — peníze nebo slávu.

Máme jen literaturu; z literatury čerpati má útěchu náš lid ve svých svízelích životních, literaturou baví a těší se naše vzdělané třídy a literaturou vzdělává se naše mládež dorůstající.

Nuže co podává literatura našemu lidu, čím napájí naši mládež? Můžeme všecky knihy, jež vyjdou, považovati za meče a štíty naší vzdělanosti národní, — či máme je spíše považovati za motyky a rýče, jež kopají černý hrob národu našemu? Žel Bohu, že při většině literárních plodů (při většině, neboť máme dnes hojně i prací a listů výborných) přisvědčiti musíme spíše otázce poslední nežli předešlým. Jak jinak bylo za časův oněch, kdy literatura naše po dlouhém spánku počala klíčiti, kdy byla ve stadiu tak zvané panenskosti.

Ano panně přirovnává se tehdejší naše literatura — a to vším právem: Jako cudná, nevinná panenka s úměvem na koralových rtech, s nachem studu na hebounkých líčkách, s okem nevinnou a nadšením zářícím vyběhla si do božího světa těšíc se dětinsky z každého kvítečka, s jásotem naslouchajíc zpěvnému švitoření ptactva i tichému bublání potůčku a s utajeným dechem pozorujíc, jak po dvěstěletém tvrdém spánku počíná se probouzeti ta drahá, drahá její matička, naše krásná země. A aby tím spíše se probudila, aby tím dříve procitla, volala ji nadšenými písněmi, zvala ji k novému životu »Ohlasem písní českých,« »Ohlasem písní ruských« a »Vznešeností přírody,« stlala jí cestu něžnými fialkami, cudnými sedmikráskami, jásala i lkala nádhernými znělkami »Slávy dcery,« švitořila drobnými popěvky, hrála jí na »Lyru českou,« poučovala mládež zlatými verši »Moudrosti otcovské,« pěla jí něžné písně »Milosti« a zdobila její ňádra »Kyticí« uvitou z ballad národních. —

A tyto plody nebyly snad bez ceny umělecké, neboť poesie našich buditelů, jak dokazuje Eliška Krásnohorská ve svém spise »Obraz básnictví českého novějšího,« na str. 5—6., »byla nejen vlastenecká, nýbrž i v duchu svém národní, česká, — byla eminentně moderní a byla i veliké ceny umělecké — ne snad jen proto, že před 50 lety bylo potřebí více umu a talentu i na pouhý dobrý překlad, než nyní na slušnou báseň původní, ale hlavně i proto, že budujíc nové tvary, k jichž původnosti nutkala původnosť látky, prováděla je ve slohu, na němž není stopy po dilletantismu neurčitých pokusů, nýbrž celý výraz uvědomělé práce umělecké« .... A my bychom přidali k tomuto úsudku ještě svůj přídavek: »A poesie ta byla prodchnuta také duchem mravnosti a duchem nadšení.« Vezměme jen do ruky některou knihu z doby té a shledáme se v ní s takovou ryzostí a cudností myšlení, že člověku při čtení plodů těch se srdce blahem zachvěje.

Tehda básníci ještě nepohrdali mravností a skromností, nepohrdali Bohem a nestyděli se víru svou veřejně v básni vyznati, jak toho dokladem jest Čelakovského velebná báseň »Buď vůle Tvá« a mnoho básní Jablonského a jiných básníkův; — a tím se také stalo, že básníci a spisovatelé tehdejší měli ohromný vliv na celý národ, zvláště pak na tehdejší mládež, tak že právem napsala Eliška Krásnohorská: »Jak působili básníkové starší na probouzející se duši českého lidu, jak osvěžovali a sílili mladé jeho vědomí, jak hluboko zasáhli v samé srdce národa! S jak jarou myslí jsme zpívávali a posud zpíváme věčně mladé písně skřivana Čelakovského! S jakým zápalem dávaly se celé generace unášeti vážnými verši »Šalomouna« Jablonského! A posud, chceli kdo citovati verš plné vlastenecké síly a myšlénkové hloubky, kam sáhne než do strun nesmrtelného pěvce »Slávy Dcery«? A proto uplynou věky, — a Kollár, Čelakovský i Erben stále ještě budou v paměti národa jako prototypy českých básníků, — když dávno již bude zapomenuto na mnohého z oněch novějších, kteří se soudí býti vysoko nad ně«! . .

Ovšem, tehdejší básníci mohli tak působiti a působili, poněvadž pojímali svůj úkol spisovatelský docela vážně; věděli, že kdo chce býti spisovatelem, tedy učitelem a vůdcem svého národa, kdo chce jiné vzdělávati a poučovati, že musí vzdělávati nejprve sama sebe. A teprve potom, když myslili, že sami mají dostatečné vzdělání, vystupovali na jeviště veřejně — a to ještě se skromností, aby s chutí a láskou pro dobrou věc a s nadšením pro svaté ideály lidstva pracovali na národa roli dědičné. Praví o nich jeden historik literární: »Našimi buditeli vším právem se honositi můžeme, poněvadž oni, aby národu svému platné služby prokázali, dříve národ ten a povahu jeho studovali, dříve sami se vzdělávali, než jiné se vzdělávati jali, připravovali se a pracovali léta, napájeli ve všech oborech věd ducha svého nešetříce ani času ani bádání dlouhého, ani odříkání, ani soužení!«

Ký div, že práce jejich, práce to vzdělaných a zkušených mužů, nemohla než velmi blahodárně působiti i na mládež i na ostatní vrstvy národa. Mužové ti věděli, že jen národ zbožný a mravný má budoucnosť ve velikém zápasu světovém; věděli, že základy státu a člověčenstva ruší, kdo základy náboženství bourá: proto neodnímali lidu víry v Boha, ani neprznili plodů svých myšlénkami a lícněmi nemravnými a frivolními — Tím se stalo, že literatura tehdejší vykonala a stkvěle provedla úkol, jejž si provésti uložila: vzkřísila národ a postavila ho na takovou výši, že *směle vyrovnati* se může národům jiným!

Než časy ty pominuly — a z cudné, nevinné panenky naší se stala žena krásou sálající, žena skvosty ověšená; leč žel! při proměně, — ač mnoho získala, — více ztratila: — ze rtů jí zmizel onen nevinný, dětský úsměv a zaznívají z nich slova nevěry a kletby; čistá záře oček vyhasla a zírá z nich nuda a přesycení; nach studu setřen s líce, jež rdí se nyní líčidlem frivolnosti. Ano básníci až tam dospěli, že mravnosť, cudnosť, skromnosť ano i víru v Boha pokládají za trety nehodné vzdělaného člověka. Pokládají se za básníky rozené, za velké genie a spisovatele proslavené; myslí, že není třeba práce, aby mohli jiné poučovati; myslí, že lze pracovati, jak a kdy se jim zlíbí. Proto píší, — píší mnoho, aniž se dříve sami vzdělali, píší bez nadšení, píší jen, — aby psali. A co při tom horšího, nerozumějíce svatému povolání básníkovu, vznešenému úkolu spisovatele, rádce to a vůdce lidu, — plní spisy své výhonky své mělké mysli, svého zkaženého srdce a své nevěrecké duše otravujíce takto náš lid, kazíce naše vzdělané třídy a znemravňujíce naši mládež. S pohrdou pohlížejí na literaturu naši bývalou, krčí nosy nad dávnými našimi nepřekonanými velikány: Čelakovským, Kollárem, Jablonským, opovažujíce se kritisovati jejich plody, plody to duší velikých a nadšení plných, šlapati v prach jejich o národ náš veliké zásluhy. Jakož Sv. Čech praví:

»Však četa naše s patra o těch soudí,
jimž na ramena kdysi vstoupila;
nám shovívavý úsměv na rty loudí
ta snivá, vlastenecká idylla.«

(Nové písně: Mrtvým vlastencům.)

A Eliška Krásnohorská píše: »Počínají se tu onde zvédati hlasy nové, jako by starší poesie česká k uměleckému měřítku nebyla ani dospěla a literárního významu vlastního neměla, k čemuž připojena bývá nepoměrná chvála sil nejmladších a »světové« jejich, jak s oblibou se psává, výše.«

Ovšem naši buditelé neuveřejňovali svých plodův již jako žáčkové nedospělí; — dříve se, jak už s hora vzpomenuto, vzdělávali — a pak teprve psali, a tož s nadšenou láskou k vlasti, láskou k lidu, jejž chtěli upřímně a nezištně vzdělávati a vésti k vznešeným ideálům pravdy, dobra, krásy . . . Nepsali ani pro zisk ani pro

slávu, nepachtili se tak klopotně jako nynější mladí pánové po uznání velkého světa — a proto poesie a spisy jejich zůstanou stálou okrasou písemnictví našeho.

Za nynější však doby, sotva takový mladý pán opustí školní škamny, již se domnívá, kdo ví co není, kdo ví co neumí, a proto horem pádem zahodí knihy a — risum teneatis amici! — stane se spisovatelem. Pokládá pak za největší hrdinství psáti hodně pessimisticky nebo frivolně; dělati si úsměšky z náboženství, z kněží a konečně ze všech starých zvykem i věkem posvěcených institucí. A čím neohroženěji si v tom počíná, tím větším domnívá se býti básníkem, tím genialněji se domnívá psáti. »Naši mladí básníci,« praví kdosi, »pokládají Pána Boha za svého druha — ano ještě za menšího — uznávajíli vůbec jakého.«

A mravnosť? Ta je jim pouhou obnošenou halenou, jež sluší snad starému světu, nikoli však jim . . Naši mladí básníci, jak dobře praví Kosina, nejraději se obírají metafysickými trusy a sociologickými odpadky; — je to nyní v módě a dá to málo práce: třeba jen sáhnouti po některém francouzském, italském nebo židovskoliberálním německém spise, jenž se hemží podobnými myšlénkami, — a oni by tak rádi psali moderně a ještě raději bez práce . . . A spisy takových lidí svádí se naše mládež, kazí se náš ubohý lid.

Jaký pak toho může býti výsledek? Nejiný, než jaký právě vidíme! Mládež znemravnělá, nedovzdělaná, pohrdající vší autoritou božskou i lidskou, všemu se posmívající; — vzdělané třídy rozeštvané v jednotlivé strany, lidé vysoká místa zaujímající bez charakteru a beze ctnosti, — lid v bídě největší.

Bude se snad někomu zdáti, že líčíme příliš na černo, ale vezmi si, laskavý čtenáři, kterýkoliv list objektivnější, prohlížej jeho sloupce — a tam nalezneš potvrzení slov našich! Tak kromě jiných čteme v »Literarní hlídce« (ročn. V., str. 376. č. 12.) o naší akademické mládeži tato významná slova . . . »Valnou část viny nese také studentstvo samo, které nemá vyšší snahy, sebevzdělání pokládá za zbytečnou věc a hledí si jen zábav, hospod, spolků . . . Vzdělanosť, sebekázeň, ideálnosť, usilovná práce, poctivá láska k národu — toť byly prostředky, kterými jsme se povznesli z hrobu k novému životu, kterými si národ získal čestné jméno a jakýs takýs respekt ve světě; mělali by místo toho nastoupiti duševní prázdnota, domýšlivá nadutosť, materialistický názor na život, honba za rozkošemi, frásovité bramarbasování a lehkomyslné pojímání celého národního zápasu našeho, (jak to v některých vrstvách studentstva jest už v modě), toť by asi marně byli pracovali otcové naši, darmo by byli obětovali zdraví, jmění a velkého ducha svého: Dobrovský, Jungmann, Palacký, Šafařík, Kollár a celá ta galerie anticky velebných postav a povah našich buditelů; pak čekal by nás osud horší smrti, totiž bezčestný bankrot duševní!« —

Vůbec se uznává, že se chybilo, — leč kde vězí chyba? V literatuře bez odporu. — Co jsme z ní nadělali, to z ní je, — ale to je také z nás! —

A zlo nepomine, dokud se naši spisovatelé nevrátí k bývalé prostotě a zbožnosti naší poesie. Tím nechceme nikterak říci, že by snad bylo nutno, aby se vyloučily z písemnictví našeho všechny moderní motivy; aby se spisovatelé naši zřekli dokonalé klassické formy a vůbec všech vymožeností, jichž jsme se časem dodělali. To všecko může, ano musí písemnictví naše podržeti, leč zříci jest se spisovatelům našim toho lehkovážného, frivolního způsobu psaní, jaký nyní stal se obyčejem. Vždyť tento směr literární nejen že je záhubný našemu národu, nejen že je známkou veliké nevzdělanosti našich spisovatelů, nýbrž on není ani básnický.

Bez náboženství a mravnosti nemůže trvati žádný národ, žádný stát, žádná společnosť — a tedy ani literatura. Vocel praví: »Vědy, umění a literatura potřebují ku zdařilému vzrůstu svému pevného, náboženského a mravného základu, jinak všecko, co stavěno a vytvořeno, — na mělkém písku a vlně běžící vystavěno bude. Mravní náboženský cit a láska k původu svému jsou hlavní základy vzdělání národního.« A básníci i spisovatelé chtějí přece spisy svými i baviti i vzdělávati; ale jakž mohou pak vzdělávati, odhazujíli mravnosť a opovrhujíli náboženstvím? »Základy společnosti lidské ruší, kdo náboženství ruší,« praví Plato — a to přece nemůže býti cílem literatury! — Spisovatelstvo národa, jak praví Rieger, »má býti tou stráží, kteráž udržuje národního ducha ve své síle.«

Základem každé společnosti a každého národa je mravnosť a víra, — to již všeobecně staří uznávali a všichni mudrcové všech věků měli o náboženství nejvyšší a nejušlechtilejší představu — a za největší zkázu pokládali odstraňovati nebo rušiti náboženství. Jakmile některá literatura počala frivolním způsobem psáti o náboženství, vždy to bylo známkou blízkého úpadku národního. Toho důkazem jest literatura řecká i římská! »Kde víra v Boha, v duši a ve věčnosť přestává, tam přestává mravnosť, lidskosť, poctivosť, tam přestává poesie, tam ustupuje idealismus a na zbořeninách všeho dobrého a krásného zavlaje korouhev praktického materialismu, korouhev krví zbrocená nesená od surovců, již mají jen jeden cíl: zničiti všecko, co víra, věda a umění zbudovaly.«

A jak nedovzdělán je ten, kdo nevěru svého srdce, svou vlastní to hanbu, ve spisech svých se opovažuje šířiti, — dokazují slova Göthea, jenž dí, že »nevěra jest vlastnictvím slabochů, malých duchů, zpátečníkův a lidí na sebe samé obmezených.« Ještě lépe věc dokazuje Dr. Durdík ve svých »Filosofických rozpravách«, kdež praví: »Není lepšího důkazu o povrchnosti a mělkosti mysli než zlovolné vtipkování a výsměch při úkonech náboženských.« A dále praví: »O náboženství jakož i o vědách a krásných uměních přemýšleli nejhlubší duchové všech národův a všech dob a vyslovili

tolik znamenitého, že frivolně o záhadách těch mluviti může jen ten, kdo věcí těch nepojímá se stanoviska vývoje, nýbrž se stanoviska pikantního dne, — tedy buďto člověk mělký, nevzdělaný, anebo člověk lehkomyslný a úplně zkažený.« A dále čteme: »Vyžadujemeli znalosť věci na každém, koho posloucháme řečniti o vědách neb umění, tož zajisté musí i muž, který o náboženství něco moudrého pověděti chce, svou ohromnou látku dobře prozkoumati — a pak především pozná, že náboženství má hlubší základy, než aby je mohl abusus jednoho vyznání zapudit neb odstranit.«

A nyní hleďme, kdo jsou ti, kteří u nás píší o věcech náboženských! Lidé, kteří nejen že nestudovali vědy theologické, ale o náboženství samém snad ani pravého pojmu nemají. A pak se divme, že se tak píše!

Popírati Boha a víru v něho příčí se konečně i citu aesthetickému. Praví Durdík: »Jak snadno se napíše: Boha není, duše lidská jest jako tělo; po smrti není nic... Ale co znamená jednoduché slovo »Bůh«?! Ono má zvuk nejen metafysický, nýbrž i aesthetický; ono představuje člověku souhrn jeho ideálů, souhrn všeho, co býti má, jeho ideál nejvyšší, ideál ideálův.« A ve své Poëtice praví, že pojem Boha tak jest nutný básníkům, že, kdyby ho nebylo, básníci sami by si ho musili utvořiti.

A kterého náboženství Bůh může býti ideálnější, krásnější a dokonalejší než právě Bůh křesťanství? Vidno, jak oni pánové šlapou si na rozum proti náboženství a proti Kristu brojíce. Ze všeho, tuším, patrno, že náboženství býti musí, že nemůže vymizeti ze světa — a proto nevymizí a nemůže vymizeti ani z literatury. A ti, kdož brojí proti náboženství, sami si vydávají smutné testimonium paupertatis.

Dokazovali jsme schválně poněkud šíře potřebu náboženství v literatuře, poněvadž náboženství samo je základem mravnosti, poctivosti, základem pravdy i krásy. Jakmile přestanou naši básníci a spisovatelé psáti nevěrecky, přestanou psáti nemravně — a spisy jejich nabudou opět bývalé krásy a bývalého půvabu. — Přejíce pak si, aby literatura naše nebyla nevěrecka a nemravna, nechceme tím nikterak »ze spisovatelů nadělati ani předříkavačů litanií ani svíčkových bab ani halapartníků slepého nesnášelivého dogmatismu, — nechceme podříditi fantasii jejich ztrnulému formalismu ani nechceme intellekt jejich poutati věroukou; nezakazujeme jim nevšímati si ani ženského obličeje,« jak v děsné předtuše obává se Lier; — všeho toho jim dopřejeme.

Žádáme toliko, aby poesie jejich holdovala vznešeným ideálům pravdy, dobra, krásy a nic více a také nic méně.

Ale urážíli kdo frivolními spisy svými Boha, posmíváli se náboženství, líčíli s chutí tajnosti hampejzův, rozplýváli se v prázdném kosmopolitismu, — »bijeli drze veškeru mravnosť v líce,« jako jeden z nejnovějších našich poëtů, — to přece není ani krásné ani pravé, — ale není to ani poetické!

Mimo to měli by si naši spisovatelé býti vědomi, pro koho píší. Nejsme ve Francii ani v Německu, kde literaturou obírají se vyžilí světáci, kteří potřebují — ano přímo žádají na literatuře podobných pochoutek a dráždidel. Kdo čte u nás? Nejvíce naše dorůstající mládež — a té přece se sotva hodí takové pochoutky?!

Více opravdovosti, více vážnosti; časové jsou zli a národ náš potřebuje mužů celých a ne takového proletariátu, jaký až dosud se u nás roztahoval. Pokročili jsme, — nuže dobře — dokonalé a dobré podržme; ale nezapomínejme ani na to, co dobrého nám naši předkové zanechali a volejme k našim mrtvým vlastencům slovy Čechovými:

»Ó jiskru svého mladického vznětu,
vy mrtví, dejte nám!
V ten život náš, kde čistý zápal hasne,
kde pochybnosti tlumí jarý vzmach,
kde na vzájem si rveme sny své jasné
v kal bojů šeredných a všední prach,
kde jiní mdloby na všech srdcích leží, —
nám vraťte jitřní zář a vesnu svěží
svých ideálních snah!«

(Nové Písně: Mrt. vlast.)

V literatuře jsme svými pány a co z ní naděláme, to z ní bude, ale to bude také z nás! Nuže hleďme, aby z nás lid byl vzdělaný, mravný a poctivý, jenž vzroste v národ pevný a nepřemožitelný!

* * *

Kdo tím vinen, že literatura naše za našich časů tak hluboce poklesla? Podívejme se na pracovníky literatury vlastenecké a literatury nynější! Koho na první pohled v této pohřešíme? České duchovenstvo, — to duchovenstvo, jež kdysi tolik přispělo k probuzení národa a bylo v prvních dobách nejhlavnější podporou literatury i jako živel produkující i jako živel konsumující . . . Ba drželi veslo literatury v rukou — a nikdo nemůže říci, že by se jí při tom bylo zle dařilo. Jich pomocí národ povstal, jich pomocí se udržel, jich pomocí vyspěl. Leč, když bylo pracovníků nejvíce třeba, — naši duchovní ustoupili s pole, na němž předkové jejich drahně let tak slavně pracovali; opustili národ a — národ zašel na zcestí. Přišel zlý člověk a mezi pšenici nasetou našimi buditeli, nasil koukole. A duchovenstvo naše zapomínalo na stádečko své. Možná, kdyby byli naši duchovní byli méně pohodlni bývali od let šedesátých, — možná, že by věci v takové konce nebyly došly!

Že duchovenstvo naše v nedávných dobách více než třeba a slušno bylo, si hovělo, uznává se i jinde. Tak píše na př. K. Adámek: »S nemalým politováním vidíme, že namnoze také naše mladé kněžstvo nedbá a vůčihledě zapomíná slavných vlasteneckých tradic

kněžstva českého, jež si bylo nesmrtelných zásluh získalo o vzkříšení literatury české a o rozšíření českého čtení v našich vlastech. Jablonští. Vinařičtí, Markové, Jirsíkové, Douchové nenalezají pohříchu v řadách mladšího kněžstva horlivých stoupencův a následovníků. Kněžstvo české nesmí zapomínati na své vznešené kulturní poslání v českém národě, nechceli v národní naší společnosti pozbyti někdejší své váhy a důležitosti! Především musí zůstati i na dále jako bylo — v čele podporovatelův a spisovatelů literatury! . .

A když se zpozorovalo, kam to vlastně s literaturou naší spěje, strhl se teprve hrozný poplach v táboře našeho duchovenstva! Začalo se brojit proti celému směru nynějšímu, proti celé novočeské literatuře a tu se odsuzovalo až na skrovné výjimky vše, co nového vyšlo. Tím způsobem a pak i zbraněmi, jakých někdy užíváno, vzbuzen na místě zamýšlené nápravy ještě větší rozpor. — Teď ovšem nelze náhle položiti hráze dosavadnímu v literatuře směru a nejméně tím způsobem, jakým se to někdy děje.

Nesmíme jen kázati, nýbrž i sami ruku k dílu přiložiti; — věčné kárání nic nespomáhá. — Kdo boří, musí na rozvalinách vystavěti dílo lepší a dokonalejší. Snad i na české kněžstvo hodí se poněkud slova, jež praví Sv. Čech věčným karatelům. (Nové Písně: Věč. karat.):

„Kam pohledneš, tam Jeremia kvílí
a karatel své důtky napřahá:
»Ó společnosti zvrhlá, dave shnilý!
Ó bídný lide, země neblahá!
Ó mdlobo, šarlatanství, neschopnosti,
ó hnilobo!« — Již, mravokárče, dosti!
Snad právem rozléhá se nářek tvůj,
i šlehů dešť snad po zásluze padá. — —
Leč mírni hněv a stále pamatuj,
že díl jich patří na tvá vlastní záda.

»Náš celý život chorý jest až běda,
směs frází nadutých a dětských tret,
jest neskonale chuda naše věda
a naše písemnictví planý květ,
vše Liliput jen směšný, přeubohý —«
Tak hořekuješ, káráš rok již mnohý,
však pomalu bys mohl také, věř,
sám zdravou rukou do díla se dáti! —

— — — — — — — — — — —

V čas důtky pelyněk je lidu zdravý
a neškodí též perné šlehnutí,
než stálým haněním se málo spraví
a věčný nářek jen se znechutí.

Dlí náprava, kde každý jenom káže,
radš chop se díla, kdo máš zdravé páže!
— — — — — — — — — — —
Již máme karatelů víc než dosti,
šíř, šíř se stále pessimismu stín:
vždyť snadno láti chybám, nečinnosti —
a při tom skládat vlastní ruce v klín;
strach věru jest, že každý raděj zvolí
na místo pracovníka soudce roli,
a že pak zapomenem' naposled
pro samu žalobu a lamentací,
co nejlepším je vychodištěm z běd:
v čas uchopit se chutě plodných prací."

A tu nastává jmenovitě mladšímu kněžstvu úkol veliký, aby napřed samo sebe vzdělávajíc, aby samo jsouc vzděláno a pilně ve všech oborech pracujíc hledělo zase literaturu přivésti do původních kolejí, — do kolejí mravnosti a zbožnosti; čímž prospěje našemu lidu ne méně než naši buditelé, kteří ho ze smrtelného spánku probudili. Pamatujme na veliké předky své, na Sušila i Jablonského, Jirsíka i Vinařického, — a chutě do práce! Pracujme pilně, nadšeně a poctivě, a práce naše zajisté nezůstane bez výsledku. »I malý čin je víc než pouhé řeči.« — A proto:

»Nuž, dosti již těch jeremiad věčných,
již dolů s kazatelen v dělný ruch!
Dosť úšklebkův a důtek nekonečných,
z nichž otráven již málem český vzduch;
je třeba dusné chmury zapuzovat
a srdce těšit, mysli povzbuzovat,
by plna důvěry a naděje
si řekla jará pracovníků četa:
Kde stíny jsou, ať zář se zaskvěje;
co slabé jest, ať mohutní a zkvétá!«

Tři legendy

od F. Leubnera.

U Božích muk.

Den když duchu všemu vzplanul,
aby před tvář Boží stanul:
Vzlétl satan před trůn Páně,
sklonil nízko pyšné skráně.

»Kde jsi meškal, duší vrahu?«
»Kol lidských jsem chodil prahů.
Jako lev jsem kolem chodil,
lidské duše k hříchu svodil.
Neodolal nikdo svodu, —
utonuli viny v brodu;
za to kráčí cestou šírou,
kde vstříc peklo plane sírou.
Jenom jeden pevně stojí,
skála mořském ve příboji;
nadarmo má snaha vede,
aby klnul matce šedé, —
by před Tebe nevstoupila,
že ho na svět porodila.«

»Sestup, ďáble, sestup dolů,
do údolí slz a bolu, —
vrhni syna v pekla jícen,
kdyby klnul zlostí znícen,
neb kdo proti matce hřeší,
rychlým krokem v zkázu běží.« —

Stínli přešel jasem světel?
A to ďábel k zemi letěl.
Letí satan, k zemi spěje,
kterou šero noci kreje. —
Červánky zas hory zlatí,
kde se do nich cesta tratí;
kudy cesta do nich vede,
chudý povoz po ní jede:
Vozka kráčí, hlavu věsí,
zoufalství jej mučí běsi.
Zoufalství jej mučí běsi,
myšlénkou jej hříšnou děsí:
»Psancem štval mě v kraje cizí
a můj statek zlostník sklízí.
Po dědinách dým se válí, —
což Ty, Bože, bydlíš v dáli?
Pláč už nebe neproráží?
Kde Tvá ruka s Tvojí stráží?
Strasťli věčná můj je podíl, —
líp, bych se byl nenarodil . . .«

Z vozu dětský pláč v tom slyší,
který slovo kletby tiší. —
»Za vše, máť co přetrpěla, — —
o tebe se bázní chvěla,

chtěl bys hodit kletby kámen
na hlavu jí — ďáblem zmámen?«

Psanec dále kráčí zvolna,
hruď mu tísní duma bolná . . .
Stranou Boží muky stojí,
těchou náhle psance hojí.
Přede křížem sklonil čelo,
v duši jemu hlasně znělo:
»Co jsi trpěl, Boží Synu,
z matčina jak vstal jsi klínu
až tam na Golgotu skalnou
než jsi došel cestou žalnou! —
A kdy zmíráš v smrti bídné,
pro matku máš slovo vlídné!« —
U muk Božích stín se míhá,
lstivý ďábel na plen číhá. —
Neklel psanec matce v duši,
jak mu svůdně šeptal v uši.
Marně čeká, zlostník starý,
zatíná své hrubé spáry;
němou hrozbou k nebi spílá, —
větší Bůh než ďábla síla.
Vzlétl hněvně perutěmi
Boží muka strhnout k zemi. —
Bědný psanec beze viny
spěje dálné do ciziny,
s láskou na svůj vůz se dívá,
pod plachtou kde poklad skrývá,
kde svůj poklad tají skrytě:
matku starou, ženu, dítě.

Na Božím soudu.[1])

Svatý Michal zadul v troubu:
»Vstaňte, mrtví, pojďte k soudu!«

Sypké stěny hrobů pukly,
před Pána se duše shlukly.
V trůnu záři po pravici
s tváří jasnou dobří stojí,
k levé straně pekelníci, —
pozvednout se zraků bojí.

»Pozbaveni věčné slasti,
jděte, hříšní, do propasti,
kde vás plápol čeká žhavý —«
přísný Soudce hněvně praví.

---

[1]) Dle mor. legendy. (Pozn. poř.)

Dušička se hříšná lekla,
s pláčem ke své sestře řekla:
»Zachraňme se žáru pekla,
ukryjme svou těžkou vinu
před svým Soudcem v dobrých stínu!«

»Ukryjte nás zraku Pána,
neshltí nás pekla brána!«

»Oko Páně vidí všude,
kdo vás marně skrývať bude?
Kamení snad, vody, skály,
horoucí snad peklo v dáli
skryjí Soudci skvrny hříchů,
vašeho to žití pýchu.

Když jsme od vás chleba ptaly,
kamení jste v ruku daly; —
zde z nich u výš hory vstaly.

Břemen skály na ramena
nám jste kladli obtížená; —
zde z nich vzrostla skalní stěna.

Za ty trýzně oči kalné
vyplakaly toky valně, —
ty vám schladí viny palné.«

Dušičky dvě vyletěly,
ukryt sebe ruče spěly.
Čekaly je těžké žely:
kameny se propadaly,
šeré skály popukaly,
chladné řeky vysychaly.

Bezpečného bez úkrytu
kvapí duše v letném kmitu
hledajíce v pekle bytu. —
Zakrylo je peklo rudé,
na věky je trápiť bude.

Černokněžník.

Kolo značí svatou křidou,
vykrápí je vodou živou,
tajemným je žehná znakem
černokněžník s chmurným zrakem.

V kolo vstoupiv čáry čítá. —
Perutí dvou temných kmitá
síní záchvěj poletavý,
k posluze se sluha staví.

»Prones ruče přání svoje!
Duše tvoje bez pokoje
brzy sstoupí v ohně zdroje.«

»Zanech hrozeb, sluho klatý!
Přines lebku, lidské hnáty,
olup o ně hřbitov svatý.«

Běs jen máchnuv křídly znova,
už se vrací se hřbitova.
Mistr říká tajná slova. —

Roste, stojí tělo živé,
vážný stařec brady sivé. —
Černokněz, jak oko zvedl,
zachvěl se a v tváři zbledl. —
Ďáblu úsměv na rty sedl.

»Pochybnosť tak v hruď mne zebe;
obživlý, rci, starče starý,
jsouli rudé pekla žáry,
jeli věčnosť, blaho nebe?«

Mrtvé ticho v síni šeré,
oknem jitřní svit se dere. —
»Téli nechceš pochybnosti
zbaviti mne, temný hosti,
bludnou duši jiné sprosti:
Líce máš i vrásky, tahy, —
rci, můj jsili otec drahý?«

»Ač mne voláš z hrobu klínu
noční dobou, bludný synu,
nepřeješ mi odpočinu: —
nehřmí kletbou moje rety, —
náruč pnu ti ve ústrety,
abych strhal ďáblu sítě,
jenž se chystá na úsvitě
uvrci tě v pekla sluje.«

Ve objetí syna víže,
skráň mu žehná znakem kříže. —

Vzlétl satan, klenbu ruje,
kámen na kámen se věží —
a dům v dymných rumech leží.

Šerý holub s holubicí
vzlétli z trosek nad zem spící.

Několik myšlenek o mravouce darwinismu.

Vavřinec Hromecký.

»Boj o život — toť heslo nynější doby.« — Tak necitelně volá bohatý měšťák a kapitalista odůvodňuje svou krutovládu nad chudákem, tak zběsile volá socialista omlouvaje svoje anarchické snahy.

»Boj o život« — toť válečný pokřik národů, kteří jen jen číhají na vhodný okamžik, aby se utkali bojem.

Darwin vysloviv svou domněnku proto, aby vysvětlil organický vývoj v přírodě, jistě nepomyslil, že slova jeho jako elektrický proud působiti budou na celá pokolení po něm.

A přece již dávno nasbíráno bylo ono palivo, které výrokem jeho zaníceno bylo v mohutný plamen, dávno již nastaly ony okolnosti, kterým se však ještě nijak neříkalo; jím teprve byly určitě pojmenovány.

Darwinovi stoupenci učinili to, co Darwin sám opatrně jen jako domněnku vyslovil, evanděliem prohlásivše výrok jeho za jistou pravdu; všechno jiné uznávali jen potud, pokud se to srovnávalo s theorií Darwinovou. Tak praví Häckel, hlavní zástupce darwinistvů německých:

»Ganze Bibliotheken von Kirchenweisheit und Afterphilosophie schmelzen in Nichts zusammen, sobald wir sie mit der Sonne der Entwicklungsgeschichte beleuchten.«

Přírodozpytci jsou ještě darwinštější než Darwin sám. Všichni radostně jásají: »Teď zvítězila věda nade vší pověrou, teď nalezen jest onen Archimedův bod, jímž vyvrácen bude svět ze svých stěžejí, jímž svržen bude se svého trůnu — Bůh.« — Ovšem mnozí z nich se pokoušeli o to, aby darwinismus spojili a v soulad uvedli s náboženstvím křesťanským; ano někteří tvrdili, že samo náboženství křesťanské v »boji o život« největší zápas vedlo a nejvíce dokázalo.

Než Darwin a jeho nejhorlivější stoupenci uznali, že pokus jejich jest nesmyslný, — a byli na to pyšni. Tak líčí nám Häckel svoje náboženství:

»Unsere Ahnen, namentlich der altersgraue Amphioxus, ein einfaches Lanzettthierchen, verdienen mehr Gegenstand der Bewunderung und andächtiger Verehrung zu werden, als all das unnütze Gesindel von Heiligen, denen unsere hochcivilisierten Culturnationen

Tempel bauen und Processionen widmen. Jene sind recht Fleisch von unserm Fleisch, Blut von unserm Blut.«

Podle Darwina povstalo náboženství ze snův, ano náboženství samo je snem. Proč by tedy neměl onen »poesie prázdný blud« (jak praví Spitzer), »který vystrnadil bohy Hesiodovy a Homerovy. onen vznešený a ušlechtilý blud, k němuž básníci tak rádi zabíhají, aby viděli přírodu v nejjasnějším lesku krásy, — proč by onen temný blud neměl býti také zapuzen — pravdou?!« — Náboženství nelze srovnati s darwinismem, proto pryč s ním!

A co se nabízí národům za jejich náboženské přesvědčení, na němž založeny jsou státy, na němž se zakládá vzdělanosť? — Takli se tážeme, netřeba nám ani vyvraceti klamných a lichých vývodů darwinismu, ničemnosť učení toho objeví a porazí se sama sebou. Každé učení má býti uvedeno v praktický život, každý filosofský systém má míti svou étiku, nemáli býti pouhým vzdušným obrazem, bajkou beze všeho jádra a podkladu, která jest plodem vzrušené fantasie, — jinak nestojí za nic a nic neprospívá.

Nuže. jakou étiku, jakou morálku má darwinismus? Jestli »boj o život« skutečně principem či zákonem vývoje organického života vůbec, platí zákon ten zvláště u člověka, který jest přece vrcholem vývoje organického jsa korunou tvorstva viditelného.

A boj ten bude asi u člověka tím prudší, čím více má člověk sil a životních potřeb nežli zvíře. Boji tomuto člověk nemůže se vyhnouti, poněvadž jest mu přirozenou potřebou jako ostatním bytostem organickým; zachovati sebe jest jeho nevyšším cílem. k němuž jest mu směřovati nezbytně. Jak jenom tedy. právem již tážeme se, lze tam, kde se všechno děje zvířecím (ovšem vyšším) pudem, mluviti o mravnosti?! Dějeli se vše pudem, nelze od přirozeného tohoto řádu nikterak se odbočiti; není pak již ani rozdílu mezi skutkem mravným a nemravným. — Kde není svobodné vůle, tam nelze mluviti o mravnosti.

To, co dnes je dobro, mravno, za jiných okolností bylo by špatno, nemravno, ježto se pro »boj o život« již nehodí. nedostačuje. Dle okolností životních mění se tedy i mravnosť. Co jediné se nemění, jest život. — Tak praví darwinský filosof Spencer:

»Sittlich gut ist also nur das. was das Leben des Handelnden allseitig vermehrt. Und da Vermehrung des Lebens Vermehrung der Lust bedeutet, so ist das Gute allgemein das Erfreuende.«

A tak ocítáme se v hedonismu a epikureismu, nezbytných to důsledcích učení, které činí člověka zvířetem, které člověka olupuje o jeho nejvznešenější dar, — o nesmrtelnou duši.

A jak se věci mají, když se člověku, jehož nejvyšším dobrem jest život, jehož cílem jest ustavičná pozemská blaženosť, kladou překážky v cestu od člověka druhého, od bližního, který má právě takový cíl? Co jiného tu člověku zbývá, než potlačiti, zničiti svého bližního, — vždyť jeho záhuba a smrť jemu jest přirozeným při-

kazem — právě jako zachovati sebe. Kdo by tu ještě mluvil o právu, o povinnosti? — Člověk má povinnosti jen k sobě, nikoli k bližnímu. Člověk zná jen jedinou, nejvyšší povinnosť, která jest — zachovati sebe.

Zbabělec, sketa, který utíká z vojenské řady bojovníkův, aby se zachránil, jedná zcela dobře a jestli trestán, děje se tak neprávem a jen proto, že slabý jedinec nemůže odolati přesile; ale jest chytřejší nežli všichni onino blázni, kteří v boji vytrvali a život svůj nasadili, aby bránili vlasti své.

Zločinec, který vraždí bližního svého, aby si zpřijemnil vlastní život, jedná správně, musí tak jednati.

Kapitalista-žid, který na sta chudákův utiskuje a vyssává, při tom však u plného žlebu život si zpřijemňuje, jest úcty hoden, poněvadž dobře vyvinul své síly a náležitě jich užívá.[1]) — Nuže lze tam, kde vládne podobný strohý egoismus, mluviti o právu, o státě, — vůbec o nějaké společnosti?

Tato nesnáz hnětla Darwina. Co tedy učinil? Pravil: »zvířata i člověk mají pud společenský, který se v boji o život ponenáhlu vyvíjel. Jednotlivec byl slab; byl by v boji o život podlehl, proto byl pudem sebezachování nucen s jinými se spojiti. Toto spojení však přestává, činíli se jedinci překážky takové, že mu nelze síly své vyvíjeti.« — A přec ozývá se v člověku cit povinnosti i tehda, když jest mu od svých prospěchův upustiti. Jak se vysvětlí v »boji o život« tento cit? O tom nás poučuje Spencer:

»Das Gefühl der Pflicht ist aus Furcht vor der Roheit des Nebenmenschen, aus Furcht vor einem gewaltigen Herrscher oder den Göttern entstanden.

Auf Grund der Erfahrung bildete sich dann je nach den Folgen einer Handlung das Urtheil über ihren sittlichen Wert. That der Mensch dem andern wohl, ohne selbst etwas durch seine Handlungsweise zu erreichen, so that er es anfangs aus Furcht, später dachte er bei der Wiederholung seine Pflicht zu thun, in der Folge aber wird auch dieses lästige Pflichtgefühl eliminirt werden und jede gute Handlung wird mit einer Lust verbunden sein.«

Pomáháme tedy bližnímu proto, že nám z toho plyne prospěch a radosť. Neníliž to zase egoismus?! A jak jen může nějaký skutek, který zprvu se děje ze strachu a jest nepříjemný a bolestný, někomu

---

[1]) Ve „Slovenských pohľadech“ (v čísle 3. z roku 1888.) uveřejněna je vtipná bajka nadepsaná „Pavúk“:

„Zočiac pavúk mladú mušku
v sieti zasídlenú,
úkladné se na ňu oči
bodákami ženú.

„Milosť!“ prosí muška malá, —
„veď já taká mladá,
svitom som sa narodila, —
žiť sa ešte žiada . . .“

Pavúk smiechom k dielu smrti
ostrý meč si chystá:
„Takým rečiam uší nemám,
bo já — darwinista.“

působiti radosť, když se opakuje? Je opakování skutku snad toho příčinou? Tuť by člověk při skutku, který nejčastěji koná, největších radostí pociťoval, čemuž odporuje zřejmě zkušenosť.

Pozorujme další nedůslednosť nauky Darwinovy: Podle učení darwinismu individua silnější a dokonalejší v »boji o život« vítězí a se rozmnožují, kdežto slabší podléhají a hynou. Jak si tedy vysvětliti úkaz, že společnosť lidská právě o slabé a nemocné tak se stará, že nechává na živě jedince, kteří svůj druh jenom kazí a k »boji o život« zneschopňují?

Proč civilisovaní Evropané se neřídí příkladem afrických mouřenínů, kteří všechny na těle nebo na duši choré a neduživé jedince se světa hledí sprovoditi, proč s opovržením pozírají Evropané na známý obyčej Sparťanů, kteří slabá a chorá děcka pohazovali?

A přece jsou snad Evropané na vyšším stupni vývoje a vzdělanosti nežli jsou divoši afričtí nebo byli kdysi obyvatelé Sparty.

Z této nedůslednosti pomohl si Darwin zase pudem, pudem soucitu, který se vyvíjí z pudu společenského a nutí nás, abychom bez odporu pohlíželi na existenci a množení se tvorů slabých. A to právě jest zase jedna darwinská hádanka, která nás překvapuje — a zůstává nerozřešena.

Pud soucitu jest tedy výsledkem »boje o život«, patrným zlem, které povstalo ustavičným se zdokonalováním. Jaké právo má člověk slabý, neduživec, nebožák na byt či existenci? Měl by býti právem zničen a vyhuben a jen velikomyslností se stává, že jej silnější vedle sebe trpí. — Nevedeli darwinismus zcela zřejmě k barbarství a to k barbarství takovému, že hroznějšího nelze si ani mysliti? A proto všecky pokusy sloučiti darwinismus s náboženstvím a mravností zahalují jenom onu surovosť ve frási, která krásně sice zní, jejíž jalovosť a prázdeň však pozná každý, kdo o ní zdravým rozumem uvažuje. — Nezníliž na př. krásně, co praví Spitzer:

»Es wäre ein Rückschlag in die Bestialität, wenn man die im Kampfe erworbenen Güter der Humanität und die sittlichen Anlagen wieder verleugnen wollte, wo man durch friedliches Zusammenwirken viel besser dem eigenen Glückseligkeitstrieb und der Entwicklung der Menschheit Rechnung tragen könnte.«

Humanita je tedy vymožeností »boje o život«, »lidskosť« jest náboženstvím a mravoukou darwinismu. Podívejme se na tu jeho humanitu.

Žádná doba nenadělala tolik hluku s humanitou, nikdy nevzývalo se tolikrát slovo »humanita«, žádná doba není tak bohata tak zvanými »humanitními« ústavy, jako právě doba nynější, která tak ráda horuje pro darwinism. Státy jakořka spolu závodí zakládajíce útulny a opatrovny, nemocnice a porodnice; časopisy podávají stále a stále zprávy o sbírkách na ten aneb onen humanní účel a oslavují jméno dárcovo; tvoří se humanní spolky a družstva — a přece

pořád a pořád ozývá se hlas nespokojenosti, — pessimismu a zoufalosti: »Tak to již dále jíti nemůže. Bída dostoupila vrcholu, — jenom násilný převrat nás zachrání!« Tážeme se: odkud onen hlas?

Takové humanní ústavy, jakými se naše století vychloubá, nalézáme i ve státech pohanských.

Což jiného byly ony »panes et circenses«, nežli mzda chátry, které se Řím nemohl zbýti, kterou musil trpěti? A tak bylo i jinde. Žebráctvo, chátra byla živena; najedla se, — ale zůstala přece jen chátrou, o vyšší cíl lidí těch nikdo se nestaral. — A tak jest tomu i za dnů nynějších. O chudinu, t. j. o tělesné její potřeby, se starají mnozí, to je pravda, — ale o mravní zušlechtění a zdokonalení její nestará se nikdo. Člověk slabý, chudák dojde podpory a obsluhy tehdy, když je skutečně holým žebrákem nebo mrzákem; ale aby ho vychvalovaná humanita uchránila mravní zkázy, aby ho povznesla, — na to nestačí.

Jediná láska, láska křesťanská, která v bližním, třeba je slab a neduživ, vidí obraz Boží, vidí bratra v Kristu, láska křesťanská, která silami dle soudu lidského nevelikými tvoří divy, schopna jest úkolu tak velikého, tak vznešeného. A ať se humanita, výstřelek to moderního pohanství, vypíná jak vypíná: mužů, jakým byl na př. známý lidumil Bosko a jiní, nemá a míti nebude. Takové muže rodí jen nauka křesťanská.

Tolik se vychloubá naše doba humanitou — a přece stále trpěla otroctví, o jehož hrůzách když se dovídali Evropané z různých cestopisův, až slzeli. Spisy se četly, spisovatelé slavili triumfy, humanita do nebe se vychvalovala a náboženství tupilo, — ale otroctví odpomoci nedovedl nikdo.

Ba zapomínali dokonce mnozí, že i ve vlasti jejich otroctví bují, ba že snad sami jsou tyrany chudákův a vlastních poddaných.

Takový jest soucit, taková láska nynějšího materialistického světa. Není větší ironie nad moderní humanitu!

A tak, jako kdysi ve svých počátcích, i za dnů našich odklizuje jediné křesťanství hnusné otroctví. Co se nepodařilo humanistům, provedl náš sv. otec Lev třináctý, jehož přičiněním zrušeno bylo otroctví v Brasilii. A právě nyní vybízejí nadšená knížata církevní k boji proti ohavnému obchodu v otrocích v Africe, o něž se posud nestaral nikdo.

A podobně, bohda, podaří se křesťanství, jedinému křesťanství a nikoli darwinismu a liché humanitě vyléčiti Evropu z hrozné nemoci socialní.

Alumnovy písně.

I.

»Co ti ještě mám jen dáti,
synáčku můj zlatý?«
tázala se moje máti
stojíc přede vraty.

Žehná křížem, líbá čelo, —
jak mně bylo blaze! —
v hrudi se mně srdce chvělo:
jak mi bude v Praze?

»Ještě jednou, hochu, klekni;
a že budeš hodný,
ještě jednou mi to řekni!« —
To jsem dostal od ní!

A teď, když tu matky není,
hřejí přece znova
drahé matky políbení,
drahé matky slova.

II.

Od nás v kraj se potok žene, —
horské hlavy obnažené
hledí, zda se neobrátí . . .
Hledí za mnou otec, — máti.

Letí, letí z hnízda ptáče,
s matkou otec pro ně pláče;
než zaletí, za ním hledí
a proč pláčí, — nepovědí!

»Buďte šťastni, — šťastni všichni!
Chato rodná! aspoň vzdychni, —
vyprovázíš svého syna! —
Jak mě přijme chata jiná?

Tam na cestě, za tím hlohem
poslední už šeptám »s Bohem«
a sám, — věřte, moji zlatí, —
nevím, komu dříve platí.

III.

Já vidím ji, — svou starou matku, —
když o svátcích jsem doma byl,
když svoji rodnou ves a chatku
jsem jako klerik pozdravil . . .

»Tak přijel's — díky Bohu — zase!
Tož, hochu, vítáme tě k nám. —
Ach, změnil jsi se v krátkém čase;
věř, s těží že tě poznávám!

Žes zdráv a spokojený v duši, —
to velkou, synu, radosť mám!
Leč slyšíš! onu starou hruši
teď v zimě zlámal vítr nám.

Já vzpomněla jsem ihned, dítě,
kde budeš v létě sedat as;
když někdo třeba navštíví tě,
kde budu hledať tebe zas? . . .«

A zase vypravuje znova,
co už mi dávno napsala,
a její zlatá, prostá slova
mír v nitru mojem nastlala.

IV.

Po dvoře vlaštovky lítají,
venku zas jaro se budí.
Venku je ptáčkové vítají,
vzpomínka v mladé mé hrudi.

Vzpomínám, jak je tam v podlesí:
doma jak, v poli a v lese,
matka jak přádlo už pověsí, —
vyváří, tkalci je nese,

stromy jak stařičké sto let již
živnou tam v zeleném mechu . . .
Písni má! Jestli tam doletíš,
pozdravuj rodnou mou střechu!

H. Podlesák.

Kněz a kniha.

Řeč, kterou v „Lit. Jednotě bohoslovců buděj.“ proslovil K. K.

Kněz a kniha. — Kněze nabádati ku čtení, knězi doporučovati knihu? Neníliž to pobízeti včelu, aby sbírala med? Vždyť kněz a kniha jsou pojmy nerozlučitelny, — jsou pojmy souběžny. Ano — jsou pojmy nerozlučitelny — ale žel Bohu! jen u kněží některých. Mnozí však, — sotva dokončili studia svá, — knihu s chutí zahodí a pomyslí sobě: »Nu chvála Bohu! teď jsem se vším hotov; teď budu snad už míti jednou pro vždy svatý pokoj! Teď užiji klidné chvíle, po níž jsem tak dlouho toužil . . .«

Jaká to převrácenosť rozumu! Pravili kterýs učenec, že často jsou knihy člověku oděvu potřebnější, platí výrok jeho zvláště o knězi. Věru nad stravu i oděv jsou knihy knězi potřebnější; knihy — toť družky knězovy nerozlučitelné, ať je kdekoliv, ať působí v jakémkoli úřadě, ať působí v kterémkoli kraji. Jako hudebník nemůže se obejíti bez nástroje hudebního, tak kněz nemůže obejíti se bez

knihy. Kněz musí čísti a vzdělávati se po celý život svůj, — neboť ukládá mu trojí povinnosť čísti a vzdělávati se: 1. povinnosť hájiti čistého učení Kristova proti útokům nevěreckých učenců našeho století, 2. povinnosť vésti, učiti a vzdělávati stádečko sobě svěřené a býti duchovním vůdcem národa svého a 3. povinnosť k sobě samému. — Vše to pokusím se Vám, drazí přátelé, šířeji vysvětliti.

»Doba naše,« praví ve svých Consideracích Fer. Kalous, — »doba naše opojená hrdostí a pýchou, do krásy a vznešenosti své všechna zamilovaná, jako v báji onen Narcis, prohlásila se — zdali právem či neprávem — za století osvícené.« A vskutku, rozhlížímeli se vůkol, vidíme, že se obor lidských vědomostí měrou úžasnou rozšířil. Člověk zpytuje nad zemí, na zemi i pod zemí; duch lidský proniká všechny tajnosti přírodní a zdá se, že nic mu není nepřístupno:

»Vše brány ku pravdě jsou rázem otevřeny!
Vše taje bez clony! Duch, jehož úžas jal,
čte v knize přírody a z každé její změny
si smysl nalezá, jejž nikdy nečekal.« —

Záhady, které zdály se rozumu lidskému býti nepřístupnými, nabývají den co den velikolepějších vysvětlivek; co runy věku zakrývaly, dnes vychází na světlo; poklady v zemi i na zemi ukryté vynáší člověk, lovec smělý, by jich jednak ku svému vzdělání jednak ku pohodlí života svého užiti mohl; tajné síly přírody, jež dříve člověka děsily a ohromovaly, jsou dnes upoutány ve službě a moci jeho. Pára i blesk, voda i oheň s jinými silami a tajnými mocmi přírody slouží duchu člověka, jenž s hrdým sebevědomím může si říci:

»Pán slepé hmoty jest teď člověk volný, smělý, —
on hledá, přemýšlí a tvoří! Jeho dech
ty všecky zárodky, jež nasil u svět celý,
do chvění přivádí jak lesy větru spěch!«

Vzdělanosť den co den šíří se víc a více a stává se všeobecnou.

Než veliké světlo mívá vždy za sebou i veliký stín! A tak i doba naše na jedné straně chlubí se sice velikou vzdělaností a osvíceností, na druhé straně však upadá do tmy a hluboké propasti, — do propasti duševního indifferentismu a lhostejnosti ku všem věcem vyšším, nadsmyslným, duchovním. Hmota vítězí — a ideál klesá. A co horšího — právě v naší době, v této osvícené a vzdělané době dějí se opovážlivěji a směleji než kdy jindy útoky na sv. náboženství vůbec a na naši katolickou církev zvláště: Popírá se nesmrtelnosť duše, božský původ člověka a jiné pravdy, které jsou stežejnými kameny v naší sv. víře. Ano, mnohé pobloudilé hlavy pokročily tak daleko, že i existenci samého Boha popírají. Učení bludná jako jsou: pantheismus, rationalismus, liberalismus, ano i ohavný atheismus

co den drzeji a směleji hlavy své vztyčují tak, že v úzkosti volá básník:

»Leč v tomto pokroku, jímž dny se vychloubají,
v tom lesku století, jež plane vítězíc,
věc jedna, Ježíši, mne přece děsí v taji,
tož jména Tvého hlas že slábne stále víc a víc!«

Nuže! v této tak nebezpečné době jest povinností kněze, jehož vyvolil božský zakladatel náboženství našeho, aby byl světlem světa, v této době jest povinností knězovou, aby stoje na výši vzdělání své doby a dobře věda, že »základ společnosti ruší, kdo ruší náboženství,« a že »náboženství jest první a nejdůležitější věcí, bez níž žádný stát, žádná obec trvati nemůže,« — aby postavil se směle na odpor oněm hanebným útokům, jež drzí nedoukové na náboženství podnikají. Nedoukové pravíme, poněvadž, jak praví Claudius, »Velikáni vědy stojí vedle oltářův a kazatelen s kloboukem v ruce; ti však, kdož s kloboukem na hlavě pyšně pomíjejí oltáře a kazatelny, patří jen k nepatrným bojovníkům!«

Knězovou povinností jest, aby v naší době, kdy chlubně a drze hlásají materialismus i převrácený rationalismus nauky a zásady své, aby výš a výše zdvihal prapor svatých ideálův, aby lidstvu ukazoval vzhůru ku hvězdám a vedl je tam po cestách vzdělanosti a osvěty čisté a opravdu křesťanské.

Aby však tomuto velikému, ba svatému úkolu svému dobře dostáti mohl, nezbytno jest, aby sám dříve se vzdělával, aby sám věděním svým době své dobře rozuměl, — neboť musí proti nepřátelům církve a náboženství bojovati týmiže zbraněmi, kterých užívají oni proti nám. Musí býti vycvičen ve všech vědomostech, z nichž berou protivníci Kristovy zbraně své. Ba musí vědy tyto znáti ještě lépe a dokonaleji, musí proniknouti ducha jejich a dokázati těm, kteří jich zneužívají, že neprávě jim rozuměli, že jich nepochopili; — musí jim dokázati, že věda a náboženství nejsou spolu v odporu, naopak že se výborně shodují, osvětlují a doplňují navzájem. On musí světu ukázati, že, jak praví Kraszewski, »učenosť nehádá se s věrou a víra že nemůže zlořečiti učenosti.« On musí naučiti svět, že toliko jedna jest pravda, — a tou že jest jen Ten, jenž sám o sobě řekl: »Já jsem cesta i pravda i život.«

»Doba naše,« praví vldp. Dr. Jos. Pospíšil, »v nynějším zuřivém boji svém proti všemu, co jest křesťanského, ukládá církvi povinnosť starati se o sluhy osvícené, pro její životní zájmy nadšené a obětovné. Kandidát kněžství může však jen tenkráte život svůj velikodušně službě církve zasvětiti, když pozná, že ona nebeská blahověsť, jejíž hlasatelem státi se má, již s přirozeného stanoviska o takové důkazy se opírá, že jen nerozum anebo zlovůle může je popírati a zamítati.« A trochu dále píše týž: »Mimo to má kněžstvo v nynějším světovém boji úkol, aby pravdu křesťanskou se všech stran ohroženou proti nepřátelským útokům hájilo. Máli však v tomto boji vítězství dojíti,

nezbytno, aby se na totéž stanovisko postavilo, na němž nepřátelé stojí, a týchž zbraní užívati, jichž užívají i nepřátelé. Jest známo, že nepřátelé církve nynější boj proti křesťanství za boj proti nerozumu a tmářství prohlašují. A proto jest kněžstvu vědecky dokazovati, že křesťanství rozumu a pravé vědě se nepříčí, nýbrž opačně že ono všechna přirozená práva rozumu uznává a hájí. A proto — praví dále. — jest v nynější době naší nejsvětější povinností, abychom činnosti a práce své neobmezovali na výkony duchovní správy v obyčejném smyslu, nýbrž abychom, pokud možno. tuto duchovní správu rozšířili a síly své také vědecké obraně nauky křesťanské věnovali.« — K tomu však nezbytno jest vzdělání, vzdělání důkladné, mnohostranné. »Neboť, jen tehdy, poznajíli učenci, že se jim kněz učeností vyrovná, vzdají česť nejprve učenci, potom pak vážiti si budou ponenáhlu i kněze a pokloní se služebníku Božímu a správci darů nebeských!«

»Patrno tedy a na bíle dni jest,« -- praví opět Fer. Kalous, — »že jest duchovenstvu hlavní potřebou, aby znalo i vědy světské, -- aby je osvěcovalo světlem víry a vedlo ty, kteří se všemi svými vědomostmi v temnotách nevěry bludně hmatají.«

A nejvyšší pastýř církve, slavně panující Lev XIII., jeden z největších a nejučenějších mužů, kteří kdy na stolci Petrově seděli, jemuž se podivují a pro něhož slova chvály a uznání mají i odpůrci církve katolické nejzarytější, vydal slavnou encykliku »Aeterni Patris« datovanou ze dne 4. srpna 1879., v níž slovy výmluvnými přimlouvá se za důkladnější vzdělání duchovenstva. Píšeť: »V povšechném zápase duševním učinili nadaní a bystří mužové množství užitečných vynalezů, jichž nesmíme si nevšímati zvláště nyní, kdy bezbožníci zmocňují se obyčejně všeho pokroku a snaží se ho užiti jako zbraně proti zjeveným pravdám. Proto dbejte, aby chovanci duchovních seminářů lépe, než až dosud, byli vycvičeni ve vědách přírodních a zvláště aby důkladného vzdělání dostalo se jim ve všech vědách, jež vztahují se ku výkladu a autoritě písem sv.« A dále píše: »Obrana katolické víry, kteréž v nynější době tak velice jest třeba, vymáhá, aby bohoslovec nejen obyčejně nebo snad jen prostředně, nýbrž neobyčejně a všestranně vzdělán byl nejen v oboru bohosloví, ale ve všech oborech věd, jež jsou s vědou bohosloveckou v nějakém spojení.« Toť slova sv. Otce.

A uznávalali již za starodávna církev sv. potřebu vzdělaných kněží, — a že uznávala, toho důkazem jsou nám dějiny církevní, — tím více jí jest třeba kněží vzdělaných nyní.

Hle, jak již sv. Pavel vynikal vzděláním za doby své! Důkazem jeho hlubokého vzdělání jsou nám jeho listy, jež stkvějí se neobyčejnou hloubkou vědomostí, prozíravostí a objektivností jasného úsudku tak, že nejučenější mužové všechnu píli na to vynakládají, aby se dobrali správného výkladu jejich. A týž sv. Pavel napomíná kněze péči své svěřené, aby se vzdělávali. Tak píše na př. Timotheovi:

»Attende lectioni, exhortationi et doctrinae!« A jinde volá: »Vzdělávejte se vespolek, jakož činíte«! Proto již ve starém Zákoně praví Duch sv. u proroka (Mal. 2, 7): »Rtové kněze mají ostříhati umění.«

A dále jak už ve starém věku vynikali biskupové a kněží vzdělaností! Ať jen uvedu Velikého Basilia, Jany, Řehoře, velikána Augustina a Jeronýma!

A ve střední době, kdy celý skoro svět tápal v nevědomostech, kdož to byl, kdo pozdvihl prapor vzdělanosti klassické? Kde skrývala se a mohutněla nová čistá osvěta? Byli to opět a opět kněží, ať světští ať klášterní; příbytky jejich byly koutky, kde umění a vzdělanosť se skrývala, aby po čase opět jako Fenix vzlétla a celý svět ozářila. — A kněží vzdělanosti chránili a byli příčinou, že dnes kultura tak vysoko se povznesla.

A nyní, kdy bezbožníci a nevěrci právě té vzdělanosti zneužívají za vražedný nástroj proti matce své, proti sv. církvi, měli by kněží mlčeti? Ó nikoli! Kněží nesmí ustoupiti s pole vzdělanosti, — znova musí se uchopiti vesla a vésti loďku vzdělanosti opět do jistého a bezpečného přístavu čisté a neporušené nauky Kristovy. A proto i dnes — ano dnes ještě více — platí ona slova sv. Pavla: »Attendite lectioni, exhortationi et doctrinae.« Běda knězi, který zanedbává tohoto napomenutí sv. Pavla; běda knězi, který nevycvičen a nevzdělán jsa uváže se v úřad svůj! Jak ho bude zastávati? Jak si v něm počínati? Uvažme jen, že bez vědy a umění obejíti se nemůže za dnů našich žádný člověk, nechceli býti darmochlebem anebo břemenem společnosti lidské. Aby však kdokoli něco uměl, musí se dříve učiti; — musí se také učiti kněz, o jehož povolání napsal jeden znamenitý spisovatel: »U nás nejkrásnějším povoláním jest povolání kněze, jenž posvěcuje se lidstvu a zbavuje se všech svazků, jež by jej zdržovaly a poutaly k zemi!« Dnem i nocí musí se kněz vzdělávati, aby dostál slovům sv. Pavla: »Attende tibi et doctrinae: insta in illis: hoc enim faciens et teipsum salvum facies et eos, qui te audiunt.« (Tim. 4, 16.)

* * *

Za druhé ukládá knězi čísti a vzdělávati se jeho postavení jako představeného stádečka sobě svěřeného a jako člena národa, mezi jehož vzdělance se s chloubou počítává!

Kněz posvěcen jsa na úřad svůj poslán jest mezi lid, — aby byl duchovním jeho vůdcem, — aby byl jeho otcem, matkou, bratrem, přítelem i učitelem. O něm praví Kraszewski: »Veliké věru a svaté jesti povolání katolického kněze, jenž vzdává se rodiny své, práva i jmění, jen aby mohl sloužiti těm, kteří sluhy nemají, aby všeliký bol a bolesť s nimi procítil a všem slzy utíral. Obor činnosti jeho jest nesmírný, nezměrný, překrásný. K němu utíkají se otcové i matky v potřebách svých, v svých souženích i bolestech považujíce ho za rádce nejlepšího; k němu utíkají se starci i stařeny jako k příteli nejlepšímu; jej nejraději vyhledávají dítky, tato poupátka

růžová na stromu lidstva, hledajíce u něho poučení a obveselení, hledajíce u něho to, co jim slíbil božský mistr náš, když pravil: »Nechte maličkých přijíti ke mně, neboť jejich jest království nebeské.« K němu přichází pro útěchu chudý i bohatý, učený i neučený, vznešený i prostý; on má pomoci tam, kde jiní jsou slabi; on má promluviti slovo útěchy, kde jiná ústa jsou němá, on má poraditi tam, kde jiní snad už zoufají. A každý kdo k němu přichází, chce u něho najíti poučení nejen ve věcech duchovních, ale často i ve věcech světských.«

A šťastný kněz takový, jenž dovede víru svých oveček čistu i neporušenu zachovati; jenž dovede všem poraditi, všecky potěšiti, všem pomoci, všem do bolavého srdce, do bolavé duše balsámu nalíti. Autorita takového kněze jest tak pevna, že bouře sebe krutější jí nepodvrátí, že nájezdy sebe hanebnější ji nepokalí a slovo jeho má všude a vždy váhu velikou! — A tak vzmáhá se vážnosť nejen ku stavu duchovnímu, ale i k církvi a k náboženství vůbec, neboť ze sluhů se vždy soudívá na pána!

Aby se však mohl takového výsledku každý kněz dodělati, jest se mu opět a opět vzdělávati. Čítaje a vzdělávaje se snadno najde slova, jimiž by těšil zarmoucené a zdvihal kleslé, jimiž by vléval do srdce teskného balsám posily, jimiž by otvíral srdéčka maličkých, aby símě božské pravdy v nich se ujalo, klíčilo a plod vydalo stonásobný. Čítaje a vzdělávaje se bude s to, aby stádečko péči své svěřené chránil hříchů, výmluvnými slovy líčil mu zkázu a ohavnosť bludu, varoval je svůdcův a naváděl je ku blahu jak tělesnému tak duševnímu. Čítaje a vzdělávaje se bude moci snadno osadníkům svým dokázati, že jsou lepší a ušlechtilejší zábavy nežli jest hra v karty, hádky a rvačky, nestřídmé pití, pomlouvání, nestřídmé tance, zálety a podobné zábavy zkázonosné.

A budeli si takto počínati, uvidí sám záhy nejzdárnější ovoce činů svých. Jakou radostí se pak naplní šlechetné jeho srdce, až mu matka bude děkovati za to, že zachránil dcerušku, otec za to, že obrátil syna; až budou mu zarmoucení děkovati za útěchu, chybující za nápravu, bloudící za správné cesty, jež jim ukázal, — až budou jej všichni ctíti a milovati jako otce nejlepšího a přítele nejvěrnějšího. A k tomu všemu dopomoci mu může jediné čtení a vzdělávání se!

Jak jinak vede se knězi, který v knihách nehledal rady a pomoci: od něho zarmoucení odcházejí se zármutkem, nikoho nepotěší, nikomu neporadí, nikoho nenapraví; jeho straní se malí i velcí, na slova jeho nedá nikdo více — než na slova obyčejného člověka. Vážnosť jeho klesá, klesá i vážnosť k sv. náboženství, klesá na osadě mravnosť i vědění; lid pustne a pustne, upadá do hříchu, — chudne časně i mravně; blahobyt jeho klesá — a to vše má na svědomí kněz! — Takový kněz — non fecit salvum semetipsum, non fecit salvos et alios!

Ale i jako národovec povinen jest kněz dbáti o četbu, o vzdělání své; a platíli tato zásada o knězích na celém světě, platí měrou dvojnásobnou u nás, stokrát více než o kterémkoli jiném knězi platí o knězi českém.

Národ náš nemaje četné šlechty — odkázán jest hlavně na svůj lid. A lid důvěru národa nesklamal. — Z lidu vyšli mužové, kteří národ náš vzkřísili, kteří pro národ nově vzkříšený počali tvořiti novou literaturu a nové umění; z lidu vyšli mužové, kteří postarali se o to, aby jazyku českému dostalo se opět bývalých jeho práv v soukromí i ve veřejnosti, ve chrámě i ve škole, aby synové a dcery českých matek byly vzdělávány a vyučovány svým mateřským jazykem! A tito mužové z lidu převážnou většinou byli kněží — jako patriarcha slavistiky Dobrovský, otec kritického dějepisu Dobner, Puchmajer, Nejedlý, Rautenkranc, Vinařický, Sláma a mnozí jiní, jejichž těla snad zanikla už v prachu zemském, jejichž památka však a dílo potrvá bohda na vždy v srdci lidu českého!

Co starý český kněz, to také vlastenec, co kněz, to spisovatel a básník, co kněz, to podporovatel a šiřitel knížek českých.

Čeští kněží tvořili první repraesentaci národa českého — a repraesentace ta byla důstojna a čestna!

A co činí dnes nástupci slavných předkův? Odpočívají na vavřínech předky dobytých, — ale nezaujímají už dávno tak důležitých míst v národě našem! Nepracují již tak vytrvale a nadšeně ani v oboru světském ani v oboru theologickém, — ač naříká se na nedostatek theologické literatury české a na záhubný a nebezpečný směr literatury světské. Jen tu a tam pracuje některý bedlivý dělník na vinici národní, — většina však zapomíná starých tradic svého stavu . . .

Jaký to smutný pohled pro vlastence kněze! Kněz nemá žíti toliko pro svou osadu, ale i pro svůj národ. »Každý kněz má býti netoliko kazatelem, ale i vzdělavatelem svého lidu, vychovavatelem svého národu, sloupem a podporou národnosti, vzdělavatelem své řeči, pěstounem národní literatury« — praví Jan Kollár. A aby také tomuto úkolu dostáti mohl, musí se opět vzdělávati, — vzdělávati bez ustání. Ať pracuje v oboru theologickém ať světském, musí býti dříve důkladně vzdělán, aby mohl státi za to, co napíše; aby nebyl na posměch svým i cizím.

A jmenovitě dnes třeba, aby byli kněží čeští pamětlivi svého úkolu na národu roli dědičné, aby dobře vštípili si do srdce slova Sušilova: »Církev i vlasť, — ty v mojich milují sestersky se ňádrech!« Jmenovitě dnes třeba, aby opět uchopili se a hrdě zdvihli nad lid svůj prapor duchovních ideálů, prapor osvěty a vzdělanosti čisté a křesťanské!

Těžké zajisté hrozí časy národu našemu zevšad mořem cizoty obklopenému a uvnitř nesvědomitými lidmi stále víc a více rozrývanému. Lidé všelicí, lidé bez náboženství i charaktéru chápají se

vlády v milé vlasti naší a často i pod rouškou nábožnosti usilují zavésti dobrý lid náš do záhuby hmotné i mravné, jen aby dosáhli cíle nečistých pletich svých. Kdož tu má býti strážcem lidu našeho, kdo chrániti jej od záhuby, kdo poskytovati mu vzdělanosti pravé a bezvadné? Kdo varovati jej lidí ošemetných, nemravných i nepoctivých, kdo učiti jej znáti rozdíl mezi spisy dobrými a špatnými a v náhradu za špatné kdo poskytovati mu má knih dobrých? Kdož jiný než kněz, kněz z lidu vyšlý a mezi lidem zase působící? Kněz až posud má největší důvěru u lidu našeho, — nuže povinností knězovou jest důvěry lidu nezklamati! Ó kýž by všichni kněží čeští pamětlivi byli tohoto svatého úkolu svého a věrnými také byli strážci Sionu národního!

Kněz s chloubou počítá se k repraesentaci národa, nuže ať ho repraesentuje důstojně a hodně; ať nezanedbává jeho literatury, jeho umění, ať neuzavírá pokladny své na deset zámků před každou knihou českou, aby věděl, které knihy má odporučovati a kterých varovati. — A komu s hůry dáno, komu v hrudi svatý hárá oheň, — nezakopávej hřivny své, ale přilož ruku k dílu, — zřekni se pohodlí, zřekni se svých oblíbených zábav a hraček — a pracuj, pracuj; — neboť jen práce zachránila a bohda i dále zachrání národ tvůj!

A až kdysi zemdlená hlava tvá se k ňádru skloní, až duši tvou povolá světa Pán před spravedlivý soud svůj a tělo tvé se uloží v drahé, rodné zemi, tu právem na náhrobek tvůj napsati budou moci slova, jež napsal Jungmann na náhrobek kněze vlastence, St. Vydry:

»Umřelť, — ale paměť jeho kvete
po veškeren času běh, —
bylť jest dobrý, jakž jich málo v světě:
člověk, pěstoun, kněz a Čech . . .«

* * *

Třetí konečně povinnosť, jež ukládá knězi vzdělávati se, jest povinnosť a úcta k sobě samému.

Kněz odloučen jest od rodiny své: od otce a matičky, bratrův i sester; vyrván jest z kruhu přátel svých, osamocen stojí ve víru života; sám a sám musí odolávati návalu zhoubných bouří, jichž nikoho neušetří krutý osud; sám a sám musí snášeti trpké ztráty, sám a sám musí trpěti a snášeti pomluvy, zášť, nepřátelství, pronásledování a hanu svých nepřátel, jichž právě počestný a hodný kněz mívá nejvíce.

Nuže! kde má hledati v této tísni přítele? Ke komu má se utéci? S kým se má potěšiti? Ach s kým jiným, než opět s knihou? Čítaje dobré a užitečné knihy najde kněz útěchu a posilu ve svém těžkém postavení, ve svém zármutku a bolesti; v nich uvidí všecky své chyby a nedostatky, jež mu nikdo buď z úcty buď ze škodolibosti nevytkne; v nich ušlechtí a vzdělá ducha svého, —

učiní se člověkem lepším a šlechetnějším; čítaje dobré knihy najde i poučení, jak by si vésti měl, aby důstojně zastával povinnosti úřadu svého; čítaje dobré knihy stane se výmluvným a horlivým, aby ohnivě hlásal slova pravdy na kazatelně, aby slovo plné útěchy šeptal v ucho kajicníkovo, aby libezně a sladce vštěpoval sv. náboženství do srdce maličkých . . .

Ve společnosti dobrých knih dlí kněz ve společnosti nejšlechetnějších a nejlepších lidí, ve společnosti nejvýtečnějších duchů všech století a národů, jež zajisté jsou pro něho společností nejdůležitější. Tu jdou mu do srdce veliké myšlénky a touhy a naděje, jež před sty a sty lety vířily v srdcích a hlavách velikánů lidstva a vlévaly útěchu do srdcí snad již sterých nešťastníků. V takové společnosti zapomene kněz na všecky své malicherné nehody a neštěstí a je jen tím, čím býti má. — dobrým, šlechetným knězem, jenž snaží se svědomitě vyplniti povinnosti své! Není jiného zaměstnání, jiné zábavy, jež by byla kněze důstojnější, než čísti dobré knihy!

Neboť šlechtí více kněze čtení či hra v karty, o níž praví polský spisovatel Kraszewski: »Karty jsou zábavou divochův anebo dětinských lidí: maří čas, učí chtivosti, činí hráče hloupými a budí nejhorší vášně vedouce k nejškodlivějším rozmařilostem.« —

Co šlechtí asi více kněze: — zda čtení dobrých knih, či chození do hospod, do společnosti sobě nepřiměřené, snad nízké, již nesnaží se k sobě pozdvihovati, k níž však sám se často snižuje?

Co šlechtí více kněze: — vydávati peníze za knihy dobré a užitečné či shromažďovati lakotně do truhel groš ke groši, o něž se snad po smrti jeho jiní seperou?

Kněz, který nečte a nevzdělává se, otvírá dvéře do srdce svého všelikým zhoubným a škodlivým myšlénkám, jež ruší jeho poklid vnitřní a hrozí mu všelikým nebezpečenstvím, — nebezpečenstvím těžce hřešiti.

Kněz, který nečte, zanedbává svou mysl, své srdce, nechávaje ho bez potravy duševní, jíž potřebují právě tak, jako tělo potravy tělesné.

Kněz, který nečte, ztrácí vážnosť svých podřízených, jediný to statek, který pro něho má cenu, — a olupuje se tak sám o poklad velmi vzácný.

Co pak ho má na světě těšiti? Snad jídlo nebo pití? Snad peníze? Snad zábavy takové, jež mu ani dovoleny nejsou? »Ach, jest zajisté něco lepšího na světě nad zábavy a rozkoše, lepšího nad bohatství, lepšího nad samo zdraví — jest to láska k vědě!« praví veliký Angličan Smiles — a právě knězi náleží ukázati, že rozkoše pozemské nejsou dobrem nejvyšším. »Mimo to bývá kněz,« praví Fer. Kalous, »nemilujeli umění, zřídka i v jiné příčině vzorným: Nevědomosť, zahálka v zápětí mívají zanedbávání sv. povinností. Pročež kněz nikdy nesmí zapomenouti, že člověk nežije

toliko chlebem obyčejným, ale i chlebem duchovním, kterýmž jest umění.«

Nechci ovšem říci, nabádámli Vás, drazí přátelé, k pilnému čtení, že by snad kněz stále jen musil ležeti v knihách a býti nějakým nevlídným, hněvivým misanthropem; že by snad zříci se musil všech zábav, všech ušlechtilých společností, všech svých nevinných libůstek a vyražení — ó nikoli! Toho všeho kněz může si popřáti, ale při tom přece nemá nikdy zapomenouti na ona slova písma sv.: »Labia sacerdotis custodient scientiam.« — Ale snaze po vzdělání, — nemáli spíše škoditi než prospívati, — musí základem býti výstraha sv. Bernarda, jenž dí: »Jsou lidé, kteří jen proto prahnou po vědomosti, aby něco věděli, a to je marná zvědavosť; jsou, kteří jen proto hledají vědomostí, aby o nich věděl svět, — a to jest ješitnosť; jsou, kteří hledají vědomostí, aby jimi vzdělali jiné, a to jest láska; jsou konečně, kteří hledají vědomostí, aby sami sebe vzdělávali, a to jest moudrosť a opatrnosť. Oba poslední druhy nezneužívají vědomostí, když jich hledají za tím účelem, aby mohli dobře činiti.« —

Všecko konání knězovo konečně musí býti prodchnuto láskou k Bohu a láskou k bližním; láska musí pronikati všecko smýšlení, cítění a konání jeho; láska musí ho pobádati i ke vzdělávání sebe i jiných. Kněz, který by nejsa proniknut láskou sháněl se po vědomostech, bude jen suchopárným učencem, nadutým člověkem, neboť »scientia sine charitate inflat, spiritus est, qui vivificat.«

A proto, moji přátelé, ne pro slávu a česť světskou, ne pro chloubu lidí, ale pro česť a slávu Boží, pro dobro lidí, pro dobro svého národa, pro zušlechtění ducha a srdce svého musí se kněz vzdělávati — a, jen tak se vzdělávaje prospěje církvi, prospěje lidstvu, prospěje národu i sobě samému, — salvos faciet alios, salvum faciet et semetipsum.

A ještě jednu otázku: Co hlavně jest nám čísti? Čím hlavně se vzdělávati?

Na otázku tuto odpovídá velmi dobře opět ve svých Consideracích Fer. Kalous: »Hlavní četbou buď a zůstaň knězi bohověda — a z té opět jako základ a pramen vší vědy písmo sv. V něm nalezne bohatou zbrojnici Bohem samým opatřenu všelikou zbraní, jíž by proti všem nepřátelům Kristovým mocně užíval. Vychován a vyučen jsa bohovědou a písmem sv. bude moci kněz o to se zasaditi, aby čistota svatého učení nebyla kažena a rušena bludy všelikými, aby převrácené rozumy nynějšího světa nepřevládaly nad věčnými základy mravů ve sv. evanděliu obsaženými, aby neupadli národové v pohanství snad horší než bylo starodávné. — Jako vůdci lidu a lékaři duší poskytne písmo sv. knězovi zároveň lékův, aby vyhojil rány a nedostatky jejich. Z listí jeho věčně se zelenajícího prýští se oživující šťáva milosti Boží obnovující život duchovní,

občerstvující ochablé síly, šťáva, po níž se rány hříchem spůsobené zacelí a duše opět k novým dílům vzpruží.«

Narazíli kněz vykonávaje sv. úřad svůj na obtíže a překážky, zavzní mu slovo písma sv., jež ho v zármutku potěší, v horlivosti utvrdí, mysli mu dodá, k ctnosti ho roznítí. Ozývajíli se v hloubi srdce jeho neudušené do cela žádosti světské, vzbuzují v něm vážné výroky písem sv. zbožné city, povznášejí ho k nebesům a napovídají mu modlitby, jimiž všeliké pokušení zapudí, ducha ukojí a utiší. A proto budiž písmo sv. zvláštní knihou kněžovou, buď jeho každodenním »vademecum.« knihou příruční z níž by pravou vědu čerpal; bohatou bání, z níž by neustále modrosť božskou vážil; předmětem jeho každodenního čtení a rozjímání.

Umění písem sv. jest kněžovou povinností, bez něho jest kněz člověkem světským. Umění písma je pro něho povinností neodolatelnou, neboť bez něho by všeliké jeho vědomosti, buďtež si jakkoli důkladny a rozsáhly, nebyly nic než oheň oslňující, ale žádného světla nevydávající. Knězi, který umění písma zanedbává, nedostává se smyslu pro svatý jeho stav; jest jako člověk, který chce žíti aniž požívá potřebných pokrmů; jest jako slepec, který slepce vésti chce, neb umělec, který rád by umění své prováděl, aniž se mu kdy dříve učil.

Mimo písmo sv. jsou to spisy sv. Otců, v nichž uložen jest bohatý poklad moudrosti a zkušenosti, pokory a lásky křesťanské; jsou to všecky spisy spadající do oboru theologie. K nim tedy nechť obrací se kněz často a často, z nich ať čerpá pravou vzdělanosť.

Mimo to jest mu znáti dle výroku sv. Otce všecky vědy, které jsou ve spojení s theologií; jest mu je znáti důkladně a zevrubně, aby odtud vážiti mohl zbraně proti nepřátelům sv. církve.

Jako vůdce a repraesentant národu konečně býti má obeznámen i s literaturou národní; má znáti její dobré i špatné knihy, aby dobré mohl doporučiti, od špatných varovati.

Ale namítne snad někdo: »To by kněz nesměl dělati nic jiného než ustavičně čísti, aby vyhověl všem těmto požadavkům.« Toho nikterak nežádám. — Ale uvažte jen, přátelé moji, co chvilek zmaří se často v sladké nečinnosti, co chvilek zmaří se často v lecjaké neužitečné společnosti, lecjakou nepřístojnou hrou, — které by daleko užitečněji a příjemněji stráveny býti mohly ve společnosti dobrých knih. A chvilky za den, za týden vzrůstají v několik dnů, za rok snad v několik týdnů. Co všechno jsme za ten čas mohli přečísti, co všechno poznati, co ušlechtilých myšlének do srdce svého vštípiti!

Ó, nezapomínejme nikdy na slova sv. Pavla; čtěme, studujme, vzdělávejme sebe; vzdělávejme i jiné, připravujme se k boji za sv. práva církve, za přirozená práva člověčenstva, za práva svého národu — a kdysi památce naší žehnati budou potomci naši tak, jako my žehnáme dnes památce našich věrných, horlivých kněží

vlastenců, jejichž sláva nikdy nezajde v milém národě našem svatováclavském.

Promlouvaje Vám, drazí přátelé, několik těchto upřímných slov nečiním tak, abych snad někoho snížil — anebo jen nešetrně se dotkl. — Nikoliv! — Takových myšlének jsem vzdálen. Slova má vytryskla ze srdce planoucího láskou k církvi sv., ze srdce horujícího pro vznešený náš stav, pro milý národ český. A tak, prosím, aby se brala a vykládala — a nic jinak. A budeli kdo, jenž nalezna v nich zrnko pravdy do srdce si je vštípí a podle něho život svůj zařídí, — to odměnou bude mi bohatou, — odměnou nejsladší!

Zavíraje pak upřímnou promluvu svou neznám slov, jimiž bych vhodněji skončil, než slova Velepastýře našeho, jimiž On končí vzpomenutou již Encykliku svou: »Dobře však víme, že podniky naše marny budou, nebudeli společným úmyslům, Ctihodní Bratři, žehnati Ten, jenž »Bohem moudrosti.« »Deus scientiarum« v písmě svatém jest nazván; jež i připomíná Vám, »že všeliké dání výborné a každý dar dokonalý jest sestupující od Otce světel.«

Pročež přikročujíce ke studiím svým následujme příkladu učitele andělského, který nikdy nepřistoupil k vyučování ba ani opisování dříve, dokud prosbami nenaklonil sobě Boha; pročež i my pokornými a svornými prosbami vzývejme všichni společně Boha, aby na dítky církve své seslal Ducha umění a rozumu a otevřel jim mysl, aby poznali moudrosť a pravdu.

Studium semitské v církvi katolické vůbec a u Čechů zvláště.[1])

Protestanté rádi se chlubívají, že oni vlastně začali pěstovati pravé studium biblické založené na pramenech, původním totiž textu písem svatých a podrobném zkoumání věcí semitských vůbec; u nich prý teprve písmo svaté stalo se předmětem vědeckých úvah, — čímž dohnali i katolíky, že více všímají si nyní podobných prací.

Zveličujíce takto své domnělé zásluhy obořují se na církev katolickou, že prý zakazovala a dosud zakazuje práce tohoto směru svým učencům a jen donucena jsouc jim je dovoluje — avšak ve formě napřed již ustanovené; zejména prý papežové, kde mohou, studiu tomuto překážejí. — Tento všeobecný nájezd protestanty a všemi nevěrci i vlažnými katolíky na církev činěný můžeme podrobněji a určitěji vyjádřiti takto:

[1]) Prameny: Zusammenhang der Ergebnisse wissenschaftlicher Forschung mit der geoffenbarten Religion von Dr. Wiseman, übersetzt von Dr. Haneberg, — Slovník naučný, — Dr. Kryštůfek: Církevní dějepis, — Vascotti: Historia eccl., — Hettinger: Apologie des Christenthums, — Der Katholik — a j.

1. Před reformací nedbala církev katolická pranic o původní text, nestarala se objasniti věci ve Starém Zákoně obsažené studiem památek příbuzných národů semitských.

2. Reformace dala pravý vznět těmto studiím a stále v nich pokračuje, čímž nabývá lepšího, dokonalejšího názoru o bibli než mají katolíci; reformací dostalo se studiu tomuto pravého rozsahu, jehož u katolíků nikdy nemělo a nemá; učenci katoličtí toliko chabě odrážejí útoky proti svému úřednímu překladu a nepovede se jim udržeti a zachovati domnělou dokonalosť Vulgaty.

3. Není ani jinak možno, než že názor katolíkův o písmě svatém musí býti nyní úzkoprsý a zastaralý, poněvadž učenci církve katolické mají ruce stále vázány svými již napřed stanovenými dogmaty — a zvláště papeži, již každý volnější rozruch v té věci, kde mohou, potlačují.[1])

Útoky tyto na církev katolickou a hlavně na jejího správce, sv. Otce, jsou, jak viděti, velmi těžky. Budeme tedy tím přísněji zkoumati, jsouli také oprávněny: bojíli se skutečně církev katolická studia o jednom pramenu svého učení, o písmě sv. v původním textu, a musíli zbraněmi nepravými, jak protestanté rádi by světu namluvili, udržovati a hájiti svého officielního vydání bible.

Odpovídajíce na útoky svrchu vytčené rozdělíme si práci tak, že ad 1. stručně ukážeme, zdali a pokud studovalo se v církvi katolické o původním textu před reformací; poohlédneme se dále, zdali nějaké pomůcky k výkladu textu biblického z oboru ostatních nářečí semitských se tehdy vyskytují, a posléze vyslovíme se o úředním překladu církve sv. — Pro lepší pak přehled rozdělíme si celou dobu na 3 oddělení dle některých význačnějších momentův: Oddělení I. sahá až do konce patristiky (r. 750.), II. počíná rokem 750. (spadá sem i přistěhování se Arabů do Španěl) a trvá až do válek křížových obsahujíc nadvládu vzdělanosti národu arabského, III. trvá od této doby až do reformace. Tenkráte věda křesťanská vymaňujíc se stále víc a více z područí arabského povznášela se vysoko — a ovládla celý vzdělaný svět. — Jednotlivá oddělení probereme dle jednotlivých nářečí.

Odpověď na námitku 2. spořádáme tak, že uvedeme nejdříve výsledky studia učenců nekatolických, porovnáme je s výsledky dobytými před reformací i po reformaci od učenců katolických ze stavu pouze kněžského, kdežto u nekatolíků nečiníme podobného rozdílu proto, aby věc byla průvodnější. V době té počali jednotlivci studovati o celé rodině nářečí semitských a proto jí nebudeme děliti dle nářečí. I toto oddělení rozvrhneme pro snazší přehled ve 2 části: I. od počátku reformace a do ukončení bojů náboženských mírem Westfalským, II. odtud až do konce předešlého století.

---

[1]) „Není nic obecnějšího, než že se nám, kteří v Římě jsme (a zvláště těm, kteří zde něco mohou), vytýká, že bráníme všem těm, kteří chtějí kriticky badati zvláště o biblické literatuře, a že těm, kteří v ní již badají, všemožně překážíme.“ (Wis. 412.)

Poněvadž pak naše století se honosí, že v něm teprve všechny vědy došly pravého rozvoje a že dle něho tedy jest posuzovati výsledky všech prací, učiníme osvícené 19. století zvláštním oddílem, v němž si povedeme jako v oddíle předešlém.

Námitku 3. vyvrátíme příležitostně.

Podotýkáme však, že není naším účelem do podrobna vše prováděti, nýbrž, jak krátký náčrtek toho žádá, velmi stručně toliko na nejhlavnější zjevy se omeziti; proto také neuvádíme u každého spisovatele všech spisů, nýbrž toliko směr jeho činnosti.

I. —750.

Netřeba připomínati, že od nejdávnějších dob v církvi potřeba přesných textův a povinnosť všemožně o ně se zasaditi úplně byla uznávána,[1]) ale tehdejší práce směřovaly hlavně k doplnění překladu, jelikož řeč Starého Zákona křesťanům málo byla známa. (W. 409)Všichni církevní spisovatelé, zvláště sv. Augustin a ctihodný Beda, naléhali na to, aby se šlo o radu k originálům, aby se o to pečovalo, by co možná přesný trest se ustanovil. (W. 410.) Origenes (185—254) uvedl ve svých Hexaplách poprvé text hebrejský bez vokálův. — Eusebius Caesarejský (270—338.) sepsal velikou pomůcku pro výklad písma svatého: περὶ τῶν τοπικῶν ὀνομάτων ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ. — Sv. Jeroným vynikal úplnou znalostí jazyka hebrejského a ohlížel se pilně i po ostatních nářečích semitských. Podal velmi pěkné a dosud cenné pomůcky pro výklad písem sv., přeložil spis: Liber de nominibus hebraicis, a napsal Liber de situ et nominibus locorum hebraicorum. Tento sv. učenec samým *papežem* Damasem byl povzbuzován k vytrvalosti ve své práci. Nade všecko však cennějším jest jeho latinský překlad Starého Zákona dle původního textu. »Dověděv se sv. Jeroným, že Židé s křesťany o víru se hádajíce těmto vytýkají, že se jejich latinský překlad Starého Zákona (Itala) s textem hebrejským nesrovnává, umínil si jsa *k tomu mimo to i mnohými biskupy vybídnut,* těmto námitkám se strany Židův přítrž učiniti a nový latinský překlad Starého Zákona na základě textu hebrejského uspořádati. Maje již z mládí svého nemalou náklonnosť k jazyku hebrejskému (?) (učiv se mu u jednoho na víru křesťanskou obráceného Žida) odebral se okolo roku 384. do Palestiny, kdežto obcuje a rozmlouvaje s židovskými učenci v jazyku hebrejském brzy tak prospěl, že v něm plynně dovedl hovořiti. Na to r. 385. text hebrejský do latiny počal překládati a do r. 405., tudíž do 20 let, všecky starozákonní posvátné knihy přeložil vyjma obě knihy Machabejské, knihu Baruchovu, Moudrosti a Ekkli. (a deut. č. Est. a Dan.) — a sice tak výborně, že mu v té příčině ani Židé sami úplného uznání odepříti nemohli.« (S. N. I. 690—1.) »A tak byl úplný (vyjmenované nepřeložené knihy zůstaly z Italy) latinský překlad celé bible pořízen, překlad to celkový a tak vý-

[1]) „Codicibus emendandis primitus debet invigilare solertia eorum, qui Scripturas discere desiderant.“ (St August.)

borný a co do smyslu s textem původním tak se shodující, že se mu v té příčině až po dnešní den žádný latinský překlad bible nevyrovnal. Protože se onoho překladu po veškeré církvi římské vůbec užívalo, nazván jest překladem obecným, po latinsku Vulgata.«

»V XVI. stol. sice nové latinské překlady písma sv. na základě původního textu povstaly, ... avšak žádný z nich nedostihl Vulgaty . . . . Že pak této chvály Vulgata vskutku zasluhuje, i sami Protestanté uznávají. *Nejbezpečnější,* dí o ní Hugo Grotius, *mezi všemi překlady pro lidi, jižto ani hebrejského ani řeckého jazyka neznají, Vulgata jest, v nížto není žádného falešného učení, jak to již z toho na mysl jde, že se jí už po tolik věkův užívá.*" (T. 691.) Myslíme, že není třeba ani slova více přičiňovati, aby nám vynikl veliký význam sv. Jeronýma. Jím může se směle honositi církev vždy a všude. —

Když roku 540. král Guntram vjížděl do Orleansu, byl uvítán od žáků básněmi v latinské, řecké, španělské a hebrejské řeči.

Překlad syrský »Pešito« (N. Z.) pochází z II. století pořízen jsa v mesopotamském městě Edesse.

* * *

Jesti tedy průvodno, že ve 2. (Pešito N. Z.), 3. (Origenes), 4. (Jeroným), 5. (Jer., Aug.), 6. (žáci v Orl.) v 7. a 8. (Beda a Alkuiun) století bylo v církvi zření k původnímu textu a že mělo také praktický a vysoce vědecký (Vulgata) výsledek. Byli již tenkráte kněží horliví, kteří znali původní řeč bible, překládali z ní do své mateřštiny nebo do latiny a hojným a důkladným vzděláním svým ve věcech semitských obohacovali a hájili církve katolické (zejména sv. Jeroným). — A snahy takové byly po celém tehdejším oboru křesťanském: Byly v Italii (Damasus, Jeroným), v Anglii (Beda), Francii (škola v Orl.), na Východě (Origenes, Eusebius, Pešito N. Z.), v Africe (Augustinus). — Zpráva pak o vjezdě krále Guntrama dává na jevo, že tehdy již i ve školách se hebrejština pěstovala.

Jak pečlivě tedy starala se církev již za svých prvních dob o posvátný jazyk biblický! A pečlivosť její pochopíme tím spíše, vzpomenemeli si na obsah tehdejších dějin: Badalo se ovšem nejvíce o písmě svatém, než tu i tam již také o jiných věcech semitských.

II. 750—1050.

Roku 850. zemřel mnich starokorbejský, Kristian Druthmar, znatel hebrejštiny a řečtiny, vykladač písma.

Někteří praví též o Erigenovi, že dobře znal hebrejský a syrský jazyk.

Grammatické studium a pěstování syrštiny počaté založením proslavené školy Edesské v V. století (jež pak dlouho byla studia toho střediskem), pokračovalo zdárně i v této době, zejména tu vyniká Jakub z Edessy, k němuž později pojí se více grammatikův a lexikografů.

Eutychius, patriarcha alexandrinský, sepsal dějiny od stvoření světa až do r. 945. jazykem arabským pod názvem: Contextio gemmarum.

Gerbert (papež Silvestr II.) chodil do znamenitých škol arabských ve Španělsku; vůbec připomíná se v této době mnoho učenců katolických odchovaných ve školách španělských.

* * *

Rozsah studia našeho se sice tehdy zmenšil, nezapomínejme však, jaké to byly doby. Nesmíme zajisté posuzovati dobu onu dle našich požadavkův a názorů, nýbrž každá doba dle své povahy budiž uvažována. »Politické poměry západu, kde převrat za převratem následoval, byly vědám vůbec a tudíž i církevním velice nepříznivy, což jmenovitě platí o Italii a Francii.« (Kr.) A sotva se časy poněkud tak zlepšily, že kněží mohli se věnovati pracím vědeckým, byli opět zadrženi novými boji. »Na počátku 10. století nadešel velký úpadek vědy a spolu církevního života pro veliké a neustálé vpády Maďarův a Slovanů do Německa, Normanův a Arabů do Francie; k tomu přistoupilo hluboké ponížení Apoštolské Stolice a veliká drahota pergamenu; egyptský papír nebylo lze dostati, poněvadž spojení s Egyptem bylo přerušeno.« (Kr.)

III. 1050—1517.

Gianozzo Manetti († 1459) přeložil vybídnut byv *papežem* Mikulášem V. bibli z hebrejštiny; též jeho syn uměl dobře hebrejsky.

V tomto období objevují se po vynálezu tisku čím dále tím hustěji vydání bible. Roku 1477. vyšly žalmy v Bologni, r. 1482. patero knih Mojžíšových tamtéž, 1486. proroci v Soncinu (v Italii), 1488, 1491 celý Starý Zákon tamtéž, 1487. Hagiografa v Neapoli, 1494. Starý Zákon v Brescii.

Ba vyskytují se již jako novinky vydání »polyglotty« zvané, na př. proslavená polyglotta v Complutu ve Španělích r. 1517. nákladem učeného španělského kardinála Ximena. O tomto vydání mimo kardinála pracovalo ještě 8 znamenitých biblických učenců katolických.

Hermannus Contractus (1013—1054), mnich, uměl řecky a arabsky.

Mong. de Belluno dlel dlouho v Damašku, aby se přiučil arabštině.

Konstantin Afričan, lékař, posléze mnich (Monte Kassino), přeložil okolo r. 1050. lékařské spisy Arabův.

Petrus Mauritius postaral se o překlad některých částí koránu, aby se jich užívalo při polemice s Araby.

Papež Innocenc IV. (1243—1254) dal v Paříži na universitě zříditi stolici jazyka arabského. Připomínám jen ještě P. Burg., N. Lyr. Fel. Prat. —

Tenkráte začali studovati i ostatní nářečí semitská a to úsilovně a vznikla t. zv. Correctoria biblica

R. 1311. na koncilu Vienském bylo ustanoveno *papežem* Klimentem V., aby na universitách v Římě, Paříži, Oxfordě, Bologni a Salamance bylo zřízeno po 2 stolicích pro hebrejský, chaldejský a arabský jazyk. Picus de Mirandola, důkladný znatel talmudu, Palmieri, Augustiniani, Tosco Ambrosio a j. dokazují, že byla jeho ustanovení prospěšna.

Pico Giovanni (1463—1494) seznámil se vedle latiny a řečtiny též s hebrejštinou, chaldejštinou a arabštinou.

Papež Jan XXII. (1316—1334) přímo přikázal arcibiskupu pařížskému, aby dohlížel na učení východních jazyků na Sorbonně.

* * *

Každé století může se v tomto oddělení vykázati utěšenými výsledky. Taktéž rozloha území, kde se studium naše pěstovalo, rostlo objímajíc všechny čelnější katolické národy: Anglie (Oxford), Francie (Paříž), Německo, Španěly (Salamanca), Italie (Bologna, Řím) v práci horlivě se účastnily — a poněvadž na tyto university ostatní katoličtí národové vysílali své syny, šířilo se studium východních jazykův po celé Evropě. — A studovalo se již soustavně, zejména všechna semitská nářečí; discipliny jsou zastoupeny: Starý Zákon o sobě i v polyglottách, talmud, korán, lékařské spisy.

Sami *papežové* zasáhali mocně v rozvoj těchto studií, zvláště Klement V. na sněmě Viennském, z jehožto ustanovení nabýváme zároveň známosti, jak asi již r. 1311. rozšířeno bylo naše studium a jaká na ně váha kladena, když hned po 2 professořích bylo třeba z něho ustanoviti, — a pěstovalo se nejvíce v Italii, — v Římě, — tedy v domově *papežově*, kteréžto faktum samo sebou poráží všechny zpozdilé řeči protestantů.

IV. 1517.—1648.

Výsledky studií u protestantů za doby této jsou:

Ve filologii (mluvnici a slovnících) hebrejské vynikli: Buxtorf (1564—1629), Reuchlin (1455—1522), (jenž zavedl výrazy mluvnické, jichž až dosud se užívá[1]) a Forster (slovníkem). — Ve filologii srovnávací Dieu (1570—1642) (jenž vydal svou mluvnici r. 1628.).

V kritickém bádání o textě Starého Zákona jmenují se hlavně: Capellus (1585—1658), muž velice zasloužilý o text biblický,[2]) a Dieu.

Překlad bible mimo jiné vydal Münster (1489—1552) r. 1525. v Basileji.

Špatně však proslavil se Becanus, který seznav, že holandština jest velice příbuzna hebrejštině dokazoval, že Adam mluvil holandsky.

---

[1]) Jakým však právem si ho osobují protestanté?

[2]) Critica sacra 1650., o variantech hebr. textu.

Výsledky studií katolických kněží:

Ve filologii: Sanctes Pagninius (1470—1536), Dominikán, vydal rozličná díla mluvnická; od *papeže* Lva X. povolán byl do Říma na nově zřízenou stolici jazyků východních. Konrad Pellicanus, mnich v Tübingách a tehdejší missionáři.

Překlad bible pořídil známý Pagnini, pracovav o něm 30 let; Aria Montanus (1527—1598) přeložil žalmy a kn. ekklesiastes. Tento obzvláštní muž výborně znal arabsky, syrsky, chaldejsky, řecky, francouzsky, nizozemsky, německy, anglicky a italsky. — Pineda S. J. veliké pochvaly došel za své poznámky k Jobovi od Schultense, jenž praví, že jím mu byla práce nad míru usnadněna.

Polyglottu Antverpskou (1569—72) hlavně upravoval zmíněný Aria Montanus, Pařížská vyšla r. 1628—45. Obizzini († 1634), Minorita, vyučoval v Římě v koleji sv. Petra arabštině, syrštině a kopštině, vydával díla mluvnická, zejména vydal vysoce ceněnou mluvnici arabskou Džarumia. Nejdůležitější však jest jeho *slovník* Thesaurus arabico-syro-latinus.

V syrštině první v Evropě za nové doby vynikal Ecchellensis († 1664).

Starožitnosti sepsal Aria Montanus ve 12 knihách.

Kommentář Pradův a Villalpandův k Ezechielovi, kterýž vyšel v Římě v roce 1596—1604., jest až dosud důležitý, dosud musí ho znáti každý nynější vykladač a Rosenmüller praví o něm, že jest naplněn učenými věcmi a velice důležitý pro studium starověku. — Poznámky Agelliovy k žalmům, jež taktéž v Římě roku 1606. vyšly, byly od téhož Rosenmüllera pochváleny jako dílo »velice učeného a ostrovtipného spisovatele.«

* * *

Srovnávámeli rozsah studií za doby této s dobou předcházející, vidíme, že rozšířilo se naše studium o srovnávání nářečí semitských a kritická vydání. Avšak toho příčinou nebyl protestantismus, nýbrž objevy nových zemí a různé výzkumy, jimiž duch lidský bezděky byl nabádán srovnávati zjevy sobě podobné. — Mimo to priorita — zejména v kritickém bádání náleží katolíkům.

Srovnávámeli za druhé výsledky studií katolíkův a protestantů, vidíme, že nejen všecky obory u protestantů pěstované vzdělávány byly i u katolíků, nýbrž že u těchto studovalo se i mnohem rozsáhleji než u oněch. Výrok náš stvrzují slavní učenci, jichž jsme shora ani neuvedli: Pibera, Leoz Castra, Maas (vyniká v kritice textu biblického), Harlem, Ravlenghien, Fevre de la Roderice (v archaeologii) a m. j.; stvrzuje jej Propaganda r. 1627. založená, stvrzuje jej tiskárna v Římě kardinálem Ferdinandem de Medici za pomoci *Řehoře XIII.* pro díla orientální zřízená atd.

Může se tedy mluviti o jakési převaze vědecké na straně protestantů?

V. 1648—1800.

Protestanté pěstovali tyto odbory:

V kritickém studiu se zvláště jmenují: Eichhorn (1752—1827), Kennicott (vydal v Oxfordě r. 1773—80. dílo, k němuž se přes 10 let připravoval srovnávaje všechny přístupné evropské rukopisy (400) a ročně vydávaje zvláštní zprávy). — Chování a smýšlení, jaké se osvědčilo v Římě ku Kennicottovi a jeho podniku, dávají postačitelný důkaz o tom, jak bezpodstatny jsou žaloby na Řím. Kennicott sám praví, že *první* místo, z kterého byl povzbuzen a jemu pomoc nabízena, *byl Řím*, a vydal list pod názvem: »svědectví o Římě,« jejž mu psal kardinál Passionei, bibliotekář ve Vatikáně, 16. května r. 1761. Zní pak takto: »Úmysl vydati v Oxfordě nově bibli dle všech hebrejských rukopisů v bibliothekách nalezl zde tolik pochvalných hlasů, kolik jest mužů, již o něm slyšeli. A abych přízeň svou na jevo dal původci tohoto důležitého díla, svolil jsem rád srovnati staré hebrejské rukopisy zde ve Vatikáně a dal jsem k tomu již, jakožto bibliotekář sv. římské církve, úřední dovolení.« — Vynikli i Tyschen Olaus (1734—1815), Leusden (1661 - 67), Jablonski, von der Hooght (1705 v Amsterodamě, jehož vydání se považuje za normální), Michaelis a j.

V dějepise národů východních uvádí se jako znalec Hottinger (1620—1667) a Rinck.

V numismatice, palaeografii (zvl. arabské), *archaeologii, popsání* jednotlivých biblických vydání chvalně se připomínají oba Tyschenové, Olaus a Tomáš (1758—1834).

V zeměpise zemí východních Norberg (1747—1826) a Rinck (1770—1811).

V metrice Anton (1746—1814).

V studiu hebrejské *hudby* týž.

Jako znalec *talmudu* vyniká Tyschen.

Katolíci pracovali:

V kritickém studiu: Fabricy, Dominikán, jenž vydal v Římě r. 1772. dva silné svazky o tom, jak velice náboženství prospěje svobodné a kritické probádání textu hebrejského. Dí pak: »Náboženství dostává se nových zbraní proti základním bludům bezbožcův a svobodomyslníků v nynějším našem hebrejském textu . . . . Seznajíce rukopisy hebrejské a porovnajíce je s naším textem a s nejstaršími překlady nabudeme jistoty, že naše nynější písmo sv. se podstatně nezměnilo. Domněnce tak zvaných filosofů, kteří nechtějí věřiti svatým knihám předstírajíce, že originály podstatně byly změněny a velmi pomateny a v nepořádek uvedeny, nemůžeme nikterak lépe odporovati.« — De Rossi (1742—1831) porovnal 680 rukopisův a proto jeho vydání byla velice hledanými; Pius VI. hleděl úsilovně od něho zakoupiti všechny rukopisy hebrejské do sbírky Vatikánské. — Houbigant z kongregace Oratoriánův uveřejnil r. 1753. v Paříži kritické vydání

bible, jež vědeckou důkladností nade všecky předešlé daleko vyniká. — Simon (1638—1712) uchýliv se od církevního smýšlení neprospěl, jak mohl.

Rossi psal *o řeči* v Palestině za času Krista Pána a Machabejských.

Týž psal o původu *typografie* hebrejské.

Assemani Jos. (1687—1768) o literaturu *syrskou* velice se zasloužil, jakož i oba jeho sestřenci. Kliment XIII. koupil knihovnu Assemanů, v níž byly 202 rukopisy syrské.

V dějepise východním proslavil se Štěpán Assemani (1707—1782); známo jest jeho *popsání* rukopisů východních v bibliotece Medicejské. Zmínky tu zasluhuje i Šimon Assemani ml. (1752—1821).

V době této přibyly některé nové discipliny, jež se na obojí straně asi stejně pěstovaly. V důležitých oborech katolíci statně si počínají, ba předčí i nad protestanty (Houbigant); nemajíli v některých oborech pěstovaných od protestantů význačnějších prací, nemají zase tito zástupců v některých oborech vzdělávaných od katolíků, což nejlepším jest důkazem, že katolíci slepě nenásledovali protestantů, nýbrž že samostatně bádali nové dráhy razíce. — Vědecká činnosť mužů (jako byli Gebelin, Frencl, Herbinius, Rinck, Opitz) odvozujících řečtinu z hebrejštiny a podobné filologické kotrmelce provozujících není protestantům příliš ke cti. Nesmí se ovšem posuzovati doba tehdejší dle dnešních vědomostí jazykozpytných, než připomínáme to jen proto, aby protestanté nám jenom nepřičítali nevědomosť a hlouposť majíce jí u svých tehdejších učenců také s dostatek.

Od sklonku XVIII. století studia semitská a orientální vůbec byla zvláštním oborem věd pěstována jsouce jak jednotlivci tak spolky.

VI. 19. století.

V našem století rozšířil se i obor studií semitských a zvětšil se nad obyčej počet jejich pěstitelů. Nemožno nám tudíž všech vypočítávati, toliko nejhlavnější uvedeme. Z protestantů:

Ve filologii hebrejské vyniká Gesenius (1785—1842), jímž počíná odvětví tomuto nová doba. Aramejštinu vzdělávali Nöldeke (1836—) a Quatremère (1782—1857), syrštinu Hoffmann a Cureton († 1864), arabštinu proslavený de Sacy. — Slovník hebrejský vydal Gesenius, srovnávací mluvnici Renan (1823—).

Literaturou arabskou zabývali se Tornberg (1807 —) a Nöldeke.

Studia o St. Z. podnikli: Ewald (1803), Ebers, Nöldeke, Lagarde (1827—), Reusz. de Wette, Wellhausen, Schrader, Delitsch a j. s výsledky více méně si odporujícími.

Koránem zabýval se Nöldeke, studiemi *o Feničanech* Lewy († 1872).

Dějepis národů východních vzdělal Tornberg, *o palaeografii a numismatice* psali: Lindberg (1797—1857), Lewy a Tornberg, *starožitnosti* (hl. hebrejské) zpracovali Ewald, Quatremère, Wellhausen.

Z katolických učenců:

Ve filologii prosluli: v aramejštině Oberleitner (1789—1832) a Jahn (1750—1816), v hebrejštině Jahn, Rohling, v syrštině Oberleitner, Jahn, v arabštině Oberleitner, Haneberg (1816—), Jahn; slovníky sestavili Glaire a Jahn.

O St. Zákoně kriticky bádali: Kaulen, Haneberg, Zschokke, Flunk, Knabenbauer, Bickell, Darboy (1813—71), Langen (1837—), Rohling, Vercellone (1814—69).

Překlad bible německý velmi dobrý podali Loch a Reischl, dříve Allioli.

Znalcem *talmudu* výtečným jest Rohling, *koránu* Glaire (1798).

V dějepise arabském pracoval Haneberg, v hebrejském Langen; kulturní velice důležité dílo o Feničanech uveřejnil Movers (1806—56), *starožitnosti* sepsali Haneberg, Jahn, Scholz (1794—1852), Vigouroux.

Metrice hebrejské novou dráhu razí Bickell.

Tyto ukázky snad dostačí, aby se poznalo, že učenci katoličtí se aspoň zcela vyrovnají protestantským. Všecky obory pěstované jinověrci našly také výtečné badatele v řadách katolického kněžstva.

Ukazujíli protivníci na Gesenia, Ewalda, Renana, Nöldeka, uvádějí katolíci s dobrým svědomím muže jako jsou: Bickell, Rohling, Haneberg, Movers a praktický znalec světový kardinál Mezzofanti (1774—1849). Netřeba nám věru ani slova již přičiňovati; soudný čtenář zajisté pozná sám, jsouli katolíci vskutku takovými tmáři, jakými by je protestanté rádi prohlásili.

* * *

Přehlédnemeli, co až dosud bylo řečeno, snadno usoudíme, zdaž a pokud správným jest výrok ve Slovníku náučném (V. 1105.): »Reformace zavrhujíc mnohé zděděné výklady exegese k novým se utíkala a studium jazykův a starožitností semitských obnovila nejen u svých stoupencův, ale též u katolíků, jimž se bylo příti s nimi o pravosť svých výkladů; obnovena jsou tím způsobem studia hebrejštiny, arabštiny, syrštiny, chaldejštiny, samaritánského nářečí a aethiopštiny.«

Co pak se týče Říma, můžeme zakončiti slovy Wisemanovými: »Není země, kde by se vyšší obory vzdělanosti každému tak otvíraly, kde by se přírodověda volněji, orientální a kritická literatura více vzdělávaly, jako v Římě.«

* * *

Míníce již vylíčiti postup studií semitských u katolických kněží českých v nemalých ocitáme se rozpacích, nemohouce uvésti tolik zjevů potěšitelných, kolik by národu českému příslušelo dle jeho pracovníků v oborech jiných.

Od počátku křesťanství v Čechách až do doby Karla IV. uplynulo 500 let, doba to ovšem dosti veliká, — avšak pro naše odvětví neučiněno

ničeho. Jaké asi byly toho příčiny? Čechové přece rádi přijali učení Kristovo a neopomíjeli nižádné příležitosti, aby v něm prospívali, a tudíž zajisté pilně stopovali veškeru činnosť církevní. To jest ovšem pravda, než připomeňme si, co výše (II., III.) bylo praveno, a poznáme, že spadá doba tato v časy pro studia naše nejneutěšenější, kdy Evropa na čas musila odvrátiti zraky své ode všeho studia a uchovávala jen výsledky časů dřívějších, poněvadž nájezdy různých národův otřásaly jejími základy.

Když pak studium naše počalo se pěstovati úsilovněji, nastaly ve vlasti naší neblahé bouře husitské a i v následujících dobách bouře náboženské nedopřály jí oddechu téměř až do polovice 17. století. Straně katolické stále bylo zápasiti se živly odbojnými, její kněžstvo bývalo tísněno, universita mu na čas odňata; kněží pak měli tolik práce ve správě duchovní, že na vědecké (specialně pak naše) pole se pouštěti naprosto jim nebylo možno. (což platí zejména o časích po válce třicetileté).

Jest ovšem pravda, že na straně kališnické a luteránské pracovalo se ve století XVI. a XVII. o původním jazyku písem svatých (jmenujeme zde Albrechta z Kaménku, Komenského, Rešla, Sudu ze Semanína, Vartovského, Vodičku, Kateřinu z Kaménku, Helenu Vokenfelsovu a j.); než vizme toho příčiny, abychom se neukvapili v soudu: Tyto strany měly v rukou moc politickou a universitu, — a tudíž ovšem mnohem snáze bylo jim pracovati než katolíkům.

Když však nastaly doby utěšenější, když církev katolická byla v Čechách znovuzřízena, když rozmnožilo se kněžstvo a pokojněji mohlo se věnovati svým pracím: začali učenci katoličtí se zdarem pracovati i v oboru našem. Ovšem nesmíme ani tu zapomínati, že kněz u nás má především na starosti duchovní správu osady a školy a že tudíž u nás nemožno úplně věnovati se některé disciplině theologické. Dobře praví v té příčině Ježek (Zásluhy duchovenstva str. 145.) udávaje i ostatní příčiny: »Vlastenecké kněžstvo ujavši se horlivě a všestranně vzdělávání písemnictví národního vůbec nemohlo stačiti vědám výhradně theologickým . . . .; větší část vzdělaného duchovenstva jen k praktické theologii, k nahodilým okolnostem časovým a k potřebám lidu přihlížela.«

Obrat příznivý udal se teprve v minulém století — a hle, již můžeme tu jmenovati několik dosti zvučných jmen. Jmenujeme je pořadem abecedním, ježto časového není třeba, ana doba tato trvá toliko 100 let. Ovšem ani zde za úplnosť výpočtu nemůžeme ručiti, jednak že prameny nejsou vždy přístupny a, pokud nám známo, nikdo zvláště o věci této nepsal, jednak z příčiny dole vyložené.

Dobrovský Jos. v letech 1774—76. studoval neunavně orientální jazyky: chaldejský, syrský, hlavně pak hebrejský, v němž tak prospěl, že již jako bohoslovec zasílal dobré příspěvky kritické slavnému Michaelisovi do »Bibliotheky orientální« v Gotinkách vydávané. Velice pochvalné svědectví o pilnosti mladého Dobrovského zanechal

nám Pelcl, jenž píše ve svém denníku: »Dobrovsky est diaconus ab anno 1776. animi inconstantis. Jam enim arabicae, syriacaeque linguae . . . . . dat operam.« Studium hebrejštiny seznámilo jej s Fort. Durychem, prof. východních jazyků v klášteře paulánském v Praze. Ačkoli Durych byl o 15 let starší, uznával přece rád hlubokou znalosť Dobrovského v řečech východních a učil se za jeho návodu arabštině. Vše to Dobrovský podnikal, aby mohl se věnovati kritickému zkoumání o textě biblickém. Prodlévaje v domě hrabat Nosticů (od r. 1776) zabýval se také hermeneutikou, palaeografií a etymologií hebrejskou a v krátkém čase vydal pojednání v bibliotéce orientální Michaelisově: »Pragische Fragmente hebräischer Handschriften.« R. 1783. vydal spis: »De antiquis Hebraeorum characteribus dissertatio,« v němž podává písmo hebrejské a samaritánské i rozbírá a posuzuje o něm názory Origenovy a sv. Jeronýma. Znalosť biblické kritiky zvláště ukazují jeho příspěvky od r. 1783. zasílané Janu de Rossi. Stolice na některém veřejném učilišti se mu pro jeho názory nedostalo. Viděti z těchto několika ukázek, jak velice Dobrovský byl by vynikl ve studiu jazyků východních, — než obrátiv se později ke slovanštině, upustil od něho na dobro. Jako Čechům není nám ovšem toho líto, prospělť nám zajisté na novém poli mnohem více.

Draský Tomáš (1791—1843). Vydal po prvé po bratřích českých český překlad biblický pořízený přímo z originálu. Hebrejský text měl od Jahna. Název překladu zní: »Výklad Český (ne obšírný, však bezpečný) všech Písem svatých staré y nové Úmluvy z původních jazyků, ospravedlňující a vysvětlující obecný od Cýrkve svaté schválený a zvolený text Latinské Bible, ano y všeliké učení katolické a Apoštolské Římské Cýrkve; kterýž oddává Wlastenskému Národu svému Tomáš Draský, služebník Cýrkve. V Praze 1821—27 XIV. 1438.« Překlad jeho však se nerozšířil, poněvadž nemá takové vědecké ceny, aby mohl býti citován v pracech kritických — a pro denní potřebu máme lepší překlady dle Vulgaty. Tím ovšem neubíráme záslužnosti tohoto díla ničeho — a obětavosti a pilnosti překladatelově budiž všechna česť.

Durych Fortunát (1738—1802) přednášel po 20 let o vých. jazycích ve Vídni, Mnichově a Praze. V Mnichově vydal r. 1767. »Eutychii Benjamin Transalbini Disputatio philologica de vocibus Ilhartymmim et Belatehem.« V Praze seznámil se s Dobrovským a Procházkou, vzdělával se dále v hebrejštině všímaje si bedlivě každého zjevu, jakž viděti i z jeho spisu: »Specimen palaeographiae hebraicae in monumentis Pragensibus lapideis, parietinis, membraneis et chartaceis collectum.« — Po zrušení řádu Jezuitského byl jmenován examinatorem z jazyka řeckého a hebrejského (až do r. 1784). Časem přednášel i o hebrejštině na universitě. — Ve Vídni (od r. 1785.) zhotovil pěkný katalog knih hebrejských chovaných ve dvorní knihovně. O jeho činnosti při nové úpravě bible níže při Procházkovi.

Procházka Fr. F. (1749—1809) návodem slavného orientalisty Durycha důkladně se vzdělal v jazycích klassických a orientálních. R. 1780. dokončil společně s Durychem nové opravené vydání bible české, mnohem pak důkladněji ještě upravil bibli svou u vydání r. 1804. Při těchto vydáních přihlížel (ač celkem tak, aby od Vulgaty podstatně se neuchyloval) k hebrejskému textu, jak obsažen jest v polyglottě Londýnské, což lze pozorovati hlavně ve vydání druhém z r. 1804.

Rais Jan N. (1803—1884) přeložil některé žalmy metricky do češtiny pod názvem: »Věneček uvitý v zahradě Davidově nebo první české, v řeči vázané přeložení žalmů« a uveřejnil je v »Časopise pro katolické duchovenstvo« v letech třicátých (1832—39). O překladu svém pronáší se takto: »Hlavní mé zření k tomu bylo obráceno, abych pravý původního textu smysl, pokud mi ho dostihnouti možno bylo, vyjádřil (v poznámce přidává: »že jsem časem nějaké epiteton přidal, laskavý čtenář, jakož doufám, mi promine, an jsem takovým způsobem k větší srozumitelnosti nápomocen býti chtěl«) a proto jsem netoliko všeho uměleckého rozměru se chránil, ale také rýmu jen šetrně užíval, ano i v některých — zvláště Messiášských Žalmích rýmování docela opomenul; moha na německém přeložení žalmův od Weinzierla a našem českém od Zábřežského patrně viděti, jaké násilí za příčinou rýmování textu bývá činěno. Že jsem v každé čtyřřádkové strofě dva toliko verše rýmoval, stalo se nejenom proto, abych, nejsa příliš rýmem vázán, tím věrněji hebrejštinu přeložiti mohl, ale zvláště proto, abych takovým způsobem skrze rým každou strofu na dvé rozděliv, ony dva členy Hebrejského paralelismu, jenž v každém verši ozývá se, jak nejlépe možno vyjádřil « (V. 424.) — »Slovo o Žalmích Messiášských vůbec« (VI. 94—116) patří též do výkladu biblického. Výsledek svého bádání shrnuje v tato slova: »Já alespoň domnívám se, ten že se k pravdě nejvíce přiblíží, kdož střední nastoupiv cestu ani s novějšími protestanty, že by v Žaltáři jakého Messiášského proroctví bylo k nalezení, nezapírá, aniž se staršími katolickými exegety v každém žalmu Krista a jeho církev nehledá.« (96.) Hebrejštiny dovolává se i ve svých pojednáních jako na př.: O spojení Kristova z mrtvých vstání s celou soustavou božského zjevení VII. (356, 360 . . .)

Zmínili jsme se šíře o Raisovi, poněvadž poprvé opět česky pracoval o našem odvětví a to s takovým zdarem, že jeho překlad upoutal na sebe pozornosť i tehdejších učenců. Bylť Rais výtečně vzdělán v hebrejštině a znal též i ostatní nářečí semitská, na něž se i odvolává (na př.: »avšak arabské nářečí toto přeložení docela ospravedlňuje.« VI. 124.).

Voborník zabýval se sice studiem hebrejštiny, jak viděti z jeho článku: O užitku z poznání jazyka svatého, čili hebrejského bohomluvci plynoucím (Časop. pro kat. duch. 1839), avšak ke práci samostatné nedospěl.

Ziegler Lib. (1782—1846) zanášel se pilně (1806—17) studiem bohovědeckým, zvláště studoval písma sv. v jazycích východních a dopisoval si se všemi tehdejšími slavnými orientalisty: Fischerem v Praze, Jahnem ve Vídni, Judou Jeitelesem, představeným židovské školy v Praze, a j. Začal také překládati Nový Zákon do jazyka hebrejského, upustil však od toho na dolehání Jahnovo, »že by práce ta byla marna, jelikož překlad takový již jest a přece nikdo ze Židů si ho nevšímá.« Přednášel také nějaký čas (1818) o východních jazycích v semináři v Hradci Králové.

Zimmermann Jan N. (1788—1836) přidán byl na pomoc Fischerovi, censorovi spisů hebrejských a professoru v Praze. V »Časopise pro kat. duch.« jest od něho posudek překladu Draského (V. 131) a Výklad na čtení Jeremiáše proroka II. 31. (Časop. IV. 231—235) Jinak nevyniká.

Toť jest výčet českých učenců ze stavu kněžského pěstujících studia semitská, — pokud v literatuře prosluli. Jest ovšem a bylo dosti kněží, kteří zejména hebrejštinu důkladně znali (professoři na ústavech bohoslovných a j.), než nevystoupivše na veřejnosť nezanechali po sobě svědectví své činnosti a proto jich jmenovati nemůžeme.

Učenci námi uvedení nevytvořili ovšem díla ceny světové, než přece můžeme s radostí jimi se pochlubiti před světem a ukázati, že ani v této příčině vlasť česká nezůstala pozadu.

V době přítomné počínají opět studia naše oživovati v rozsahu nejširším.

Zmiňujeme se jen o Žaltáři, jejž dle původního textu hebrejského v jednom díle přeložil a ve druhém vyložil Dr. Melichar Mlčoch, prof. jazyků semitských v Olomouci. — Kýž jsou tyto červánky věstící lepší dobu v předůležitém studiu biblickém skutečnou zvěstí vycházejícího slunce, rozkvětu prací semitských ve vlasti naší; kýž přispějí k lepšímu porozumění písem svatých, k upevnění lásky k církvi, zvláště pak ke stolici Apoštolské, a ke mravnímu zvelebení národa našeho Cyrillo-methodějského! [1])

Ukázky z básně „Pouť má světem“

od Jarolíma St. Pavlíka.

2.

Východ zkvetl purpurovou růží,
když jsem s Musou bral se v dálný svět,
jak by shluk se zlatých šípů slétl,
taká zář se slunce na okruží

[1]) Prameny pro druhý oddíl: Slovník náučný, — Brandl: Život J. Dobrovského, — Rybička: Přední křísitelé, — „Časopis pro katol. duchovenstvo“ a j.

rozestřela: Mráčky zrůžovělé
vinuly se pestrou duhou kolem
čestnou stráž tak utvořivše spolem
slunce záři veliké a stkvělé.
Mlhy oblak zahaloval zem
stříbrný jak plášť, jen báně kříž
v záři slunce ranní stkvěl se již.
Pomalu se úžil mlhy lem
otvíraje pohled na rovinu, —
když tu rázem mračná opona
před námi se vznesla dokona, —
na scéně pak v světlém moři plynu
moderní jsme zřeli Babylon,
jehož domů, kopulí a věží
štíhlých směs bys spočítal jen stěží. —
Slyš, — tam kdesi rozhoupal se zvon,
za ním druhý, třetí, — celý sbor
velebným se rozezvučel »Ave.«
Truchlé tady zvuky, tam zas hravé
ohlasem se nesly v okraj hor,
jež se v dáli vábně rozpínaly.

Den byl právě svátečního klidu. —
Než jsem s Musou dospěl v hlavní třídu,
k službě Boží zas nás zvony zvaly.
Po ulicích živý vládl ruch
na velkém jak mraveništi v lese,
nepřítel kdy zhoubu jemu nese.
Leckde z dílny zaléhal v náš sluch
hlučný hovor při pospěšném díle
provázený občas pustým klením.
Tam zas s okna záclon pod třepením
rozespalé oči dolů chýle
zaháněl si kouřem nudný čas
stařec ještě v plném zdraví květě;
jinde hejsek při své toilettě
kadeřil si načechraný vlas . . .

Spějem dále s Musou beze slova,
když tu stanem překvapeni rázem
kouzelným jak báje před obrazem:
Jako postať velká olbřímova
před námi se pnula kathedrála
čelíc věží nebes ku blankytu;
její střecha ve slunečním svitu
perletí se měnila a plála.

Vloživ ruku na vílino rámě
šepotám jí: »Pravdy klenot, skvost,
lži jenž, klamu všeho byl by prost,
nalezneme, myslím, nejspíš v chrámě!«
»Možná, snad, — však přesvědčme se spíše!«

Skrz portálu mřížovanou bránu
blížil jsem se posvátnému stanu,
Musa podle jako duch jde tiše.
Vznešený jak byl ten Boží chrám!
Středem dlouhé, štíhlé sloupořadí
podpírajíc klenby žebra hadí
pojilo se v nedohledný rám.
Blankyt stropu poset hvězdic rojem
krystalův jak obrovitých směs
nad lodí se trojnásobnou nes'
v mysli mojí zvláštní budě dojem.
Úzká okna pestrou duhu světla
propouštěla v chrámu pološero,
nad kůrem pak barev jevíc stero
skelná růže čarokrásně kvetla.

Kazatelna ze mramoru běli
zvučným hlasem ozvala se teď:
Posluchači — nazvíc slabá pleť —
upjatě buď v kout se zahleděli
nebo spolu bavili se živě.
Vyrušil je občas hejsek mladý,
kterýž hladě chmýří svojí brady
pokřižovat bál se úzkostlivě . . .
Venkovan zas jinde obdiv velký
v tváři jevě zíral v prostor chrámu . . .
Tam zas pyšnou, velkoměstskou dámu
z dlouhé chvíle viděl's chytat lelky.

Kněz když dořek' závěreční »Amen.«
oddechl si mnohý. Teprv nyní
tlačili se lidé v dómu síni
těsnou směsí ždouchajících ramen.

Cinkl zvonek . . . Jako rachot hromu
za letního vedra v říši mračné
rozléhá se v dáli ještě značné,
blíží se pak, — nad shlukem až domů
zaburácí rozháranou silou,
neb jak v hody tušem šumaři
ku výskotu mžikem rozjaří
chasu tancem uběhanou, spilou:

s pavlače tak vřeskná intráda
rozlehla se chrámem: Bubnů hluk
přehlušiť moh' v ohni křížném pluk,
nad nímž sítě rudé rozpřádá
děl a pušek vláda neskrocená
na odvetu sobě. — Na to kdos
na varhanách praeludoval cos
z ouvertury mistra Bethovena.

U oltáře kněží zářný sbor,
jejichž těžký, damaškový šat
zřel jsi čárně květem zlatým plát',
vyplnil už zatím štíhlý chór.
Kroužící se oblak kadidlový
zastřel brzy svící stkvělou zář,
celebrant když vzhlédl na oltář,
k němuž trojí stupeň mramorový
vedl kroky. —

Nyní ticho bylo
na pár mžiků. — — Na to klidně, volně,
jak by slavík toužil sladkobolně,
»Kyrie« se z hrdel dívčích lilo;
místy altu tklivé žalování
znělo sólem, jemuž klarinett
adagio odpovědí čet'.
Zpěv pak slábl, slábl v umírání, . . .
ozvěnou se táhlou tratil tiše,
poslední až akkord tak se nes'
jako v tyči telegrafní kdes
podle cesty . . .

Jako s hvězdné říše
»Gloria« tu náhle mocnou vlnou
přes Boží se rozechvělo dům.
Pustiv uzdu všechněm registrům
varhan stroj se rozhrál silou plnou.
»Et in terra« spělo bouřně dál . . .
Nebyl však to pokoj tichý, blahý
těm, jimž vůle dobrá skvost je drahý,
byl to spíše hlučný karneval.
Lesní rohy, pozouny a trouby
spojily se v obrovitý dech . . .
Tympanista v zadu na kotlech
v rukou moh' si zrovna vytknouť klouby.
Po řebřících létala tu fléta,
sekundy tam v tremolovém víru
stěží mohly snésti taktu míru;

primistů zas vedle živá četa
hltala jen spoustu divých not;
tenory a basy v ohni zpěvu
nevzpomněly hlasu na úlevu,
v před se hnaly jenom o překot;
diškant pištěl, sípěl v hlasu směsi
pleta s altem rozepěné věty;
štěbetavé k tomu klarinetty
řádily jak rozpoutaní běsi.

Mezi lidem dole zvláštní ruch!
Paničky si spolem šepotaly,
v tanec že by bezmála se daly,
jak jim hudba lahodila v sluch.
Většina jsouc zády k oltáři
zbožňovala primadonny zjev,
sledovala čárný dívčí zpěv,
každou změnu hebké ve tváři, —
ba i lorgnet nasadil si mnohý . . .

»Ne nadarmo zpívá u opery!«
»Vskutku pravé Orfeovy dcery!«
»Ta má věru znamenité vlohy!« —
Taký jeden mezi panstvem hlas.
Na kůře však hudba víří dál
jako bouře v klínu hrozných skal . . .

Věřícím tak pěkně ušel čas!

* * *

Spravedlivá proudila mnou zlosť.
Obrátím se k průvodkyni víle:
»Tak se světí nejvážnější chvíle?
taká zde je v chrámě pobožnosť!?«
»Jako v městě« — odvětila tiše. —
»Tu že najdu básně předmět vděčný?
Snad že té tam od divadla slečny
nitro vřelou pobožností dýše?
nebo těch, jimž kůr je operou,
jevištěm pak velebný ten chrám?
Takýliž zde pobožnosti plam
přináší se Bohu oferou?«

»Pojďme ven a v světa jiný kraj! —«
Ještě »zdrávas,« naposledy kříž —
a už spějem ve přírody říš . . .
Vše to prchlo snem jak lehká báj!

6.

Byl jsem pozván na elitní ples, —
vzpomínám si na něj ještě dnes,
z paměti ač po světové cestě
dosť mně příhod zniklo v moře času.
Nastrojím se do nejlepších šatů,
bílou mašli připnu na kravatu,
zrychla skončím úpravu svých vlasů —
a již v nadstavenou ruku dar
tiskna vrátnému, bych o půlnoci
nepocítil velké jeho moci,
vyhoupnu se s vílou na kočár.

Této ovšem velké toiletty
třeba nebylo: neb rusý vlas,
sněžný závoj, safírový pás,
na šíji pak perel amuletty
od přírody zdobily ji krásně
ve příbytku hnedle roditelů.

Mžikem přijeli jsme ku hotelu,
z kad již kvapík ven se proudil hlasně.
Vkročili jsme velké do dvorany,
kteráž září lustrů, lamp a svící
oslňovala až vcházející.
Draperií závoj jemnotkaný
clonil pohled zevlujících venku
a v jich stínu znaven divou polkou
potají se mnohý bavil s holkou
nebo pilně nahýbal si sklenku.

Na podiu četná kapela
»regimentu číslo pětadvacet«
v partessech teď majíc dlouhé »tacet«
v Gambrinovém moku ztápěla
vyschlá hrdla, vyfoukané plíce.

Tam zas v koutě s pyramidy palem
Amor rozhlížel se stkvělým sálem
šípem míře do té motolice
pánů, dám, již buďto svornou paží
vodíce se jako malé děti
vějířem se zručně oháněti
učili, neb jako k ekvipáži
provázeti s úklonami dvorně.
Jedni květomluvy zdobnou řečí,
druzí břitkými zas satyr meči
namáhali paměť neúmorně.

Pohled milostný neb úsměv lehký,
jakýmž ráda hází krásná pleť,
sluníčko jak zmrzlé trávy sněť
roztavil hned povlak srdce křehký
jako hračkou; mžikem zápal lásky
rozplamenil mládež nezkušenou
tak, že rozechvěna srdce změnou
život vydávala v osud sázky
za domnělou hvězdu svého blaha,
svého štěstí ráj, svou holubičku —
nedbajíc, že rozmarů svých hříčku
jen ji k sobě láká dívka drahá,
z jejích vzdechů že se tajně směje.
Zatím mazurky zas tempo skočné
roztroušeným davem proudit počne,
jak by zlatým proutkem čaroděje
v kola vír je poháněl stále;
a již v tance třirázovém skoku
honorace města mladších roků
prohání se v ozářeném sále.

Avšak údiv v prsou více budí
nymfa, jež mně kyne, ana v tanci
jako za večera svatojánci
otáčí se vzdušné na peruti,
proplétá se v kole kmitem pstruha,
až jí poletuje kadeř vlasů,
až jí vlajkou od štíhlého pásu
třepotá se modrojasná stuha.
Ale co se divím? Tanec víle
svědčí jako slečně klobouk módní
neb jak zlaté rybce nádrž vodní,
v níž se octnouc dovádí si čile.

Co tu stojím v ustrnutí zpola,
náhle bleskem, — ani nevím jak, —
rozlétnuv se jako lehký pták
octl jsem se na obvodu kola
vzdávaje tak hold svůj Terpsichoře,
jak by pozdní chodec lesem tmavým
zapletnuv se v sítě vílám hravým
proti vůli tančil v jejich chóře.
Štěstí, kapelník že v divém shonu
mazurku, jež proudila se v sále,
v taktovky ráz skončil ve finale —
a hned v notách zmlkl tanec tónů.
Zpocen sednu kypré na pohovce

v stínu nakupených palem, křovin
v oáse jak někde horkých rovin
nebo někde Pražské ve Stromovce.
Opodál mne za prostřeným stolem
odpočívajíce od únavy
při poháru kouřící se kávy
milenci dva rozmlouvali spolem:
Ona mladší v šatě blankytovém
broží, v níž se hvězdou šesti ramen
z barevných jen skelek třpýtil kámen,
stejně lákala jak svůdným slovem
mladíka, jenž v »božském« nadšení, —
jak tou »básnickou« prý běžnou frasí
novellisté naši často hází, —
zahanbiť se nedal v bavení.

Proslov o plese a o počasí
vývinu střel cestu další řeči
citů, vzdechů plné, v jejíž léči
láska tajné místo ukryla si;
avšak šípy její rychlostřelné
paprsky jak zory někdy z rána
prorazily slova květovaná.
Ke kapce tak vody kapka nelne,
jak se brzy obou mladých lidí
divně shodly rázem lásky city
u svadební věnec rychle svitý, —
a již fantasie v duchu vidí
v domov nový pochod vítězný,
zlaté blaho manželského ráje,
na skleněném jak by zámku z báje
slavila se svadba princezny,
o níž dědeček náš povídával,
že též na ni tenkrát pozván byl,
med a víno celý týden pil, —
až jsem se vám tomu hlasně smával.

Z růžového pohádky té snění,
z lásky »věčné« přisahání milce
vytrh' opět signál ku čtverylce
vybízeje v řady sestavení.
Dříve však než rytíř nám již známý
uklonit se mohl svojí kněžně,
by ji, dvorné rámě podav něžně
uveď, kde již stáli páni, dámy,
jakýs hejsek uhlazených knírů
s monoklem a černém ve fraku

podoben tak trochu moráku,
oděvu pak střihem netopýru
pružným hybem gumového péra
sklonil se a rovně vzpřímil znova —
a když dívka vstala beze slova,
s »dovolením« pod paží ji bera
zaujal své místo v jedné z řad.

Tanec začal. Brzy dvakrát v před,
brzy zatáčkou a v protisled
řetězem se vina jako had
tanečníků tlum svá místa měnil,
v kolo za ruce se zase poje
z těsného se vymotával roje,
v hlemýždím když závitku byl zlenil,
postupoval kruhem v pochodu,
až zas velitele na potlesk
na svá místa přilét' jako blesk,
by se poděkoval v rozchodu.

Zatím hejsek, jemuž druzi známí
říkali »pan baron z Rosenthalu«,
komtessu svou po obvodě sálu
doprovázel v tanci s úklonami.
Slovo dalo slovo, oko s okem
v důvěrném se setkávala styku,
šepotal ret celé moře díků, —
láska rostla v řeči každým krokem
po dešti jak náhlém houba v mechu,
jako mouka zadělaná v díži,
do níž pilná hospodyňka shříží
teplý kvas, jenž stoupá na vrch v spěchu.

Mladík, jehož poznali jsme dřív,
zapáliv si vonnou cigarettu
dívku svoji pozoroval v letu —
z počátku jsa dosti trpěliv;
ale marně tanec druhý, třetí
čekal na ni v nedočkavé touze;
nového teď nápadníka pouze
mělať jeho kněžna na paměti —
a zas vyznávání nové lásky
sledovalo na horoucích rtech,
za niž života i slední dech
odevzdával baron v osud sázky.

Zábava se dále proudila
za víření hudebního sboru

nebo v promenádě za hovoru,
postava když ven se loudila
se žárlivým zrakem, mračnou tváří
v srdci tajíc oklamanou lásku,
jak ji neumělém na obrázku
vídáváme často v kalendáři . . . .

Nemyslete, čtenářové drazí,
bez konce že nechám pohádku,
ač teď takovému pořádku
novellisté naši cestu razí . . . .

Čet' jsem týden na to v denníku,
v němž se probíraje od konce
přelétnul jsem různé annonce,
inseráty, tucty cenníků,
až jsem u lokálních stanul zpráv:

»Zanechav zde matku truchlící
zastřelil se v Nové ulici
mladík na duchu ne zcela zdráv.
Sklamaná prý láska příčinou
náhlé smrti . . . Na elitním plese,
jak se u mlékařek Fama nese,
rozešli se na vždy s dívčinou.
Byl prý omladině dobře znám
jako člověk uhlazených mravů,
kteréž sluší mešťanskému stavu.«

Dál jsem četl zase telegramm:
»Smutný konec z veselého bálu!
Policie činnosť rozsáhlá
paží svojí mocnou zasáhla
známého všem pána z Rosenthalu,
kterýž v nastražené klamu léči
mnohé dívce zkalil česť a jméno,
mnohdy vymámil i na ní věno
úlisnou a podvodnou svou řečí.
Teď však stržena mu s tváře maska.
Titul, jenž jen pomocná byl lež,
za klam zřejmý prohlášen je dnes . . . .«

Pravím víle: »Moderní, hle, láska!«

13.

K ukrácení cesty jednotvárné,
jež se táhla řadou topolů,
zapěli jsme s vílou pospolu

písně »Kde domov můj« zvuky čárné;
jen že chraptivý můj druhý bas
kazil jenom melodii něžnou
vlnící se nymfě šíjí sněžnou
jako zvonku postříbřený hlas
neb jak soprán primadonny z Vlach.
Než v tom písně dojímavou frási
neočekávaně nazpět srazí
úst mých nezdvořilých dlouhé »ach!«

Na dědině nízkou před chatrčí
opletená vkusně čerstvou chvojí
s nápisem i zlatým brána stojí;
s hůry nad ní prapor pestrý trčí,
bříz pak, smrčků mladých dvojí řada,
lípových i větví v plném pelu
od chaloupky tam až ke kostelu
podél cesty zelený pás spřádá
v listnatém jak lese chodník stinný.
Potkav prostovlasou dívčinu
zvídám na ní všeho příčinu . . . .
»Brázdův Jiřík slaví prvotiny. —«

Bože, pomyslím si, jaká radosť
rozproudí se zítra v malém domku
obklopeném řadou lesních stromků!
Jak jsi rodičů svých péči, starosť,
novokněži, stkvěle odměnil!
V chudobě tě vychovali sice,
tys však jejich ustarané líce
náhradou zas plesem zrůměnil!

Z druhé strany tísnila se k cestě
chaloupka tak úhledná a čistá
jako družka, jež si šaty chystá
na svadební cestu ku nevěstě.
Muškát, rozmarýna, bazalka
z otevřených oken vůni lila,
jak by ji tam z jara nasadila
hebkou ručkou sama rusálka.

Mimoděk jsem do předsíně vkročil,
zaklepav pak s ostýchavou lící
octl jsem se čisté ve světnici,
v jejímž koutě nemocnou jsem zočil
dívku v mládí nejkrásnějším jaře:
Bělostnému čelu rusé vlasy
obzvláštní tak dodávaly krásy, —
chorobně však bledly čisté tváře.

S udivením modré její oko
vzhlédlo na mne pomněnka jak z listí,
a v tom pohledu jsem mohl čísti
nevinnosti obraz přehluboko.
Uzardělý postoupil jsem zpátky . . .
Stařenka však, u kamen jež předla,
přívětivý hovor se mnou vedla
omluvy mé při tom proslov krátký
odmítajíc. Proudem dalších slov,
nemocná kdy zamhouřila brvy,
jak jsem zjevil úmysl svůj prvý,
stařenka mně pohostinný krov
nabízela: Že prý ještě v zadu
pokojíček oknem do zahrádky
mile hledí na zelené řádky
ověnčené kvítím v pestrém ladu.

Nabídnutí přijímal jsem s vděkem,
stařenka když kolovrátek čilý
zastavivši na stůl ubrus bílý
prostřela a chléb mi s čerstvým mlékem
podávala s upřímností prostou.
A zas kolovrátek vrčí, přede,
stařenka co pohyb jeho vede,
pod rukou jí příze niti rostou,
točí se a v kolo motají
koťátko jak hravé k dítěti,
na klín jeho kdy se přivětí,
přítulnosti svojí netají.

Kolébavka něžná kolovrátku
uspávala chorou dívku sladce,
až jak dítko v náručí své matce
usnula zas v loži za obrátku
a jak sochy otisk mramorový,
na hlavě jíž sněhu poduška,
spočívala bledá děvuška
na polštáři . . .

Tázavými slovy
kolovrátku hravé vrčení
zastavil jsem, víly jaké věno
připsať daly na dívčiny jméno?
Do hlavy tak nejde učení
u vír systemat mně zabranému,
s jakou poslouchal jsem pozorností,
stařenka když vlídnou hovorností
ulevila srdci upřímnému:

»Téhož času vzplálo denní světlo
Jiříkovi, Božce pak, mé vnučce;
brzy oběma, hle, v něžné ručce
utrhnuté poupě lásky zkvetlo:
Sotva batoliť se u lávky
naučili, rozhovořiť trochu,
v dovádivém kruhu děvčat, hochů
hráli na námluvy, oddavky, —
až se Jiřík ze protější chaty
roznemohl těžce znáhla kdys, —
a již takřka smrti chladný rys
obličej mu brázdil horkem vzňatý:
když tu matka v prudkém rozčilení
zaslíbila synka božské Panně,
že ho vzdělati dá v sluhu Páně,
dosáhneli zase uzdravení.

Vskutku chlapci po nedlouhém čase
vrátilo se zdraví, dřevní síla;
v krátce pak mu srdce rozohnila
Boženka, již vídal nyní zase.
Odrostli již škole, dětským hrám,
Jiřík studovat šel do města, —
ale pořád příští nevěsta
tanula mu v mysli, lásky plam
jako na dně mořském perla stkvostná
tajil se mu v srdci neustále.
Což však přičísti mu dlužno k chvále,
ku nebeské bráně dráha ctnostná
vedla jeho kroky nerušeně . . .

Zatím poupě nevinnosti dětské
na vypráhlém písku pouště světské
v růži rozvilo se na Boženě,
v růži, jejíž vůně líbezná
šířila se po vůkolí celém,
jejíž krása vzplála jako smělém
po zápase vlajka vítězná.
Neznali prý lidé větší krásky;
mnozí se již ucházeli o ni,
často družba přijel na komoni, —
ale ona nevinný skvost lásky
uchránila Jiříkovi cele,
který sklíčen těžkou volbou stavu
starostlivě k hrudi klonil hlavu,
o radu i prosil Spasitele, —
až jej z myšlének a zadumání

rozebrala jednoho dne z rána
vážnou řečí máti milovaná
dávajíc se do vypravování,
hromniční jak hořela mu svíce,
když byl ještě hošík maličký,
před obraz jak Bohorodičky
ona, matka, vrhnula se nice
pro synka se doprošujíc zdraví,
jak jej zaslíbila Božské Panně,
že ho vzdělati dá v sluhu Páně,
pakli nemoci proud pozastaví,
a jak vskutku Bohorodička
vyslyšela její prosbu vřelou . . .

Posléz tak řeč zakončila celou
Jiříkova dobrá matička:
»Svobodnou máš vůli! Nemám práva
k jistému tě nutiť povolání;
splníšli však moje zbožné přání,
starosti se zbaví moje hlava,
ruka má pak žehnať tobě bude.« —

Zamyslil se Jiřík nad tou zprávou, —
dlaní přejel čelo, líc i žhavou,
práh když překračoval chýžky chudé,
aby Božce úplně se svěřil
rozhodného slova u naději.
Ku podivu! odpovědi její
na prvý ráz ani neuvěřil:

»Jiříku, víš, měla jsem tě ráda
láskou, jaké nikdo nerozumí,
láskou, jakou milovať jen umí
ten, kdo do rukou ji toho skládá,
jenž vše naše kroky moudře řídí,
jenž jsa lásky pravzor odvěký
planoucích hvězd přes roj daleký
každé srdce hnutí dobře vidí.
Avšak jiný lásky předmět chystá
tobě tatáž Prozřetelnosť Boží, —
tu, jíž luna bledá za podnoží,
Pannu panen, Roditelku Krista.
Její spanilosť a její krása
nebešťanům září drahokamem,
jitřenka jak ranní růžným plamem,
k jejíž chvále veškerenstvo jásá.
A hleď, Jiříku, té nebes krásce
laskavá tě zaslíbila máti

vědouc, že ji budeš milovati,
že jí věrným pozůstaneš v lásce.
Maria jí nezůstane dlužna,
ale vzájemnou zas láskou splatí,
se věnem ji stonásobným vrátí
milujíc tě snoubenka jak družná.
Za hřích bych si pokládala věru,
kdybych uchvátila právo její,
ač jsem žila blahé u naději,
že kdys »za muže si tebe beru«
stojíc u oltáře řeknu tiše.
Děj se Boží vůle! Věrným jen
zůstaň té, jíž byl jsi zaslíben,
kteráž větší láskou k tobě dýše,
nežli dovede tvá Božena.
Budiž knězem! Vzpomínka pak drahá
na tebe jak v růži rosy vláha
v srdci mojím bude složena.
Provázej tě Pán Bůh, anděl strážný,
modlitba má také půjde spolu
sesterské i lásky u plápolu . . .
Splň jen matce přání povzdech snažný!«

Rozhodl se Jiřík vůlí pevnou,
rozhodl se pro duchovní stav;
naposledy Božce »s Bohem« dav
následoval vůli Pána zjevnou —
a již zítra oběť, prvotinu,
na niž s touhou čekal čtyry léta,
k nebi tam, kde věčná láska zkvétá,
na oltáři vznese Hospodinu.

Jinak bylo s Božkou: jindy hravá,
veselá jak zpěvný skřivan v poli,
naříkala, že ji cosi bolí,
sama neví co, zda srdce, hlava; —
pobledly jí brzo růže v líci,
tratila své zdraví očividně,
po světnici chodila jen bídně —
a teď skoro hromničné již svíci
vůči hledí. Lékař přivolaný
děl, že těžko nyní pomoci . . .
Původem prý oné nemoci
duševní je neduh zastaralý,
jenž se jinak vyléčiti nedá —
nežli přítomností Jiříka;
pak se svatosvatě zaříká,

že jí tvář hned zrůmění se bledá.
Božena však nesvolila k tomu
umírajíc dávné svojí touze;
jenom to si vyprosila pouze,
aby Jiřík, až se vrátí domů,
vzpomněl na ni při oběti svaté,
kterouž u kadidla vonném dýmu
první vznese k nebeskému Římu,
na trůně kde hvězdném v záři zlaté
věčně panuje Král slávy onen,
jenž kdys řekl: »Kdo z vás pro rodinu
obětuje víc než Hospodinu,
amen, pravím vám, mne není hoden!«

Naslouchaje řeči vytržen
u těkavém myšlének svých letu
Boženku jsem vzácné růže květu
přirovnával, jenž je utržen,
ne snad hned by oprchal a zvadl,
nýbrž aby u kytici vonné
zdobil oltář Panny neúhonné.

Zatím kolovrátek niti přadl,
točil se a motal v kotouč hada —
a mně zdálo se, jak v jeho písni
čet' bych o lásce, jež Božku tísní,
již však Bohu obětuje ráda.

Kompaktata a přísaha krále Jiřího.

(Několik statí ze článku: Kompaktata.[1])

Cyrill Papírník.

Divem všeho umění starého věku jest skupina Laokoonova vytvořená Agesandrem z Rhodu a jeho syny: Polydorem a Athenodorem; představuje otce se dvěma syny obtočeného velikým hadem, jejž božstvo na ně seslalo pro jich neposlušnosť. Bolesť zračí se na všech svalech, hrozná námaha těla plného síly a úplná beznadějnosť v oku k nebi pozdviženém z pola prosícím z pola zoufalém, — jelikož had stále víc a více, úžeji a těsněji se ovinuje kolem své oběti. —

[1]) Prameny: Palacký: Dějiny národu českého, Archiv český; Dr. Franz Krones: Oesterreichische Geschichte für das Volk; Dr. Johannes Alzog: Universalgeschichte der christlichen Kirche; Tosti: Geschichte des Conciliums von Konstanz; Matěj Procházka: Život bl. Jana Sarkandra, mučeníka; Kryštůfek: Všeobecný církevní dějepis a j.

Oběť se dlouho hrdinnou silou brání nestvůře. Jako divoký býk obětní sekyru, jež před oltářem na šíji jeho dopadne, zuřivě buče od sebe odvrhuje: tak Laokoon z počátku vzdoruje, otřásá živým řetězem; pozoruje však marnosť své námahy, s utajeným vzdechem bolestí smrtelných šeptá k výšinám nebeským prosbu o smilování. — Ještě jest v něm zbytek života. — Zda jeho výkřik o pomoc dojde vyslyšení? Nevíme, ale to víme, že vinník, jenž pyká za svou neposlušnosť, nemá nárokův, aby byl vyslyšen; jestli v tomto posledním okamžiku ještě proň vysvobození, jest milostí. — Skupina Laokoonova jest obrazem národu našeho za doby válek husitských.

* * *

Čím dále tím více se uznávalo v Evropě, že, když mečem nebylo lze pokořiti Čechy, potřebí jest hledati cest mírných a tak se s nimi narovnati; opět se osvědčilo přísloví, že zatřesou se trůny, když povstane lid.

Na koncilu kostnickém bylo v předposledním sezení (44.) dne 22. dubna r. 1418. ujednáno, že se má v 5 letech sejíti v Pavii nový všeobecný sněm — a, až uplyne doba 7 let od tohoto sněmu, že se má svolati sbor nový. Stoje v slovu zahájil papež Martin V. (1417—31) sněm pavijský r. 1423., jenž pro nakažlivé nemoci však do Sieny převeden a pro malý počet sněmovníkův a mnohé nepokoje již na jaře r. 1424. byl rozpuštěn. Když pak r. 1431. doba 7 let byla vypršela, vypsán ještě Martinem V. sněm basilejský, ale zahájen teprve Eugeniem IV. (1431—47). Se sněmu tedy kostnického na basilejský přijdeme tímto pořadím: Z Kostnice (1414—18) do Pavie a Sieny (1423—24) a konečně do Basileje, odkudž měl přijíti tak dlouho žádaný pokoj. Ale papež Martin V. neskládal žádných nadějí v působení sboru církevního a po čas se svolání jeho i na odpor stavěl, aby se takto uchránil všelikého omezování moci papežské sbory církevními. Dne 11. ledna r. 1431. vyslal legáta svého, Juliana Caesariniho, do říše dav mu nejrozsáhlejší moc, aby pod znamení kříže svolal do pole proti kacířům veškery síly; ale když mnozí nepřestávali volati po sboru basilejském, povolil papež a odevzdal Juliánovi i předsednictví i řízení sborové, jakmile by se sbor sešel.

Rokem 1431., v němž Martin V. zemřel, pravilo se, že počala nová éra pro církev — plná nejlepších nadějí. Ale moc papežská stála pořád ještě na vulkanické půdě, která již za sněmu kostnického jevila všechny příznaky blízkého výbuchu; nepozorovaně hořel oheň pod půdou i za pontifikátu Martinova, až za koncilu basilejského otevřel se jícen ohnivý. Na stolec Petrův dosedl Eugenius IV. (volen 3. března 1431), jenž Juliánovi obojí moc potvrdil.

Tehdy ještě jednou k pátému tažení do Čech všecka Říše se pozdvihla. Ale výprava ta skončila pro Němce mnohem ohavněji než všechny předešlé: u Domažlic 14. srpna veškero ležení německé u velkém strachu před Čechy na míli cesty ještě vzdálenými dalo se na valný útěk k lesům Domažlickým — ovšem že se ztrátou velikou:

»Exercitus fidelium retrocesserat a Bohemia cum magna confusione et damno hominum pedestrium et curruum«, dí Joh. de Ragusio. Jak veliký hluk o porážce té tehdy světem šel, svědčí zpráva v souvěkém rukopise pařížské bibliotéky: »Circa festum assumptionis Mariae fit illa fuga in populo, de qua per universum orbem narratur.«

Pohroma u Domažlic přesvědčila Juliána o nutnosti získati církvi Čechy prostředky laskavými, jakž dosvědčuje Joh. de Segovia: »Nunc in regis et aliorum praesentia iudicium suum exposuit (Julianus) pro exterminandis illis haeresibus a Bohemiae regno potissimum fore remedium concilii generalis Basiliensis celebrationem, nec ullum aliud superesse.« Ujal se tedy Julián horlivě sněmovního předsednictví »et quod ipse fecit, faciendum per alios suasit.« (Joh. de Segovia.) Ale opačného mínění byl Sigmund, o němž šla písemní zpráva z Feldkirchu do Basileje (3. října): »Dixit etiam, quod nulla omnino sit spes habenda reducendi Hussitas, nisi in ore gladii: nam, ut ait, adeo ex turpi fuga nostri exercitus confortati sunt et animati, ut etiam omnes hactenus fideles in regno sibi cogantur adhaerere.«

Vida tedy Julián potřebu pokojného narovnání s Husity (v září), když již sněmovníci dávno měli se sejíti (v březnu) a dosud nepřišlo než několik doktorův a opatův — ale žádný biskup, přišel do Basileje a podal zprávu do Říma po kanovníkovi Beaupère z Besançonu pravě, že ze sněmu sotva co bude, vždyť prý se dosud skoro nikdo nedostavil; není ani naděje na větší shromáždění pro mnohé blízké půtky, pro boj Filippa Burgundského s Bedřichem Rakouským nemohou biskupové bez nebezpečenství do Basileje doraziti. Jelikož zároveň blížili se Řekové a přáli si sejíti v některém italském městě, ustanovil se Eugenius (bulla vyhotovena 12. pros. a datována 18. pros.), že zruší zamýšlený sněm, slibuje zahájení jiného po půl druhém roce v Bologni. Nelibě se též dotklo Eugenia, když se dověděl, že slavnostně odsouzení tvrdošíjní zastanci husitských bludů do Basileje na disputaci jsou pozváni, jichž bohatým pramenem byla vzpoura Husova proti církvi. — Aniž divu, nebo kdo se svévolně z blažného lůna samospasné církve katolické vyrve, ten opustil skálopevné základy věčné pravdy, nauky to určité a Duchem sv. vždy ve přesnosti chráněné, a ocítá se bezděky na půdě písčité nauk lichých, pouhých domněnek lidských, a místo slunka pravdy, jež mu zašlo, svítí mu toliko bludičky učení svůdných, za nimiž běhá nepozoruje, že jej zavádějí do propastí bahna.

Zatím se roznesla pověsť, že kardinál Julián jest již v Basileji a proto se počali biskupové shromážďovati a sněm zahájen dne 14. pros. 1431, ač jej teprv pouze 12 prelátů tvořilo. Ale po tomto prvním sezení došla (v lednu 1432) bulla na základě dřívější zprávy Juliánovy sněm rušící. Tím se octl Julián v největších rozpacích; i poslal list do Říma žádaje odvolání zrušovací bully; však sněmovníci v sněmu pokračovali i proti vůli papežově a bojíce se každého prodlení po mnohých poradách učinili pozvání Čechům, aby do

Basileje přijeli a slyšení svobodné o učení svém měli, aby mohli s církví, od kteréž se odtrhli, zase smířeni a spojeni býti. Též dva posly vypravil sbor nařídiv jim jednati s Čechy o příchodu jejich na sbor.

Za tou příčinou ohlášen v Čechách sněm do Prahy na den 10. února 1432. a stanoveno vypraviti poselství do Chebu, by úmluva se tam stala s basilejskými o způsobu a výminkách, za jakých by Čechové pustili se v jednání se sborem. — Zatím Julián nechtěje se postaviti v odpor proti papeži na své zrušovací bulle trvajícímu vzdal se 8. února 1432. předsednictví a volen Filibert, biskup kustanský (Coutances) z Francie. Aeneas Sylvius v apologii papežově proti sboru r. 1447. psané dí o této věci: »Praesidentiam in concilio cum Julianus renuisset, Philibertus, Coustantiensis episcopus, acceperat integrae probitatis famaeque pater.«

Papež, čeho se bál, neušel: hned potom 15. února přisouzena sboru vrchnosť nad papeži a pokus Eugeniův za neplatný vyhlášen. Nemůžeme tu dopodrobna vypravovati, jak sbor ve mnohých otázkách s papežem ve sporu byl, však konečně přece v Basileji ostal, prohlásiv se za shromážděna v Duchu sv. a za odhodlána započaté dílo dokonati. Otcové setrvali na oprávněnosti koncilu, opakovali, ačkoli pořád ještě teprv 14 biskupů bylo přítomno, v druhém sezení (dne 15. února) ustanovení kostnické o superioritě sborové nad papežem a vyzývali v třetím svém sezení (dne 29. dubna) papeže, aby bullu sněm rozpouštějící odvolal — a buď osobně nebo ve svých splnomocněncích s kardinály do Basileje se dostavil. Za téhož sezení potvrzeny úmluvy chebské s Čechy; otcové vydali v sezení čtvrtém (20. června 1432) Čechům průvodní list a počali pak již papeži zákony předpisovati.

Nyní mohli tedy Čechové bezpečně vydati se do Basileje; dříve však, nežli by velké poselství české vypravilo se na cestu, posláni jsou z rozkazu sněmu dva Čechové do Basileje na přezvědy. Ti opustivše Basilej 14. října 1432. příznivou svou zprávou upokojili mysl českou a proto valné poselství české se sjelo v Domažlicích dne 6. prosince r. 1432, aby odtud další cestu společně nastoupilo. Mezi posly byli: M. Jan Rokycana, aby hájil článku o přijímání pod obojí, Prokop Vel. a Mikuláš Biskupec z Pelhřimova, biskup táborský (mluvil o trestání hříchů).

Do Basileje dorazili dne 4. ledna r. 1433, an již zatím se byl Julián od 10. září opět ujal předsednictví. Když tedy poslové čeští do koncilia byli uvedeni, bylo nejprve o 4 artikuly pražské, a zvláště o svátosť oltářní pod obojí hádání učiněno; ale brzy ochladla chuť poslů dále vyjednávati pro chování se otcův a žádali, aby sbor o věci sporné vypravil poselství do Čech. Proto Vilém Kostka i kněz Prokop psali dne 2. dubna domů takto: »Některé věci od koncilium jsou nám podány, jichž nám nezdálo se za podobné bez vás konati a s nimi o všem zavření učiniti. A koncilium znamenajíc to, podalo

nám, že by své posly s námi do Čech k sněmu obecnému chtěli vyslati, aby mohli zespolka s vámi zavříti.« Věc takto pořídivši vyjelo dne 14. dubna 1433. poselství z Basileje a nastalo vzájemné poselstvování z Basileje do Prahy a z Prahy do Basileje.

Sbor zatím vždy dále se pouštěje uložil papeži lhůtu 60 dní na odvolání bully sněm rušící a v sezení desátém (19. února 1433) prohlásil konečně papeže za neposlušna a tvrdošijného. Eugen však hlavně přičiněním Sigmundovým měl se ku sboru přátelsky: zrušil bullou ze dne 1. srpna 1433. svůj dřívější zrušovací dekret a hodlal se se sborem sejíti. Ale otcové basilejští se nemírnili a pokračovali v 11.—15. sezení vydávati dekrety na ponížení papežovo a snížení důstojnosti jeho. Zatím však neshodou mezi sborem a papežem nijak nebylo rušeno jednání s Čechy a když poslové basilejští po druhé do Prahy byvše posláni (a mezi nimi biskup Filibert) dne 22. října tam dojeli, svolán sněm svatomartinský, na němž (26. listop. 1433) předložena posly basilejskými listina koncessí, která konečně, jakkoli nedostatečná, vešla v kompaktata a stala se prozatím základem aspoň zevnější jednoty v národu. — Tu třeba si všimnouti, že smír papežův se sněmem stal se teprve 26. dubna roku 1434; kompaktata tedy nebyla úmluvami stolice apoštolské, byvše v době illegitimní ujednána a sbor jich při smíru úplně pominul.

Jsouť pak kompaktata pražské artikule z r. 1420. sněmem basilejským pozměněné. — V aktech veřejných i sněmovních z r. 1420. čteme veřejné prohlášení 4 artikulů pražských takto: »Všem vůbec a každému křesťanu zvláště buď to svědomo i oznámeno, že obec česká a v naději Boží věrní křesťané stojí a s boží pomocí státi míní vším svým statkem i životem i smrtí, jakož nejdéle budou moci, proti každému živému jim v tom odpornému nic o jiné se neposuzujíc a nevydávajíc, než o tyto kusy čtyry křesťanské a v novém Zákoně přikázané od Pána Jesu Krista: Nejprve aby slovo Boží po království českém svobodně a bez překážky od křesťanských kněží bylo zvěstováno a kázáno, jakož Spasitel náš přikazuje.« (Následují místa písma sv. jako: Mat. 28, 19; Marc. 16, 15 a j.) — Ale na konci stanoveno, že »kazatelé mají od vyšších svých býti k tomu zřízeni a posláni a moci biskupovy, jakožto předního pořadatele, že má vždy šetřeno býti.«

»Druhé: aby velebná Svátosť těla a krve boží pod oběma způsobama chleba a vína všem věrným křesťanům, jimž hřích smrtelný nepřekáží, svobodně byla dávána podle ustanovení o přikázání Spasitele.« (Článek se opět dokazuje místy písma sv., sborův a sv. Otců.) Znění toto takto pozměněno: »Čechové a Moravané jsouce v jednotě a v pokoji s církví — a nedělíce se ve víře ani v obřadech od ní, leda přijímáním pod obojí, přijímati budou takto mocí vůle Kristovy a církve svaté.« Otázka, jestli tak přijímati všem lidem vůbec přikázáno, že bude teprv u sboru rozjímána i roz-

hodnuta; ovšem, že sbor propůjčí kněžím moc podávati svátosť pod obojí všem osobám dospělým, které o to žádati budou, s tím však pokaždé doložením, že pod způsobou chleba ne toliko tělo, ani pod způsobou vína toliko krev Ježíše Krista jest, ale pod každou způsobou jest celý a plný Kristus. (Článek tento byl osou, kolem níž se pozdější jednání všecko v kompaktatech otáčelo.)

»Třetí, že mnozí kněží a mniši světským právem panují nad velikým zbožím tělesným proti přikázání Kristovu a na překazu svému úřadu kněžskému a k veliké škodě pánům stavu světského: aby takovým kněžím to neřádné panování odjato a stanoveno bylo, aby podle čtení nám příkladně živi byli a navedeni byli ku stavu Kristovu a apoštolskému.« (Důkazy opět uváděny mimo jiné i ze starého Zákona.) — Ale tenkráte se dohodli Čechové se sněmem ve smysl tento: »že jak jednotliví kněží neřeholníci tak i církev vůbec mohou míti a požívati zboží pozemských dědičných; že duchovní lidé jsouce vladaři (administratores) zboží církevního mají jím vládnouti věrně podle nařízení sv. Otcův a že zboží taková od jiných nemohou držena ni osobena býti bez viny svatokrádežné.« —

Ale že církev nabyla jmění, úplně souvisí s jejím vývojem a samo sebou se událo, vždyť církev jest společností viditelnou, její kult jest viditelný — a proto se vyskytla potřeba ohlížeti se po něčem, čím by se jako viditelná repraesentovala: přišlo bohatství. Kdybychom chtěli a požadovali, aby papež se navrátil ku stavu a životním poměrům sv. Petra, který opravoval sítě, — (reficiebat retia. Mat. 4, 21.) — aby duchovní statků se odřekli, tím bychom církvi její dějiny odpírali a ji na její prvotní stav, její genesi, uváděli; ji buď s Kristem identifikovali, — nebo by přestala býti. Něco jiného jest chtíť uvésti společnosť na její princip a opět něco jiného jest ji uváděti na její genesi, prvotní stav. Společnosť na její princip uvésti jest: ji s morálním pojmem, jejž realisovati má, v soulad uvésti; ale, kdo ji uvádí na prvotní stav, ten zamýšlí tu kterou společnosť oloupiti o ovoce její činnosti. — Než vraťme se ke kompaktatům.

Čtvrtý článek zněl: »aby všichni hříchové smrtelní a zvláště zjevní a jiní neřádové zákonu božímu odporní řádem a rozumně těmi, na kteréž to sluší, v každém stavu byli stavováni a kaženi a zlá a křivá pověsť z této země aby vyčistěna byla, a tak aby se obecné dobro dálo království a jazyku českému. Neb, kdož ty hříchy činí, jakož dí sv. Pavel, hodni jsou smrti, netoliko jenž je činí, ale i ti, jenž jim k tomu svolují.« (A vypočítávají se hříchy, na něž trest tělesný stanoven.) Však v kompaktatech praveno, že slova »na kteréž to sluší,« jsou příliš široka a neurčita; pročež přidáno, že se to má díti vedle zákona božího a ustanovení sv. Otců tak, aby moc trestní příslušela ne osobám soukromým, ale úřadům toliko, a sice duchovním nad duchovními a světským nad světskými šetřícím při tom vždy práva a spravedlnosti.

Na konec se v kompaktatech stanoví, že co do zlořádův, které při 1., 3., a 4. článku v církvi obecné běží, zůstavuje se sněmu moc doléhati na jich odstranění posly svými u sboru a legátové slibují v tom i ve všem, cokoli náleží k opravě církve, býti jejich podporovateli i pomocníky.

* * *

Po smrti Sigmundově a Albrechtově vystupují jednotlivé strany v Čechách proti sobě a za ustavičných sporův a rozepří zemských přiblížil se rok 1444. Pan Menhart z Hradce, náčelník mírných utrakvistů, spojil se s Rosenberkem, vůdcem strany římské, kdežto Ptáček z Pirkšteina trvající na dokonání kompaktat zemřel na Ratajích, hradě svém. Byla obava, že strana páně Ptáčkova smrtí statného svého vůdce bude zbavena všech svých vymožeností. — Nastoupíli na jeho místo, kdo v nádherném paláci se narodil a odchován byl lidmi mu zaprodanými, pak běda! Což ví takový, jaké potřeby, touhy a žádosti vrou pod doškami! A strana protivná (Rosenberkova) požívala přízně u dvora císařského!

Ale obava byla marna. Mezeru po p. Ptáčkovi vyplnil mladý 24letý muž, Jiří z Poděbrad, jenž záhy nad ostatní velmože zemské vynikl.

Narodil se r. 1420. na Poděbradech, jakožto syn horlivého náčelníka husitského Viktorina z Kunštátu z českomoravského rodu Bočkův a z Anny Vartenberské; poprvé se objevuje v bitvě lipanské v boji proti bezuzdným Táborům (1434). Aeneas Sylvius líčí Jiřího takto: »Homo brevis quadrato corpore, alba carne, illustribus oculis, moribus placidis, Hussitarum errore infectus, alioquin aequi bonique cultor. Quem cum nos longo sermone de communione calicis tentavissemus, magis deceptum quam pertinacem invenimus.«

Abychom dovedli si vyložiti úsilovnou péči Jiříkovu o kompaktata, jest důležito věděti, co a jak o nich smýšlel. Podobně důkladně znáti jest stanovisko církve; neboť známeli obapolné mínění, tu teprv se nám objasní celý spor.

Jak tedy soudil Jiří v této příčině? Ve své rozmluvě s Aeneou Sylviem na sněmu Benešovském r. 1451. dí: »My víme, že kompaktata mají platnosť a že řádně vyšla ode sboru všeobecného, dříve nežli od Eugenia IV. rozveden byl. Máli papež Mikuláš nás na mysli a chceli získati naše poslušenství, ať káže zachovávati úmluvy a my vzývati jej budeme. Tato jest krátká i jediná cesta ku pokoji a k jednotě; po té se musí jíti, jen ona vede k žádoucímu cíli.« A dále: »Nebudouli kompaktata zachovávána, nebudeť ani pokoje ani svornosti.« Když tak tedy Jiří o kompaktatech smýšlel, jest přirozeno, že rázně staral se o tak řečené »dokonání kompaktat« a bděl nad jich zachováváním. Dle jeho přesvědčení pokoj vlasti tak pracně nabytý závisel jediné od zachování kompaktat; ten, kdo je

rušil, byl v očích jeho buřičem, rozsévatelem rozbroje a nenávisti, podněcovatelem nové války domácí.

Že však Jiří měl o církvi a papežovi mylné ponětí, svědčí jeho řeč na sněmu Brněnském r. 1463, kde pravil: »Svatý sbor basilejský, kterýžto představoval církev křesťanskou — a ne římskou toliko, — propůjčil království tomuto za veliké jeho úsilí a zásluhy některá kompaktata, při nichž my vychováni jsme a umříti chceme. Kterakým právem smí nám rušiti je papež aneb církev římská, ježto menší jest církve křesťanské? Vědomo Vám jest, kterak jimi upokojeno bylo království toto a bez nich v pokoji státi nemůže.«

Stolice apoštolská pak vším právem necítila se kompaktaty nikterak vázána, vždyť:

1. Umluvena byla za doby, kdy koncil Basilejský byl illegitimní,

2. při smíru s papežem sbor jich úplně pominul,

3. slavné prohlášení kompaktat v červnu na sjezdu jihlavském (1436) stalo se již po 23. sezení sněmu basilejského, kdy si již papež stěžoval do zpupnosti národův i sněmu a vážně o jeho rozpuštění přemýšlel,

4. bully sněmu jako ratifikace kompaktat byly do Prahy doneseny 13. února 1437. za opětné a trvalé roztržky mezi sněmem a papežem, jenž již v září sněm překládal do Ferrary.

Ale jelikož se Čechové pořád na ně odvolávali, tedy snažila se usvědčiti je právě v tom, kde hledali svého útočiště; proto neplatnosť kompaktat i jinými mnohými i mocnými důvody dokazována. V odpovědi své (3. září 1451) nejvyššímu hejtmanu markrabství moravského, panu Janu Tovačovskému z Cimburka, píše Jan Kapistrán: »Vždyť ti, kteří je (kompaktata) dělali, neměli k tomu od Eugenia IV. poručení zvláštního (mandatum speciale), bez něhož nic platně uzavírati nemohli; . . . sbor sám usoudiv r. 1437, že lid obecný má přijímati pod jednou, odjal všecku moc kompaktatům vašim.«

Téhož roku praví Aeneas Sylvius na sněmu benešovském Jiřímu stěžujícímu si do nezdržení kompaktat: »Proč naříkáte na rušení kompaktat, kteréž prvé rušíte sami?« — a vypočítává přestupky Čechů proti úmluvám, samé to věci, o kterých dle vůle Čechů mělo teprv státi se »dokonání kompaktat,« jako: že vábí k sobě přijímající pod jednou, že užívají jazyka českého při mši sv., podávají svátosť oltářní dítkám a pod. Potom Aeneas dodává: »Krásné to poslušenství, krásné zachovávání úmluv! Co jim zakázáno, činí; co přikázáno, zanedbávají. Privilegium, kterého jste zle užívali, ztratili jste.«

Podobně mluvil papež Pius II. s p. Zdeňkem Kostkou za jeho poselstvování v Římě r. 1462. a dokládal ještě, že kompaktata dána byla jen jedné generaci větším dílem již vymřelé.

Všechny tyto důvody spojeny papežem Piem II. a kompaktata slavně zrušena, když byl ještě uvedl ten důvod, že kompaktata dána byla Čechům pod výminkou, povolení že se stalo jen těm, kteříž by

přijímali jednotu, ale nikdy že nebyla přijata jednota, nikdy že svornosť nebyla nalezena, — a tak nikdy v pravdě nepovoleno užívání kalicha, neboť kompaktata výslovně uznávala, že rozdíl řádů církevních neměl býti na překážku pokoje ani jednoty.

Zatím vynikl p. Jiří i zvláštním důmyslem státnickým i válečnickým a proto čtyři krajové: Kouřimský, Čáslavský, Chrudimský a Hradecký, již kdysi ke straně p. Ptáčkově se hlásili, si ho zvolili za nejvyššího hejtmana; pro ráznosť a obratnosť svou u vedení záležitostí obecných zvolen p. Jiří na sněmu svatojanském r. 1452. správcem zemským a po smrti Ladislava Pohrobka králem (v březnu r. 1458.). Korunovace měla býti 30. dubna, ale musila býti odložena, neboť biskupové dostali od legáta Karvajala zákaz Jiřího nekorunovati, dokud by se nezavázal k úplnému poslušenství stolice římské »na způsob všech jiných králů křesťanských«; myslilo se při tom patrně na vzdání se kalicha a kompaktat, ačkoli v přísežní formule výslovné zmínky o nich nebylo. Znělať dle vydání Kaprinai-ova (z rukopisu vatikánského), když vlastní jména bez újmy smyslu vynecháme, takto: »Ego promitto atque iuro, quod abhinc et inantea oboedientiam et conformitatem more aliorum catholicorum regum in unitate orthodoxae fidei, quam ipsa s. Romana ecclesia tenet, fideliter observabo, ipsamque catholicam fidem protegere volo toto posse populumque mihi subiectum secundum prudentiam a Deo datam ab omnibus erroribus, sectis et haeresibus et ab aliis articulis s. Romanae ecclesiae et fidei catholicae contrariis, revocare et ad veram fidei observationem et oboedientiam, conformitatem et unionem ac ritum cultumque s. Romanae ecclesiae reducere et restituere volo.«

Takto král i královna neumějíce latinsky přísahali česky dne 6. května r. 1458. v komoře královské. Kurii římské kompaktat neuznávající byl smysl přísahy jasný tak, že jiného ani nepřipouštěla než poslušenství naprosté. Papežská stolice očekávala tedy slíbenou poslušnosť beze vší výminky a nazývala proto krále křivopřísežníkem, zatvrzelým kacířem a nepřítelem víry, jakmile zpozorovala, že Jiří určitým jejím požadavkům chce se vyhýbati. — I přísahu vykládati příslušelo Římu; administrator arcibiskupství pražského, děkan Hilarius Litoměřický, praví (1467): »Není také jemu (Jiřímu) spomocno, ale více k zatracení, což praví, že té přísaze jest rozuměti jinak, a že nikdy jest nemínil odstoupiti od přijímání obojí způsoby; neboť přísaha Otci svatému činěná jen jím samým má býti vyložena.« Zásadu tuto i Jiří uznává, jak z výroku jeho níže uvedeného jest zjevno.

Jiří zase, jenž s jedné strany předepsanou přísahu učinil, s druhé strany tvrdil, že jeho setrvání při kompaktatech církví potvrzených na sněmu jihlavském r. 1436. není s přísahou v odporu. O mínění Jiřího i země většinou se sdílela.

Slyšme některé hlasy z Čech se ozývající o poslušnosti a jednotě s církví v přísaze zmíněné. P. Zdeněk poselstvuje r. 1462.

v Římě pravil papeži Piovi II.: »V Čechách praví, že majíce a držíce kompaktata, vždycky jsou v poslušenství a v jednotě s církví, nebo což činí, činí z úmluv, z pochválení a vůle koncilium basilejského.« O poslušenství a vyhubení haeresí českých opět nám titéž čeští poslové zprávu podávají řkouce: »My však máme za to a doufáme, že stojíme a státi budeme i jakož sme stáli, v svatém poslušenství, prvé než ondy slovy učiněno bylo; to také, což koncilium basilejské smluvilo a Čechové drží, neodlučuje nás od jednoty církve; i nepochybujeme, že nikdo nebude nalezen v Čechách, jenž by odpíral se poslušenství takového, a bludové, jestli kteří se vyskytují veřejně, těch král trestati nikdy nezameškává.« A v listu p. Aleše Holického ze Šternberka z r. 1466. k Rosenberkovi, (když se jednalo o tom poselstvím do Říma učinit poslušenství), čteme: »Tento běh zdá se mně k velké hanbě i potupě, listy na se dělati takové, jako bychom z poslušenství Otce sv. byli vystoupili; a já nevím, bychom my kdy co proti němu učinili.« — Jak patrno všechna mínění tato mají svůj původ v domnění, že sbor basilejský právem a platně byl dal kompaktata. —

Takové ozývaly se hlasy z Čech. — V přísaze se však praví: »in unitate orthodoxae fidei, quam *Romana* ecclesia tenet,« a dále: »ab articulis *Romanae* ecclesiae contrariis revocare« a opět: »ad oboedientiam, conformitatem *Romanae* ecclesiae reducere.«

Třebas mínil král Jiří, že kompaktata jsou platna, to přece dobře věděl z dřívějších poselství o potvrzení, že stolice apoštolská jich neuznává; a proto, když přísahal jednotu a poslušnosť církvi *římské*, odříkal se též kompaktat, neboť zřejmo přece, že jménem »Romana ecclesia« vyrozumívá se církev vůbec a ne pouze římská. Ale Jiřík se přidržel a zastával mínění, že církev vůbec, církev křesťanská kompaktata uznala, neboť prý je dala zástupcem svým, sborem obecným basilejským, a jenom církev *římská* specielně že jich nepřijímá. Tento rozdíl mezi oběma církvemi vyznal (r. 1463) řka: »Žádáte, abychom u víře sjednotili se s křesťanskou církví římskou, jest však patrno, že církev římská i křesťanská nejsou jedno. A které přísahal poslušnosť? . . . Sv. sbor basilejský představoval církev křesťanskou a ne toliko římskou.«

Římské tedy církve Jiřík neposlechl.

Že by slovy »římská církev« král Jiří býval rozuměl církev vůbec, tomu se též příčí to, že ani primátu neuznával; jen v ústech pravověřícího křesťana mohou slova »církev římská« značiti církev vůbec. — Jiří kladl církev římskou na roveň s ostatními církvemi částečnými a uznával superioritu shromážděných biskupů nad papežem. Slyšme jeho slova z r. 1463: »Ona (t. j. církev římská) jest pomíjející a porušitelna, nikoli ale tato (t. j. církev křesťanská), společnosť všech věřících v Kristu, jichžto máme v Praze i v Čechách neméně nežli v Římě . . . . Kterakým právem smí nám rušiti je (kompaktata) papež anebo církev římská, ježto menší jest církve

křesťanské? . . . Neb kdo má souditi a vykládati kompaktata naše, nežli koncilium, od něhož jsme je obdrželi, ana práva dí, že vykladatelem a soudcem má býti, kdo byl ustanovitelem a zákonodárcem.« — Ale zdaž ustanovitel a zákonodárce byl zákonitý a oprávněný?

Častěji uslyšíme námitky: Ale kterak se Jiří odřekl svou přísahou kompaktat, když v přísaze o nich ani zmínky nebylo? Z podaného výkladu přísahy jest každému odpověď na snadě. — Proč tedy později, když opět se domáhal jich potvrzení, v Římě ho neodbyli řkouce: »Ty jsi se kompaktat odřekl, jak můžeš vyjednávati o jich potvrzení?«

Odpověď takovou Jiří z Říma dostati *mohl*, ale *nemusil;* již opatrnosť nedovolovala takový náhlý a naprostý odpor. *Kdyby se tak bylo stalo*, tu by zase protivníci křičeli, že jednání stolice římské bylo unáhleno a proto snad nesprávno, odtud dovozujíce, jakož bývá v podobných případech, že Jiří již proto nebyl povinen poslechnouti. —

Stolice římská kompaktat sice neuznávala, ale dosud jich též veřejně neodsoudila a žádosť Jiřího tedy dosud naprosto neodbyla.

Vyjednávání nevadí ani, pravímeli, že Jiří se kompaktat přísahou odřekl. Zdaž se nepřihází v obyčejném i politickém životě, že ten, jenž se něčeho odřekne, když později vidí, že by mu mohlo to, čeho se odřekl, velice prospěti: zdaž někdy, nejdeli věc jinak a běžíli o věci důležité, třeba i násilím se nepokoušívá nabyti pozbytého práva? — A v král. kabinetním archivu berlínském jest zpráva jednatele Albrechtova, markr. braniborského, datovaná z Prahy ze dne 9. května r. 1458, v níž se dí: »Darauf hat er (Georg) eine Antwort gegeben, er wolle Botschaft zu unserem hl. Vater schicken und was ihm unser hl. Vater bietet und räth, das will er thun.«

Ostatně papežové jen naléhali na takové poslušenství, jakýmž Jiří r. 1459. poslem svým, Janem z Rabšteina, osvědčoval se stolici apoštolské: »na způsob všech jiných králů křesťanských.«

Tímto jsme aspoň poněkud naznačili smýšlení obou sporných stran, t. j. římské kurie a krále Jiřího. — Není nesnadno poznati, že, když obě strany trvaly na svém, brzy musil prudký vzplanouti boj, jehož výsledku však se již Jiří nedočkal: nelítostná smrť ho dne 22. března 1471. schvátila, právě když se zdálo, že vyjednávání s kurií římskou k dobrým chýlí se koncům.

Před křížem.

Často, často vzpomínám si
chvílí oněch, máti milá,
před křížem kdy klečící jsem
tebe zastal. — Ó jak's byla
krásna v tom zanícení!

Ruce spjaty, vyzdviženy,
jak by chtěly s kříže sníti
tělo Páně. Jak hluboké
v okamžik ten bylo zříti
svaté tvé přesvědčení!

Rety zbožná slova slaly
k nebi, hned zas zbědované
Kristovo líbaly tělo.
Ó jaká to láska vane
z těch slov svatých, vzdechů tvých!

Zrak se bolnou slzou kalí, —
již, již bledou smáčí líci;
hruď se žalem mocně zdvihá. —
Ó tak jsem jenom světici
v představách si tvořil svých!

Cítím dosud onu bázeň,
úctu svatou, jež mne jala
k tobě, máti, v takou chvíli; —
cítím úzkosť, jež mi spjala
prsa, srdce teskností.

Ó jak zbožně k tobě na zem'
přiklekl jsem, tulil k tobě,
nadšeně jak's vyprávěla
o kříži mne vinouc k sobě
plna lásky, vroucnosti. — —

Ony chvíle pode křížem
nikdy, nikdy nevymizí
z paměti mi, máti drahá, —
kde jsi zlato čisté, ryzí
kladla v nitro srdce mi.

Tam jsi štěstí pravé, blaho
duši mojí na vždy vtiskla; —
z těch slov tvojich tolikrát již
v bolu slasť mi, radosť tryskla, —
z nich i spása kyne mi! — —

Prok. Zaletěl.

Diecesní synoda v Olomouci r. 1568.

Jan Jančík.

V druhé polovici XVI. století vzcházela katolickému náboženství na Moravě doba kritická: Většina obyvatelstva hlásila se k různým náboženským sektám, sotva třetina jeho byla katolická,[1]) jež nadto strádala různými nedostatky: Počet kněží byl nedostatečný; — jeden duchovní správce byl často nucen spravovati dvě i tři beneficia,[2]) někde nebylo však ani to možno a proto zůstávaly četné fary neobsazeny často i po několik roků. Zanikaly kláštery, jichž kdysi bylo tak veliké množství. Které se udržely ve válkách husitských a v následujících bouřlivých dobách, byly jen stínem klášterů dřívějších. Počet mnichů v nich byl nepatrný; většina klášterů měla po dvou, po třech, — ano nezřídka i po jediném mnichu,[3]) málo bylo klášterů takových, které měly mnichů více. Podobně bylo i v klášteřích ženských.

Než nedosti na tom, že kněžstva bylo málo, — jeho život nebyl nikterak bezúhonný a tož nejen kněžstva světského, nýbrž i řeholního;[4]) byloť vzdělání duchovenstva tehdy velice nedostatečno,[5]) což ovšem z části lze také vysvětliti tím, že před koncilem Tridentským nebylo kněžských semenišť, kde by se dorost kněžský vzdělával. Kdo se chtěl věnovati stavu duchovnímu, tomu bylo konati studia buď na utrakvistické universitě pražské anebo privátně. Byly ovšem v cizině university katolické (Čechové a Moravani nejvíce navštěvovali Boloňskou), avšak tam vydati se mohl pro velikou vzdá-

[1]) Gindely, Geschichte der böhmischen Brüder (Praha 1858.) II. sv. str. 6; Dudík, Statuten der Dioecese Olmütz v. J. 1568. str. 4.

[2]) Borový, Antonín Brus z Mohelnice str. 90.

[3]) Na př. klášter Minoritský v Olomouci, který dostali později Jesuité, obýval r. 1567. jediný mnich.

[4]) Wolný, Kirchl. Topographie I. sv. str. 89; V. 4, 40, 50 a násled.; Schmidl, Historia Soc. Jesu provinciae bohemiae pars I. str. 247, 273 a nás. Za bisk. Stanislava Thurza i světící biskup Martin Göschl odpadl k luteránství a oženil se s jeptiškou.

Různí „neřádové a rozpustilosti“ byly v ženských klášteřích v Brně a Tišnově za bisk. Viléma.

[5]) Svědčí o tom mimo jiné disputace na synodě 2. den. — Viz též ve statutech synodálních str. 36. — Procházka, Život bl. Jana Sarkandra str. 233. a násl.

lenosť jen mladík zámožný. A kdo na vysoké učení do zemí cizích se odebral, zřídka kdy věnoval se theologii, poněvadž stav duchovní ve vlasti zisku hrubě nesliboval.

Třeba zmíniti se také o tehdejších patronech, kteří dle libosti udíleli beneficia uprázdněná nehledíce na hodnotu žadatelovu, nýbrž spíše na to, jak jim asi bude povolným, — ba činívali smlouvu s farářem, z níž ovšem dbali pilně, aby měli užitek co největší. Obyčejně smlouvali se na sv. Jiří do sv. Václava, kdy se dály i jiné smlouvy; na sv. Václava bývalo pravé stěhování se farářů.[1]) Že zlozvyk tento nikterak nedodával duchovenstvu vážnosti, jest očividno. Často i osadníci zadržovali faráři desátky jsouce k tomu popuzováni samými patrony, kteří se chtěli takto zbaviti nepohodlného faráře. Ano nezřídka patronové připravovali faráře o jeho příjmy sami se jich zmocňujíce; činívali tak buď z lakoty anebo ještě častěji proto, poněvadž jsouce nakloněni naukám protestantským hleděli faráře katolické vypuditi, aby mohli fary takto uprázdněné obsaditi duchovními protestantskými.[2]) A i jinak patronové duchovním katolickým činívali různá příkoří, ba násilně je týrali a přepadali.[3]) Není divu, že mnozí duchovní opouštěli fary a jiným způsobem výživy si hledali zvláště řemesly — často i méně čestnými.[4])

Císař Ferdinand I. snažil se sice pomoci církvi katolické, — s nevalným však úspěchem. Tak vymohl r. 1564. na papeži Piu IV., že povolil kalich pro celou provincii českou,[5]) mysle, že takto budou přivedeni utrakvisté do církve katolické; bylo však už pozdě. Většina utrakvistů byla již příliš prodchnuta naukou Lutherovou, pouze někteří jednotlivci vrátili se opět do lůna pravé církve.[6]) V Čechách prokázal Ferdinand katolicismu platné služby i tím, že jeho přičiněním obsazen byl opět stolec arcibiskupský horlivým arcipastýřem Antonínem Brusem z Mohelnice r. 1561., na Moravě péče takové nebylo třeba, poněvadž Morava v dobách těch nepřetržitě měla biskupy. Konečně povolal Ferdinand nově založený řád Tovaryšstva Ježíšova do Prahy r. 1556.; na Moravu uvedeni byli teprve za biskupa Viléma Prusinovského r. 1566. Na dráze Ferdinandově pokračoval od roku 1564. i nástupce jeho Maxmilian II., ač před jeho nastoupením byly obavy, že zlé doby za něho nastanou katolíkům; byloť všeobecně známo, že jest nakloněn protestantům. Avšak na štěstí

---

[1]) Kubíček, Promulgatio ss. Conc. Tridentini in Moravia str. 31.

[2]) Wolný, l. c. II. sv. str. 22; V. sv. str. 193. a j.

[3]) Wolný, l. c. IV. sv. str. 34. a j.

[4]) Kubíček, l. c. str. 31.

[5]) Borový, l. c str. 45. (a sice pro Čechy a Moravu, pro Rakousy, Solnohradsko a některé diecése v Německu).

[6]) Borový str. 48. — Výroku jeho nelze ovšem přesně dovoditi, naopak však nelze také dokázati, že by mnoho katolíků bylo přešlo k utrakvistům, jak tvrdí někteří dějepisci. (Gindely, l. c. II. str. 12; Dudík, l. c. str. 5. dle Gindelyho.) Viz též Schmidl l. c. str. 260.

O povolení kalicha na Moravě viz pozn. při synodě (2. den.).

ukázaly se obavy ty bezpodstatnými, ač na druhé straně Maxmilian přece nelnul tak upřímně k církvi katolické jako jeho otec.

Vedle katolíků byli tehdy na Moravě utrakvisté, kteří však již víc a více se klonili k protestantům; nejčetněji pak tu byli zastoupeni čeští bratří, kteří se těšili z přízně nejpřednějších šlechticů moravských, — ale již již upouštěli od bývalé přísnosti mravův a přibírali sobě stále víc a více živlů protestantských. K protestantismu denně klonila se víc a více i města hlavně s obyvatelstvem německým, která dříve tak úsilně byla se bránila kališnictví, šmahem opouštějíce víru katolickou a přecházejíce do táboru Lutherova.[1]) Počet protestantův již za vlády Ferdinandovy množil se očividně, ještě více však za vlády Maxmilianovy; ba počet různých sekt rozmnožil se v době té na Moravě tak, že nemožno zevrubně udati, kolik jich bylo.[2]) Ne neprávem Morava se tehdy považovala za útočiště všelikých nauk bludných. Vedle již jmenovaných kališníkův a českých bratří byli tu: Novokřtěnci asi v 70 obcích,[3]) luteráni, zwingliáni, kalvinisté, triani, trinitáři, schwenkfeldiáni, mikulášenci a j. Všechny tyto sekty, ač mezi sebou hodně se lišily, shodovaly se přece v jednom, v nenávisti totiž k církvi katolické.

Neměloli náboženství katolické v přívalu bludův oněch úplně zaniknouti, třeba mu bylo muže, který by v sobě spojoval sílu s nevšedním ostrovtipem a učeností, posvátný zápal pro věc katolickou s věhlasem politickým — a jenž by vynikal zároveň životem neúhonným jsa všem vzorem. A božská Prozřetelnosť našla muže takového v osobě biskupa Viléma Prusinovského z Vičkova, který dovedl aspoň zabrániti úplné zhoubě katolicismu.

Vilém Prusinovský pocházeje ze starého a vznešeného rytířského rodu moravského[4]) narodil se r. 1534.; otec jeho slul Mikuláš z Vičkova, matka N. z Moštěnice.[5]) Studoval u Jesuitů ve Vídni, po nějaký čas i v Římě, kde si oblíbil velice jejich řád.[6]) Ve dvacátém roce odebral se za příkladem jiných mladíků šlechtických na universitu do Padovy, kde studoval po čtyři léta práva s výtečným prospěchem.[7]) Navrátiv se do vlasti a vysvěcen byv na kněžství stal se kanovníkem olomouckým, již r. 1559. proboštem při chrámě sv. Mořice v Kroměříži a r. 1563. proboštem brněnským a lito-

---

[1]) Jen v Olomouci bylo r. 1570. 14 různých většinou protestantských sekt. (Procházka l. c. str. 373.)

[2]) Jihlavský pastor Hedericus napočítal v době té na Moravě 30 sekt. (Pilarze Morawetz, Moraviae historia III. str. 35.)

[3]) Procházka l. c. str. 393. — Rozdělovaly se v různé větve, jako gabrielity, sobotníky, komunisty a j. Viz též Kubíček l. c. str. 35.

[4]) Augustini Olom., Series str. 202.

[5]) Balbín, Miscell.

[6]) Schmidl l. c. str. 323—324. a 208. V Římě zamiloval si hlavně Jakuba Laineza, druhého generála řádu (1556—1565), a chtěl k nim vstoupiti. Leč Lainez a kardinál Commendone († 1584) vidouce vlohy mladíkovy přesvědčili ho, že více může vykonati pro slávu Boží jako kněz světský.

[7]) Wolný, l. c. I. str. 70.

měřickým.[1]) Po smrti biskupa Marka Kuena (1553—1565) zvolen byl dne 9. března jednohlasně za jeho nástupce. Potvrzen od papeže Pia IV. a císaře Maxmiliana a posvěcen byv ve Vídni dosedl na stolec biskupství svěřeného maje teprve 31 let. Pevnou rukou uchopil se vlády, visitoval hned roku následujícího celou diecési za pomoci bratří Matěje a Jana Grodeckého, proboštův olomouckého a brněnského. Téhož roku vymohl na císaři, že obnovil dekret císaře Ferdinanda o patronech,[2]) a roku následujícího, že zakázal tištiti anebo z ciziny přivážeti bible protestantské a vůbec knihy v cizině tištěné.[3]) — Za censory knih císař ustanovil biskupa Viléma a zemského hejtmana Zachariáše z Jindřichova Hradce a Telče. — Ovšem i přes tento zákaz tisklo se v zemi mnoho knih protestantských a cizí se přivážely napořád.

Mimo to dbal Vilém velice, aby kněžstvo diecesní i lid byl vzdělán, proto podporoval všemožně dobré školy.[4]) Věda pak, že jest na Moravě nedostatek dobrých učitelů katolických, a znaje již z Vídně a Říma jakož i z Prahy blahodárnou působnosť Tovaryšstva Ježíšova povolal je do Olomouce r. 1566. zajistiv jim ročně 500 zl. mor. Jesuité otevřeli hned 4 třídy a brzy získaly si školy jejich takové pověsti, že i nekatolíci posýlali k nim své syny. Poněvadž pak jim brzy byt u kanovníka nestačoval, dal jim biskup r. 1567. Minoritský chrám i s klášterem, v němž si za pomoci biskupovy postavili za několik let ohromnou kolej (nynější kasárny) a přestěhovali se do ní r. 1570. s velikou slávou.

Téhož roku, co Jesuité přišli do Olomouce, založil horlivý biskup kněžský seminář, jehož správu také svěřil Jesuitům.

Roku následujícího založil rovněž pod správou Jesuitů seminář pro mladíky šlechtické, do něhož hned prvního roku se přihlásilo přes dvacet šlechticů.[5]) Rady a pomoci Jesuitů vůbec často používal věda dobře, že jenom oni dovedou postaviti hráz valícímu se protestantismu vynikajíce daleko nad kněžstvo diecesní. Aby je trvale k Olomouci připoutal, zvýšil jim dotaci na 2000 zl. mor., jež pojistil na biskupském statku ve Vyškově (r. 1570). — I jinak dbal o spásu

---

[1]) Procházka, l. c. str. 357.

[2]) Týž str. 359.

[3]) Wolný str. 70; Procházka str. 359. — Dekret ten přijat byl i do statut diecesních. (Dudík, l. c. str. 22.)

[4]) Ve statutech napomíná učitele, aby pilně dbali svěřenců svých a učili je nejen naukám světským, nýbrž aby je vedli hlavně k Bohu, původu vší moudrosti. Staraje se i o takové, kteří nemohli choditi do školy, nařídil, aby faráři anebo jejich zástupci každou neděli a svátek odpoledne je učili katechismu. Ve větších městech naporučil více kněží aneb aspoň kleriků, kteří by učili lid katechismu. A aby úplně mohli se věnovati úkolu svému, rozkázal, aby jim byl dáván roční plat. (Statuten str. 25—26.)

Staraje se i o kněze nařídil, aby při chrámě kathedrálním, kollegiátních, klášterních a ve větších městech, kde jest více kněží a kleriků, byl ustanoven muž vhodný, jenž by přednášel theologii. (Ib. str. 26—27.)

[5]) Procházka, l. c. str. 362.

duší sobě svěřených: Písmo sv. vydal, Jesuity na missie vysýlal, sám často kázával, o mravy kněžstva pilně dbal, — vůbec všeho se chápal, aby jen pobloudilce zpět uvedl do lůna církve katolické.[1]) Uprostřed horlivé práce a mnohých zápasů zemřel r. 1572. nedosáhnuv ovšem, co obmýšlel; těšil se však umíraje aspoň nadějí, že zanechal Moravě dobré strážce, — Jesuity, — kteří nedopustí, aby víra katolická v jeho diecési byla zničena. — Pochován byl v koleji jesuitské. Tolik aspoň vidělo se nám předeslati vypravování o synodě samé.

* * *

Sněm Tridentský vydal ve 24. sezení kanon: »Synodi quoque dioecesanae quotannis celebrentur« [2]) Biskup Vilém chtěje jednati dle ustanovení koncilu a pobízen jsa bezpochyby i Jesuity[3]) umínil si svolati synodu diecesní do Olomouce; věda však, s jakým asi odporem potká se úmysl jeho v zemi, kde většina obyvatelstva byla nekatolická, kde každý pokus svolati synodu a utužiti tak vědomí katolické se považoval již za útok na svobodu náboženskou, chtěl se prve sděliti o úmysl svůj s pány moravskými a požádati císaře za svolení. Soudil zajisté správně biskup, že skrovného anebo vůbec žádného nedodělal by se výsledku, kdyby páni nesouhlasili s jeho úmyslem. Oznámil jim proto záměr svůj na zemském soudě v Olomouci v postě r. 1568.[4]) a vyzval je, aby na synodu poslali své kněžstvo. (Byloť tehdejší doby kněžstvo úplně závislo na svých patronech.)

Avšak se zlou se potázal: Páni nejen že s ním nesouhlasili, nýbrž byli velice pohoršeni úmyslem Vilémovým a ohlásili věc šlechticům protestantským, kteří byli v Brně shromážděni. Ti hned rokovali o záměrech biskupových a usnesli se na tom, aby pan Jetřich z Kunovic, hlavní to přítel a ochránce protestantů, na soudu zemském dne 23. března mínění šlechty biskupovi oznámil. Pan Jetřich skutečně dal Vilémovi dne 23. března v Brně jménem šlechty zápornou odpověď dokládaje, že nikdo nemá práva svolávati synodu, než toliko císař jakožto hlava všeho křesťanstva — a ten jen tehdy, svolíli k tomu veškero křesťanstvo; mimo to že synodou dal by se jen podnět ke sporům a různicím. Na konec dodal ještě: »Když jste nedávno mandat vymohl, jímž vám dovoleno kněze před sebe povolávati na soud,[5]) způsobilo nám to nemalých obtíží, které až posavad ani odstraněny ani zmenšeny nejsou. Mimo to vymohl jste mandat, že spisy učených bohoslovců zde v markrabství prodávány

---

[1]) O péči biskupově zvláště o kněze stkvělé svědectví vydávají statuta str. 27—41. — Aby lid věřící znal aspoň otčenáš, pozdravení andělské, snešení apoštolské a desatero Božích přikázaní, rozkázal, aby kněz každou neděli a svátek hlasitě se je modlil.

[2]) Trid. sess. XXIV. cap. II. de reform.

[3]) Borový, l. c. str. 84.

[4]) Dudík str. 6.

[5]) Míní dekret císařský vydaný na žádosť biskupovu v Augsburku r. 1566., jímž Maxmilian podřídil kněžstvo utrakvistické biskupovi.

býti nesmějí, z čehož vidno, že pravdu potlačiti chcete. Nepřestávaje však ani na tom všem zapověděl jste i sbory (jak bratrův tak i protestantů) na biskupských údělech, čeho nikdo z vašich předchůdců neučinil. Vězte tedy, že my toho, co nám Pán Bůh dal, se nevzdáme, staň se co staň.« [1])

Biskup, jenž sice neočekával odpovědi příznivé jsa zvyklý podobnému jednání pánů nekatolických, byl přece nemálo zaražen a pobouřen odpovědí tak prudkou. I odpověděl neméně prudce, že, chtělili takto na dotaz jeho odpověděti, měli tak učiniti v jeho bytu, ne však ve veřejném sezení, kde přede všemi byl potupen. Chtěje však věděti, zdali souhlasí všichni páni s odpovědí páně Jetřichovou, tázal se, mluvilli tento jménem jejich a souhlasíli s ním všichni. — A všichni páni projevili souhlas s odpovědí pána z Kunovic až na pana Bertolda z Lipého, zemského maršálka, jenž seděl vedle biskupa Ten zřejmě prohlásil, že nesouhlasí s takovým jednáním proti biskupovi; nesouhlasili také preláti a města dávajíce hlubokým mlčením na jevo, že jsou buď opačného mínění u věci té anebo že aspoň pan Jetřich nemluvil jejich jménem. — Větší část šlechty stála při tomto jednání vně zábradlí soudního; biskup chtěje znáti i jejich mínění, poslal k nim švakra svého, pana Joachima Zoubka,[2]) otázat se, co by soudili; než i ti souhlasili s odpovědí páně Jetřichovou. Nezbývalo proto biskupovi nic jiného, než stěžovati si na nedostatek všeliké dobré vůle a hroziti, že povede stížnosť u císaře na takové jednání.

Tak nezdařil se pokus biskupův, aby si získal souhlasu šlechty. Nechtělli buď úplně se vzdáti svého úmyslu anebo posečkati na dobu příhodnější připravuje zatím synodě půdu, nezbývalo mu, než uskutečniti hrozbu svou, stěžovati si u císaře. A proto umíniv si svolati synodu i proti vůli šlechty sepsal stížnosť k císaři (Maxmilianu II.), již poslal do Vídně po kancléři svém dru. Kerstmannovi.

Avšak mezitím nelenili ani protivníci jeho a zvláště bratří pozorovali vše bystrým okem; majíce ve Vídni mocné příznivce a jsouce zpraveni o každém kroku biskupově dověděli se ovšem o stížnosti a Blahoslav, starosta bratří, sám jsa churav poslal ihned do Vídně bratra Nikodema, aby překazil snahy biskupovy.[3])

Dr. Kerstmann dosáhl audience u císaře dne 29. března. Bratr pak Nikodem pomocí osobního lékaře císařova dra. Cratona, zvláštního příznivce bratří, dostal se do císařského sálu a stál jen několik kroků za kancléřem tak, že mohl vše dobře slyšeti. Dr. Kerstmann pokloniv se hluboko před císařem prosil ho latině, aby jej ráčil laskavě vyslechnouti, že přichází v záležitosti biskupa olomouckého. Císař odvětil, aby vyřídil žádosť svou zkrátka. Kancléř zmínil se o posledním soudě zemském v Brně a o událostech na něm stěžoval si

[1]) Gindely, l. c. str. 44—45; Procházka, l. c. str. 365.
[2]) Pan Joach. Zoubek měl za manželku jedinou sestru Vilémovu Helenu.
[3]) Gindely, l. c. str. 46.

na rostoucí počet bratří a na urážlivou řeč pana Jetřicha z Kunovic. Řeč odevzdal též písemně císaři, který přijímaje ji se pousmál a řekl: »Co máme dělať?« — Vyslanec biskupův promluvil ještě několik nesrozumitelných slov, odevzdal císaři několik spisů, jenž je ani se nepodívav na ně odevzdal pobočníku. — Audience byla skončena; kancléři nedostalo se určité odpovědi.

Stížnosť biskupovu odevzdal císař svému sekretáři, Mikuláši Walterovi z Waltersberka, horlivému přívrženci protestantů, jenž byl drem. Cratonem získán pro bratry. Ten maje stížnosť biskupovu v rukou mluvil o ní neuctivě a skončil, že dá na ni jménem císařovým biskupovi odpověď, po níž mu zajde chuť vésti podobné stížnosti na pány nekatolické.[1])

Biskup Vilém uslyšev o výsledku stížnosti nedal se od úmyslu svého zastrašiti a svolával již synodu diecesní do Olomouce na den 9. května 1568. U císaře podpory sice nedošel, avšak ani protivníci jeho nedokázali toho, aby císař svolanou synodu vůbec zakázal; vymohli přičiněním hlavně Walterovým jen tolik, že císař odřekl všeliký přímý svůj vplyv, jehož si přál biskup. Neslíbil totiž ani že bude ustanovení synodalních chrániti ani nevyzval šlechty, aby duchovenstvo své na ni poslala.

Nedostav aspoň přímého odmítnutí dal se energický biskup ihned do díla: Vybídnut Jesuity a veden jsa i tím úmyslem, aby ve svolání synody předešel metropolitu pražského,[2]) vydal dne 11. března 1568. latinský list okružní, jímž svolával kněží do svého sídla na den 9. května 1568. V listě tom (litterae convocatoriae) pozdraviv nejprve kněžstvo své diecése odvolává se na zvyk církve sv., dle něhož již od nejdávnějších dob všeliké spory o víře, mravech a obřadech se řešily na synodách[3]) a připomíná ustanovení sněmu Tridentského, aby v každé diecési ročně byla svolána synoda diecesní. »A jeli kdy synody třeba, jest jí třeba nynější doby,« — píše dále, — »kdy tolik jest různých sekt a mravy tak poklesly. Třeba jednati o prostředcích, jakými dala by se napraviti porušená jednota náboženská a zkáza mravů, nač již od počátku svého nastolení pomýšlím.« — Za nejlepší prostředek uznal diecesní synodu, proto ji svolává, nedbaje různých překážek poradiv se dříve s učenými a

---

[1]) Gindely, l. c. str. 46—47; Procházka, l. c. 366—367.

[2]) Dudík, l. c. str. 5. dí, že bezpochyby svolal synodu s přivolením metropolitovým (wahrscheinlich mit Zustimmung seines Metropoliten). — Gindely str. 44. však píše: „Es scheint, als habe ihn ein gerechtfertigter geistlicher Wetteifer angespornt, es dem letztern (pražsk. arcib.) zuvorzuthun.“

Téhož mínění jest i Borový str. 85.; to mínění potvrzuje se též listy, jež napsal arc. Antonín Brus nunciovi v příčině synody té. (Borový, l. c. str. 87.) Řevnivosť Vilémova dá se vysvětliti z poměru, jaký byl mezi oběma hodnostáři. (Ib. str. 67.)

[3]) Poukazuje na I. sněm apoštolský.

nábožnými muži na den 9. května 1568. do stoličného chrámu Páně v Olomouci. Pod tresty církevními nařizuje všem kněžím své diecése, aby se dostavili, a napomíná děkany, aby podřízenému kněžstvu vše oznámili.[1]) Na konec slibuje, že všeliké stížnosti ochotně vyslechne a dle možnosti všem pomůže.[2])

O průběhu rokování zachovaly se dvě zprávy: Jedna od jmenovaného již bratra Nikodema, kterou uvádí Gindely[3]) (Nikodem popisuje, jak chovalo se kněžstvo nekatolické, které se dostavilo), druhá jest od P. Jana Schmidla T. J.[4])

Dle zprávy Schmidlovy sešlo se v ustanovený den do Olomouce na 250 kněží.[5]) Většinou byli to kněží světští, mezi nimi i několik cizích; přišlo i něco řeholníkův a několik údů Tovaryšstva Ježíšova, jež biskup schválně na synodu pozval. Dostavilo se na pozvání biskupovo též několik kněží nekatolických a bratrských, z nichž vynikal Matouš Brodenus, utrakvistický farář prostějovský, a bratr Nikodem, který přichvátal z Vídně, kam podruhé se byl nedávno odebral.

Mezi pozvanými Jesuity vynikal zvláště provincial rakouské provincie řádové P. Vavřinec Magius,[6]) jenž přibyl do Olomouce již dne 30. dubna. Biskup Vilém často užíval jeho rady a ustanovil jej, aby při synodě zahajoval rozhovor. S ním přišel P. Vojtěch Bouzek, jenž byl examinatorem Vilémovým před jeho vysvěcením na kněžství.[7]) Na synodě mluvil o poslušnosti, jednotě církve a kázni kleriků; řeč jeho byla vydána též tiskem.

---

[1]) Děkan kroměřížský Jakub Passer (Vrabec?) oznámil synodu českým listem dto. 13. března 1568., jenž končí: „každy z vás poslu od chuze pro obecne dobre nebude sobie stěžovati po deviti peniezych bylých dati.“ (Dudík, l. c. Beilage A.)

[2]) Dudík, l. c. str. 13—17.

[3]) L. c. str. 48. a násl.

[4]) Historia Societatis Jesu in provincia Bohemiae, pars I. pag. 261. sq. Že synoda vůbec byla, pochybuje Wolný (I. Bd. str. 71.), jenž píše: „Die Einladung hiezu von Seite des Kremsierer Dechants an den ihm unterstehenden Klerus ist zwar im Original vorhanden, ob aber die Synode wirklich abgehalten wurde, ist zweifelhaft, weil sich die diesfälligen Beschlüsse bisher nirgends auffinden liessen.“ Ziegelbauer a Tasseau o ní mlčí. Teprve dr. Dudík našel statuta synody v kníže-arc. archivě v Kroměříži; chovají se tam ve třech exemplářích, z nichž však jen jeden jest úplný. (str. 11.) R. 1870. vydal je poprvé tiskem za podpory moravského zemského výboru pod názvem: Statuten der Dioecese Olmütz vom Jahre 1568. (Brünn 1870.)

[5]) Str. 262.

[6]) Dudík, l. c. str. 7—8.

[7]) P. Bouzek byl první Čech, jenž vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova (r. 1556). — Narodil se v Praze, kde též studoval a sice v koleji jesuitské. Tam zázračným způsobem přiveden byl k tomu, aby vstoupil do Tovaryšstva. Na to vyučoval ve Vídni theologii, kde byl též děkanem fakulty bohoslovecké. Pro svou učenosť, zbožnosť a pokoru těšil se všeobecné úctě. Byl prvním censorem knih ve Vídni, kde též zemřel r. 1571. (Schmidl, l. c. str. 105. a 307.)

Dne 2. května zavítal do Olomouce P. Jindřich Blyssemius, rektor koleje pražské, se dvěma mistry. Dostavili se jmenovaní tři Jesuité proto dříve, aby přehlédli statuta, jež vypracoval pro synodu probošt brněnský, Jan Grodecký z Brodu.[1]) Statuta jim předložil biskup povolav mezi ně ještě rektora olomoucké koleje, P. Hurtada Pereza rodem Španěla, a P. Baltazara Hostounského.[2]) Byli ovšem povoláni ke práci té též někteří kanovníci olomoučtí a biskupský official M. Jan Hadius, hlavní práce však spočívala na Jesuitech. Komise tato po dva dny zkoumala řečená statuta tu je měníc tu cosi vynechávajíc tu opět některé věci obšírněji a jasněji projednávajíc. Při práci té mluvilo se též o tom, máli býti sněm Tridentský na synodě úplně přijat a prohlášen; z návodu Jesuitův bylo ustanoveno, aby častěji při čtení statut bylo na dekrety koncila Tridentského poukazováno a statuta aby se s ním srovnávala, aby se však úplně neprohlašoval. Bylo se totiž obávati, že by císař a šlechta byli uraženi, kdyby bez jejich souhlasu dekrety sněmu Tridentského byly přijaty. Takto byly tedy přijaty některé dekrety sněmu Tridentského, neplatily však jako ustanovení sněmu, nýbrž jako zákony diecesní.[3])

Když byly předběžné práce vykonány, sešla se v neděli většina účastníkův a celý den věnován byl vzájemnému se vítání, poznávání a pozdravování; synoda pak zahájena v pondělí dne 10. května (1568). Jak asi plesalo srdce biskupovo, když oslovil účastníky nadšenou řečí, v níž poukazoval na to, že přišla doba boje duchovního, že nelze skládati ruce v klín, jako předkové činili, nýbrž že třeba všecku sílu napjati a s chrabrostí neobyčejnou bojovati boje Páně.[4]) Když domluvil, sloužil sám mši sv. vzývaje Ducha sv. za přispění; po mši sv. usedli všichni na přichystaná místa. Na to oslovil shromážděné kapitolní arcijáhen Martin Schmalzer krátkou řečí »o poslušnosti k církvi a jejím představeným.« Po řeči jeho zpívány byly litanie o všech svatých a dály se jiné obřady obvyklé při zahajování synod.

---

[1]) Jan Grodecký byl zvláštním příznivcem Jesuitův a uvedl je do Brna. Po smrti bisk. Viléma stal se jeho nástupcem (1572—1574). — (Procházka, l. c. str. 385. a násl.)

[2]) Balt. Hostounský rodem z Týna nad Vltavou v Čechách (1534.) vyučoval bohosloví v Olomouci a Praze. Jest též bohosloveckým spisovatelem. Zemřel v Chomútově r. 1600. (Schmidl str. 261.); Schmidl jmenuje ho Hostovinus.

[3]) Viz I. část statut: „De professione fidei christ. (str. 20.), de libris recipiendis et eorum editionibus (str. 21.), de cathedra theologali et theologiae professoribus (str. 27.), de sacramentis“ (str. 42.) a j. — Ano mnohá ustanovení byla doslovně vzata ze sněmu Tridentského tak, že se ve statutech ani doslovně neuvádějí, nýbrž se na ně jen ukazuje. Na př. de conferendis et accipiendis ordinibus (str. 62.), de seminario cleri (str. 83.) de clandestinis matrimoniis a j.

[4]) Procházka, l. c. str. 367.

Po obřadech přípravných [1]) vystoupil na kazatelnu Jesuita a professor řečnictví v Olomouci, M. Zikmund Dominatius. a měl stkvělou řeč latinskou o účelu a užitečnosti synod. [2]) Po řeči jeho hájil a odůvodňoval Jesuita Adam Cornutus [3]) větu, že církev římská jest všeobecna a katolicka. Když skončil, rozkázal biskup, aby se četla první část statut »o víře.« Četl ji po několik hodin domicelář olomoucký Jan. [4]) Biskup tázal se přítomných, souhlasíli se vším. Všichni jednohlasně odvětili »placet«, čímž byla první část statut schválena; odporoval toliko Matouš Brodenus s několika svými přívrženci, mezi nimiž byl i jmenovaný již bratr Nikodem. [5]) Brodenus však, jakož i jeho přívrženci byli nekatolíky, kteří byli přítomni vlastně jen jako posluchači; nedbalo se proto jejich odporu — a tak sezení prvního dne bylo skončeno.

Druhého dne (v úterý 11. května) sloužil slavnou mši sv. Kašpar z Litovle, opat premonstrátského kláštera na Hradisku u Olomouce. Po mši sv., než zahájeno bylo druhé sezení, opakovaly se tytéž obřady, jež se dály dne předešlého. Na to řečnil Jesuita P. Wolfgang Piringer, regens konviktu šlechtického, »o škodách, jaké způsobila kacířstva církvi« a »o auktoritě papežově.« [6]) Po řeči jeho předčítal řečený již alumnuskanovník M. Jan druhou část statut:

---

[1]) Bylli při zahájení synody zachováván ritus, jak jej udává Dudík v dějinách mor. (IV. sv. str. 394. a násl. něm. vyd.), není ze zprávy Schmidlovy zřejmo. Udáváť toliko, že pro účastníky zřízena byla uprostřed chrámu povýšená sedadla.

[2]) Zikmund Dominatius pochází ze šlechtické rodiny utrakvistické pánů z Pisnic. — Byl velice nadaným řečníkem, jak dokázal i na této synodě i roku následujícího v Praze před arcibiskupem a mnohými šlechtici. Avšak měsíc po poslední své řeči vystoupil z řádu, ač byl již 8 let v Tov. Jež. (Schmidl str. 280.) Pilarz-Morawetz (l. c. str. 522.) nazývají jej „Domináček.“

[3]) Gindely (str. 49), Schmidl zprávy té nemá.

[4]) Gindely (ib.) píše, že četl tuto část statut Jesuita Konrád Gelber, Schmidl však dí, že M. Jan.

V části té nařídil biskup, aby při nastoupení úřadu každý duchovní skládal vyznání víry dle Tridentina (str. 20.); dále udává se, jaké knihy kněží mají míti: Vulgatu, katechismus římský a jiné knihy schválené. Čísti anebo jen míti knihy kacířské přísně se zakazuje. (str. 21.) — Farářům důtklivě připomíná povinnosti jejich, jak mají dbáti o svěřence své, jak starati se, aby nebyli svedeni pastýři nepravými. (str. 23.) — Kmotry ať často napomínají, aby starali se o duševní blaho těch, které při křtu na rukou drželi. (str. 24.) — Duchovním správcům důtklivě na srdce klade, aby pilně hlásali slovo Boží. Poněvadž však mnoho jest kněží, kteří nedovedou sami kázaní si složiti, slíbil, že vydá pro ně výklady na neděle a svátky celého roku, aby mohli dle nich kázati. Výklady ty měly se zakoupiti ze jmění kostelního. Chtěje se přesvědčiti, jak pilně se kázává, rozkázal, aby kněží kázaní psali; při visitaci bylo jim je ukázati. (str. 27—37.) — Kněží také pilně mají poučovati lid o sv. zpovědi a často jej nabádati, aby přistupoval ke stolu Páně; na zemřelé často v modlitbách svých pamatovati a mši sv. za ně sloužiti; o to dbáti, aby lid věřící náležitě světil neděle a svátky, ustanovené posty zachovával (zvláště čtyřicetidenní) a konečně často vysvětlovati, jak ctíti jest obrazy a sochy svatých. (str. 38—41.)

[5]) Gindely.

[6]) Schmidl str. 405.

»o svátostech.«[1]) I tato část byla schválena jednohlasným »placet.« Na to uchopil se sám biskup slova, aby promluvil o hodnotě svátostí. — Konečně ohlásiv na odpoledne rozhovor o tom, co dosud bylo přečteno, rozpustil shromáždění.

Pečlivý biskup věděl dobře, že nejsou všichni účastníci se všemi ustanoveními spokojeni a že víra jejich čtením statut nebyla dosti utvrzena. — Chtěje proto každému poskytnouti příležitosť pronésti své pochybnosti, aby mu mohly býti vyvráceny, ohlásil na odpoledne rozhovor o věcech dosud přijatých. Dostavili se všichni. Když usedli, Jesuita M. Bartoloměj Weissag, rodem z Kladska, promluvil »o užitečnosti disputací.« Po něm vystoupil Jesuita P. Vojtěch Bouzek ohlašuje, že jest hotov hájiti proti komukoli kteréhokoliv článku, jež dosud byly přijaty. Než nikdo se nehlásil, což biskupa nemile překvapilo: Očekával, že málo z přítomných se přihlásí k rozhovoru, poněvadž kněžstvo bylo málo vzděláno, avšak že nikdo se nepřihlásí ze 250, toho se nenadál. I povstav vybízel účastníky, aby jen vystoupili s námitkami svými, které by snad měli proti některým ustanovením; aby vyznali pochybnosti své, — vše že se jim vyvrátí. Na vybídnutí to přihlásilo se přece několik kanovníkův a probošt augustiniánský ze Šternberka, Bedřich Bořikovský z Bořikova, z kněžstva však nižšího se neozval nikdo. Na to vyzval biskup Matouše Brodena, aby vyslovil své námitky; očekávalť, že jistě použije této příležitosti, když hned prvního dne nesouhlasil s ustanoveními synodálními. Avšak Brodenus odmítl vyzvání pravě, že nemá k tomu rozkazu od svého pána[2]) a že bez jeho výslovného dovolení vystoupiti nemůže. Výmluvou takovou zakrýval však Brodenus

---

[1]) Po krásném úvodě o svátostech vůbec pojednává se tu o jednotlivých svátostech. Zajímavo jest ustanovení v pojednání o nejsvětější Svátosti oltářní (str. 49—53.), z něhož vysvítá, že po r. 1564., kdy byl kalich povolen, se podávalo na Moravě pod obojí způsobou. Místo ono zní: „De communione eucharistiae sub una vel sub utraque specie in hac dioecesi nostra auferri debent omnes controversiae, posteaquam et ab oecumenicis conciliis declaratum sit: sive quis communicat sub una, sive sub utraque, modo id fiat in observantia ecclesiae, proficere digne communicantibus ad salutem, et non ita pridem nationi quoque his in terris a sancta sede apostolica et ipsius summo pontifice Pio papa IV. certis ex causis et legitimis sub conditionibus *utriusque speciei* desiderata a nonnullis communio libere permissa et vetus illa *sub una specie* nihilominus in suo robore conservata, ita ut ab uno sacerdote eademque in ecclesia, utraque communio, tam sub una, quam sub utraque Christi fidelibus, secundum doctrinam ecclesiae de eucharistia sentientibus et mediis ad eam non in iudicium sumendam utentibus, recte exhiberi possit.“ (str. 50—51.) — Duchovním však bylo poučovati lid veřejně i soukromně, zvláště ve zpovědnici, pod jakými podmínkami jest dovoleno přijímati pod obojí. Kdo by zavrhoval přijímání pod jednou tvrdě, že nedostačuje ke spáse, anebo kdo by nevěřil, že tolik se přijímá pod jednou, jako pod obojí, ten neměl býti připuštěn přijímati pod obojí. Nemocným však, aby se snad nejsv. Krev nevylila a takto nezneuctila, mělo se podávati jen pod způsobou chleba, jakož činí i Řekové a jiní východňané. V mimořádných případech se dovoluje, aby kněz sloužil mši sv. v příbytku nemocného a potom mu podal pod obojí způsobou, avšak vždy jen s dovolením představených. (str. 50—52.)

[2]) Totiž pana Vratislava z Pernštýna, českého kancléře, který ho na synodu poslal.

jen svou nedostatečnosť a nevědomosť; pan z Pernštýna, jsa katolíkem,[1]) nebyl by zajisté nic proti tomu měl, kdyby Brodenus byl řečnil na synodě.

Když tedy nikdo nechtěl pustiti se v rozhovor, zarmoucený biskup určil Jesuity Blyssemia, Baltazara Hostounského a jiné ještě dva, aby rozhovor provedli. Ti vystoupili a pronášeli různé námitky, jež P. Vojtěch vyvracel. A tak ovšem skončilo se vše úplně klidně a hladce.

Avšak třetí den synody, (středa), neprošel tak pokojně, jako dva prvé. Již při mši sv., kterou sloužil sám biskup, dal všeobecné pohoršení často jmenovaný již bratr Nikodem.[2]) Byv všem dosavádním schůzím přítomen, přišel i na dnešní a postavil se blízko oltáře. Když bylo pozdvihování, všichni poklekli, jen Nikodem stál. Biskup zpozorovav tuto neuctivosť, poslal k němu sluhu poroučeje mu, aby poklekl; Nikodem však neposlechl. Po mši biskup poslal k němu opět sluhu otázat se ho, jeli z Olomouce. Nikodem odvětil, že je Němec, udávaje tím zároveň, že jest protestant. Několik sluhů biskupových přidružilo se hned k němu chválíce ho, že tak statečně biskupovi odporoval. »Sloužíme sice biskupovi,« pravili mu, »avšak o takové věci se nestaráme — a nikterak nám nepřekážejí.« — Ano, aby nové svoje přátelství utvrdili, pozvali Nikodema do biskupského paláce, kde ho častovali nejlepším vínem biskupovým pijíce statečně na zdraví nového přítele.

Po mši sv. nemilým tímto případem přerušené řečnil Jesuita P. Dominatius o důstojnosti stavu kněžského.[3]) Na to byla čtena třetí část statut »o reformaci kleriků,«[4]) v níž se kárají zkažené

---

[1]) Gindely, l. c. str. 50.

[2]) Gindely str. 49.

[3]) Řeč ta byla r. 1569. v Praze též tiskem vydána. Z toho soudí Pilarz-Morawetz (str. 522.) proti Ziegelbaurovi a j., že synoda byla r. 1568.

[4]) Dudík, l. c. str. 63—86. — Část tato důležita jest tím, že z ní poznati možno, na jaké výši mravní stálo tehdejší kněžstvo na Moravě, jakých přestupků se dopouštělo atd. Ukázav biskup v I. oddíle jak důležito jest, aby kněží vedli život vzorný a byli příkladem všem, přechází k jednotlivým dekretům o životě kněžském. Ustanovuje, aby duchovní správcové aspoň v neděli a ve svátky sloužili mši sv., jindy aby aspoň byli přítomni některé mši sv. Jáhni a podjáhni aby přijímali nejsv. Svátosť oltářní aspoň dvakrát, ostatní klerici jednou za měsíc. (str. 64.) — Hóry aby se beneficiati modlili denně v ustanovený čas, sic že budou trestáni buď odnětím důchodův aneb jinými tresty kanonickými. Kdo by neměl breviáře, buď potrestán peněžitou pokutou. (str. 66.) — Aby kněží úplně mohli se věnovati záležitostem duchovním, bylo ustanoveno, aby věci hospodářské se svěřily jáhnům. (str. 67.) — Pro kleriky určeno, aby četli pilně písmo sv., svaté Otce, spisy bohoslovecké; zakázáno jim však přísně čísti knihy kacířské. (str. 67 násl.) — Nařízení sněmu Tridentského o residenci přísně bylo obnoveno, a kdo by jí nezachovával, budiž potrestán. (73.) — Kněžím nařízeno, aby bedlivě vedli matriky. (74.) — Arcikněží měli svolávati čtyřikrát do roka podřízené faráře, při čemž měly se různé věci uspořádati. Moc jejich byla značna: Bylo jim dbáti, aby děkani, faráři a kaplani konali řádně své povinnosti, aby měli potřebné knihy, podávati zprávy o mravech kněžstva atd. Na pomoc byli jim přidáni děkani, kteří svolávali měsíčně svoje kněžstvo na některou faru a tam od nich přijímali zprávy. Mimo to uváděli

mravy kněžstva, jeho šat a chování neklerikální, jeho přepych a j.[1]) — Při místech těch vznikl mezi přítomnými takový hluk, že sám biskup musil se uchopiti slova a všecku výmluvnosť svoji na to vynaložiti, aby hluk a nespokojenosť přítomných utišil. Jen stěží získal i třetí části »placet.«

Po té byla synoda ukončena chvalozpěvem ambrosianským. Chtěje nabyti příležitosti, aby důvěrně s účastníky mohl si o synodě pohovořiti, starostlivý biskup pozval všecky na oběd. Avšak málo jich přijalo pozvání biskupovo, většina spěchala hned po synodě domů; biskup s bolestí předvídal, že malých asi dodělal se synodou výsledků.

Mezi těmi, kteří se na oběd dostavili, biskup chtěl zapřísti kratší rozhovory o věcech, které se projednávaly na synodě; ale všichni hovoru se zdržovali, jen jeden, jak se zdá podnapilý, navrhl několik neslušných vět, o nichž ovšem se nehovořilo.[2])

Mezi účastníky hostiny byl i Brodenus, »ecclesiastes Prostannensis.« Ten po obědě odevzdal biskupovi písemný protest proti usnešením synodálním jménem svým a svých druhů.[3]) V protestě tom omlouvá se, proč mlčel na synodě byv vyzván samým biskupem, aby přednesl námitky své: Udává, že dostavil se na synodu ne z vlastní vůle, nýbrž proto, že mu tak nařídil patron jeho pan Vratislav z Pernštýna. Mlčel, poněvadž mu nebylo lze mluviti bez souhlasu šlechty, z jejíž milosti žije a která mu v této věci nic nenařídila; jakožto jednotlivec nemohl jednati o záležitostech, jež týkají se veškeré církve jejich. Mimo to synoda byla prý ohlášena, aby spojila všecka náboženství na Moravě, církev však a náboženství

---

faráře na fary, začež dostávali po 1 zl. V odkaze měl každý farář poručiti jim aspoň 2 zl. (74. a násl.) — Biskup zamýšlel konati roční visitace (76.) a sice buď sám anebo zástupci svými, při nichž pilně že bude dbáti hlavně na život kněžstva. (77.) — Na to vypočítávají se jednotlivé přestupky, jichž kněžstvo se dopouští, a tresty na ně. Tak na př. brojí se proti opilství: Kdo by napomenut jsa od vášně té neupustil, má býti potrestán a buď na čas aneb i úplně zbaven svého úřadu. — Kněžím zakázáno míti v domě cizí osoby ženské jakož i podezřelé a mladé, mohli míti jen osoby hodné a starší. — Nařízeno jim nositi tonsuru a kleriku, varovati se všeliké nádhery. Církevní ceremonie přísně zachovávati, od rozličných však pověr při mši svaté úplně upustiti. — Laikům bylo zakázáno při processích a jiných příležitostech odívati se posvátnými rouchy bohoslužebnými a nositi ostatky svatých. (78. a násl.) — Ze statut dlužno souditi, že na hřbitovech se dály trhy a jiné pohoršlivé věci, což vše zakázáno a nařízeno, aby hřbitovy se zavíraly. Statuta předešlých biskupů byla obnovena a potvrzena. (str. 84.) — Na konec ustanoveno, aby ročně byla svolávána diecesní synoda, a zároveň ustanoveno, jak se má svolávati. (85.) — Konečně se prohlašuje, že všecka ustanovení podrobují se autoritě stolice apoštolské a církvi římské, matce a učitelce všech církví. (str. 86.)

[1]) Viz str. 77, 78—80 a j.

[2]) Gindely, l. c. str. 49.

[3]) Dudík, l. c. příloha B. Z protestu toho viděti zároveň, jak bylo kněžstvo nekatolické závislo na patronech; Brodenus totiž píše: „In quorum (šlechticů) patrocinio a multis retro annis ego cum ceteris presbyteris, ecclesiarum ministris, vivo et victito cum Deo auxiliante, donec aliquis ea de re alius consensus fuerit aut inde vi eripiar.“ — Slova ta platí částečně i o kněžstvu katolickém, poněvadž také bylo závislo na patronech.

jejich, které spočívá na Písmě sv. a výkladě sv. Otců, byly zavrženy, dříve než se o nich vůbec jednalo. Konečně dí, že při disputacích mají se ustanoviti nestranní rozhodčí, ne však takoví, kteří již předem jednu stranu odsuzují, a nabízí se, že jest ochoten disputovati, dovolíli šlechta a budouli s ním jeho spoluvěrci vysláni na místo ustanovené; kde rozhodčí nestranní se ustanoví.

Celý tento protest jest ovšem jen za tím účelem napsán, aby omluvil nestatečnosť a nevědomosť Brodenovu.

Pokud se mu to podařilo, jest ovšem jiná —

Tak skončila synoda, v niž biskup Vilém skládal tak veliké naděje: Praktického výsledku — aspoň pro přítomnosť — neměla téměř žádného,[1]) poněvadž málokteré usnesení její se provádělo.[2]) Hlavní příčinu nezdaru toho hledati dlužno v kněžstvu samém, které o ustanovení synodální pramálo se staralo, a hlavně v patronech, již vládli kněžstvu svému jak katolickému tak i nekatolickému předpisujíce mu, co má dělati, o čem kázati, jak učiti. Kněžstvo, jež účastnilo se synody, vědělo již předem, že patronové nepřipustí, aby se řídilo dle ustanovení synodálních, když tak urputně odporovali, aby se synoda vůbec svolala. Na Moravě se tedy synodou nic nepolepšilo, — ba arcibiskup pražský Antonín Brus z Mohelnice píše, že se jí leccos ještě více zhoršilo.[3]) Nelzeli bráti obvinění to doslovně, (poněvadž arcibiskup píše takto poněkud z řevnivosti, že suffragán jeho předešel ho ve svolání synody), tolik přec asi jest ve výroku jeho pravdy, že synodou se nehrubě věci polepšily. Pozoruhodna jest však synoda naše aspoň tím, že jest věrným obrazem své doby.[4])

Na květnou neděli.

»Větve palem vonným vzduchem vlají,
zvučné »Hosanna« v dál zaznívá;
hle, jak květy ba i roucha svá
v cestu Tobě, Pane, prostírají!

---

[1]) Jaký užitek ze synody vzešel Jesuitům, viz Schmidl str. 264.

[2]) Procházka, l. c. str. 369.

[3]) Borový Antonín, Brus z Mohelnice, str. 87. — Omlouvaje se nunciovi papežskému, že nesvolává synodu diecesní, píše, že by stav náboženský v Čechách ještě více se zhoršil, kdyby proti vůli vladařově nyní hned sněm provinciální svolal, ježto by o provedení výnosů sněmovních nikdo se nestaral.

[4]) Roku 1584. za velikého biskupa olomouckého Stanislava II. Pavlovského byla sestavena komise, která výnosy synody diecesní z r. 1568. znova prozkoumala, a biskup nařídil, aby byly v diecési prováděny.

Božské rety Tvé však tiše lkají;
proč se rmoutí, Mistře, mysl Tvá?« —
»Ústa dnes k mé chvále horlivá
buřičem mne zítra provolají.

Dnes mne zovou králem, nebes manou,
však už zítra po mé krvi vzplanou
oči jejich běsnou vášní rudé.

Týže strom, jenž dnes dal ratolesti,
zítra pruty skytne divé pěsti, —
kmen pak holý — na kříž pro mne zbude!«

František Skalík.

Vývoj hudby kostelní až po naši reformu.[1])

Nastínil Isidor Vondruška.

Mluvímeli o zpěvu prvních křesťanů, tážeme se především, odkud vzali text svých zpěvů. — Základem bohoslužebného zpěvu byly jim žalmy a jiné písně duchovní ze starého Zákona: na př. vítězný zpěv Mojžíšův, zpěv Zachariášův, Magnificat a zpěv Simeonův, — vždyť obsahovaly mnohé žalmy proroctví o Messiáši nebo jinak oslavovaly Boha. Sám božský Spasitel je zpíval se svými apoštoly a sv. apoštol Pavel píše (k Efes. 5, 19): »Naplněni buďte Duchem sv. mluvíce vespolek v žalmích a chválách a v písničkách duchovních zpívajíce a plesajíce v srdcích svých v Pánu.« Mimo to improvisovali věřící při bohoslužbě chvalozpěvy, jak jim je právě nadšení v ústa kladlo, což nazývá sv. Pavel duchovním zpěvem (ᾄδας πνευματικάς); dosvědčuje to Tertullián ve své apologii. Dojalali taková improvisace posluchače, myšlénky její se opakovaly, — pravá to lidová poesie.

Chcemeli promluviti o nápěvech, jest nám rozeznávati křesťanské obce vzniklé mezi židovstvem a pohanstvem: Ony přijaly nápěvy židovské, tyto pak pohanské. Avšak o původním zpěvu židovském, který najmě král David byl uspořádal, víme, že zanikl za babylonského zajetí (587) nebyv zaznamenán. Od návratu pak svého do Palestiny přizpůsobovali se židé v hudbě jakož i ve mnohých zvycích pohanům; jen zevnější tvářnosť zpěvu zůstala tedy Davidova. V takových tedy nápěvech zpívali i sv. Apoštolové při poslední večeři, takový zpěv přijali i první křesťané v Jerusalémě. Křesťané pak mezi pohany žijící vzali, jak se právem domníváme, nápěvy své z antického umění; neboť lidé, kteří čítali duchaplné listy sv. Pavla a evanděliu sv. Jana, byli zajisté i umění pohanského znali — a

[1]) Prameny: Dějiny Ambrosovy a Schlechtovy, časopis „Cyrill“ a j.

melodie antické nebyly nesnadny. Poněvadž tedy, — jak již řečeno, — i židé čerpali melodie své namnoze z hudby pohanské a poněvadž umění tehdejší doby mělo jakýsi ráz povšechný, všeobecný, proto se oba způsoby nápěvu jen málo od sebe lišily.

O způsobu přednášky píše sv. Augustin (Confess. X.): »Zpívající tak málo měnil svůj hlas, že spíše mluvil než zpíval.« — Nebylo tedy třeba, aby hudební nástroje provázely a řídily tento jednoduchý, skoro monotonní zpěv; což dosvědčuje Klement Alexandrinský slovy: »My užíváme jen jednoho nástroje a to slova míru, kterým Boha ctíme; nemáme ani žaltářův ani bubnův ani trub ani píšťal.« A sv. Jan Zlatoústý píše: »David užíval citery s bezduchými nástroji; ale církev sv. užívá citery životními strunami ostruněné; naše jazyky, naše hlasy — toť jsou ony struny.«

Aby však lid zpěvy bohoslužebné zpíval přesně, ustanovila církev sv. zvláštní zpěváky (cantores), kteří dle příkazu apoštolských konstitucí zpěv začínali, aby lid snáze v něm pokračoval. Cantores měli v basilice zvláštní místo (chorus) mřížemi nebo stupněm oddělené od ostatních věřících, jichž zpěv se obmezoval na recitování žalmův a na krátká responsoria: Kyrie eleison, Amen atd. Již na začátku 4. století zřídil papež Silvestr školu pěveckou a brzy na to Hilarius tak zvané orfanotrofium.

Zvláštního rozkvětu dostoupil zpěv církevní přičiněním *svatého Ambrože,* biskupa milánského († 397), jenž sám složil některé hymny, na př.: Aeterne rerum conditor, ó lux beata Trinitas atd., jenž také zavedl zpěv antifonární, ve kterém totiž zpěváci a shromážděná církev se střídali, a ustálil 4 hlavní toniny, ve kterých všechen zpěv by se pohyboval. (Začínaly tóny: D, E, F, G.) Podržel však dosud antickou metriku; a právě v metrickém rozdělení a v milé jednoduchosti snad spočívala krása ambrosiánských zpěvův, o kterých vyznává sv. Augustin: »Jak jsem plakal při zpěvech Tvých, ó Bože!« —

Hlavní zásluhy o zpěv chrámový má však papež *sv. Řehoř Veliký* (590—604).

I. Osvobodilť zpěv církevní z pout řecké prosodie. V řecké hudbě rozhodovala délka slabiky, — dlouhá slabika vyjadřovala se i déle trvajícím tónem, zakládalť se zpěv řecký na metrice poetické. Ve zpěvu Gregoriánském však rozhoduje přízvuk, zakládá se na metrice řečnické.[1]) Tón osvobozený od slabiky samostatně se dále vyvíjel, ba rozšiřoval se na jedné a téže slabice, ať byla dlouha nebo krátka, v bohaté koloratury a útvary. Proto se také Gregoriánský chorál tak rychle šířil u národů, jimž byla řecká metrika neznáma: neboť oblibovali si ve zpěvu tom volný pohyb a okrasné jubilace, které nad poslední slabikou ve slově Alleluja třeba $^1/_4$ hodiny trvaly.

---

[1]) Dle řecké prosodie bychom zpívali: Justorum animae in manu Dei sunt;

dle Gregoriánského způsobu: Justorum animae in manu Dei sunt.

II. Sv. Řehoř sebral křesťanské zpěvy doposud po různu roztroušené v jednotný celek, který rozdělil na celý církevní rok; právě jako sebral a opravil rituelní knihy sv. Gelasia. Kniha obsahující všecky zpěvy na celý rok jmenovala se »Antiphonarium centonem« a jsouc přikována k oltáři sv. Petra byla normou, dle níž by se řídil všechen zpěv církevní; dle pověsti shořela při požáru chrámu Svatopetrského. Sebrané zpěvy opatřil sv. Řehoř notovými znaky, které se nazývají »neumy.« Neumy jsou puntíky, čárky, háčky a jiné tvary, které psány jsouce nad textem označovaly buď stoupání nebo klesání hlasu; nevyjadřovaly však, jak hluboko nebo vysoko má hlas klesati nebo stoupati. Jméno jejich se odvozuje od jubilace ve slově Alleluja, která vyžadovala silnějšího dechu (πνεῦμα) a zvláštními znaky byla psána. Sv. Řehoř jest také původcem slov i melodií 9 hymnů: Te lucis ante terminum atd.

III. Rozmnožil původní či authentické toniny sv. Ambrože o 4 toniny odvozené či plagální, které začínaly o kvartu níže.[1])

IV. Aby reformu svou snáze provedl, zřídil školu pěveckou, odkud vycházeli učitelé zpěvu římského do všech zemí. Již r. 604. poslal sv. Augustina s několika zpěváky do Anglie, kde skutečně zapustil zpěv Gregoriánský pevné kořeny. I ve Španělsku šířil se zpěv Řehořův: Synoda Toletánská, jíž předsedal sv. Isidor, přikázala, aby se pilně pěstoval chorál. Nadšeným pěstovatelem Řehořovy reformy byl Karel Veliký, jemuž poslal papež Hadrian r. 790. dva zpěváky: Petra a Romana, z nichž každý měl opis antifonáře. Romanus onemocněv zůstal v klášteře Svatohavelském, (knihovna tamější chová sice takový antifonář, ale snad je to pouze opis z 11. století); Petr dospěl do Met, jeho antifonář však se ztratil. Ve Francii pěstovala chorál především města: Mety, Soissons, Paříž; v Německu: kláštery Svatohavelský a Fuldenský. Tam mají původ svůj také *sekvence,* jež povstaly tím, že se podkládal pod dlouhé nápěvy nad jedinou slabikou (na př. ve slově Alleluja) nový text, anebo že nově složené melodie měly povahu a celý ráz Gregoriánský.[2]) V sekvencích hlavně vynikli Notker Balbulus a Tuotilo.[3]) Ze všech sekvencí podržel Pius V. jen 5.[4])

Střední cestu mezi sekvencemi a národní písní zaujímají zpěvy jako Stabat mater a Dies irae (ačkoli skoro vždy počítaly se k sekvencím), — u nás píseň sv. Vojtěcha, jež se připisuje

---

[1]) I. auth. tonina zněla: D, E, F, G, a, h, c, d
I. plagální „ „ A, H, C, D, E, F, G, a } atd.

[2]) Jméno měly buď odtud, že text podložen byl neumám (sequentes neumas) — anebo že na ně následovalo evanděliun (sequebatur evangelium).

[3]) Tuotilo interpoluje „Ite missa est“ takto: „Ite et custodite, jam pro vobis hostia vitae missa est.“

[4]) 1. Victimae paschali — pro sv. týden. 2. Veni scte Spiritus — pro letnice. 3. Lauda Sion Salvatorem — pro slavnosť Božího Těla. 4. Stabat mater — pro svátek 7 ran. 5. Dies irae — pro zádušní mše sv.

sv. Cyrillu a Methodu. Jisto jest o ní aspoň tolik, že ji v té formě, jakou ji podal sv. Vojtěch, r. 992. papež Jan XV. potvrdil dovoluje, aby ji lid zpíval »singulis diebus ad missarum solemnia.« Nejstarší notace, která nám ji zachovala, pochází však teprve z r. 1397. a to od neznámého mnicha kláštera sv. Markéty v Břevnově u Prahy. Závěrečné »Krleš« jest tolik jako Kyrie eleison, »quod Bohemi nimis syncopant.« Podobnou písní — avšak novější jest píseň sv. Václava, kterou nazývá Beneš z Weitmühlu (r. 1368.) »písní ode dávna zpívanou.« Nezdá se tedy býti pravdě podobno, že by ji byl teprve r. 1343. arcibiskup Arnošt složil, jak se domníval Balbín. I v Německu sepsal Ratpert ve Svatohavelském klášteře »Cantilena de s. Gallo,« nábožné to písně v řeči německé, které přijaly formu sekvencí.

Až do té doby pohyboval se veškeren zpěv jen v unisonu; první, jenž začal provozovati zpěv vícehlasný, byl *Hukbald,* benediktin v klášteře sv. Amanda ve Flandrii (840—930). Jeho vícehlasný zpěv či organum postupoval v kvartách, kvintách a oktávách. — což ovšem náš sluch uráží. Vymyslil též nový notopis, který se však neujal.[1]) Ještě několik slov o tehdejších varhanách. Dočítáme se, že císař Konstantin Kopronymus daroval r. 756. Pipinovi varhany a že Karel Veliký dle jejich vzoru nové varhany postavil v Cáchách. Avšak jeho varhany byly strojem velice nepohodlným: Klávesy byly nad míru široky, podobny lopatě; varhaník tloukl do nich pěstmi nebo lokty, píšťaly jejich vydávaly ze sebe zvuky hrozné. V Cáchách omdlela jistá žena ustrašena jsouc jejich hlukem, — jak zaznamenal Walafridus Strabo. R. 951. postavil biskup Winchesterský obrovské varhany, jež popisuje Wolstan, tamější benediktin. Měly 10 kláves na 400 píšťal, vzduch dodávalo 26 měchů, jež šlapalo 70 silných mužů, kteří, jak píše Wolstan, »náramně se potili a vespolek se povzbuzovali v práci.« Za to však:

. . »mächtig ertönt der Klang, dass jeder die Ohren
sich mit den Flächen der Hand zuhält und nicht es erträgt« . .

Ve 14. století se varhany ustavičně zdokonalovaly, pedály jim přidal buď Brabantský Vaelbeke nebo Němec Bernhard.

Veliké zásluhy o zpěv církevní má *Kvido Arretinský,* benediktin v klášteře Pomposánském u Ravenny (v 11. století). Poněvadž neumy neudávaly výšky tónů — ba ani, jak hluboko má hlas klesati, pobíhajíce nad slabikami textu jako nálevníci v kapce vody, byli

[1]) Ukázka notopisu Hukbaldova:

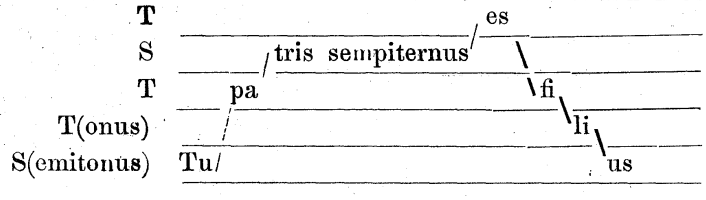

zpěváci odkázáni pouze na vyučování svých mistrů. Velikým těmto nesnázím učinil Kvido konec použiv vynálezu italského, dle něhož přetínala vodorovná červená čára neumy; všecky značky na této čáře sluly f, od kteréhož tónu si zpěváci ostatní tóny počítali. Kvido však psal neumy na 4 liniích, jest tedy původcem liniové soustavy jak ji máme nyní. Neumy psaly se na liniích a mezi liniemi a proměnily se ve 14. století ve znaky tvaru hřebíkového a hranatého ◆. — Kvido rozdělil 20 tónů, jichž tenkráte užíváno, v 7 hexachordův a označoval je slabikami: ut, re, mi, fa, sol, la, — což tehdejší zpěváci nazývali solmisací.[1])

Do století 12., 13. a 14. připadá vynález *mensurované hudby*[2]) *diskantu*[3]) *falsibordoni*[4]) *a kontrapunktu.*[5])

Papež Jan XXII. zakázal r. 1322. diskant v církevním zpěvu (Extravag. comm. Lib. III. de cler. tit. 1), v nichž dí takto: »Někteří novotáři obracejí všechnu pozornosť na časomíru a raději přednášejí svou vlastní improvisaci, nežli ctihodné melodie od předků nám dochované. Provádějí církevní melodie v semibrevech a minimách a obsypávají je malými notami . . . . Kouskují melodii hoquetami,[6]) znešvařují ji diskantem, vnucují jí sprostá tripla a mottetta.[7]) Tím jim však nikterak nebráníme, aby o velkých svátcích k jednoduchému církevnímu zpěvu nepřibírali některé konsonance: jako oktávu, kvintu a kvartu (!), které uchu libě znějí a pobožnosť budí.« — V kontrapunktu vynikali zvláště Nizozemčané,[8]) kteří však brávali písně světské ba i erotické za podklad svých mešních komposic anebo míchali v jediné skladbě text církevní s textem světským. Tímto způsobem vplížily se do chrámu mnohé nešvary tak, že Otcům na sněmu Tridentském shromážděným zdálo se býti nezbytno úplně vymýtiti hudbu vícehlasnou ze chrámů a ponechati v nich jen chorál. Usnesli se takto: »Biskupové vylučte z chrámů své diecése onu hudbu, které buď varhanami buď zpěvem něco nečistého přimíseno jest, aby dům Boží domem modlitby zván býti mohl a jím byl.« Když však r. 1563. zvláštní kongregaci kardinálů bylo prováděti dekreta sněmu Tridentského, uložil kardinál sv. Karel Boromejský věhlasnému

---

[1]) Zpěváci znázorňovali si všecky tehdejší tóny na článcích prstů (kvidonická ruka) a dle nich zpívali.

„Disce manum tantum, si vis bene discere cantum;
absque manu frustra disces per plurima lustra.“

[2]) Franko Kolínský zavedl čtverý druh not: Maxima, Longa, Brevis, Semibrevis; třídílný takt a 5 linií v soustavě čárové.

[3]) Déchantující zpíval s tenorem v unisonu, padlli tenor o tón, stoupl déchantující o tón a naopak; tím se odklidil předsudek proti terci a objevil se zákon o protipohybu v prvních svých začátcích.

[4]) Jsou to buď skladby v sextakkordech pokračující anebo recitování více slabik na jediný souzvuk.

[5]) Kontrapunkt splítá různé melodie v jednotný celek.

[6]) t. j. povzdechy; zpěvák vyrážel ze sebe úryvkovité tóny.

[7]) Dva hlasy s rozdílným textem v téže skladbě

[8]) Dufay, Josquin de Près, Orlando Lasso, v Praze: Isac, Gallus či Handel.

skladateli Palestrinovi (†1594), bývalému kapelníku Svatopetrskému, aby složil mši umění kontrapunktického a slohu ryze církevního dbaje při tom především zřetelné mluvy. Palestrina napsal 3 mše a kardinálové jsouce uneseni jejich krásným, zbožným slohem zvláště poslední mše »Missa Papae Marcelli« ponechali zpěv figurální i dále v chrámech. Doba Palestrinova právem sluje zlatým věkem hudby církevní.

Jest nám ještě přidati několik slov o české písni chrámové. Lid náš zpíval vyjma již vzpomenutou píseň svatovojtěšskou jen před službami Božími nebo po nich, při odpoledních pobožnostech, poutích a různých obřadech církevních. Mešní zpěvy byly latinské. Až na naše doby zachoval se nám kancionál Jistebnický (ze 14. st.) a mnohé písně jako: »Vítej, milý Jezu Kriste.« »Narodil se Kristus Pán,« . . . jež však synoda r. 1406. obmezila na tyto čtyry: »Buoh všemohúcý,« »Hospodine, pomiluj ny,« »Jezu Kriste, styedry kniezie« a »Svatý náš Václave.« Všechny tyto písně jakož i Arnoštovy Roráte vynikají jadrným obsahem a velebnými nápěvy. Mnoho písní duchovních vzniklo za husitských válek: avšak nesčetné množství písní má původ svůj ve *spolcích literátských*. — Literáti byli vědecky vzdělan mužové v městech a po venkově, jichž úkolem bylo pěstovati zpěv kostelní a rozněcovati kleslou pobožnosť v lidu. Zpívali z počátku česky i latinsky: později se rozestoupili ve dva sbory: latinský a český. Zhusta také překládali české písně do latiny (Tomáš Mitis), i sami skládali písně nesoucí se povahou svou k písním staročeským. Avšak v osudné válce třicetileté sbory literátské většinou zanikly; nepřátelská vojska odvezla mnohé jejich knihy a vzácné kancionály do ciziny. Brzy však opět obživly a podrževše bývalý způsob cechovní nepřijímaly jen muže vědecky vzdělané, nýbrž byly otevřeny každému, kdo se zavázal, že bude v kostele zpívati a určité poplatky odváděti. Z tehdejších kancionálů vynikají: Mat. Steyra »Kancionál« (1683.), Jos. Božana »Slavíček Rajský« a kancionál Václava K. Holana Rovenského. Mnoho jiných tehdejších zpěvníků nekatolickou naukou nakažených padlo censuře za oběť.

Chorál však již pořád víc a více zanikal a to hlavně z těchto příčin:

1. Zpěváci vynechávali ve zpěvu chorálním celé statě měníce podržené části libovolně, aby se k sobě hodily (s čímž souhlasila synoda Remešská [1564.], ježto prý se jinak mnoho času zbytečně utrácí).

2. Pro lhostejnosť a neznalosť věci zpěváků, kteří se domnívali, že jen silného hlasu, nikoli však duševního nadání a cviku je třeba, aby kdo chorál zazpíval správně; nelze se tedy diviti, že z velebného zpěvu se stávala karrikatura, již sám Alban Stolz nazývá šedou (aschgrau) a hulákáním bez citu a beze vší pobožnosti.

3. Mizela pobožnosť a kající duch u věřících, u duchovních pak horlivosť ve vykonávání církevních předpisů.

4. Velkou ránu způsobila chorálu hudba vícehlasná působící více na smyslnosť než jednoduchý chorál.

5. Hlavní však příčinou, pro kterou zanikal jak chorál tak i vícehlasný zpěv, jest *hudba instrumentální,* jež se u nás vedrala do chrámu již před XIV. stoletím. (Již arcibiskup Arnošt výslovně zapovídá v chrámech užívati »húslí, ručnice a žaltáře,« poněvadž »jimi vzniká nepobožnosť v lidu.« Nicméně zůstala hudba instrumentální i na dále v chrámech; nástroje nejprve toliko provázely zpěváky v unisonu, aby se zpěvu dostalo větší síly a ráznosti,[1]) brzy však dostalo se nástrojům samostatného, od zpěvu neodvislého vedení; přibývalo nástrojů, přibývalo hluku. »Mistři: Mozart, Hayden a j. utvořili velkolepá díla, která se však již spíše hodí do koncertní síně než ku oslavě katolické liturgie, nohsledové však těchto mistrův osvojili sobě sice jejich formu, ducha však nedovedli dílům svým vdechnouti — a tak povstávala mdlá díla šablonová beze smyslu a rozumu.« (Schlecht.) U oltáře se konala svatá oběť, na kůru se provozovala světská hudba, — kůr se odtrhl od oltáře.

A aby se zlo dovršilo, zrušil Josef II. literátské sbory. Stalo se tak buď proto, že spolky literátské pěstujíce zpěvem svým výhradně řeč českou odporovaly germanisačním snahám Josefovým, anebo že souvisely se zrušenými bratrstvy duchovními. Jmění podobných spolkův obrátil Josef ve prospěch náboženského a pod. fondů; při tom však úřadové prodali mnoho vzácných knih a kancionálů vetešníkům za fatku. Po smrti Josefa II. obnovily se sice tu a tam literátské spolky; avšak byla to již jen volná spojení několika milovníků zpěvu církevního nemající ani stanov ani jmění ani potřebných knih, jež se brzy opět rozešla. Od té doby klesal zpěv obecný víc a více, nápěvy necírkevní vloudily se do chrámu. Počátek učinila Haydenova píseň: »Zde v skroušenosti padáme«; od jeho zbožné mysli bylo lze ještě očekávati zbožnou píseň chrámovou, (ač i on se snažil nápěvy lidu zpříjemniti); skladatelé však po něm psali písně, jejichž triviální často obsah a valčíkový nápěv postrádá vší umělecké ceny. Nastal tedy úpadek ve zpěvu obecném, v chorálu, v polyfonní i v instrumentální hudbě.

Než nadešla zase *reakce.* První červánky lepší doby ukázaly se — v Čechách. Roku 1826. zřídili někteří hudby milovní muži v Praze společnosť pro zvelebení hudby kostelní a snažili se cíle svého dosíci zdařilými hudebními produkcemi ve slohu církevním. Avšak trvalých úspěchů se nedopracovali. hlavní však zásluhou jejich bylo, že vydržovali varhanickou školu. Čilejší život reformační zahájil v Německu Kašpar Ett (1788—1847. v Mnichově), který poprvé po dlouhém čase provozoval vícehlasné skladby starých mistrů.

---

[1]) „Einen Lautenchor nenne ich, wenn man . . . . Instrumente zusammen ordnet; dabey denn eine Bassgeig sich wegen des Fundaments nicht vbel schickt. Welcher Chor ein Englisch Confort genennet wird, und wegen anrührung der vielen Sayten ein schoen effectum machet.“ (Praetorius.)

Mnohem šťastněji věc se dařila Karlovi Proskeovi (1794—1861.), jenž sebral kde jaké poklady hudební v Německu a v Italii a vydal 5 svazků sebraných skladeb pod názvem: »Musica divina« (Pustet 1853). Pomocník jeho. Mettenleiter, vydal příruční knihu zpěvní pro officium a liturgii: »Enchiridion chorale.« Společně pak vypudili hudbu instrumentální z chrámův a provozovali zpěvy ryze církevní. Četní jejich žáci šířili nové jejich názory ve všech končinách. Mezi všemi vynikal Dr. Frant. Xav. *Witt* (1834—1888.), jenž založil pro snazší provedení reformy Ceciliánský spolek po celém Německu rozvětvený a vydával časopisy: »Fliegende Blätter für katholische Kirchenmusik« a »Musica sacra.«

U nás obraceli na reformu pozornosť Dr. Ambros svými literárními pracemi, Krejčí časopisem »Cecilií,« produkce řízené Dr. Procházkou. »Hudební listy« a »Dalibor.« Vydatnou pomocí jim přispěla *provinciální synoda Pražská* r. 1860. a 1863. nařizujíc: 1. Především budiž pěstován chorál gregoriánský, 2. zpěv figurální (t. j. vícehlasný) budiž vážný a důstojný, 3. varhany a nástroje hudební neduste zpěvu a neurážejte zbožných myslí, intrády ať již přestanou, 4. dovolovala zpěv obecný a naléhala na to, aby se znova zřídily sbory literátské. Brzy potom vydalo Svatojanské Dědictví kancionál, o který si velikých zásluh získal P. Vincenc Bradáč. *Kancionál Svatojanský* uzavírá v sobě výbor melodií staročeských; Witt o něm praví: »Das czechische Kanzional mit seinen »Hlas varhan«-Bänden ist das grossartigste Werk in diesem Genre in Bezug auf Reichthum, Werth, Schönheit, Vielseitigkeit und Mannigfaltigkeit seiner Liedmelodien.« — Zatím také reformovali *P. Pavel Křížkovský* v Brně a v Olomouci, *P. Ludvík Holain* v Kroměříži, *P. Ferdinand Lehner* v Karlíně. R. 1873. byla zahájena všeobecná reforma produkcí církevní. na niž pozván byl i slovutný Witt; tenkráte se usnesli mužové vynikající, že zřídí ústřední spolek pro zvelebení hudby kostelní v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, jenž by se dělil na jednoty diecesní, děkanské a farní. Avšak ministerstvo zakázalo jednotu, »poněvadž obmyšlený spolek dle zařízení svého jeví se býti státu nebezpečným.«

Tu P. Ferdinand Lehner počal vydávati r. 1874. časopis »Cecilii,« aby i bez jednoty šířil dobrý směr po celé vlasti. A hned r. 1875. zřídila Akademie křesťanská hudební odbor za tím účelem, aby pěstoval hudbu liturgickou a církevní zpěv lidu. Tento hudební odbor rozšířil se r. 1879. v „*Obecnou Jednotu Cyrillskou*,“ jejížto stanovy tentokráte došly ministerského schválení.

Jednotě však dostávalo se pouze té právomocnosti, aby zřizovala filiálky v Čechách. Na základě však fakta, že »Obecná Jednota Ceciliánská« v Německu má filiálky i v Rakousku, žádala Jednota Cyrillská o rozšíření svých stanov, což jí vláda povolila. Může tedy nyní »Obecná Jednota« zakládati odvětvené jednoty diecesní a farní

po celém Rakousku. A zakládá skutečně. V naší brněnské diecesi vzrůstá počet Cyrillských jednot ustavičně a nejd. pan biskup František Saleský jim ze srdce přeje. Nejstarší Cyrillské jednoty jsou: v Hodoníně, v Doubravici nad Svitavou, v Brně a jinde.

Na konec ještě několik slov o tom, kterak Cyrillské jednoty provádějí reformu:

1. Co se týče chorálu, zpívají Cyrillské sbory jednohlasná responsoria, právě jak je udává Ordinarium Missae — buď s varhanami nebo raději bez varhan. Zpívají chorální »Asperges« a »Vidi aquam« a o velkých svátcích měnící se částky mše sv.: Introit, Graduale, Offertorium, Communio.

3. Provozují vícehlasné skladby a to nejprv snadnější od novějších skladatelů (Witta, Kotheho, Křížkovského, Foerstra a j.), ale pak i těžší skladby mistrů starých. (Palestriniho, Orlanda a j.)

3. Mají kancionály, které chovají perly starých písní českých, a zpívají písně s takovým přízvukem, jakého vyžadují pravidla české výslovnosti. Zpívají živě a plynně; neokrašlují nápěvů různými kudrlinkami. Cyrillští varhaníci zanechali meziher v písni a nedusí zpěvu. Pokud mi známo, mají Cyrillisté tyto kancionály: a) Svatojanský kancionál. — b) poněvadž však kancionál Svatojanský přese svou výbornosť chová mnoho písní novověkých a bezcenných, vybral z nich P. Ferd. Lehner nejkrásnější písně a vydal je pod jménem »Mešni kancionál.« — c) P. Ludvík Holain vydal »Plesy duchovní« a v nejnovější době obšírné dílo: »Úplný kancionál arcidiecese Olomoucké.« — d) P. František Kolísek spořádal, rozmnožil a nejpotřebnějšími modlitbami opatřil »Plesy duchovní« a vydal je pod jménem »Kancionálek Cyrillský.« — Kancionál jeho biskupskou konsistoří brněnskou schválený budiž šířen aspoň v naší diecesi, neboť vyniká pečlivou úpravou jak v písních tak i v modlitbách — a obava, že by po několika letech bylo ho třeba doplniti nebo nahraditi novým větším od Bečáka zpracovaným zdá se mi býti bezpodstatnou.

4. Cyrillisté neprovozují hudby instrumentální; kdyby se však přece tak stalo, volili by skladby s úplným textem liturgickým, které jsou prosty vší světáckosti (na př. Stehleovy, Greithovy, Zanglovy, Brosigovy, Nešverovy, Hruškovy a j.). Ostatně ani tyto skladby nedovedly sloučiti hudby instrumentální s duchem církevním; to ponecháno časům budoucím.

Ale Cyrillisté raději zpívají, pěkně zpívají; vždyť

»žádný národ v lidstva tísni,
kdekoliv jej vyhledáš,
nemá tolik krásných písní
jako zpěvný národ náš.

Písní Slovan Boha chválí,
písněmi i miluje;
zpěv jest život jeho stálý,
se zpěvem rád pracuje.« (Bol. Jablonský.)

Démant.

V hloubi země, pod hor tíží
neznaje své krásy, ceny
ve skořápce křemenité
dřímá démant drahocenný.

Ve skálu, jež démant skrývá,
kolik musí kladiv bíti,
aby vzácný syn ten hlubin
v slunko jasné mohl zříti? —

Ve hruď tvou, jež taktéž démant, —
nesmrtelnou duši, — kryje,
neštěstím a útrapami
nelítostný osud bije.

Ty však nelkej; doba útrap
jako letní bouře přejde,
a pak tobě věčné Slunce
v nadehvězdné vlasti vzejde!

František Skalík.

O direktivní normě mravných skutkův.

Frant. Bulla.

Všichni lidé chtějí býti blaženými. — Že věta tato jest pravdiva, toť nepopíratelno; neboť, — ať pohlédneme kamkoliv, — všude vidíme, že všichni lidé všemi svými pracemi a snahami k ničemu jinému nesměřují — leč k tomu, aby dosáhli blaženosti. Touha po blaženosti — a sice po blaženosti dokonalé — bývá pohnutkou všeho lidského jednání. A poněvadž v této touze shoduje se veškero lidstvo, zajisté nechybíme, tvrdímeli, že tkví v samé přirozenosti lidské, ba že jest podstatnou její částkou. Kdyby tedy touha po blaženosti nemohla dojíti svého vyplnění, přirozenosť lidská by klamala a klamal

by i ten, kterýž ji stvořil, — Bůh. Ano, ukrutným by nám byl tyranem a nikoliv pánem nejvýš dobrotivým, neboť by byl vložil v lidskou přirozenosť osten, kterýž by člověka po celý život jen trapně bodal. —

Každá však blaženosť jest podmíněna nějakým dobrem — ba právě spočívá v dosažení nějakého dobra a proto pravíme, že jest i ona dokonalá blaženosť, po níž toužíme všichni, podmíněna dobrem — a sice dobrem takovým, kteréž by úplně vyhovělo naší touze po blaženosti tak, že by již nic nezbývalo, po čem bychom ještě mohli zatoužiti. — Zároveň také tvrdíme: jakož ona nejvyšší blaženosť jest posledním cílem všeho našeho jednání, tak jest i ono nejvyšší dobro, kteréž jest právě podmínkou oné blaženosti, posledním cílem našich činů. — Dosáhnemeli tohoto dobra, pak naplníme také svou touhu po úplné blaženosti.

Tážeme se však již po onom dobru: v čem asi záleží, čím jest?

Člověk má v sobě mnoho vloh a sil, jimiž domáhá se všeho možného dobra. Není zajisté dobra, po němž by člověk netoužil, ba jakmile uzří dobro nějaké, již po něm zatouží. Protož můžeme říci, že předmětem lidské blaženosti jsou všechna dobra, kteráž by veškeru lidskou přirozenosť ukojila, — neb alespoň takové dobro, kteréž by všechna dobra v sobě obsahovalo. —

Než dobra rozeznáváme různá. Jsou mnohá dobra konečná: jako na př. zdraví, bohatství, sláva, věda, umění a pod. Avšak dobra tato nemohou býti nikterak oním dobrem, k němuž směřuje naše touha, neboť teste experientia předně nejsou nikdy bez nějakého příměsku zla a za druhé nedosahují jich všichni lidé, nýbrž poměrně jen malá část — a přece všichni lidé touží po blaženosti a tudíž všichni lidé mají míti dostatečné pomůcky, aby jí dosáhli, neboť vložilli Tvůrce v lidskou přirozenosť nezhladitelnou touhu po něčem, musil jí také dáti dostatečné pomůcky, jimiž by ukojila onu touhu. Dobra konečná tedy nikterak nevyhovují; nejsou nikterak oním nejvyšším dobrem, k němuž naše touha spěje, ať již distributivně se berou ať kollektivně. Majíť dobra konečná meze svých dokonalostí: neobsahují v sobě všeho dobra aniž vylučují všeho zla; avšak naše touha, jak jsme pravili, spěje za dobrem všestranným, dobro tedy konečné (distributivně vzato) nemůže jí nikterak vyhověti. A totéž platí o všech konečných dobrech, i když se berou hromadně (kollekt.), neboť přidávámeli konečné ke konečnému, zůstává věc vždy konečnou, třebas i do neskončena se protáhla. —

Dobra tedy konečná nemohou býti oním předmětem naší touhy po dokonalé blaženosti; i nezbývá nic jiného, nežli obrátiti se k dobru nekonečnému, kteréž všelikou nedokonalosť od sebe odmítá a náplní jest všeho dobra, — k Bohu.

Nastává pak otázka, jakým způsobem jest možno člověku dosíci svého posledního cíle, Boha, a tím také své blaženosti?

Jelikož Bůh, nejvyšší člověkovo dobro, jest bytostí čiře duchovou, patrno, že člověk nemůže k Bohu jinak se přiblížiti leč svými duševními vlastnostmi: rozumem a vůlí, jen těmito vlastnostmi si ho může osvojiti. Rozumem Boha poznáme — a vůlí si jej zamilujeme; poznávajíce Boha jaksi si ho osvojujeme, abychom se však k němu dokonale přivinuli, s ním se spojili, k tomu jest třeba činnosti naší vůle, lásky. — Blaženosť pak, která plyne z poznání Boha a z lásky k němu, musí býti dokonala, jinak by člověk ještě nebyl spokojen, nýbrž vždy výše by toužil po tom, co dokonalejšího musí tedy i ono poznání a ona láska býti dokonalou — a sice tak dokonalou, jak veliké dokonalosti dosíci jest schopen člověk dle svých přirozených sil.

Pozorujemeli však život přítomný, jest nám zajisté vyznati, že na tomto světě poznání Boha a láska k němu jest velice nedokonala. — Člověk skládaje se z duše a z těla jest ve všelikém svém poznání úplně vázán na smysly, poznává především bytnosti věcí smyslných a přirovnáváním postupuje k všeobecným zákonům rozumovým, jimiž dále v poznání postupuje. Podobně uvažuje o vnitrných úkonech své úsoby dospívá poznání duše a jejích vlastností. Poznání pak Boha děje se tím způsobem, že člověk veden jsa zákonem kausality z věcí nahodilých soudí na příčinu a přichází až k příčině prvé, kteráž jest původcem všech věcí nahodilých. A jelikož vše, co jest ve výsledku, musí také býti nějakým způsobem obsaženo ve příčině, připisuje rozum vším právem Bohu všechny dokonalosti, kteréž se jeví ve tvorstvu, jakožto příčině prvé odmítaje od něho jakožto od bytosti nekonečné všechny nedokonalosti věcí stvořených a připisuje mu všechny jejich dokonalosti v míře eminentní. Poznáváme tedy Boha svým rozumem jen z věcí stvořených aposteriorně soudíce z účinů na příčiny. — Jinak jej poznati nemůžeme, nebo na Boha zde neprostředně nenazíráme.

Z toho patrno, že jest na tomto světě naše poznání Boha velice nedokonalým a že člověk i tohoto nedokonalého poznání jen s velikou námahou si zjednává, ba všem lidem ani ho nelze úplně dosíci. A podobně jest i naše láska velmi nedokonala: člověk stále musí bojovati se zlými náklonnostmi, kterýžto boj jest zajisté velice na odpor naší lásce. — A tak jsa nad to na světě člověk ještě podroben různým obtížím a zlům nedosahuje v tomto životě blaženosti dokonalé. — A přece tvrdili jsme dříve, že dosažení této blaženosti musí býti možno každému člověku. Nezbývá tedy leč přijati, že teprve v životě jiném člověk úplné blaženosti dospívá tím, že tam Boha dokonale pozná a jej si zamiluje, k němu celou svou vůlí přilne. — A jeho blaženosť z toho musí pak trvati věčně, neboť kdyby i potom jí opět mohl někdy pozbyti, byl by novému velikému zlu vydán, — bázni z její ztráty, — a blaženosť jeho přece by nebyla dokonalou.

Můželi tedy člověk dosíci úplného blaha toliko v životě příštím a jeli to jeho úlohou, aby se dle své svobodné vůle rozhodnul pro ono nekonečné dobro, jehož dosažení (požívání) v příštím životě bude mu právě zdrojem onoho blaha: patrno, že tento pozemský život nemůže míti pro člověka cenu naprostou. — Nicméně však není tento život pro něj úplně bezcenným, právě tímto životem má se člověk takořka propracovati k životu budoucímu. — Božská prozřetelnosť postavila zajisté člověka do tohoto světa a úkol mu zde vytkla, aby věrně vyplně zde svou úlohu po smrti teprv dosáhl blaha plného. A i v tomto životě člověku aspoň části blaženosti se dostává. Mnoho jest na světě časných dober, jichž pánem jest člověk, — avšak nikdy nesmí v nich hledati svého posledního cíle, nýbrž spíše, jak z předešlého plyne, musí je podrobovati jinému cíli vyššímu, dobru nekonečnému, své dokonalé blaženosti. — A v tom záleží úloha člověkova na světě, kterýž jest jen průpravou k dokonalé blaženosti v životě příštím. — Než člověk jest bytostí obdařenou rozumem a svobodnou vůlí. Jest mu tedy úplně volno, chceli skutečně považovati dobra tohoto života za pouhé prostředky k blaženosti nejvyšší čili nic, a dle toho jest jeho jednání správno nebo nesprávno.

Pozorujeme tedy již zde jakési známky mravního řádu jakož i normy samé, kteráž jest řiditelkou mravných skutků. — Přistupme však blíže. Že vskutku jest rozdíl mezi dobrým a zlým v našem jednání, jest nepopíratelno; ano tvrdíme, že rozdíl mezi skutky dobrými a zlými jest objektivní, t. j. nezávislý na subjektivním mínění jednotlivců, dále vniterný, t. j. spočívající v jestotě věcí samých, nezměnitelný a všeobecný. Tak na př. urážka božstva, zrada rodičů, manželství rodičů s dítkami a podobné skutky vždy a u všech národů byly něčím zlým. Kdyby však nebylo rozdílu mezi dobrým a zlým, pak nelze zjev tento vysvětliti, neboť lidské zvyky a zákony jsou dle různého stupně vzdělanosti lidstva velice různy. A na obrat opět některé ctnosti, zvláště v abstrakci, také bývaly povždy a všude za skutky dobré, ctnosti, považovány, (ač provedeny jsouce v konkretním případu mnohdy dle různých okolností ani jména ctnosti nezasluhovaly), na příklad spravedlnosť, úcta k rodičům a božstvu a j.

A kdyby nebylo rozdílu mezi dobrým a zlým, pak vskutku nevíme, jak vysvětliti výčitky lidského svědomí, kteréž u všech lidí se ozývají, dopustilili se vědomě něčeho zlého. Říká se sice, že svědomí jest výsledkem výchovy a všeobecného mínění té které krajiny; lze ovšem svědomí hodně rozšířiti a třebas i uspáti tak, že neozývá se vždy, kdy by se ozývati mělo, — ale úplně zničiti je nelze. A kdyby bylo pouze výsledkem výchovy, dílem pouze lidským, nebylo by dostatečného důvodu, proč by člověk, stáváli se mu nepohodlným, nemohl se ho zbýti. — Jest tedy skutečně objektivní a vniterný rozdíl mezi dobrým a zlým, jakož i materialisté aspoň v praktickém životě přiznávají.

Jakým způsobem bylo by však možno vysvětliti si rozdíl mezi dobrým a zlým, kdyby nebylo jistého měřítka, jisté normy, dle níž lze posouditi, co jest vlastně dobrým a co zlým, jest nepochopitelno. Žíti dobře znamená zajisté dle všeobecného přesvědčení asi tolik, jako žíti dle rozumu, — žíti tak, jak káže rozum. Třeba tedy jistého měřítka rozumem poznaného. A jelikož tedy rozdíl mezi dobrým a zlým jest úplně objektivní a všeobecný, patrno, že i ona norma mravných skutků musí býti úplně objektivní, nezávisla od subjektivního mínění, a všeobecna, pro všechny lidi stejna. — Jest řiditelkou našeho jednání, ukazuje nám, co jest vlastně mravně dobrým a co zlým.

Tážeme se dále, co jest vlastně onou normou? V tomto životě nezbytně jest nějaký přirozeně mravní řád, neboť, jak svrchu jsme pravili, jest člověk již svou přirozeností veden k tomu, aby spěl k poslednímu cíli, k Bohu. Jsou zde předně členové, — lidé, — a za druhé účel, k němuž všichni členové spějí, — nejvyšší dobro. Dosažení tohoto účelu, jak již dříve jsme ukázali, musí býti lidem možno; a protož můžeme tvrditi, že lidé musejí býti mezi sebou tak sestaveni, aby činy jedněch nerušily činů druhých, nýbrž aby všichni ve svém sdružení jednotně spěli k svému poslednímu cíli. — A tak sám sebou se nám namítá třetí podstatný člen každého řádu, jistá disposice, kterou sloučeni jsou lidé v jednotný celek za tím účelem, aby svého společného cíle došli. — Jest tedy v tomto životě přirozený řád a sice řád mravní, jelikož lidé jsouce bytostmi intelligentními úplně svobodně spějí k poslednímu cíli.

Jsouli však členové nějakého pořádku podle jisté disposice k společnému cíli seřaděni, pak musejí býti k sobě postaveni v určitých vztazích, v nichž právě pořádek konkretně se jeví a také se uskutečňuje. A totéž platí i o řádu přirozeně mravním: Lidé musejí býti k sobě postaveni v určitých vztazích, kteréž takořka v jich přirozenosti jsou uloženy; a právě v těchto vztazích musí se onen přirozeně mravní řád uskutečňovati. A nechybíme, tvrdíme-li, že právě tyto vztahy,[1]) jimiž se jeví mravní řád, jsou nejbližší normou našich mravných činů: Jen tehdy jest nějaký čin mravně dobrým, souhlasíli s těmito vztahy, odporujeli jim, jest mravně zlým. Výrok svůj můžeme dokázati takto: Kde jest nějaký řád, tam musejí jeho členové jednati jen dle určitého způsobu, aby dosáhli svého cíle. Kdyby nejednali dle těchto vztahů, pak by sám řád rušili a kazili. Applikujme vše na řád přirozeně mravný: Způsob, dle něhož všichni musejí jednati, jsou také ony vztahy, v nichž lidé žijí, dle nich tedy jest jim jednati, chtějíli dosíci svého cíle.

Pravili jsme také, že norma skutků mravných musí býti objektivní, nezměnitelna a všeobecna. A takovou normou jest vskutku onen přirozeně mravní řád ve svých vztazích: Jest normou objektivní,

---

[1]) Nerozumíme těmito vztahy vlastně nic jiného, leč to, co přirozeným zákonem se nám ve skutečnosti předpisuje.

založenou v řádu přirozeném, nezávislou úplně na subjektivním úsudku jednotlivcův a jest také normou nezměnitelnou a všeobecnou, neboť jest pro všechny lidi.

Avšak tato norma našich činů není normou jedinou. Všechny věci stvořené nejsou vlastně ničím jiným, leč odleskem idejí Božích, — Bůh totiž poznávaje svým rozumem svou nekonečnou podstatu také ji poznává, jak a pokud jest zjevitelna na venek. A tím povstává idea v rozumu božském, jejíž obrazem, (čili, jak svrchu jsme pravili, jejíž odleskem) jsou všechny věci stvořené. A jakož vše, co jest stvořeno, jest ideou uskutečněnou (bytostí dle vzorných idejí božských), totéž platí i o řádu přirozeně mravním. Bůh myslil jej již od věčnosti — a v čase ve skutek jej uvedl, jest tedy i přirozeně mravní řád odleskem ideje božské a jelikož všechny ideje jakožto myšlénky sídlí v rozumu, mohli bychom také poslední a nejvyšší normu svých mravných činů klásti do rozumu božského. — Jelikož však obsahem těchto idejí není nic jiného, leč podstata boží, pokud ji Bůh poznává jakožto napodobitelnou na venek a jelikož rozum a podstata boží jedno jsou, můžeme říci, že poslední normou našich mravných činů jest boží podstata.

Rozeznáváme tedy normu dvojí: bližší, založenou v řádu přirozeně mravním a vyšší, založenou v Bohu.

Náš výrok však setkává se s mnohým odporem: Jest mnoho theorií, kteréž hledají normy mravnosti a zvláště poslední docela jinde nežli v podstatě boží. Nemůžeme o nich ovšem jinak souditi, nežli že jsou úplně nesprávny, což pokusíme se aspoň na některých ukázati.

Někteří tvrdí, že poslední normou našich mravných skutků jest jediný lidský rozum, kterýž jest úplně v této příčině nezávislým na bytosti vyšší: Rozum jest svrchovaným pánem předpisujícím vůli zákony, jimiž všeliká mravnosť jest podmíněna. Vůli pak neponechává se nic jiného, nežli aby se jeho zákonům podrobila, neboť jen tehdy, podrobíli se jim, dosáhne člověk vskutku nějaké mravnosti. (Kant.)

Že by však lidský rozum byl poslední normou mravnosti, o tom právem pochybujeme: Předně jest rozum lidský něčím toliko subjektivním a kdyby byl poslední normou všeliké mravnosti, zmizel by úplně objektivní rozdíl mezi dobrým a zlým. A za druhé poroučel by jen rozum jako nejvyšší pán imperativem kategorickým — a vůle se mu má úplně z jakési úcty podrobiti. Tážeme se však, zůstáváli tu ještě vůle svobodnou, čili nic? Neníli více svobodnou, pak nastává jen fysická nutnosť a o mravnosti nemůže býti ani řeči; jeli však svobodnou, není důvodu, proč by se musila zrovna tak otrocky samojedinému rozumu podřizovati. Odkud to, že najednou nabývá rozum tak veliké moci nad vůlí? Myslíme, že by se vůle mohla vším právem od rozkazů rozumových dispensovati, neboť nepochopujeme, proč by byla vázána poslouchati rozkazů toho, jehož moc jest jí úplně neznáma. Nemusíli však vůle úplně vším právem

poslouchati příkazů rozumu, nemůže býti rozum poslední normou mravnosti. Ostatně sám rozum by nám asi těžko odpověděl na otázku, kdybychom se ho optali, proč poroučí právě to či ono — a ne něco jiného? Odpověď by mohla nanejvýš zníti: Jest to již jedenkráte tak ve mě. Vše zůstalo by asi divnou hádankou.

Jiným nesprávným tvrzením jest opět mravní sensualismus, který stanoví, že některým smyslem poznáváme, co jest vlastně mravním dobrem a co zlem. Empirista Shaftesbury rozeznává v člověku trojí náklonnosti: Jedny spějí za blahem společným, druhé za blahem osobním a třetí konečně odporují oběma předešlým. Poslední, jsouce na odpor blahu i společnému i osobnímu jsou vlastně vždy zlými, obě třídy předcházející jsou buď dobrými anebo zlými dle toho, nepřevládáli jedna na úkor druhé. Přednosť mají ovšem náklonnosti, které spějí k blahu společnému, avšak nejsou tak mocny, aby potlačovaly náklonnosti řádu druhého. Poznávati pak meze, kam až smí spěti ono provádění dobra všeobecného anebo také osobního, učí nás mravní instinkt, kterýž jest mravním smyslem. Dle toho by nebyl tento mravní smysl poslední normou, nýbrž jen kriteriem mravnosti a normou nejbližší. A přece mluví se o tomto mravním smyslu jako o normě poslední. (Hutcheson.)

Učení tomuto nelze víry přiložiti, neboť smysl vůbec nemůže býti normou mravnosti ani poslední ani nejbližší. Žádný smysl nemůže nám udati objektivní a vnitrní rozdíl mezi dobrým a zlým, neboť každý smysl postřehuje jen jednotlivé předměty, pokud na něj působí. Bývá ovšem s jeho postřehou také spojen nějaký pocit — ale úplně subjektivní. Mnohá věc, co působí příjemně na smysl, jest úplně zlá a nemravna — a naopak mnohé dobro jest pro smysl nepříjemno. Konečně smysl sám nemůže si nikdy utvořiti nějaký soud, jímž by poznával, že něco v sobě jest buď mravně dobrým, anebo mravně zlým, neboť veškera soudnosť jest jen rozumu zůstavena.

Nemůžeme pak také nikterak tvrditi, že by byl Bůh tak sformoval lidský smysl, aby úplně souhlasil s objektivním řádem mravním. Dokázati toho alespoň nikterak nemůžeme, neboť nikterak nemůžeme svým rozumem tuto konformitu našeho smyslu s mravním řádem proniknouti. A konečně kdyby byl Bůh něco podobného učinil, byl by zajisté nějakým způsobem lidem ukázal, že některý smysl jest naším řiditelem všeliké mravnosti, avšak, jak ze zkušenosti víme, toho není.

Materialisté činí poslední normou všeliké mravnosti užitek a prospěch lidí. Jen to, co jest užitečno, jest mravně dobrým, co však jest škodlivo, jest mravně zlým. Protož každý, chceli býti mravným, musí se jen za svým prospěchem a za ukojením svých smyslných žádostí hnáti. Tím se ovšem nevylučuje okolnosť, že by člověk mohl přispěti také jiným k blahu — a v tom by asi záležela »ctnosť.« Člověk žije opět mezi lidmi a potřebuje jich pomoci. Prokazujeli jim dobré, tím si je získává, zabezpečuje si svůj prospěch. Není

tedy v tomto smyslu ctnosť ničím jiným, leč chytrostí, kterou dovede člověk jiné získati pro svůj užitek.

Zákony dává si lidská společnosť, ale jen za tou příčinou, aby jimi upevnila opět svůj prospěch všeobecný a zároveň se ochránila všeho zla, kteréž by jí jednotlivci mohli připraviti. Avšak zákony nevážou žádného ve svědomí, nýbrž člověk, dovedeli se jim obratně vyhnouti, může tak zcela dobře učiniti, — jen musí hledět, aby se vyhnul všemu konfliktu s policií, neboť tím by připravil sám sobě zlo, jednal by proti svému prospěchu, bylo by tedy jeho jednání nemravním. Dokázali jsme však, že norma mravnosti musí býti objektivní a všeobecnou, a objektivosti se této normě úplně nedostává: Kolik lidí, tolik různých norem, neb každý žene se jen za svým subjektivním prospěchem.

A kdežto dle všeobecného lidského přesvědčení člověk jest mravným, ovládáli rozumem svou vůli — a zvláště své nižší smyslné žádosti: dle učení materialismu je rozum otrokem smyslnosti. Smyslnosť po něčem touží a rozum musí vymýšleti různé cesty, aby její touha se vyplnila. Kdyby chtěl rozum smyslné žádosti nějak omezovati, působil by proti mravnosti.

A jelikož každý čin jen potud jest mravným, pokud směřuje k vlastnímu prospěchu, patrno, že každému člověku jest úplně volno použiti všech prostředků, jen aby svého cíle dosáhnul, — ano, chceli mravně jednati, musí všech prostředků použiti, — proklamuje se zde věta: »účel posvěcuje prostředky.« Že tímto způsobem zahajuje se boj všech proti všem, že se úplně ničí lidská společnosť, jest na bíle dni.

Ovšem tomuto krajnímu zlu hodlají se materialisté vyhnouti tím způsobem, že prý se ustanovují státním zákonem jisté meze, které nikdo nesmí překročiti, aby se alespoň společnosť lidská udržela: Povstává takto jakási státní morálka, kteráž se snaží podávati objektivní rozdíl mezi dobrem a zlem.

Tohoto účelu však zákony nikdy nedosahují. — Jsouce spíše výronem subjektivního mínění (třebas i více lidí) mohly by snadno přikazovati i to, co jest mravně špatno.

A pak každý lidský zákon řídí toliko zevnější jednání, do nitra však nikterak nesahá. Dostačovalo by tedy k mravnosti, aby člověk pouze zevně plnil, co zákon předpisuje, třebas by i uvnitř něco docela jiného si žádal. Ano, pranic by to nevadilo, kdyby člověk také všemožné cesty si vymýšlel a po nich i proti zákonu hleděl dosíci toho, po čem touží, vždyť prospěch jest nejvyšší normou mravnosti.

A konečně uráží patrně tato theorie i lidskou důstojnosť a všecka pravidla zdravého rozumu. Kdežto povždy lidstvo kladlo největší váhu na duševní život, v němž právě lidská důstojnosť se označuje, odstraňuje materialismus tento znak lidské důstojnosti a

staví člověka na roveň tvorům nerozumným; člověk jest k mravnosti fysicky nucen jen materielní převahou, kteráž spočívá v zákonu a jeho obhájcích: v policii a soudu a jediný strach jest motivem veškerého jednání.

Katolická církev u národů romanských.

(Úryvek ze článku: Církev kat. u národův evropských.[1])

Jan Sládeček.

Římskokatolická církev oprávněna jest k názvu církve všeobecné nejen svým cílem — určena jsouc pro všechny národy, ale také již skutkem, objímajíc téměř všechny národy v lůně svém. Ethnografové ovšem majíce na zřeteli, že v církvi katolické především národové romanští jsou zastoupeni, nazývají církev naši církví romanskou tak, jako církev protestantskou zovou církví germanskou a církev pravoslavnou církví slovanskou, protože v oné nejvíce národové germanští, v této pak národové slovanští jsou zastoupeni. — Avšak církvi katolické přívlastek »církev romanská« nenáleží v tak obmezeném smyslu, jako protestantismu a pravoslaví názvy církve germanské a slovanské, nebo, pozorujemeli Evropu, v církvi katolické zastoupeni jsou, třeba někde v nepatrném počtu, i ti národové, kteří z větší části se hlásí k protestantismu nebo ku pravoslaví, kdežto u mnohých a to mocných národů v Evropě protestantské a pravoslavné náboženství naprosto jest vyloučeno. — Aby rozsáhlosť církve katolické v Evropě a poměr její k národům evropským byl objasněn, budiž zde učiněn stručný nástin náboženství všech evropských národů, při čemž zvláště stav katolické církve a povaha sídla i velikosť katolických národů buďtež vytknuty, u jinověreckých pak národů jen potud, pokud to přispěti může k většímu objasnění poměru církve katolické k národům nekatolickým; postup pak náš při tom říditi se bude oním známým rozdělením národův evropských ve tři velké kmeny: romanský, germanský a slovanský. Konečně zmínka se stane i o těch národech, kteří k žádnému z těchto kmenů se nečítají.

Národové romanští.

Křesťanské náboženství hlásáno bylo Římanům nejprve v těch krajinách, kde nyní Římanům jejich nejbližší potomci, *Vlachové*, svá mají sídla. Národ ten čítaje ne úplně 30 mil. hlav bydlí na celém poloostrově italském, na ostrovech Sicilii, Sardinii a Korsice, ve francouzských zemích v Savojsku a Nizze, v jižním Švýcarsku, zvláště v kantonu tessinském a valliském, v jižním Tyrolsku,

[1]) Z „Liter. Jednoty bohosl. čes. v Litoměřicích.“

v rakouském Přímoří a v pobřežních městech Dalmacie a hlásí se vesměs k náboženství katolickému. Náboženství své přijal jako dědictví od těch, kteří je slyšeli z úst knížat apoštolských: sv. Petra a Pavla, a zachoval si náboženství ono, pro něž jeho předkové v kolosseu a mučírnách římských byli krváceli. Dávnověkostí, v níž Vlachové s náboženstvím křesťanským se seznámili, a primatem biskupa římského nabyl národ vlašský ve svých duchovních představených zvláštních privilejí a výsad, ve světě pak katolickém nabyl největší důležitosti, která jen tehdy byla zmenšena, když vláda francouzská držíc papeže v Avignonském zajetí zjednati usilovala národu francouzskému převahu ve světě katolickém. — Kdykoli náboženství křesťanské nějakým národem bylo přijato, vždy bylo mu podstoupiti zápas s mnohými takořka národními zlozvyky toho kterého národa. A tak bylo i u Vlachů. Přijali zajisté náboženství čisté od pokřestěných Římanů, za to ale přirozenou svou povahou podmíněnou vlastnostmi své otčiny vedeni jsou k mnohým zlozvykům, jež zcela odstraniti ani náboženství katolickému se dosud nepodařilo. Dosud jest jižní Vlach pověstným svou úskočností a podlostí, Vlach lombardský dosud znám jest svou prchlivostí a hněvivou povahou. Úrodná země sváděla Vlacha k lenivosti — a málokterá země stížena jest tak lidem žebravým jako Italie, zvláště veliká města (Neapol) oplývají lidem toulavým, zahálejícím. Podnebím vlašským podmíněna jest i živá povaha Vlachova, která spojena jsouc s velikou obrazností vodila sice Vlacha do chrámu všelikého krásného umění: sochařství a stavitelství, řezbářství a malířství, hudby a básnictví, avšak táž povaha vedla jej také k činům špatným, zločinným; neboť známo, že loupežná dobrodružství a krveprolití u Vlachů nejsou řídkým úkazem. Až dosud hory Apeninské skýtají útulek loupežným četám, dosud obyvatelé Abruzze a ostrova Sardinie oddáni jsou neobyčejné surovosti. Že dosud se nepodařilo náboženství katolickému vady ty z národa vlašského odstraniti, toho příčinou jest jednak hluboce vkořeněná, k těmto skutkům náchylná povaha Vlachova jednak i špatné vzdělání lidu obecného. V žádné zemi evropské není tak úžasný rozdíl mezi vzděláním lidu vznešeného a obecného jako v Italii. Italie slyne četnými universitami, honosí se velikým množstvím středních škol ale velmi pokulhává za ostatními zeměmi vzdělanými ve školách obecných. Vzdělání lidu obecného se zanedbává a tím se zanedbává i vzdělání náboženské. Lid vlašský, zvláště venkovský, tone v pověrách. Zdá se, že větší vliv na dítě u vzdělání náboženském dopřán jest pověrčivé matce než katolickému knězi. — Povaha Vlachů liší se od povahy starých Římanů; jakož Vlachové nejsou čistými potomky Římanů, tak na mnohých místech jak v povaze tak v řeči Vlachů poznati lze vliv cizích národů, kteří v Italii kdysi měli nadvládu, zvláště: Ostrogothů, Řekův a na Sicilii i Arabů. — Lid vlašský zůstává věren katolickému náboženství, ačkoliv zhoubné učení anarchistův již dosti půdy nabylo u lidu pracujícího ve velkých

městech živeno jsouc veřejným pošlapáváním církevní auktority světskou mocí italskou.

Na počátku nového věku veliký vliv na dějiny katolické církve měl národ *španělský,* Vlachům mluvou nejbližší národ romanský. Národ ten čítaje v Evropě přes 15 mil. obyvatel bydlí na poloostrově pyrenejském a ostrovech balearských a hlásí se vesměs k církvi katolické. Jest nejkatoličtějším národem na zemi, k náboženství svému lne celou duší svou, vytýká se mu katolický fanatismus; nerad trpí u sebe jinověrce a dlouho trvalo, než cizincům jinověrcům svobodu vyznání ve vlasti své dovolil. Náboženským středištěm národa španělského jest Toledo nad Tajem, proslavené četnými synodami církevními, kdež také primas španělský své sídlo má; posvátným pak místem pro Španěla jest hrob svatého apoštola Jakuba v S. Jago de Compostella, kamž z celých Španěl četné zástupy putují. U žádného národa není úcta k Bohorodičce tak rozšířena a tak velika jako ve Španělích a světový řád, který mimo úřad kazatelský vytkl si za účel pěstovati úctu marianskou zvláště pobožností růžencovou, řád dominikánský, má původ svůj z tohoto národa. — Avšak Španělové, ačkoliv tak lnou k náboženství katolickému, přece ještě neodložili povahy duchu katolickému naprosto protivné, povahy prudké, prchlivé, mstivé, která se neštítí ani krve. Povaha tato učinila a činí dosud národ španělský národem nešťastným, který prolévaje svou vlastní krev sváry a boji domácími zničil svou velikou moc a bohatství a podnes sebe sama ochuzuje vlasť svou často pustoše. Není snad ve veškerém Španělsku jediné píde země, která by nebyla skropena lidskou krví, krví synů svých. Tak bývá zaveden Španěl vášní svou, že jí i statek nejdražší obětuje, tak jí bývá zaslepen, že v jistou záhubu se vrhá, ačkoliv jinak vyniká neobyčejnou bystrostí a soudností ducha. Jižní Španělé ukazují povahu poněkud Arabům podobnou, zvláště v Andalusii a Granadě, kde Arabové nejdéle panství své udrželi a kde posud skrovničký počet jejich pokřesťaněných potomků se zachoval, kteří přes to, že křesťanství přijali, ne právě křesťanským zvykům jsou oddáni

Společně se Španěly bydlí na poloostrově pyrenejském národ *portugalský,* rovněž národ romanský, který mimo království portugalské bydlí též ve španělské provincii Galicii a veškerým počtem svým ($4^1/_2$ mil.) hlásí se k církvi katolické. Národ ten velikých zásluh si získal o církev katolickou rozšiřuje víru její ve svých osadách východoindických. — Králové portugalští obdrželi r. 1749. od papeže titul: »rex fidelissimus.« Vrchním duchovním hodnostou národa toho jest titulární patriarcha lissabonský, ačkoliv titul primasa říše má arcibiskup v městě řečeném Braga.

Nejmocnějším a nejčetnějším národem romanským jsou *Francouzové,* jichž mluva jest mateřštinou více než 38 mil. lidí v Evropě. Francouzové jsou národem katolickým a jen asi 300.000 Francouzů hlásí se k reformované církvi evangelické a to ponejvíce v městě

a okolí genevském, kde sekta kalvinská měla svůj původ. Geneva jest nejjižnějším městem protestantským a proto zvána jest protestantským Římem. — Národ francouzský svou mocí a silou mnoho mohl prospěti církvi katolické a římští papežové veliké naděje skládali v národ, který často ve světě politickém měl nadvládu. — avšak stalo se jinak! Vrtkavá politika francouzských vladařů časem sice se ukazovala příznivou církvi katolické, avšak často osudně zasáhla i v nejsvětější práva církve, ba i její nejvyšší hlavu několikráte znesvětila. Tak bylo ve středověku, tak bylo i za věku nového, zvláště na konci předešlého století — a ani přítomná doba není ve Francii církvi katolické příliš přízniva. Francouz ve všem miluje výstřednosť, vedle čirého atheismu vytýká se mu náboženská přemrštěnosť. Ačkoli však národ francouzský jest ve světě rozkřičen jako národ nevěrecký, přece nikterak nesmíme úsudek ten o veškerém národě vysloviti! Nezapomínejme, že národ francouzský vždy se posuzuje dle svého hlavního města, dle Paříže. Toto město vždy mělo veliký vliv na osudy a dějiny jeho, vždyť má veliký vliv i na mravy a zvyky evropské. A toto město jsouc městem přepychu, marnivosti, lehkomyslnosti a neznabožství bývá příčinou, že s ním bývá odsuzován veškeren národ, kdežto jádro lidu francouzského jest v pravdě katolické, vždyť právě v nynější době nejvíce francouzských mladíkův oddává se svatému povolání missionářskému a veškery podniky směřující k rozšíření víry katolické jsou hmotně nejvíce podporovány národem francouzským. Francouzové belgičtí velmi veliké oběti přinášejí vydržujíce soukromé školy katolické, jichž počet vedle škol státních bezkonfessijních jest velmi značný. Národ francouzský má po národu vlašském největší počet duchovenstva, zvláště Francouzky vynikajíce vřelou zbožností četně věnují se stavu řeholnímu tak, že počet řeholnic ve Francii rovná se počtu kněžstva, čehož není v žádné zemi katolické. — Jako Paříž jest místem indifferentismu, vlažnosti náboženské, tak zase ohniskem katolického života ve Francii jest město Lyon. Hlavní vadou Francouzovou jest vrtkavosť, lehkomyslnosť, nerozvážnosť: Francouz bývá snadno unášen dojmy zevnějšími a toť příčinou tak náhlých a neuvěřitelných převratů ve Francii jak politických tak náboženských. Konečně podotknouti sluší, že Francie osvojuje si protektorát nad katolickou církví, zvláště v Asii a v Africe, a práva toho si úsilovně hájí, ač tak činí jen z příčin politických a více méně sobeckých.

Mimo dosud jmenované národy romanské jest ještě jeden národ, který se honosí býti potomkem Římanů, který však i vlastí i věrou od svých soukmenovců jest oddělen. Jsou to *Rumuni*. Národ ten bydlí ve východní Evropě na dolním Dunaji, — ve Valachii, Multanech, a v rakouských zemích: v Sedmihradech, v jihovýchodních Uhrách a v Bukovině. Čítaje ne úplných 8 mil. vyznává pravoslaví. Jest to jediný národ romanský nekatolický, jenž s východní Evropou stržen byl v osudné církevní schisma. Roku 1697.

podařilo se část sedmihradských a uherských Rumunů spojiti s církví katolickou tak, že až dosud něco přes 800.000 Rumunů s církví katolickou jest sjednoceno, jichž duchovní hlavou jest biskup v Blažejově v Sedmihradech.

Z veršů Josefa Díka.

Černé písně.

Černé písně šumí:
list se chvěje, list se třese,
těžký mrak se dolů nese.
Kdo těm písním porozumí?

Stíny: večer zvoní,
topol skáče, vítr piští,
vlnu letnou skály tříští,
po hlavě skal vír se honí.

Vlna letí v předy,
zas se plouží, kypí, pění, —
nikde klidu, konce není.
Ó jak zuří proud ten šedý!

Tajné písně šumí:
list se chvěje, list se třese,
těžký mrak se k nebi nese. —
Kdo těm písním porozumí?

Rozpukly se ledy.

Rozpukly se ledy na horách,
potoky jásaly na horách;
zašuměly nad studénkou bory,
vedle skály povznesly se chory —
prvosenky.

Nad hlavou mi rozvlnil se teplý dech,
zatočil se nad údolem teplý dech,
ve paprsků zlatých, snivé lety,
zlaté chví se vstříc mi choré květy —
prvosenky.

* * *

Skřivan výše křídlem třepe,
v píseň, novou píseň třepe,
mladé ňádro bolně kyne,
ruka k srdci květy vine —
prvosenky.

Ballada v jeseni.

Pojď, hochu, slzy krůpěj vysuš hned
a vlhký směle ke mně zdvihni hled:
Viz, tam kde v mlhách dumá skalná stráně,
jí v klínu šumí les. Ó pojď již, pojď,
pohádku vím, — sem přikloň k ňádru skráně
a osuš líc!

Tam byl jsem králem, tam mně sbělel vlas,
já v skalách bydlel, kde tak plno kras:
stín nad jeskyní syt byl vůní buků,
zněl písní les, byl jeden šumný ples,
na tisíc bylo květů, zlatých puků. —
Nuž, zdvihni skráň!

Mně potok žvatlal; byl jsem štěstím jist,
kdy skles' mně ve klín buku zlatý list,
já plesal bohat, — snivotivé děcko, —
kdy víc jich padlo na hedvábný vřes!
Ó, hochu, spadlo brzy listí všecko!
Již neštkej, slyš!

Pak pokryla se zlatem celá pláň,
citná mi přišla podivit se laň,
ptáčata plaše roznášela hlasy,
že — hyne pode zlatem něžný květ.
Kol bylo vzdechů, — co tam bylo krásy!
Ty svíráš ret? —

Proč chtěl jsem zlata!? proč jsem zakryl slech,
kdy ptáče bolný tiklo vzdech!
Já, — kníže, plakal, odešlo mi ptáče,
mé vzdechy vítr nes', — mé city — roje mlh!
mech zvlhl pode bukem z pláče:
Ha, kloníš šíj?!

Chci květ, chci květ ať květem kryt jest dol,
můj těžký jest a šílený můj bol
a pusta moje skráň. — Mrak snes' se níže
a — bílý květ mi padl na šedivou skráň,
byl chladný. — Jak teď srdce moje víže,
bych zaplakal!

Josef St. Dík.

Kterak snaží se materialisté vysvětliti duševní život?

(Úryvek ze článku »Svoboda základem lidské společnosti.«)

František Perka.

Materialisté uznávají pouze hmotu zavrhujíce duši jakožto něco nehmotného, od těla odlišného; veškeren psychický život lidský jest jim funkcí ryze organickou a fysiologickou, od ustrojení a útvaru atomů mozkových úplně odvislou. Dělíme je ve dvě hlavní skupiny: Materialisty hrubé, čiré a mírnější. Hrubí materialisté znají pouze fysické a chemické síly a považují veškeren život a jeho úkazy za výsledek nárazu, tlaku, přitahování a odpuzování hmotných atomů; mírnější připouštějí kromě hmoty již jakousi životní sílu, jež se jeví v jednotlivých organismech, a duší jest jim činnosť mozku nebo mozkových orgánů.

Že v obojím případě nemůže býti o svobodě vůle ani řeči, jest zřejmo: Hrubý materialismus klade původ lidských představ, pudů a chtění jedině ve qualitu a quantitu částic mozkových tak, že každý akt vůle jest jimi vymezen s takovou nezbytností, s jakou pohybuje se kámen ke středu zemskému; jemnější materialismus praví, že všechny žádosti se namítají člověku předměty a příhodami vnějšího světa, jež tvoří v těle i v duši lidské každého okamžiku jistý, určitý stav. Gravitační síla plynoucí ze stavu tohoto neodolatelný dává směr všem lidským pudům a náklonnostem při jejich ukájení, při uhajování existence tím, že osvojuje si, co jí individuelně prospívá neb odpuzuje, co jí škodí, neníli jí na závadu příčina ještě mocnější na př. nějaká fysická síla, zákony vydané na ochranu lidstva, strach před trestem, poškodíli cizí práva atd., což vše zde onde člověku při jeho chtění a jednání vnucuje úchylku od povšechného onoho směru.

Hlavními zástupci moderního materialismu jsou: Büchner, Vogt, Moleschott, Czolbe a jiní, kteří všichni svorně zaměňují činnosť duše za pouhou funkci mozku a různí se od sebe jen v určení vztahu duše k mozku. Moleschott stotožňuje duši s mozkem úplně, myšlénka jest pouhou fosforescencí mozku; Vogt vyhlašuje nedůsledně poměr

tento jednou jako poměr pouhé činnosti svalu ke svalu jinému, podruhé jako poměr žluči k játrům; má tedy duši za výplod, produkt mozku. Büchner považuje duši za pouhý nehmotný účin plynoucí z kombinace látek hmotných jistými silami a vlastnostmi opatřených. Czolbe snaží se vyvoditi prvky, z nichž duše se skládá z jakýchsi fysických pohybův a pocitů; sebevědomí prý má svůj vznik v kruhovitém pohybu v mozku.

Uvedeme některé výroky předních zastanců materialismu, jež nám nejlépe tresť jejich učení osvětlí. Tak praví Vogt: »Každý přírodozpytec, který správně myslí, dospěje nezbytně k názoru, že všechny tak zvané činnosti duševní jsou pouhou funkcí mozkové látky, nebo chcili to poněkud hrubě pověděti, že jsou myšlénky k mozku asi v takovém poměru jako žluč k játrům, anebo moč k ledvinám. Sebevědomím jest život a byt; existence samo o sobě a pro sebe sebevědomí nemá. Kdežto nekonečnosť ve své částce i v celém svém rozsahu mlčky a pokorně se podrobuje zákonu, má se snad nepatrná funkce pouhé částečky celku jediné proto, že se nazývá sebevědomím a tvoří podklad naší domýšlivosti, samojediná bouřiti tvoříc druhý svět na posměch prvnímu?«

Podobně dí Noack: »Duší lidského těla jest nervová soustava.«

A Wiener: »Jako žár hořícího tělesa povstává z chemického spojení tělesa onoho s kyslíkem, podobně myšlenka jest výsledkem pohybu a to chemického rozkladu některé mozkové části. Žár není totožný ani s hořícím tělesem ani s kyslíkem ani s tím, co z hoření povstává, nýbrž jest pouhým pohybem, kmitáním oněch látek: podobně není myšlenka ani mozkem ani jeho částí ani před chemickou proměnou ani po ní, není vůbec žádnou látkou, nýbrž pohybem její.«

Materialismus jest reakcí proti abstraktnímu pantheismu školy Heglovy, jež nemajíc pevného podkladu v životě skutečném ztrácí se v metafysických nemožnostech. Ta okolnosť tedy a neobyčejný rozvoj věd přírodních byly příčinou rychlého rozšíření se materialismu. Mnohé vskutku překvapující výzkumy a nálezy exaktních věd (pára, elektřina, zdokonalení technických prostředkův a jiné) upevnily jednak vládu člověkovu nad přírodou jednak osvětlily mnohé dosud temné otázky života duševního a tělesného — a tu v opojném rozechvění prvních úspěchů mylně se mnozí domnívali, že bude již lze všechny záhady uspokojivě rozřešiti.

Nuže zda podává materialismus člověkovi náhradu za to, co mu béře, zda plní to, co slíbil? Zdali odpovídá na otázky, jež vzdělanci i nevzdělanému mnohdy bezděky na mysl se vtírají: odkud jest, proč jest zde — a zda smrtí končí veškeren náš život?

Již v principu svého učení trpí materialismus nedůsledností, neboť uznávaje jen to, co se dá měřiti, vážiti a hmatati, vychází přece z atomův, ač jich ještě nikdo neviděl, nezvážil. A podobně jest tomu i s jinými jejich vymoženostmi: chtějíce vysvětliti život duševní nemohou znázorniti ani úkazů bytostí organických a nevy-

tvořili dosud v chemických svých laboratořích ani jedinké života schopné buňky ani živočišné ani rostlinné. Povstává sice ze smíšeniny draslového louhu a kyseliny dusičné krystalový ledek, nikoli však něco organického. Hypothese prvoplození (generatio aequivoca), která hlásá, že z látek neorganických samočinné vzniknouti mohou bytosti organické, jest již dávno překonaným stanoviskem a nezastává jí nikdo, komu jde o skutečný vědecký důkaz, neboť se ukázalo, že důvody, které dosavade na potvrzenou její byly uváděny, jsou úplně planými. O parasitických zvířátcích na př., jež žijí v těle lidí a zvířat (Entozoa), dokázali Siebold, Küchenmeister, Leukart a jiní, že nepovstávají ve vnitřnostech prvoplozením, nýbrž že byvše do těla již jako živé zárodky potravou nebo jinak doneseny nalezají tam dostatečné podmínky svého dalšího vývoje. Podobně mluví Leukart, Helmoltz, Engelmann a Pasteur o nálevnících; totéž platí i o bakteriích různých nakažlivých nemocí na př. cholery, neštovic, záškrtu atd. Häckl uváděl také na potvrzenou učení svého o prvoplození organickou jakousi bytosť, na dně mořském žijící a nazvanou »Batbybius«, avšak pozdější výzkumy ukázaly, že jest to zcela jednoduše zhuštěný roztok mořských solí zvláště sirníku vápenatého. Plnou měrou tedy platí věta »omne vivum ex vivo«, nebo, jak Virchov praví: »omnis cellula a cellula« — a jediný Bůh dává a béře člověkovi život.

Ano věda přírodní jest dosud tak malomocnou, že neví ani, z čeho chemicky se skládá ona bílkovitá látka (protoplasma), jež vyplňuje každou buňku; všechny vědomosti její v té věci v tom pouze jsou zahrnuty, že přírodozpytci Pokorný a Löv našli v protoplasmě skupinu aldehydu, jež s odumíráním buňky také mizí.

I materialisté pociťují, že se tu nedá nic tvrditi a zároveň také dokázati, a proto jen jako mimochodem utíkají se k jiné hypothese, že prý totiž v pravěku byl geologický útvar naší země jiný, než jest nyní, že prý byly také jinaké atmosferické poměry a podmínky a že působily jiné fysické a chemické síly, které samy ze sebe vytvořily jakousi základní živoucí hmotu, ze které potom přirozeným šlechtěním původ svůj vzaly všechny organické bytosti. Nuže zda mají kde opravdový důkaz pro toto svoje tvrzení? Věda aspoň nám nepodává žádného vysvětlení; naopak pokusy jest dokázáno, že život jest možným pouze tehda, zůstanouli i na dále poměry a zákony naší země, jimiž jest řízena, nezměněnými a že podstatná změna měla by za následek zahynutí všeho života organického. Právem tedy soudíme, že poměry nynější byly na zemi již tehda, kdy všemohoucí Dárce štípil první živoucí bytosť, že tedy, neníli za změněných poměrů možným život, nebyl by možným ani jeho vznik. Proto praví Quenstedt: »Nemůželi z naší země ani nejmenší květinka vyrůsti jinak leč ze seménka, neníli tu nepředpojatému badateli souditi, že, co dle našich zákonů přírodních nyní jest nemožným, i druhdy státi se nemohlo? Neboť právě ve stálosti oněch věčných zákonů spočívá veškera stavba našeho vědění.«

Nejinak daří se materialistům, chtějíli svým způsobem vysvětlovati psychický život člověka. Materialismus, jak dříve již bylo řečeno, duše nehmotné neuznává, neboť prý nelze nikterak dospěti pojmu něčeho netělesného, poněvadž prý látku našim myšlenkám poskytuje pouze tělo a hmotný svět a mnohé prý jsou činnosti tělesné, jež nemají psychického podkladu, ne však naopak a konečně prý napřed dlužno dokázati, že učení jejich na vysvětlenou projevů bytosti lidské nedostačí, — a potom prý bude lze přijati duši od těla odlišnou.

Důvody tyto jsou jen zdánlivými, neboť co se prvního týče, každý ví ze své vlastní zkušenosti, že kromě časově prostorových úkonů předmětů hmotných jsou i ryze časové úkony našeho nitra, představy totiž a myšlénky, které tedy nejsou nikterak rázu tělesného, nýbrž duchového, ideálního; vidíme tedy, že podkladem jejich musí býti také něco ideálního, od hmoty rozdílného. Jsouli však v bytosti lidské úkazy tělesné a duševní jakostí vzájemně se různící, pak různí se i nosičové jejich: tělo a duše, a pak nic neznamená ani druhá námitka materialistů.

A co se týče námitky třetí, můžeme zásady jejich užiti pro sebe, poněvadž dosavadní názor křesťanský život lidský ve všech jeho odstínech úplně vysvětluje — a tudíž není třeba za výpomoc prositi materialismu, který má co dělati sám se sebou.

Vážnějšími jsou důvody, jež béře materialismus z přírodovědy a ze zkušenosti, která prý zřejmě dosvědčuje: že 1. psychický život jest závislým na funkcech údů tělesných, 2. že duševní život rozvíjí se souměrně s vývojem mozku. 3. že při nemoci tělesné vznikají i nemoci duševní a naopak že léčení nemoci duševní se daří, hojíli se zároveň i tělo a 4. že nejen vady a odchylky tělesné nýbrž i zvláštnosti duševní děděním přecházejí na potomky.

Než to vše nikterak nedokazuje pravdivosti jejich učení; vždyť i my nikterak nepopíráme, že činnosť duševní s tělesnou jest ve spojení, poněvadž duše jest formou těla, jest takořka myšlénkou, jež v těle lidském a jeho vnější činnosti k viditelnému projevu přichází, jest ideou, jest dechem Božím, který povyšuje hmotné tělo za obraz Boží, avšak úplně odvislou od těla není nikterak. Odporuje tomu všechna zkušenosť; jsouť případy přečetné, kdy chorý ano těžce nemocný člověk v duševní činnosti nikterak neochabl, dokud sil svých úplně nepozbyl, a šílenci nabývají před smrtí jasného vědomí, tedy normálního duševního stavu, ač jest tělo jejich nemocno. Podobně nemožno říci, že by duševní život vzrůstal s vývinem mozku, anebo že se dá určovati podle velikosti a váhy mozku, neboť na př. obyvatelé Georgie, ač jsou útvaru lebky čistě Řeckého, nikterak schopnostmi s nimi srovnati se nedají a národové, kteří útvarem lebky jen málo od sebe se liší, nadáním svým jsou nekonečně rozdílnými.

Taktéž není váha a velikosť mozku měřítkem lidské vzdělanosti; jest sice zjištěno, že mnozí proslulí mužové měli mozek

znamenité váhy, ale také jest jistým pravý a častý toho opak a mimo to nemá člověk, ač jest nejintelligentnějším stvořením a korunou všech živých tvorův, ani absolutně ani relativně největšího mozku. (Zpěvní ptáci mají mozek poměrně větší.) Materialisté chtějí též určovati větší nebo menší intensivnosť duševního života podle většího nebo menšího množství fosforu v mozku; zkušenosť však učí, že množství jeho roste a klesá parallelně se vzrůstem nebo klesáním fosforu v kostech. Z toho plyne, že duše s mozkem totožnou býti nemůže, a v nemoci »rhachitis« zvané fosforu ubývá, ačkoliv činnosť duševní se velmi zvyšuje.

Ani fysiologie nesvědčí ve prospěch materialistů. Kdyby duše byla totožnou s mozkem, pak by byl buď celý mozek ústředním aparátem veškerého duševního života a vůbec celého lidského organismu aneb aspoň některá jeho část, která jest ústředním uzlem, v němž všechny nervové nitky se sbíhají. Vizme nyní, jak jest tomu ve skutečnosti. Jeli celý mozek střediskem duševního života, pak mohla by proměna sensitivního podráždění v motorické jen tenkráte nastati, když rozšíření a uvědomění obojího podráždění událo se v celém mozku, avšak vivisekce a pathologie dokazují, že nastává proměna ta i tenkráte, když podráždění odpovídající částice mozku jsou odstraněny anebo souchotěmi zachváceny. Vidíme tedy, že děje se tu duševní činnosť od přiměřených částí mozkových úplně nezávisle. V případě druhém naskýtá se opět jiná obtíž: kde hledati onoho ústředního uzlu, onoho místa v mozku, k němuž spějí všechny nervy? Odstranímeli všechny nepodstatné části mozku, jichž nedostatek neruší hned ústřední mozkové činnosti, pak zbývá pouze část mozku na zadní straně, jíž nezbytně jest třeba; v ní tedy musí býti onen hledaný ústřední uzel. Než ani tu ho není, poněvadž tato část mozku sestává z orgánů tak rozličných, z nichž každý má úplně různý fysiologický význam, že nemožno je považovati za středisko ani úhrnem ani každý zvlášť, — neboť proti tomu opět svědčí anatomické výzkumy (na př. různorodosť vláken nervů zrakových i sluchových, jakmile vstoupily do mozku).

Nemožno tu tedy přijímati leč místo jednoduché, pouhý bod v mozku, kam až centripetální podráždění jednotlivých nervů dobíhá, aby je člověk vědomě a svobodně proměnil v centrifugální. Proto dobře poznamenává filosof anglický Lotze: »Materialismus nedokazuje, nevysvětluje a na místě toho prostě tvrdí; nestojí na konci exaktní psychologie, jakožto výsledek opravdového zkoumání, nýbrž jakožto pouhý požadavek na jejím počátku.«

Poukazujeli dále materialismus k tomu, že pojem duše jest temným a že věda ho přijati nemůže, tu možno opáčiti, že pojem hmoty jest rovněž nejasným a neurčitým, o čemž svědčí různé ony definice hmoty jak přírodozpytců tak fysiků. — Materialismu také odporuje všechen vznik a průběh našeho vnitrného života, což každý snadno pozná, věnujeli sobě jen poněkud pozornosti. Kdyby

byly činnosti lidské duše pouhou fysiologickou, hmotnou funkcí, pak nebyli bychom nikterak schopni abstraktních, nadsmyslných pojmů, nýbrž pouze vněmů takových, jež nám vnuká hmota, co vidíme, slyšíme a hmatáme; pak nemožno by nám bylo také dospěti abstraktním přemýšlením nějakého pojmu a soudu povšechného, poněvadž každý náš smyslový dojem jest omezen a určen tím neb oním hmotným předmětem; pak nemohli bychom ani tvořiti axiomat, zákonů myšlénkových, dle kterých myšlení lidskému jest se říditi, máli slouti rozumným, logickým. Vůči tak jasným faktům duševního života, jichž ani materialismus netroufá si popírati, jež však s učením jeho se nesrovnávají, připisují novější materialisté mozku jakési tajemné, vrozené principy, dle nichž myšlení naše prý postupuje. Než ani takto není jim spomoženo, neboť přemýšlíli každý dle svých vrozených subjektivních principů, pak nemožno nikdy domakati se objektivní nějaké pravdy, poněvadž věci jednomu se jeví tak, druhému onak. —

Materialismu nevysvětluje také sebevědomí lidského. Sebevědomí jeví se tím, že vlastní »já« jest předmětem mého vnitrného pozorování: jako vím o jiném, tak vím také o sobě, vím, že jsem totožným s tím, jenž ví. Soud, který při tom povstává, jest tento: Já, jenž vím, jsem tím, o němž vím. —

Materialismu odporuje i schopnosť paměti a vzpomínky: Jestli myšlénka totožnou s hmotnou částicí mozkovou, pak nemožno jest člověku na delší čas myšlénky sobě zachovati, poněvadž všechny tělesné látky (tudíž i mozek) v určité době[1]) se v člověku vyměňují. Považujíli jiní myšlénku za pouhý pohyb, vibraci mozkových vláken, možno jim podobně odpověděti: se zánikem onoho pohybu musila by nezbytně vymizeti také myšlénka.

A dle celého svého učení zkomoluje materialismus i lidskou vůli a lidskou svobodu, můželi ovšem býti tu ještě o nějaké svobodě řeč. Jako všechny ostatní činnosti lidské, jež my nazýváme duševními, považují materialisté i chtění lidské za organickou funkci mozkovou, jež vzbuzena bývá pouze smyslovými dojmy hmotných předmětů: Dojmy a vnější obrazy působí v mozku podráždění, které opět dle pouhých mechanických zákonů beze všeho působení lidského přecházejíc na motorické nervy a svaly za následek má přiměřený pohyb těla a ten opět určitý skutek. A tak příčinou lidského chtění a jednání jsou výhradně vnější, fysické příčiny; člověk jest úplně passivním.

Tak praví mezi jiným Büchner: »Témuž zákonu, kterému podrobeny jsou rostliny a zvířata, podléhá i člověk. Člověk není duševně neodvislou, svobodnou bytostí, za jakou jej obyčejně moralisté a filosofové považují.« A jinde dí: »Svobodné vůle není v tom smyslu, že by byla neodvislou od vnějších příčin, které nás v každém okamžiku zavazují a i nejmocnějšímu člověku meze kladou. To, co

[1]) Jedni přijímají měsíc, jiní dobu ještě kratší.

nazýváme svobodnou vůlí, není ničím jiným, leč výsledkem nejmocnějších motivů. Namlouvali nám sebevědomí, že jsme svobodnými, jest to pouze svoboda, o níž mluví již Spinoza: že chtění svého jsme si vědomi, ne však příčin, jež je určují.« — Rovněž charakteristickým jest výrok Fogtův: »Žádného okamžiku nejsme pány sebe samých, podobně jako nemůžeme poručiti, aby ledviny naše vyměšovaly nebo nevyměšovaly.«

O čem však poučuje nás skutečnosť? Můžemeli považovati lidské chtění za činnosť mozku pouze hmotnou a zda působí smyslové dojmy na nás s nepřekonatelnou nutností?

Nikoliv, zkušenosť dosvědčuje, kterak člověk přečasto se protiví smyslové žádosti, kterak ji překonává, ač mnohdy doléhá na něj s velkou prudkostí, — a kterak rozhoduje se a jedná právě naopak. Jest to však možno, nemáli člověk svobodné vůle, jež by samočinně jako nejvyšší instance rozhodovala veškeren vnitrný spor? A dále zdali následuje vždy za rozhodnutím vůle nezbytně přiměřený skutek? Každý normálně vyvinutý člověk dobře jest si toho vědom, že před každým činem předchází úvaha, od níž jediné závisí, jednáli čili nic! I materialisté uznávají ovšem jakousi úvahu, avšak i ta má ráz pouze mechanické nezbytnosti jsouc pouhou rovnováhou motivův a důvodů, z nichž žádný není silnějším, aby vůli ve směru svém přinutil jednati. — A netřeba zajisté teprv široce vypisovati, jak zhoubně by působilo učení materialistů jsouc uvedeno v praktický život: stát, společnosť vůbec stala by se naprosto nemožnou. —

„Sulamit,“

dramatická báseň ve třech jednáních od Julia Zeyera.

Úryvek z literární studie Alojsa Vítkovce.

Zeyerova »Sulamit« byla již r. 1883. na národním divadle pražském provozována s úspěchem čestným. Již tehdy mluvilo se o dramatě Zeyerově všelijak: Někomu se líbilo, někomu se nelíbilo. Poprvé drama to bylo provozováno dle básníkova rukopisu; tiskem vyšlo teprve za dvě léta, r. 1885. Za šest let dostala se »Sulamit« zase na jeviště národního divadla (11. března 1889.); drama bylo prý vlídně ba vroucně přijato a uvedlo prý obecenstvo (ovšem obecenstvo nepříliš četné, ctitele to poesie Zeyerovy) do neobyčejného, u nás opravdu nezvyklého nadšení. Ale mezi div. referenty vznikl zase o cenu »Sulamity« spor. Tak zvaní »realisté« nehoří pro drama, skoro je odsuzují, přátelé poesie se ho zastávají a velebí vznešenou musu autorovu. Nás zajímá drama Zeyerovo hlavně tím, že těsně souvisí s látkou biblickou, jsouc jaksi ozvěnou velepísně Šalomounovy a žalmů. Proto nebude snad neužitečno projeviti několik myšlének, jež nám připadly, když jsme přečetli Zeyerovo drama a porovnávali rozmanité o něm posudky.

Zmíníme se tedy nejprve o dramatě samém, potom o jeho poměru k bibli a vůbec k prvkům, z nichž povstalo, a konečně o jeho literárním významu.

I.

Obsah dramatu jest:

I. jednání. Davidova žena Batšéva porodila blížence, z nichž jeden — Šalomón právě vládne, druhý Benaja byl od matky pohozen. Chtěla prý tím předejíti možným zmatkům o posloupnosť na trůně. Benaja byl však zachráněn Anděl Anpiel vynesl jej na nedostupný vrchol Libanu a tam jej vychoval. Dal mu vědu, krásu ducha, vzlet, dal mu »vše, co vznáší ku hvězdám,« však jednoho mu nedal, — lásky k ženě, toho »svatého zla.« Benaja nežil posud mezi lidmi; divná touha pudila jej tedy do údolí pod Libanon. I uživ nepřítomnosti Anpielovy sestoupil jednoho krásného jitra s Libana do rozkošného údolí v pohoří Gilbojském. Tam spatřil Levónu, krásnou dívku sulémskou. Cit lidský byl v něm roznícen; zahořel láskou k Levóně. Druhý den sestoupil Benaja zase do údolí a čekal krásné dívky. Anpiel přišed za Benajou táže se ho, proč sestoupil s Libana. Benaja se přiznává. Anpiel ho napomíná: »Já syna božího chtěl z tebe míti, nad člověka měl's býti povznesen. Kdo ženu miluje, smrti kořisť jest; máť dvojí jméno jedna záhuba: Smrť! Láska! Nepoznať měl's tato zla. Jim chtěl jsem vyrvat tě. Ó rychle pojď! Chceš zmařiť úmysl můj vznešený pro pouhé svůdné děvy usmání?« Benaja: »Já zemříti chci; jeť láska blaženstvím.« — Zatím »od lemu pouště děva vznáší se jak oblak kadidla.« Je to Levóna, dívka pastýřská, kterou Benaja včera byl zahlédl. S druhé strany přichází Šalomón jako pastýř. Anpiel a Benaja ukryjí se za stromy. Šalomón a Levóna milostně rozmlouvají. Šalomón velebí její krásu a praví: »Ty nejsi zrozena, bys skrývala svou krásu v poušti, v klíně divých hor. Ne, místo tvoje vedle krále jest, stáť měla bys na trůně z rubínů!« Levóně však sláva královská se protiví. Nevědouc, že pastýř, s nímž mluví, je sám král vykládá mu, jak pyšný je Šalomón, jak »střebe krev a v pouta jímá lid.« Vykládá mu, co si lid vypravuje o pohozeném blíženci královĕ, jenž co nejspíše zmocní se trůnu. Šalomón hněvem jsa roznícen slibuje lidu pomstu a praví Levóně, že on je král Šalomón. Ustrašenou dívku konejší sliby, že ji vznese na výši závratnou, na výsluní lesku a slávy. Levóna se přiznává, že jej, pastýře svého, miluje, ale královnou že nebude. Tu přijde královské dvořanstvo pro Levónu. Šalomón stěžuje si, že se kuje proti němu zrada; nařizuje, by každý, kdo by potupnou pověsť vypravoval nebo poslouchal, byl uvězněn, a kdo by řekl: »Jsem Šalomón,« aby byl usmrcen. I odkvapí do města ohlásit, jak se má proti vzpouře jednati. Levóna chvějíc se nerada odchází s komonstvem královským. Benaja s Anpielem vystoupí z úkrytu. Benaja: »Ó nedrž mne, chci mu ji vyrvati, chci nutit ji, by milovala mne.« Anpiel: »Zmar sklízí ten,

kdo k lásce nutit chce. Ty samovolně v boj se vrháš, ty nechceš hvězdný klid, jenž kynul ti!« Benaja: »Chci žít, jak jiní žijí.« Anpiel: »Bídným býti?« Benaja: »Já člověkem zrodil se, chci podíl svůj na štěstí jako na strasti.« Anpiel: »Staň se vůle tvá! Pomohu ti v boji. Mně poručil cherub Hospodinův, bych zlomil pýchu Šalomónovu. Nuže, Benajo, budiž nástrojem mým, jakož já jsem Hospodinovým. Král bude v moci tvé i Levóna.« —

II. jednání. Lilitha, princezna Sidonská, byvši bratrem oloupena o království otcem slíbené spásy hledat vyšla do země judské. Do domu Šalomónova vešla hostem, »však záměr byl, že paní zůstane.« Šalomón zamiloval si ji vášnivě tak, že jí dovolil v královském paláci postaviti sochu Astartinu. Lilitha Šalomóna vášnivě milující a po koruně dychtící je zmítána žárlivostí tušíc, že král jinou ženu miluje. — Šalomón odcházeje do zahradní lázně, nechával u vchodu korunu i šat královský, jejž otrok hlídával. Jednou nabídla se Lilitha, že střežiti bude oděvu královského. Šalomón odešel do lázně. Lilitha dívajíc se na korunu zadumá se a usne. Tu přijde Benaja s Anpielem. Benaja nevěda, kde jest, táže se Anpiela i dovídá se, že je v zahradě bratra Šalomóna. »Což mám nějakého bratra?« táže se udivený Benaja. Anpiel vykládá mu, kterak byl od matky pohozen, protože bratr Šalomón byl silnější a krásnější. Benaja slibuje, že se pomstí. »Já přebrodím se krví k stupňům trůnu, uchvátím svou korunu.« Anpiel odpovídá: »Ó běda mi! Já k hvězdám povznésť chtěl ten zemský rmut, trpce zklamán jsem. Tys volil zemský prach! Ne krví, bez boje dostoupíš trůnu.« I způsobil Anpiel svou mocí, že Benaja měl zdánlivou podobu veškeré postavy Šalomónovy. Na pokyn Anpielův políbí Benaja spící Lilithu. Lilitha se probudí a vypravuje Benajovi, jenž se jí jeví jakožto Šalomón, svůj sen. Zdálo se jí, kterak Šalomón dobyl Jafa a že jí svěřil vládu v městě tom. I prosí ho, by tak učinil. Benaja — Šalomón vyhoví její prosbě. Lilitha všecka jsouc rozradostněna svolává dvořanstvo. Anpiel zmizí, Benaja obléká si šat královský a velí, by přivedena byla dívka sulémská. V tom vyjde Šalomón z lázně. Poděšeně pozíraje na Benaju vidí před sebou sama sebe. Lilitha a dvořanstvo hledí Šalomóna odbyti. Bylť jako šílený žebrák, jenž se nedovoleně dostal do královské zahrady. Když pak o sobě stále mluvil jakožto o králi Šalomónovi a konečně Lilithy prosil, by přece poznala toho, »který spočíval na luzných ňadrech jejích láskou její zpit,« Lilitha jsouc tím zneuctěna tasí na něho dýku. Šalomón vrhne se na Benaju, ostatní však tasí na něho dýky. V tom přivádějí slepou Batšévu, matku Šalomónovu. Ptá se po Šalomónovi. Benaja i Šalomón hlásí se k matce. Batšéva všecka jsouc zděšena přizná se, že oba, kteří k ní mluví, pod srdcem nosila. Tu zvolá Šalomón radostně: »Ó matko má! Já jsem Šalomón!« Dvořanstvo však pamětlivo jsouc rozkazu královského na pobídku Lilithinu chápe se Šalomóna, protože řekl: »Jsem Šalomón.« Teprve nyní přichází

Levóna ostýchavě, bázlivě. Benaja-král prosí jí aspoň o pohled milostný. Levóna sklání se na srdce jeho, však náhle uskočivši vykřikne: »Ty nejsi Šalomón! Tys klam! Ty nejsi pastýř můj!« Tu zvolá Šalomón: »Levóno má, má spáso, ke mně pojď!« Levóna pozná Šalomóna i spěje mu do náruči. Rozčilený, Lilithou rozzuřený Benaja káže, by Šalomón byl uvězněn. Sulamit odchází, zdrcený Benaja volá: »Již nikdy nevrátí se pokoj mi! Ty pravdu děls, ó Anpieli můj, je láska zlem, mne kruší, zničí mne!« —

III. jednání. Je noc. Měsíc zachází, hvězdy ještě svítí. Benaja stoje v trůnním sále u okna a dívaje se do noci volá Ampiela. Anpiel se zjeví. Tu stěžuje si Benaja, že Levóna klam jeho prohlédla. Anpiel: »Ty miluješ, nuže tedy uchvať ji svým nadšením a nemůžešli to, — pak se vzdej!« Benaja: »Chci býti obětí lásky.« Anpiel zmizí. Tu přichází Lilitha, jíž »starosť dumná a hana nepomstěná plaší sen,« vybízejíc Benaju-Šalomóna, by dal popraviti vězně včera zajatého. Král se zdráhá. V tom dochazí ho zpráva, že matka jeho právě zemřela. Umírajíc zvolala prý: »Před tváří Hospodinovou přísahám, on jest mým synem, on, jenž v žaláři teď muka trpí.« Slova ta roznítila vzpouru proti králi. Benaja hodlá na radu Lilithinu konati veliký soud. Dříve však přeje si mluviti s Levónou. Prosí jí, by jej milovala, i přiznává se, že on není Šalomón. Levóna však vzdychá po svém pastýři. Tu Benaja na kolenou žebroní o její lásku: »Já povznesen byl nad slabosť veškeru, já s hvězdami žil, sny plnily duši mou. Tu viděl jsem tebe, Levóno, a sřítil jsem se dolů s výše své. Padl jsem v prach, kde ležím před tebou a žebroním! Odhodil jsem své hvězdné sny, svou hrdou velikosť, bych lásku tvou si získal.« Levóna: »Jí nezískals, já nemiluji tě.« Marny jsou Benajovy prosby, marny hrozby. Rozhněvaný Benaja dá znamení na štít, dvořanstvo s Lilithou přichází na soud. Vězeň je přiveden a dle návrhu Lilithina na smrť jedem odsouzen. Levóna vyvine se z objetí Šalomónova a vyhovujíc jeho přání modlí se: »Je velký Hospodin a silným je, v prach kácí krále, mocné snižuje a povýší, již žijí v pokoře.« Šalomón jest hotov zemříti. Levóna jej těší: »Jest láska pevnější než sama smrť. Sem číš podejte, douškem společným my oba zemřeme.« Zoufalý Benaja klesá na trůn a volá: »Jim jed! Ať zhynou! Boř se v chaos zem a shasni slunce! Láska zemřela, zde v prsou mých jest její velký hrob a černá luna, vzchází nenávisť nad pustou zříceninou duše mé!« Tu objeví se Anpiel, vezme číši s jedem, již otrok přináší, a táže se, komu ji má podati. Benaja slyše anděla zakvílí tiše. Lilitha vzavši Anpielovi číši volá: »Trest tomu, kdo je vinníkem!« »Nuže podej sem!« volá Benaja; »trest tomu, kdo vinníkem. Ó dobře, Anpieli, rozumím. (Vypije jed.) Já kles', když lásky strasť mne vtrhla do víru. Já kles', však voliv smrť se povznáším.« Benaja klesaje, přiznává se přede všemi, že není králem Šalomónem. Lilitha zuříc odkvapí. Anpiel nabízí Benajovi lék, Benaja však

odmítavě dí: »Já volím smrť. Chci zvěděti přec, které to trpčí zlo, zda umírání nebo lásky žal.« Levóna probírajíc se ze mdloby tulí se k Šalomónovi a plesá: »Ty žiješ! Miluji tě!« Benaja umíraje vzdychá: »Slyš klokot slavíka! Jak výsměch zní. Věz, Anpieli, smrť že sladší je nad ono zlo!« (Zemře.) Anděl Anpiel zalká nad ním: »Jsem opět sám v truchlé své velikosti.« —

Co do dramatického ústrojí Zeyer v »Sulamitě« upustil od pravidelného počtu pěti momentů čili jednání vloživ děj do tří oddílů. Pět aktův je sice pravidlem, ale méně jednání není vadou, naopak někdy celku velice prospěšno, zvláště když je dramatického děje málo; tuť by se děj zbytečně a snad násilně rozvláčel a hra by nudila. Ostatně Zeyer v žádném svém dramatě pravidla pěti aktů nedbal a přece se dodělal vždy čestného úspěchu. Nasvědčuje tomu již první dramatická práce Zeyerova — duchaplná komédie: »Stará historie«, pozdější »Legenda z Erinu«, »Libušin hněv«, jednoaktová žaponská komédie »Lásky div« (»Květy« 1888.), nejnovější Zeyerova tragédie »Doña Sanča« i naše drama »Sulamit«.

Vrchlický mluvě o rozvrhu »Sulamity« praví: »Hra zvedá se z rámce prosté idylly pastýřské (I. jednání) náhle k veliké sceně silného sporu a dramatického srázu (II. jedn.), aby v grandiosním třetím aktu dospěla velikého, čistě tragického zakončení.« Ačkoli tedy drama naše má jenom tři oddíly čili akty, přece v ní zadosť učiněno požadavkům dramatické techniky a potřebné momenty jsou dosti dobře provedeny.

První jednání jest exposicí dramatu. Děj zvolna se tu rozvíjí. Co lze exposici vytýkati, jest jakási rozvláčnosť. Dialog Benajův s Anpielem a Levónin se Šalomónem čte se sice krásně a příjemně, ale na jevišti snad unavuje. Právě zde pociťujeme zvláštnosti dramat Zeyerových. Jako v rhapsodické exposici »Legendy z Erinu« a celém »Libušině hněvu« tak hlavně v I. jednání »Sulamity« jest mnoho živlu epického, který se krásně čte, ale na jevišti snad přece rušivě působí. Živel pak lyrický a reflexivní jest jako písek — zlatý sice, ale proudu dramatického peřeje překážející. Než všechnu vadu vyváží líbezná, květnatá mluva a bohatosť myšlének.

Zauzlení děje se s jakýmsi pohádkovým přídechem na počátku II. jednání. Konec II. jednání, jenž působí již dramatickou mohutností, lze nazvati krisí, kdež vzájemné rozpory jednajících osob vrcholí. V jednání druhém Zeyer osvědčil se dramatikem nemálo dovedným: Scena Pseudo-Šalomóna a Šalomóna před matkou Batšévou a Levónou jest opravdu výborna. Ve třetím jednání rozuzlení provedeno jest obratně a napjetí udrženo až do konečné katastrofy, která čistou tragikou dojemně působí. Poslední sceny obsahem i formou jsou mistrovsky.

Jednotě děje vyhověl autor úplně. Zprva zdála se nám episoda Lilithina nemístna neb aspoň bezúčelna, jest však uznati, že Lilitha

případně zasahuje do děje dramata. Zakončení episody té jest však jaksi kuso.

Co do jednoty místa a času nebyl autor příliš úzkostliv bera se cestou prostřední, která se nejlépe zamlouvá a v pravdě nejlepší jest. Roztříštěnosť a veliká rozmanitosť místa a času vadí sice na př. ve hrách Shakespearových, který si v té věci počínal příliš volně; ale snaha po přísné jednotě času a místa dle vzoru starých klassiků svedla novější dramatiky zvláště francouzské (Racina, Corneille i Voltaira) do extremu a nebyla jim valně prospěšna. — Z našich nejnovějších dramat vzácnou jednotou času vyniká Stroupežnického »Václav Hrobčický z Hrobčic«. Celé drama odehrává se za tři hodiny odpol. V »Sulamitě« odehrává se děj ve třech dnech na třech místech, čímž skladba netrpí a dojem nikterak se neruší.

Mistrem osvědčí se dramatický básník hlavně v charakterisování jednajících osob. Charakterové hrdin vzati jsouce z historie mohou býti podle tvůrčího genia básníkova změněni, jen jsouli nakresleni důsledně a podle správných zákonů duševědných. »Charakterové hrdin dramatických mají též přiměřeni býti jisté době časové, státi se odleskem nejen čisté lidskosti vůbec, nýbrž i zvláštních touh a snah své doby a toho neb onoho národa.« (K. Šmídek.) Jak provedl úkol ten Zeyer ve své »Sulamitě«? Celkem dosti šťastně, nikoli však bezvadně. Z nápisu dramata »Sulamit« očekáváme, že hrdinkou dramata je Sulamit. Tomu však není tak. Hlavní osobou jest — Benaja. Onť jest obětí tragického konfliktu, onť jediný umírá. A právě charakter Benajův se básníkovi našemu valně nezdařil. Jeho postava jest jaksi mlhava, povaha není rázovita. V I. jednání proti vůli andělově řítí se v boj, chce vědou získati si lásku Levóninu, krví chce se dobroditi trůnu — a jak potom jedná? Trůnu domahá se jen pomocí andělovou, klamem a jeho pokusy o lásku Levóninu jsou slaby. Div. kritik »Času« praví, že vášeň Benajova měla býti lépe kreslena. Nám se však zdá, že právě v této věci a snad jedině v této věci Benajova postava je dobře provedena — Myslíme, že záleží také mnoho na intelligenci a dovednosti umělce dramatického t. j. herce, aby životní silou oduševnil postavu dramatického hrdiny. Týž kritik praví: »Postava Benajová trpí hlavně tím, že není dosti jasno, co Anpiel vlastně představuje.« Myslíme však, že andělská postava Anpielova je sama o sobě dosti jasna, ovšem nezvyklému posluchači jaksi cizí a poněkud nesnadno pochopitelna.

A jiný referent (Zl. Pr.) praví, že Anpiel jest vůbec celému kusu nejvíce na závadu; postava jeho vypadá prý na jevišti velmi podivně. »Máli podobná nadpozemská bytosť vzbuditi v nás trochu víry, musí míti v sobě tu gigantickou sílu duchovní a ten znak nesmrtelnosti na vznešeném čele, kterým se liší od pozemčanův jako na př. Byronův Lucifer.« Tu podotýkáme, že Anpielova postava stkví se opravdu jakousi nadhvězdnou září a imponuje svou nadlidskou velikostí a povznešeností nad veškeru lidskou slabosť, jen

kdyby čtenář nebo posluchač dovedl vystihnouti všechnu vznešenosť jeho zjevu. Ovšem vyniká Lucifer Byronův nad Anpiela Zeyerova právě tak, jako Byron vyniká ve svém oboru nad Zeyera a jako se Kain liší od Benaje.

Vytýká se též, že Anpiel jsa nástrojem Hospodinovým chce zničiti Šalomóna a zatím prý je zničen Benaja, kdežto na Šalomóna zapomenuto. To není pravda. Anpiel dle vůle Hospodinovy má Šalomóna jenom pokořiti, ne zničiti. »Šalomóna vlastní pýchy chrániť, pýchu jeho zlomiť« — toť úkolem Anpielovým. A nevyplnilliž Anpiel úkolu svého ovšem pomocí Benajovou? Nebylliž Šalomón pokořen? Že by Šalomón měl býti za pýchu a krutosť zničen, plyne snad ze spravedlnosti a moci Hospodinovy, nikoli však z proudu děje dramatického. (O tom, zda se Anpiel jakožto anděl hodí do dramata a na jeviště, v díle II.)

Levóna, dívka sulémská, je podobna jiným ženským postavám Zeyerovým (na př. poetickému zjevu Granie v »Legendě z Erinu«). Míhá se jevištěm jako nějaký fantom a přece cítíte její něhu, její vroucnosť, divíte se její opravdivosti a odvaze. Zaráží nás jaksi její smělosť a odhodlanosť na konci 3. jedn.; avšak Sulamit je láskou směla. Dovolujeme si říci, že ani Čech ani Vrchlický nedovedou tak krásně podati pravý výraz ženskosti, jakož umí Zeyer. Jak praveno, čekáme dle nápisu dramatu, že Sulamit je hrdinkou kusu. V pravdě však jest Sulamit Levóna spíše motorem než aktorem dramata.

Zbývá dvé zajímavých postav dramata: — postava Šalomónova a Lilithina. Charakteristika Šalomónova jest mnohem zdařilejší nežli Benajova. Jeho láska k Levóně, jeho pýcha i pokora dobře jsou vylíčeny. Hrdý, veliký ve slávě královské, něžný, prostý v lásce. Ve krisi druhého jednání zdá se nám postava Šalomónova více tragickou nežli Benajova a sice proto, že mu klamem Benajovým hrozí pád. Proto s ním více sympatisujeme. Vrchlický nazývá Zeyerova Šalomóna zpupným a tím výrazem shrnuje v jedno všechnu jeho charakteristiku. Historický Šalomón byl sice pyšen i trochu zpupen, ale pokud v dramatě našem jedná, mínění Vrchlického nezdá se nám správným. Zda zpupností jest nebo pokorou, když Šalomón odsouzen jsa na smrť prosí Levóny, by zapěla mu zpěv, jenž dříve jej tak pobouřil:

»Je velký Hospodin a silným je,
v prach kácí krále, mocné snižuje
a povýší, již žijí v pokoře!« ? (Sr. Žalm 112.)

Tak pěje Levóna a Šalomón modlí se jejími slovy:

»V prach kácí krále, mocné snižuje
a povýší, již žijí v pokoře.
Za ponížení svoje zdánlivé
já vděčen jsem« . . . . . .

Tak mění se Šalomón. Je to snad nedůslednosť básníkova? Nikoli; Šalomónovy skutky jsou projevy cholerické letory. Hlavní rysy zpupné povahy Šalomónovy vystupují však ne z jeho skutků, nýbrž hlavně z řeči jiných o něm a z řeči jeho o sobě. Praviť:

»... zpěv, jenž zbouřil nedávno
mou zpupnou mysl ...«

Nejlépe ze všech charaktérů nakreslena jest povaha Lilithina. Z každého jejího slova, z každého pokynu a pohybu, slovem ze všeho, co na jevišti promluví a vykoná, šlehá žár orientálské ohnivosti. Sidonská kněžna vášnivě miluje Šalomóna — ale ještě vášnivěji trůn a korunu.

(»A jeho krása, sláva, nádhera
jí chladnou duši mocně vzrušily.«)

Proto žárlivostí je zmítána dovídajíc se, že Šalomón jinou dívku miluje; úzkostlivý strach pak o království v Jafě zaplašuje s víček jejích spánek, z nitra klid. Při sporu Šalomónově s Pseudo-Šalomónem nejistotou jsouc trápena naléhá stále na Benaju-krále, aby dal vězně odpraviti. Při vší své žárlivosti a vládychtivosti jest ďábelsky úlisna, vábiva, svůdna. Trůn a koruna — toť její nejmocnější touha, touze té všechno podřizuje. Lilitha jest vůbec nejdramatičtější postava celého dramata. Charakteristika její nejlépe vyhovuje požadavkům uvedeným; nikde nedůslednosti, slova doplňují se skutky, nikde psychologické protivy nebo nesprávnosti. Zvláště při této úloze záleží též mnoho na umělkyni, jak dovede ji tlumočiti.

Mimo jmenované hlavní osoby vystupují v dramatě osoby vedlejší, podřízené: Batšéva,[1]) matka Šalomónova, již nám básník představuje jako ženu trpce stíhanou, ale pokornou a do vůle Boží odevzdanou. Že pohodila Benaju, dá se aspoň poněkud omluviti její obavou, aby nebylo bratrských různic o trůn. Oplakávala syna zavrženého tak, že proud jejích slz oslepil její zrak; však »vyslyšel Bůh hlas bídy její.« Když se dovídá, že pohozený syn žije, zapláče lítostí a volá:

»O líbilo se Hospodinovi,
by uvrh' ženu Uriašovu
v muk neslýchaných moře hluboké.«

Gamaliel, náčelník dvořanstva Šalomónova, jest osoba v dramatě našem nejméně významna, ale je případně charakterisován. Znaje přísnosť svého pána horlivě plní pokyny a rozkazy krále-Šalomóna i krále-Benaje. Maje Benaju za Šalomóna obořuje se na pravého Šalomóna, ale poznav klam žebrá o milosť, jak to podobní lidé dělávají. —

---

[1]) Ve vulgatě a české bibli nazývá se manželka Uriášova, žena Davidova, Bethsabee; Zeyer nazývá ji správněji dle původního (hebrejského) textu: בַּתְשֶׁבַע (= Bathšába).

Ještě několik všeobecných slov o osobách Zeyerova dramata. Jakož praveno, estétika si přeje, »by charakterové osob dramatických přiměřeni byli jisté době časové, stali se odleskem nejen čisté lidskosti vůbec, nýbrž i zvláštních touh a snah své doby a toho neb onoho národa.« Kdo zná poněkud bibli, zvláště biblickou poesii, kdo zná aspoň trochu klassická dramata antická, kdo má pravý smysl pro vznešené plody poesie, neupře, že Zeyer v »Sulamitě« uvedenému požadavku z větší části vyhověl. A přece ozval se hlas, ovšem velice chraptivý, který hleděl jak přehlušiti lyru Zeyerovu, tak zneuctiti jeho dramatickou musu. Praví se v orgánu mladistvých našich výtečníků t. zv. »realistů«, mimo jiné: »Zdá se, jakoby osoby Zeyerovy byli sami náměsíčníci, jež vyšší mocnosť svedla na totéž místo, kde každá z nich dělá pohyby a mluví aniž z toho všeho vysvítá nějaký navzájem se doplňující celek.« Proti tomu uvedeme jenom slova J. Vrchlického: „»Sulamit« je skvostná práce. Ovšem sytosť básnické dikce, bohatosť myšlének, poetické ovzduší, ve kterém se postavy pohybují spíše jako gigantické stíny než lidé, to vše působí cize v našem prosaickém století.“ (Více o té věci v díle III.)

Zbývá dosti nesnadná otázka: Která jest základní myšlénka našeho dramata? Kritik »Času« si odpovídá: »Základní myšlénka Zeyerova kusu jest, že láska k ženě uvrhne do záhuby každého, aspoň každého, kdo život svůj zasvětil hledání pravdy.« Myšlénka zajisté hezka. Kritik »Času« dodává: »Problém velice sporný. Zeyer však průběhem provedení vlastní myšlénce své stane se nevěrným. Nikoli láska k ženě o sobě zničí vybájeného Šalomónova blížence, nýbrž to, že podvodem lásky té chce se domoci. Část viny napravuje tím, že sám se potrestá smrtí. Tím činí se ovšem spravedlnosti zadosť, these Zeyerova však visí jako dříve ve vzduchu. Fiasko mravní myšlénky »Sulamity« je tím větší, že hrdina její má za rádce a spolupracovníka anděla, neb à peu-près anděla.« Pan kritik zdá se asi sobě velice duchaplným, nám pak zdá se trochu naivním neb aspoň nepozorným tak, že sotva »Sulamitu« bedlivě pročetl. Na jeho slova dovolíme se odpověděti slovy druhého kritika »Času«:[1]) »Básník vidí sice v lásce k ženě zárodek smrti, láska a smrť jsou mu dvojím jménem téže »záhuby« — a láska, »svaté zlo«, zničuje Benaju, ale nikoli pouze tím, že on ve své zaslepenosti dopouští se klamu, umíráť Benaja z pohnutek lepších. (Ze kterých?) Že však podvodu se dopouští, není v odporu s hlavní ideou, naopak zdá se mi, že dobře s ní se snáší: Zeyer vida v lásce smyslný prvek, z toho smyslného prvku vyvádí tu umrtvující sílu lásky mravní i fysickou, ukazuje na naprostý rozpor citův a rozumu. I Faust Götheův pomocí svého zlého anděla Markétu do jisté míry podvádí, — i Fausta vášeň zaslepila, zaslepila i Benaju.«

---

[1]) „Čas“ je totiž tak důsledným a chytrým, že v jednom čísle uveřejnil kritiku, kterou „Sulamit“ byla odsouzena a skrz naskrz roztrhána, ve druhém pak čísle „ochotně popřává místa“ jinému, střízlivějšímu posudku, který předešlou kritiku nejen opravuje, nýbrž nepřímo zavrhuje.

Týž kritik vytýká, že básník »pěkné té ideje« neprovedl příliš dobře. Srovnáváme se úplně s výtkou tou: uvedená myšlénka není dobře provedena; ale jiná jest otázka, jestli mínění oněch dvou pp. kritikův o základní myšlénce »Sulamity« správno. Nám nezdá se býti správno; raději přidáváme se k mínění jinému, že základní myšlénka »Sulamity« jest: »řešení otázky, co je menší bolesť: zda zhrzená láska či smrť.« První myšlénka není ovšem cizí duchu Zeyerovu. Provedlť podobnou ideu t. j. »spor lásky s vědou a její vítězství« v povídce »Na pomezí cizích světů« (Fantastické povídky z r. 1881.). Myšlénka ta zajisté právem zamlouvá se velice nejen dramatikovi, nýbrž i novellistovi. Známe (z rukopisu) novellu od lepšího spisovatele našeho, která má podobnou základní myšlénku; zajímavo, že v ní ve sporu vědy s láskou vítězí — věda. — Ale též druhá myšlénka srovnává se úplně s duchem Zeyerovým. Vždyť nejnovější jeho drama »Doňa Sanča« jest, jak Vrchlický praví, »tragédie zhrzené lásky«. Než první myšlénka není základní ideou »Sulamity«. Benaja klesl ovšem láskou k Levóně s nadhvězdné výše, ale tím nebyl ještě zahuben. Rovněž neskonává tragicky jako repraesentant všech, kdož pravdy hledají a ženu milují, nýbrž proto, že zhrzena byla veliká jeho láska. Benaja slibuje sice Anpielovi, že vědou dobude si lásky Levoniny a myslí — bláhový, — vědě že Levóna neodolá, ale nějakého většího konfliktu mezi Benajovou vědou a Levóninou láskou v dramatě není. Nadhvězdné velikosti, jíž se Benaja chlubí, Levóna nechápe, lesk a sláva královská se jí protiví, Benaje pak nemá ráda, protože poznává klam, kterým Pseudo-Šalomón zdál se býti Šalomónem, jejím milencem. — Lépe hodí se nám tedy myšlénka druhá. Vždyť již v exposici dramata zaznívá nám stále: Smrť! Láska! a celého kusu ozvěnou zdá se býti: láska — smrť; v katastrofě pak Benaja zamítaje pomoc Anpielovu praví:

»— — — — Já volím smrť.
Chci zvědět přec, které to trpčí zlo,
zda umírání nebo lásky žal.«

Umíraje pak praví:

»Věz, Anpieli, smrť že sladší je
nad oño zlo (= lásku)!«

Nemálo zamlouvá se nám též myšlénka, že hlavní idea kusu jest: Lásku nelze vynutiti. A kdo jakýmkoli způsobem k lásce nutí, zmar sklízí. Benaja chce vynutiti lásku Levóninu. Chce získati ji vědou, leskem koruny, nádherou trůnu, jehož i krví dobroditi se chce; pro lásku Levóninu opustil hvězdné sny, klesl v prach, — však Levóna klidně odpovídá: »Lásky nezískal's. Nemiluji tě.« Benaja trpce jsa zklamán umírá. —

Tolik o hlavní myšlénce dramata našeho.

Mimo to osnova děje protkána jest bohatým outkem nejrozmanitějších hlubokých myšlének, jež dodávají lesku tkanině celé

dramatické básně. Zmíníme se jen o několika myšlénkách. Ze všeho, co básník o lásce praví, nejlépe líbí se nám myšlénka: Láska jednoho hubí, jiného povznáší, jednomu je pádem, druhému posvěcením, jednomu tmu rozestírá v srdci a rozumu, druhému »rozbřeskuje v duši tisíc hvězd.« Myšlénka ta nejlépe se nám líbí, protože je nejpravdivější. Některé průpovědi básníkovy o lásce jsou reminiscence na »Ecclesiastes.«

Autor zmiňuje se též o nesmrtelnosti duše, ale více dle názoru pohanského nežli židovského. Praví Benaja vzpomínaje zemřelé matky: »Buď kliden, stíne matky ubohé.«

Krásně, vznešeně Zeyer mluví o pravdě, že vesmír stvořen jest podle odvěkých idejí božských. Člověk stvořen je dle ideje nejkrasší:

» . . . Myšlénka božská jako stín
nad slunce jasnější se zjevila
na obzoru a měla lepý tvar
nestvořeného posud člověka.«

Člověkův původ s výše, člověkův cíl říše nadhvězdná. Právem dí Anpiel Benajovi:

»A ona touha, vznésť se do výše,
ta nepomine nikdy z ňader vám (= lidem)!«

Zajímavo, vysvětlitelno, ale přece snad výtky hodno jest, že Zeyer ve své vznešené fantasii tíhne jaksi k pantheismu. Nasvědčuje tomu na př. způsob, jakým dle řeči Anpielovy povstal člověk (prý z vodního chaosu). Benajovi pak vkládá do úst slova:

»Vždyť pozůstává tato ruka zde,
již vzhůru vznáším v těžkém bolu svém,
přec z týchže látek jako kmitavá
ta hvězdění na nebi blednoucím,
a přes to vše necítí bolesť mou!
Ač s celým širým tvorstvem jedno jsem,
již přece nemám těšitele víc!«

Toť ovšem pantheismus, jenž rušivě působí a výtky zasluhuje, právě jako vytýkáno bylo Zeyerovi spiritické ovzduší, v němž prodléval v některých »Fantastických povídkách.« Omluvou v »Sulamitě« by snad bylo, že Benaja andělem vychovaný není člověkem obyčejným. Celkem jsou v dramatě našem myšlénky jadrné, zdravé, hluboké.

Zvláštní síla a význam poetického díla Zeyerova spočívá v dikci, která je »skvostna, bohatými obrazy z přírody propletena, takže se podobá dešti drahokamů.« Zeyer otevřel tu jednak poklady své kroesovské obraznosti, jednak mistrně užil poetické krásy Šalomónovy velepísně pochopiv dobře její výbornosť. Zákrejs měl zajisté »Sulamit« na mysli, když v posudku Čechova »Hanumana« pravil: »Virtuosní orientalní kolorit vyrovnává se Zeyerovu slohovému přepychu.« —

Celkový úsudek o »Sulamitě« jest asi tento: »Sulamit« baví zajisté ušlechtile každého, kdo dovede oželeti příliš složité osnovy dramatické a moderních effektů divadelních, (ve kterých však vyniká více machinerista divadelní než i dramatický básník neb umělec.) a kdo spokojuje se poesií vzletnou, obsažnou, místy i skvělou a originalní. Toť asi správné stanovisko, z něhož »dramatickou báseň« sluší posuzovati. Básní pouze epickolyrickou, jak se některým zdá, »Sulamit« rozhodně není, právě jako jí není »Libušín hněv.« Případně hodí se na »Sulamitu« též slova Zákrejsova, jež pronesl o »Leg. z E.«: »Utěšena, květnatou mluvou v mohutných rysech vybásněná práce. Technika není sensační, ale přece důmyslna, ladna, cudně umělecka. Kdo hledá pravé, vznešené poesie, zde mu líbeznými půvaby kyne.«

Opravdu potěšno, že v naší »pokleslé době«, (jak si Machar lichotí), našel se mezi našimi spisovateli básník, který s pravým uměleckým taktem a vzácnou pietou zachoval se k látce biblické a který křišťálově čistou poesií svou chce v nás rozněcovati »onu touhu vznésť se do výše, jež nepomine nikdy z ňader nám.«

Život.

Ten život lidský — řeky proud —:
tu plyne v toku hravém
tu prudce zas a divoce
v hukotu bouří dravém.

A často urve krásný květ
a často — srdce z těla
a často píseň nejkrasší,
jež ňadrem zazvučela.

A všedním proudem dále plyne,
zda bolí tě to, neptá se;
»kdo bez vesel a sláb, ten zhyne!«
tak hluče šklebně chechtá se.

Stella matutina.

Ty vzešlas mi jak jasná zoře na úsvitě, — —
Tys život, slunce mé. — Jak vroucně miluji Tě!

Ó svěť mi, hvězdo jitřní, lesku Tvého záře
kýž vyjasní mi všední chmury nitra mého . . .
A miluj mne, ó Panno, s milostné Tvé tváře
kýž blaha záblesk splyne srdce do chorého!

Vím, že mne miluješ; tím všechen rozplývá
mé duše žal se v tichém zapomnění;
kdy vroucí láska Tvá mne blahem ovívá,
i žalná píseň má se v ples a jásot mění . . .

Alojs Mezihorský.

Listárna redakce.

Sebral —a—.

Známá korunovaná poëtka, Carmen Sylva, napsala ve svých »Pensées d'une reine« také slova: »Nepiš, můžešli se toho zdržeti!« — Bláhová, to jistě napsala, když už přečetla o sobě celé haldy dithyrambů, když už její jméno prolétlo celým světem Potom se snadno napíše pěkné okřídlené slovo: »Nepiš, můžešli se toho zdržeti!« Je to interessantní a dělá to filosofii.

Než mladí literáti nejsou ještě tak filosofičti, aby přisvědčili královské Sapfě. Ostatně ona to sama nemínila do opravdy. Komu pak bylo snáze zdržeti se psaní než jí? Co chtěla? — Slávu? — Slávu měla, bylať královnou. — Peníze? — Bylo by smutné, aby neměla peněz. — Co tedy chtěla víc? — Naši mladí literáti jsou rozhodně jiného mínění, zdají se naopak přisvědčovati slovům šíleného Olafa: »Slávo, slávo, — svůj život za jediný tvůj polibek!«

Ta sláva spisovatelská! Je tak vábna, tak sladka, zní tak lahodně, když čteme o sobě, že »na růžovém nebes klonu zableskla se nová hvězda oslňujícím jasem, že zazářil nový meteor«, že »vyplněna jest citelná mezera v naší literatuře« atd. . . .

A potom, za takové záslužné dílo se také platí! Hm — Puškin dostával za verš pět rublů, Longfellof pět dolarů; Hugo si časem vypsal dva milliony, Dumas zanechal milliony, ve Francii se platí honoráře až stotisíci franků. — Náš literát není tak domýšlivým, ostatně chce býti také trochu nezištným a spokojí se třeba tím, co mu nabízí na př. »Vlasť«: $1\frac{1}{2}$ zl. za stránku prosy, dva zl. za báseň. Není to sice mnoho, ale pro národ — nechť!

A konečně — dělat básně, to je rámus! Světoborných myšlének, skvostných perel, zářících démantů, kvítí, rosy, azuru, ... toho všeho je plná hlava, tož jen potřebí sednout, podepříť skráně, počkati na nějaké to nadšení — a psáti.

Co pak jest to takové umění napsati:

»Již jedenáctá odbila,
a lampa ještě svítila . . .«

Můj Bože, takových pohádek se mi babička něco navypravovala — a verše —ila, —ila, hm, nic lehčího.

Anebo napsati, co píše Čech:

»Jsme slabi, mali. — Dosti takých řečí!
Jen, kdo tak zoufá, slab a malý jest.
Oč byla Hellas, byla Róma větší,
než skrání nesmrtnou se dotkla hvězd?«

V kolika již spolcích, v kolika novinách, na kolika táborech se takto mluvilo a horovalo! A toho že bych já nedovedl? . . .

A proto zkrátka sedne se a píše. Několikrát se to přepíše, — tihle kritikáři chtějí, jen aby se pilovalo, proč bych jim tedy nevyhověl? Za to se bude hezky čísti: »Skvost pilné práce, . . . démant pracně vybroušený . . .« Oh ba — a jak »pracně«! Pak se to napíše kalligraficky na čistý papír a s pýchou pošle do některé redakce — a teď, slávo, syp se a peníze také! —

Než tihle redaktoři jsou divní lidé. Není divu, že si tolikerým čtením a psaním pomátli rozum. Dostane takový skvost a — — ne, ne, nepovím, co s ním udělá, to by bylo příliš kruté . . .

Sotva pak přijde nové číslo časopisu, vrhne se na ně nadějný poëta a prohlíží si obsah. »Jak? ještě ne? — No není divu, zaslal jsem to poněkud pozdě, číslo bylo už vysázeno; snad mi podal redaktor v zadu vysvětlení.«

A teď, moji drazí, přál bych si býti fotografem, abych všechny ty tváře mohl zachytit na společném obrázku.

Což, napíšeli p. redaktor ještě pro potěchu: »Panu Růžinskému: Pěkný talent, ale uveřejniti nelze.« — Není zle, pomyslí si mladý literát, budu pokračovati, budu básníkem. Talent mám, vždyť to řekl p. redaktor — a ten to přece musí vědět.

Hůře je, napíšeli prostě: »A. B., —ský, —ova: Neuveřejníme!« — Proč pak? Tož aspoň měl redaktor vytknouti, co se mu nelíbí, aby se ubohý básník mohl něčím říditi.

Někdy jsou první literáti nesměli, nebo se řídí heslem tichého genia: Práce tichá . . . . Napíše něco, pošle do redakce, ale jméno svoje zatají. Ale zlý redaktor nerozumí skromné nezištnosti básníkově a napíše mu: »Jaroslav: V každém čísle oznamujeme, že anonymních příspěvků nepřijímáme.« A opět jiný, aby měl slávu snazší, — vždyť ono za nynější bídy je i o ty myšlénky někdy zle, — přeloží něco a to nejspíše z němčiny; předně německy musí u nás každý vzdělaný člověk umět, a spisovatel je snad vzdělaný, a za druhé máme toho z němčiny již beztoho tolik, že té trošky ani nepoznáme.

Ale redaktor nechce tomu rozuměti a v listárně se stkví: »Oznamujeme jednou pro vždy, že prací z němčiny přeložených neuveřejňujeme!« — Ať si dá jenom tenhle redaktor pozor; může býti rád, že dostává aspoň něco.

Někdy zase bývají poznámky redaktorovy stručny, ale jadrny. Tak odpovídá jistému p. Ž.: »Naučte se pravopisu — a pak básnění nechejte!« Krátká tato věta má věru pro kulturní poslání národa neobsáhlý význam. Vždyť může zničiti jeden z největších talentů!

Což musí každý hned psáti jako Ovid, Byron, Erben, Čech? Nespálil Balsac své první vydané romány — a nebyl přece světovým? A neradil Turolle učitel zpěvu ještě ve 14. roce, aby pověsila zpěv na hřebík, že ji při prvním poslechnutí vypískají — a nevydělala si potom za jediný večer tisíce? A nevysmáli se Disraelimu při prvním řečnickém pokusu — a nebyl přece lord Beakonsfield ředitelem anglické politiky? Hm — a Demosthenes, to je nic? —

Jinde zase vysmívá se redaktor ubohému básníkovi, kterému to dalo práce, než nějaký ten pěkný pseudonym našel. Píšeť nějakému P. J. Bakalářovi: »Jméno máte hezké, ale *mistr* z vás nebude nikdy.« To není od pana redaktora hezké, vždyť na jméně také mnoho záleží. Jsou mnozí, kteří si přečtou titul knihy a jméno — a dosť, knihu odloží.

Mnohý básník chce býti originalním, chce oslniti spoustou obrazův, aby se mohlo o něm napsati, že »sytý, svěží kolorit září z jeho veršů.« Jak se zápalem deklamuje si svůj skvost:

»Tam, kde šumné řeky tekou,
kteréž věnčí houště křové,
na nichž slunka přemilostné
sídlí jasní rubínové!«

Ale prosaický redaktor mu napíše: »Těžko si mysliti po vás. Druhý verš je vzor tvrdosti. »Křové« je chybno. Kde ti slunce rubínové sídlí, nevíme, a co jsou ti rubínové, také nevíme.« — Bláhový redaktor! Básník toho také neví, básník také ví, že »křové« jest chybno, ale což neví pan redaktor ničeho o básnické licenci, což neslyšel definice, že báseň jest to, čemu nikdo nerozumí? Neví pan redaktor, že napsal básník Walt Witman slova: »Věřím, že materialismus má pravdu a pravdu že má také spiritismus; nezamítám ničeho.« Ovšem Walt Witman je básník americký a ten si už může ledajakou myšlénku dovoliti a byť byla pravdě sebe nepodobnější, lidé v ní vždycky něco důmyslného najdou. —

Jiný příklad redaktorské nechápavosti! Jak se samo sebou rozumí, musí napsati básník také něco o měsíci, — o bledé, stříbrné, snivé luně. To je tak, abych řekl, přijímací zkouška do básnického cechu. Ale co jen napsati, aby to bylo původní? Všecko, co je pěkné, jest už »opotřebováno.« Konečně napadne básníku skvostná myšlénka; — poeta koukne ještě jednou snivě na měsíc, vzdychne a píše. Ale nešťastný redaktor jest načisto zabedněný a místo slušného honoráře napíše vzadu v listárně: »Panu J. P.: ‚Ku luně skleněný hled upřádám,‘ — račte povážiti, že, čtemeli něco, obyčejně tomu také chceme rozuměti. ‚Skleněný hled,‘ — každý prostý člověk by rozuměl, že máte na očích brejle; tížili vás, sundejte je! Hled upřádati k luně, tomu už dokonce nerozumíme.« —

Oh, je těžko psáti, aby člověk všem vyhověl, a nikdo nemůže za to, že nová myšlénka nenalézá hned přijetí, že se jí posmívají a ji utlačují. . . .

Zajisté měl také nějakého redaktora na mysli Hálek, když psal v »Králi Rudolfu«:

»Vše, co jest nové a co nebylo,
co nepohodlím pohodlí jest vašemu,
to ve vzniku hned zašlápnout
a zničiť v jádru již budoucí květ,
na němž by člověk srdce potěšil, —
toť snaha vaše, toť jest úkol váš!«

Slova tato zdají se platiti i o básníku M. + P. Kruto jest zajisté pro básníka, když za klopotnou práci, která ho stála mnoho nocí, mnoho potu a ještě více papíru, — když napíše mu takový redaktor urážlivě: »Verše vaše jsou vzorem nevkusu a nechápavosti. Račte si jen přečísti: „Bojoval jako rek, až mu meč v tělo vtek“ — tomu nerozumíme.« Bodejť by rozuměli! Komu nevdechla božská poesie na čelo svého posvěcení, jak pak ten může rozuměti, co je to »strhané struny zvuk, zborcené harfy tón.« —

Nadějný poeta O. R. N. posýlá zdaleka pozdrav svého srdce srdci sdruženému. Což krásnějšího, než následovati Jablonského a svěřiti poslání něžné holubici? Ale bylo to poslání drobátko ostré, bezpochyby náš básník chtěl si zahráti trošku na Othella. Než bláhová redakce nechtěla rozuměti jeho tragice. Na poslední straně čteme: »Panu O. R. N. zde: Divné to poselství, které svěřujete holubici:

‚A to srdce rozvlněné,
které pro ni plápolá,
v prsy vrz jí roztoužené,
ať ona s ním dokoná!‘

Bojíme se, že ona holubice stěží vám porozumí, — a porozumíli, až uslyší podobné skřípání, jako ‚v prsy vrz jí roz—,‘ že odletí bez poselství.« Bezpochyby ten redaktor zase neví, co je to onomatopoesie, a nezná těch citů, jež v člověku budí hněv zrazené lásky, která by všechno roztr— — no vida, zase samé rrr! —

Jiný příklad onomatopoesie a ponuré ballady podal básník J. V. H. v B. V pravdě, hrůza člověkem lomcuje a duch náš ocitá se rázem na jiném světě plném příšer a strašidel. Než redakce jest již na takové věci otrla; strach jí nehne, jinak by nemohla odpověděti: »Ton místy dobrý, ale místy až hrůza nepodařený. Přečtěte si, jak to zní:

‚A její oko — hrůza, strach —
už valí se, jak bouře rach!‘

Rozumíte tomu? My ne! Nelze také říci, že by jí ‚rád dones‘ svět a zlatý trůn,‘ což se poslouchá tak, jako by se řeklo: daroval mu město a židli.«

Nebudeme se s redaktorem příti, rozumíli on slovům básníkovým anebo ne, ale přečteme mu jiné dva verše, jež napsal J. Kalina v »Kšaftě«:

»Pokoj ti, nebohý duchu,
jdi a nechoď víc, chu chu chu!«

Tak, a této písničky prodal Kalina za jediný den přes 10.000 výtisků, však ji prodával P. Krolmus; to je po krejcaru rovných 100 zl. — a druhý den ji zpíval celý národ. Tak se musí psáti pro národ, chceli to p. redaktor věděti.

Elegické struny, bezpochyby pro zrazenou lásku, naladil básník Ca . . . . Ach, s jakým bolným pathosem dovede zadeklamovati svůj skvost:

»Až nebudu, pak poznáš mne, —
a oko tvoje slzy zroní;
pak ke mně přijď a v srdce ti
se anděl míru ponakloní.«

Ale necitelný, cynismem prosáklý redaktor se mu vysměje a napíše: »Toť je jako v písničce: Tam se oběsil a zas dom přišel.«

Milostnou rozhorleností hárá též nějaký J. W. v T., jen že zde naopak vyčítá dívka nevěru svému milenci. Což divu, že jsouc uchvácena dojmem černé zrady zapomíná abecedy milostných dopisů a dá se strhnouti k trošku drastickým výrazům:

»Tak odplacena láska má.
Fi, Jindřichu, styď se, hanba!«

A dále čte nešťastnému levity a útočí naň nevybíranými slovy:

»Však . . . přec to jenom hanebné,
to omluvit se nedá, ne!«

Ale, když to všechno nepomáhá, obrátí a doráží dojemně:

»Tys za svobodu bojoval —
a lásce volnosť bys nepřál?«

Bezpochyby byl její milenec nějakým insurgentem z Hadži Lojova povstání. Tak uchvacující, dramatický výstup, — ale ani toho nemá nenasytný redaktor dosti, i na to dovede odepsati: »Dobrý verš zdá se vám býti příliš snadným a proto pácháte samé špatné.« To má býti vtip! Bodejť, také ví redaktor, co je dobrý a co špatný verš. Mohlli napsati Vrchlický, že »Helios pral ohněm v lány polí,« jest proti tomu verš našeho básníka pravou perlou. Kdo za to může, že ji vyhodí na smetiště . . .

Někteří básníci jsou velice nedůtklivi. Je to také na pováženou. Co pak ví ubohý smrtelník, jehož duch stále jest připjat k bídné hroudě, jenž protráví svůj život v kouři a prachu, co pak ví o tom, kudy duch básníkův se prohání. Toť jistě nečetl, co pěje o geniu V. Hugo:

»On křídlem plamenným proběhne všecky světy
i říši možností i duší pozná vzněty,
on pije sílu z nich!
Ať noc je bouřlivá ať hvězdami se stkvící,
on mísí vlasy své v komety žhavou kštici,
jež hrozí v oblacích.
Šest Herschelových lun, Saturna projde kruhy
i polu lednou skráň, již červánkové pruhy
oblily zářemi;
vše projde, proletí bez mdloby, zastavení
a ideálů kraj on v každém okamžení
zří mezi růžemi!«

(V. Hugo. Mazeppa.)

Rozumí redaktor tomuto? Sotva, ale že to napsal Hugo, myslí si, že to musí býti výborné. Než náš básník dovolí si ve své uražené nedůtklivosti protestovati proti nespravedlivé kritice. Ale to si dá! Jen poslyšme, co panu L. M. v D. a jiným odpovídá podrážděný redaktor: »Prosíme, abychom byli ušetřeni replik na úsudky tuto podané. Komu náš úsudek nestačí, může nás prostě svými zásylkami ušetřiti — a dobrá. To by ještě scházelo, abychom se pouštěli v dišput o nedovařených básních s každým, kdo se naučil na prstech počítati slabiky.« — Jsem jist, že uražený genius ve svém spravedlivém hněvu vyřkne nad redakcí svoje anathema — a bude trápiti redakce jiné.

Básník A. B. D. jest mínění opačného. Myslí si, že k básnění nepotřebuje se pachtiti po závratných výšinách, jezditi po hvězdách, chytati měsíc za rohy a dělati ze sebe maškaru. Drží se hezky dole a povídá si: No, na mně přece redaktor neuvidí nic nepřirozeného. No ba, což neví, že je redaktor moderním Proteem a že je mu snadno změniti v okamžiku svoje mínění? Tomu básníku se jednoduše odepíše: »Nesmíte si zase mysliti, že je poesie cosi jen tak všedního a pohodlného.

»Jak z moře vynoří se labuť,
tak toužebný vzdech má má hruď!«

Mají to snad býti verše a rýmy? Nemáteli očí, máte aspoň sluch! A verše:

‚Kulhavče ty starý,
no poskoč sobě rychle
a pomoz Hébě nosit,
ty neobratná krychle!‘

to jsou verše pro mistra Klubka ze ‚Svatojanské noci.‘« Tak — a ubohý básník je odbyt.

Jaksi podezřele zní slova napsaná básníku X.: »Z archové básně: ‚Mé slzy‘ jsou čtyry verše vskutku pěkny; máme je uveřejniti?« Snad by si nemyslil p. redaktor, že básník X. ty čtyry verše opsal.

Což nemohl míti stejnou myšlénku s jiným geniem? Což si nejsou geniové příbuzni? Tak tedy, nač se potřebuje p. redaktor vysmívati?

Ale nejzajímavějších veršů dočetl jsem se ne v listárně redakce, ne v odpovědi redaktorově, nýbrž ve vyznání básníka samého. Z toho by si mohli mnozí literáti vzíti dobré poučení. Když jim redaktor napíše, že jejich básnický talent nestojí za nic, že jejich básnická gloriola místo z paprsků Siriových utkána jest z blikotání olejové lampičky, — ach, co tu bolu, co tu zoufalých myšlének! A hle, náš básník vyznává sám do světa:

»Já nejsem básník, jestli onen jím,
jenž pro zábavu malým dětem zpívá
a lichotí jich dětským nadějím
a místo hněvu všecky svaté vzývá.«
(B. Kaminský, »Květy« 1888.)

Já nejsem básníkem! No tak vida, jak lehké je to přiznání a jest zajisté lépe, řekneli si to básník sám, než aby mu to řekli jiní.

Neboť bojím se, že i přes všechnu všemohoucnosť básníkovu, jenž dovede o sobě pěti, že »v svém nitru najde Boha část,« bojím se, že přece nesplní se jeho toužebné přání:

»Bože, jenž jsi Androklovi lvem trn vytáh' z nohy,
vyndej slámu kritikovi a trus ptačí z hlavy,
neb on vždy jen slintá, žvaní tam, kde básník zpívá,
on jen boří od jakživa a jen básník staví.«
(J. Vrchlický, »Hudba v duši.«)

Četl jsem tyto verše poprvé ve »Květech« a když jsem je přečetl, jaksi instinktivně podíval jsem se na zadní stranu, do listárny redakce, zda tam není podotknuto: »Panu Jarosl. Vrchlickému: Od předního básníka českého, od pěvce Epických písní a Mythů čekali jsme něco jiného! Verš: ‚Bože, jenž jsi Androklovi lvem trn vytáh' z nohy' jest vzorem historické a prosodické nesprávnosti. Rozumíte tomu? My ne!« — Než, jak se samo sebou rozumí, hledal jsem nadarmo, nebylo tam nic.

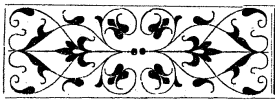

Zprávy jednatelské.

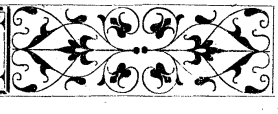

O brněnské „Růži Sušilově" za r. 1888/89.

Naše „Růže" zahájila činnosť svoji dne 28. října m. r. slavnostní schůzí, v níž na uvítanou nových a na shledanou starých členů zapěny dva dojemné sbory plné oddanosti do vůle Všemohoucího a pevné neoblomné vůle: „Otče náš" od Theodora Brodského a „Otčina" od Dr. Jana Chmelíčka. Předseda několika slovy přijal členy přibylé hojným počtem zároveň udávaje úkol a směr „Růže Sušilovy", od něhož nikdy nesmí se ustoupiti. Jako na potvrzenou svých mnohoslibných slov promluvil v 2. schůzi o posledních dnech života Sušilova — jak mu o nich vy-

kládal nerozdílný jeho druh vldp. Dr. Matěj Procházka — jasně ukazuje, jak vzorným knězem a nadšeným vlastencem byl slavný nebožtík.

Hesla Sušilova: „Církev a vlasť“ ve vší posavadní činnosti „Růže Sušilovy“ věrně dbáno jak v přednáškách tak i při zakládání knihoven obecních na venkově, neboť tu i tam veškera snaha tam spěla, aby prospěch vlasti odlučován nebyl od slávy církve.

Schůzí posud pořádáno bylo 20, v nichž předneseny tyto vědecké práce: 2 z filosofie: „Darwinismus a křesťanská mravouka“ a „Nauka Herbartova a materialismus“, 1 z historie církevní: „Kompaktata“, 1 z církevního umění: „Historie kostelní hudby a chorálu zvláště“, 1 z kulturní historie: „O náboženství staroindském“, 1 z paedagogiky: „Kde je pravá příčina zkázy nynější mládeže a jak ji lze napraviti“, 1 ze sociologie: „O působení moderního světa v životě společenském zvláště pak ve vychování mládeže“, 1 ze socialní politiky: „O mravní síle národa“, 1 biografie: „Poslední dny života Sušilova“, 1 rozmarná studie: „Listárna redakce.“ — Přednášky byly vesměs pečlivě vypracovány a podávajíce mnoho nového a zajímavého budívaly velikou pozornosť a právem docházely zasloužené chvály posluchačstva.

Kromě toho konáno několik schůzí výborových jak odboru literárního tak i odboru pro zakládání knihoven. Knihovny založeny byly posud dvě a to v Bohdalově a Dambořicích. Na obě místa poslán byl výběr dobrých knih obsahující spisy hlavně Pravdovy, Kosmákovy, Kuldovy, Třebízského, Jiráskovy, Dostálovy, Boženy Němcové, Karoliny Světlé atd. Z Dambořic mimo poděkování společné zaslal nám vlp. Jos. J. Vejchodský, tamější kaplan a bývalý předseda „Růže“, krásný přípis.[1])

Tak dobrého výsledku nebyli bychom se však dodělali při vší svojí dobré vůli, kdyby nebylo se nám dostalo knih od „Dědictví sv. Jana“, „sv. Cyrilla a Methoda“ a jiných, jimž hlubokými díky zavázáni jsme. Obzvláště vroucí však díky jest nám vzdáti našemu vldp. regentu, Dr. Josefu Pospíšilovi, jenž otcovsky

---

[1]) „Ctihodní pánové!

Předrazí bratří!

Budiž mi dovoleno ku přiloženému díkůvzdání připojiti též slovíčko pro domo mea.

Neračte mi míti za zlé, že tak pozdě děkuji Vám za vzácný dar Váš; jednak byl jsem stále velmi zaměstknán jednak nechtěl jsem předbíhati poděkování společného.

Podporu Vaši mohu oceniti dobře, známtě ze zkušenosti, jak dojímava jest obětivosť mladistvých nadšenců v semináři, kteří střádají krejcar ku krejcaru, aby již nyní mohli prospěti duševním zájmům lidu, k němuž jednou budou vysláni. Zkušenosť tato tím mocněji mne pobádá k nejsrdečnějšímu „Zaplať Bůh!“

Prosím Boha, by žehnal štědře té milé omladině cyrillomethodějské a splnil na ní, oč při své každé mši sv. — co jsem knězem — denně vroucně želám: aby si zachovala až do hrobu svůj bohonadšený vzlet, aby byla věrnou stráží idejí nejsvětějších, aby se jí zdařilo i jednou v životě „praktickém“ shromážďovati pod velebnou zástavou Sušilovou voj co nejčetnější.

Přeji Vám, ctihodní páni bratří, by snahy Vaše nalezly vždy a všude podporovatele tak ušlechtile štědré, jako jich se dostalo nám — ve Vás.

Čím by mohl venkovský kaplan projeviti vděčnosť svou trochu účinněji? Račte laskavě přijati aspoň tuto maličkosť:

Vypisuji cenu jednoho dukátu ve zlatě — zašlu ji některý den poslem — *na nejlepší práci theologickou;* o bližší udání oboru a lhůty jakož i o rozhodnutí mezi pracemi soutěžícími račte, prosím, požádati vldp. Dra. Pospíšila, který jsa dávným přítelem „Růže Sušilovy“ snad laskavě prosbě vyhoví. (Vldp. Dr. Pospíšil v 8. schůzi „R. S.“ za théma laskavě navrhl: „Svoboda základ lidské společnosti.“)

Dobrotivý Bůh siliž Vás a dopřávejž Vám všeho dobra!

Váš upřímně oddaný

Jos. J. Vejchodský, koop.

V Dambořicích, 10. února 1889.“

o naši Růži se staral, hmotně i duševně ji podporoval, všude a vždy nám radil a k neúnavné činnosti nás povzbuzoval.

Členů všech bylo 127, kteří na spolkové časopisy upsali 64 zl. 70 kr. a na založení knihoven 62 zl. 90 kr. — Z počtu toho vyrván nám byl Albín Boháček, bohoslovec IV. ročníku. R. i. p. —

Sušilovka odebírala časopisy: Athenaeum, Vlasť, Osvětu, Časopis vlast. spol. muzej. olomouckého, Literarní Hlídku (2 ex.), Literární Listy (2 ex.), Slovenské Pohľady, Ottův Naučný slovník, Christliche Social-Reform. Die katholischen Missionen, nečítajíc v to ony časopisy, které jednak knihovna bohoslovců brněnských jednak jednotlivci větším počtem odebírají, jako jsou: Světozor, Obzor, Cyrill, Method, Časopis katol. duchovenstva, Obrana víry, Pastýř duchovní a m. j. jakož i četné časopisy cizojazyčné. Letos také „Růže Sušilova“ doplatila až na nepatrný obnos náležitou sumu na členství Matice české. Na opravu hostýnské kapličky sv. Jiljí pilně se konají sbírky.

Radostně očekáváme budoucí prázdniny, kdy dopřáno nám poprvé v naší diecesi pořádati schůzi bohoslovcův olomouckých a brněnských na některém poutním místě. Bůh uchovej nás dále ve své ochraně a siliž nás i budoucně!

O Lit. Jedn. boh. Olomouc. za r. 1888/89.

Hodlaje podati kratičký přehled letoší naší činnosti vůbec a literární jednoty zvláště začínám prázdninovou poutí na posv. Hostýn, kterou jsme vykonali s milými bratry brněnskými dne 30. a 31. července. Zmiňuji se o ní jen proto, — zpráva obšírnější byla již v „Hlasu“ dne 15. srpna — poněvadž vyčítalo se nám z mnohých stran, jako bychom chtěli úplně zanedbávati Velehradu. Tomu však tak nebylo a není. Pouť na Hostýn podnikli jsme jen proto, poněvadž se jevila ochablosť v poutích na Velehrad a bylo se obávati, aby pouti naše nezanikly úplně. (Viz „Museum“ 1886—1887. str. 105.) Poutí Hostýnskou chtěli jsme dosíci, aby stala se „rara cara“, na Velehrad bude i budoucně při našich poutích pamatováno.

Letoší činnosť literární začali jsme s pomocí Boží dne 21. října, kdy svolána byla I. schůze Jednoty, již poctili svou přítomností téměř všichni páni představení. Předseda přivítal četně shromážděné členy vybízeje je k pilné práci literární. Na to Jos. Kadlíček, bohosl. IV. r., podával zprávu o pouti sv.-Hostýnské. Na konec uchopil se slova náš P. spirituál a slovy přesvědčivými vybízel nás k horlivé činnosti literární. — Ve II. schůzi dne 4. listopadu byly čteny ukázky z básní Frant. Skalíka, boh. II. r., jež vůbec se líbily, některé byly čteny i ve schůzi IV. Vedle těchto ukázek básnických podán byl Jos. Slatinským, boh. I. r., rozbor „Nových písní Sv. Čecha.“ — Třetí schůze 9. prosince byla věnována pěkné povídce „Z hor“ od Frant. Podivínského, bohosl. III. r. — V posledních dvou schůzích prvního běhu dne 13. a 27. ledna Vinc. Černoch, boh. III. r., pojednával zajímavým způsobem „o sv. Tomáši Akv. a jeho významu pro kněžstvo naší doby“ podav životopis světcův a přehled jeho činnosti bohoslovné. Ve druhé z těchto dvou schůzí jednal Ant. Dosedla, boh. II. r., o Longfellowě Evangelině poukazuje na krásy a přednosti jeho poësie a místa zvláště krásná předčítaje.

V první schůzi II. běhu dočetl Vinc. Černoch práci svou o sv. Tomáši. Za všeobecné účasti začal předčítati a dokončil ve schůzi příští dne 24. března Jarolím Pavlík, boh. III. r., ukázky ze své veliké básně „Pouť má světem“.

Návštěva schůzí bývá pokaždé dosti četna. Páni představení často přicházívají do schůzí našich; zvláště srdečné díky vysloviti jest nám vlp. P. Černíkovi, adjunktu bohosl. fakulty a lektoru Písma sv., jenž se zvláštní ochotou převzal opět letos protektorát naší jednoty, do každé schůze docházívá a pečlivý zájem jeví o naši jednotu.

Členů má jednota letos 198, takže až na některé výjimky jsou v ní všichni bohoslovci české národnosti a snad poprvé jeden Polák. Jen někteří dosud se jí straní z jakési nevšímavosti.

Hned na začátku školního roku vypsali jsme ceny na literární práce chtíce povzbuditi členstvo k větší činnosti: Vypsala se cena 1 dukátu na nejlepší práci

dějepisnou, 1 dukát na nejlepší práci vědeckou vůbec, 5 zl. (dar vdp. dra. Wisnara, prof. dogmatiky a vicesuperiora) na nejlepší báseň s náboženskomravní tendencí a konečně 3 ceny po 3 zl. na práce obsahu různého. Lhůta, do které jest práce odevzdati, byly svátky velikonoční. — Prací do konce března bylo odevzdáno 24 z různých oborů.

Mimo literární jednotu činnosť naše soustřeďovala se hlavně v těchto věcech:

Na Hostýně bylo ujednáno, abychom dali svým nákladem opraviti kapli sv. Jiljí, která by byla svatohostýnským darem moravských bohoslovcův a kněží počínaje od r. 1888. vysvěcovaných. Celý náklad bude asi 1600 zl. Hned o pouti byla odevzdána první splátka 115 zl., jež se u nás sebraly ve školním roce 1887. až do r. 1888. Letos upsalo se 190 zl. — Bohoslovci brněnští usjednotili se o daru tom s námi a pořádají za týmž účelem sbírky, jichž výtěžek i s naším na konci školního roku se odevzdá na opravu řečené kaple.

Jako léta dřívější tak i letos zakládali a rozšiřovali jsme knihovny po našem venkově, zvláště v krajinách, kde nebezpečenství hrozí víře katolické a české národnosti. *Založeny* byly letos knihovny: farní kn. v Pržně (86 sv.), obecní kn. v Dolní Bečvě (81 sv.), obecní kn. v Loučce (60 sv.); *rozšířeny* byly: školní kn. ve Zlechově (80 sv.), farní kn. ve Velké (40 sv.), obecní kn. v Myší (50 sv.) a obecní kn. ve Velkém Ořechově (40 sv.). — Kromě toho byly vybrány 84 knihy pro lid vhodné z knihovny bohoslovecké, jež se zaslaly Čechům vídeňským. Celkem bylo tedy rozdáno letos 521 knih v ceně přes 230 zl. — Knihy byly zakoupeny většinou z dobrovolných příspěvků bohosloveckých. — Zvláště hojný užitek (110) vynesla na ten účel letos věcná loterie, kterou pořádali v ostatky bohoslovci II. roku. Na svou domácí českou knihovnu sebereme letos přes 150 zl. — Kýž obětavosť tato potrvá i v časech příštích a kýž zvláště zachová si ji každý pro dobu, až působiti mu bude na vinici Páně!

Na sv. tři krále starosta Velehradské jednoty svolal schůzi, v níž podával zprávu o našem jmění, z které vyjímám, že na jubilejní křtitelnici se zábradlím zbývá ještě zaplatiti 174 zl., jež bude snad možno zapraviti rokem příštím. Na téže schůzi byl podán a přijat návrh, aby na křtitelnici byl označen rok poslední splátky, by takto byly poznačeny příspěvky bohoslovců po r. 1885.

Akademickému katolickému spolku „Družstvo Arnošta z Pardubic“ zasýláme letos, jako loni, měsíčně přes 15 zl. chtíce aspoň poněkud přispěti, aby družstvo mohlo dostáti svému úkolu.

Z časopisů jsme hlavně odebírali: Hlídku literarní (92 výt.), Obzor (99 výt.), Časopis katol. duchovenstva (22 výt.), Pastýře duchovního (32 výt.), Obranu víry (45 výt.), Školu Božského Srdce Páně (17 výt.), Cyrilla, Methoda, Hlasy katol. tisk. spolku, Vychovatele, Zábavy večerní a j. — Spisů Kosinových odebírali jsme 88 výt., Naučného slovníku 65 výt., Vlasť u nás jako každý rok má i letos poměrně mnoho odběratelů (58), z nichž ovšem letos nejednomu na dobro zašla chuť s časopisem tímto se obírati.

K další činnosti dopřej nám Bůh na přímluvu sv. apoštolů našich Cyrilla a Methoděje požehnání nejhojnějšího!

O pražské „Růži Sušilově.“

Ačkoli netrvá dlouho ještě Jednota naše, doznala přece již změn znamenitých. Zřízena byla roku 1885/6. Tenkráte nebylo divu, že mnozí jí nedbali nejsouce ani členy jejími; jinak horlivosť a píle členů slibovaly dobrou budoucnosť. Než klamno bylo naše očekávání: již druhým rokem zřeli jsme „Růži“ naši nedaleko smutné záhuby. Bylo třeba sjednocení, obětavosti, lásky, práce, účastenství, horlivosti, aby byla zachráněna. Toho dostalo se Jednotě naší roku třetího, kdy učiněny byly podstatné reformy, s nimiž rozproudil se v „Růži“ utěšený život k radosti všech.

Všecko to připomenuli jsme si letos ve schůzi první, kterou jsme dne 25. října 1888. počali své činnosti rok čtvrtý; zvláště uvedli jsme si na mysl smutné doby nedávné. A proč? Abychom nedopustili, by se doby ty opakovaly. Ve schůzi té promluvil k nám též veled. pan ředitel slovy otcovskými vybízeje

nás k pilné práci a dojemně poukazuje k tomu, že nám, — nástupcům onoho kněžstva, které zachovalo lidu našemu jazyk svatováclavský, — nám že nastala práce těžká, abychom zachovali lidu svému poklad dražší, — víru svatováclavskou, kterou stíhá za dnů našich tolikerá pohroma. Slova jeho dotýkala se zajisté srdcí všech přítomných. — Od počátku toho plného dobrých nadějí uplynula veliká část roku. I lze se nám již vykázati, pokud naplněny jsou naše naděje.

Schůzí konali jsme dosud 16, v nichž předneseno bylo celkem 18 prací od 16 autorů. Pracovalo se hlavně v oboru věd theologických, vesměs pak o thematech bohosloví příbuzných. Zejména jsou to práce: 1. O jednotném původu člověčenstva. (Jan Holeček.) 2. Ethika v rámci aesthetiky formové. (Jak. Král.) 3. O dějinách slovanské liturgie. (Ant. Penc.) 4. O pojmu, úloze a ceně dějin dogmat. (Stanislav Ráž.) 5. Která část těla má k duši nejblíže. (V. Šproc.) 6. Vývoj otázky římské za Pia IX. (Jos. Kobosil). 7. Vladimír Soloviev o ruské církvi. (Jos. Hodinář.) 8. Protestantismus v Německu za dnů našich. (Fr. Vocílka.) 9. O novinářském tisku v době nejnovější. (Vl. Hálek.) 10. Jesuité a osvěta v národě českém. (Ant. Hoffmann.) 11. Shakespeare a kněží. (Em.l Dlouhý.) 12. Kterak prof. Masaryk rozřešil již na dobro otázku svatojanskou? (Ant. Vápeník.) 13. „Upomínky“ Karoliny Světlé. (Jos. Fabián.) 14. O přátelství. (Fr. Zima.) 15. O homilii císaře Karla IV. (Jos. Dyrhon.) 16. Náboženský duch našich řemesl. cechův a náš úkol. (Vl. Hálek). 17. Bůh v národní poesii české. (Fr. Fryč.) 18. Parallèle de la bible et d'Homère. (Fr. Zima.)

V příčině této jest zpráva o činnosti naší opravdu potěšující: Pracovalo se svědomitě a horlivě, pracovníků bylo hojně, práce jejich vesměs dobré, mnohé z nich velice pilné. Litovati jest toliko, že návštěvy schůzí přání našich nesplnily. Byly sice schůze navštíveny vždycky dostatečně, někdy, zvláště z počátku, i velmi četně, ale proto přece jest vyznati, že mnozí přednášek a schůzí nenavštěvují.

Kýž za to neochabují v horlivosti své aspoň členové ostatní, abychom se dodělávali větších a větších úspěchů; nebo tu pevnou naději máme, že naše „Růže Sušilova“ již tak snadno nezanikne — zvláště proto, že veled. páni představení semináře, zejména veled. pan ředitel, vida zdárný výsledek šlechetných našich snah věnuje Jednotě naší přízeň, pozornosť a snažnou péči, aby „Růže“ naše pro budoucnosť byla zachována.

O liter. Jed. boh. buděj. „Jirsík“ za r. 1888/89.

Když jsme se na počátku roku shromáždili, uvítal p. předseda, K. Iserle, členy jednoty srdečnými slovy, povzbuzoval je k společné práci a účastenství ve spolkových schůzích, projevil potěšení nad valným počtem členů — daliť se zapsati 104 bohoslovci — a ke konci řeči upozornil na nový odbor jednoty, který si obral za účel zakládati knihovny po venkově na místech národně i mravně ohrožených. Upřímně míněná slova p. předsedy neminula se s účinkem. — Za zimních měsíců připraveno nám bylo horlivostí mnoha pp. členů 15 milých večerních schůzí, na nichž práce různého druhu jak původní i tak překlady, jak prosaické tak básnické přednášeny. Více než za předešlých let pěstována letos krásná literatura. V oboru tom podal pěkné ukázky svého nadání p. Husar básní „O sv. Václavu“, v níž jednoduchou lehkou formou vylíčeny Čechy před sv. Václavem a malebně zobrazen život našeho sv. patrona. Značné nadání jevilo se také v četných kratších básních p. Jandy, z nichž poslední „Dokonáno jest“ nad jiné předčila. — Podobně p. Dík přečetl nám několik ze svojich pěkných básní. Z prací neveršovaných nejhojnější byly články z oboru literatury české, částečně slovenské. Přední zmínky zasluhují práce knihovníka p. Kotrouše. Důkladná práce jeho na 200letou památku Balbínovu sepsaná podala nám přehled života i činnosti vlastenecké slavného člena Tov. Ježíšova. Jiným článkem „o panenské a ‚moderní‘ literatuře české“ vylíčil povahu literatury české za doby buditelů národních a jako protivu předvedl nynější literární činnosť českou. Zdařilou práci „o dramatické poesii“ podal p. Kaňka vylíčiv, jaké poslání má drama v ryzosti své pro život národní a společenský a jak naopak zhoubně působí na mravy i náboženství nakaženo jsouc dechem materialismu. —

Kosmákova „Chrta“ obral si p. Kyzour za předmět poutavé přednášky: „Pokus kritiky Kosmákova ‚Chrta‘.“ Krátce podal obsah spisu, hlavní jeho ráz a tendenci; jak výtečně tato poslední v „Chrtu“ pojata, dokázal na několika úryvcích. — I na literaturu slovenskou pamatováno; přednášelť p. Holub delší zajímavý posudek o dvou předních spisovatelech Slovenska, „Hviezdoslavu a Vajanském“, pilně probíraje jejich životopisy i posuzuje práce jejich básnické. — Jednoduchou a zábavnou charakteristiku stařičkého učitele novocerekvického, Fr. Mareše, napsal p. Roubík. Zobrazil muže u veřejnosti sice neznámého, který však věnuje se úplně svému povolání a vychovává zdárné syny církvi i vlasti. — Rovněž poutala nás charakteristika Karla IV., ve které p. Šimon vylíčil v Karlu IV. otce vlasti, panovníka pokoje, výtečného státníka a horlivého podporovatele věd a umění. — Nad jiné poutaly pozornosť naši články p. Šmejkala; přednášel totiž „o tučnosti a pohubenosti člověka“, uvedl stručně příčiny obou těchto vlastností a vtipem případným pobavil všechny přítomné. Neméně zajímava byla práce „o účincích bolesti“. — Z cizích literatur přednesl p. Holub ve zdařilém překladu povídku z franc. od Em. Souvestra: „Precept z Lafontaina“. — Častěji pojednal o důležitosti knihy p. Kotrouš (při I. valné hr., podruhé v úvaze „Kněz a kniha“) ukázav, jaký vliv má dobrá kniha na mravnosť.

Odbor náš pro knihovny venkovské snažil se této pravdě zadosti činiti hojně zakupuje knihy dobrého obsahu. — Připomenouti sluší, že účastnila se jednota akademie na počesť J. Vel. císaře Františka Josefa pořádané; na ní přednášeli pp. Husar a Holub své příležitostné básně, za které se jim dostalo pochvaly od J. bisk. Mil., Dr. Martina Říhy.

Celý letošní rok byl pro naši jednotu časem klidné a zdárné práce, proto s tím větší nadějí těšíme se na blízkou oslavu desetiletí doufajíce, že myšlenka, která před 10 roky založila jednotu, znova oživí a upevní horlivosť a obětavosť pro jednotu!

O Lit. Jed. boh. král.-hrad. „Třebízský“ za r. 1888/89.

Jednota naše dnem 2. února letošího roku ukončila desátý rok své činnosti a započala druhé desetiletí. Členů čítá letos 160, kterýžto počet předčí všecka léta minulá a dostoupil dle našeho mínění svého vrcholu. Jsou pak členy jednoty téměř všickni bohoslovci národnosti české.

Příspěvky členské v okrouhlé sumě 200 zl. věnují se výhradně na podporu literatury a jen malá část slouží potřebám spolkovým. Letos odebírá jednota naše celkem 20 časopisů. Naše knihovna (810 svazků) rozmnožena letos o 58 knih. Na „Ú. M. Š.“ bylo letos upsáno 115 zl., takže vstoupí jednota naše rokem letoším členským svým příspěvkem do řady zakládajících členů Matice. Pro vnitřní život jednoty jeví se u všech členů čilý zájem. Tak oslaveno bylo jubileum sv. Otce Lva XIII. slavností, o níž přinesl časopis „Čech“ ze dne 31. října 1888. pochvalný referát. Též 200letá památka úmrtí Balbínova důstojným oslavena způsobem. Dále pořádána byla rozmarná zábava cecilská a konečně oslaví jednota naše své 10leté trvání velkou akademií. Občas pořádány i přednášky literární.

Vnější činnosť jednoty směřuje hlavně k zakládání knihoven venkovských a v příčině té docílila jednota naše úspěchů krásných: U ladné Sazavy i v stínu krkonošských hor, v poříčí Orlice jakož i v požehnaném kraji, jímž Labe stříbrnou stuhou se vine, působí tiše knihovny naše, jež letos dostoupí značného počtu (20), působí ku časnému i věčnému blahu našeho lidu českého, — toho lidu, z něhož i my jsme vyšli a k jehož blahu všichni síly své chceme věnovati. Jen by si ještě bylo přáti, by i všickni bývalí členové jednoty přispívali na zakládání knihoven venkovských, bychom tak mocné mohli klásti hráze četbě špatné, by knihovnami našimi více a mohutněji vzmáhal se v lidu našem duch katolický, duch vzdělanosti pravé!

Letos upsáno na venkovské knihovny 124 zl.; z venkova nám zasláno kolem 100 zl.

Kéž by jednota naše vždy s takovým jako letos pracovala úspěchem! Upřímné její snaze žehnej Bůh!

O „Čtenářské Jednotě česk. boh. v Litoměřicích".

Jednota naše byla založena r. 1882. na památku obnovené české university v Praze za tím účelem, aby bohoslovcům českým lepší poskytla příležitosti čísti a studovati spisy české, než činí český oddíl seminářské knihovny. Účelu svému vyhovuje časopisy a knihovnou. Z časopisů se odebírají letos: Světozor, Osvěta, Vlasť, Obzor, Časopis katol. duchov., Obrana víry, Vychovatel, Vesna, Literární listy, Hlídka literarní, Zahrádka sv. Frant. (posýlá p. vydavatel darem). Knihovna, ze které mimo knihy „Vlasti" zaslané letos dvě venkovské knihovny byly založeny, čítá asi 200 svazků (obsahu většinou vědeckého).

Letos zavedly se pravidelné schůze čtrnáctidenní se zpěvy a přednáškami. Nejprve zapěje se sbor, následuje přednáška a končí se opět sborem. Až dosud bylo schůzí takových devět.

R. 1888. přistoupila „Čten. Jednota" za zakládajícího člena „Vlasti" a zaslala knihovnímu odboru téhož družstva 88 knih.

Jako v jiných seminářích sbírá se i zde na obraz svatého Cyrilla a Methoda pro chrám Karlínský.

Členů čítá „Čten. Jednota" 60 (IV. r. 10, III. r. 12, II. r. 11, I. r. 27) a spojuje v sobě všechny české bohoslovce semináře litoměřického.

Mimo časopisy „Čten. Jednotou" odbírané odbírají si jednotlivci: Vlasť (43 ex.), Obzor (15 ex.), Ottův Nauč. slov. (9 ex.) a mnohé jiné. Podobně i knihy vědecké i zábavné odebírají se hojně.

Oprava.

Slova „O nutnosti metafysické . . . ." (3. řádek zdola na str. 4.) sluší bráti toliko o zjevení formálním a třeba tedy ku konci odstavce si doplniti: Zjevení však materiální jest nutno naprosto (metafysicky).

Na str. 12. (11. řádek) za slovem „církve" doplň si laskavý čtenář: (viditelné).